

НИЗОМИ
ГАНЧАВИ

КУЛЛИЁТ

**НИЗОМИИ
ГАНҶАВӢ**

КУЛЛИЁТ

ДАР ПАНҶ ЧИЛД

«ИРФОН» НАШРИАТ

**ДУШАНБЕ
НАШРИАТИ «ИРФОН»
1983**

НИЗОМИИ
ГАНҶАВӢ

КУЛЛИЁТ

ҶИЛДИ САВВУМ
ҲАФТ ПАЙКАР

ДУШАНБЕ
НАШРИЕТИ «ИРФОН»
1983

45 30901

(Озар)¹
Н 58

Ба чоп тайёркунанда, муаллифи сарсухан
ва муруттиби луғату тавзеҳот
Аълоҳон АФСАҲЗОД

Низомии Ганҷавӣ

Н 58 Куллиёт. Иборат аз панҷ ҷилд. Ҷилди 3.
«Ҳафт пайкар». Душанбе, «Ирфон», 1983.
416 сах.

«Ҳафт пайкар» ҷаҳорумии достони «Ҳамса»-и безаволи шоири бузург Низомии Ганҷавист, ки он бо ҷушу хуруши илҳомии шоири нишо гардидааст.

Дар дoston бисъёр масъалаҳои ҳаёти ба мён гузошта шуда ва онҳо ба фонди инсонии реалӣ ҳал карда мешаванд.

Низами Ганджави

Собранные сочинение в пяти томах, том 3.
Семь красавиц.

Н $\frac{70403 - 60}{M 501(13) - 83}$ 81-83

(Озар)¹

© Нашриёти «Ирфон», 1983

НИЗОМИИ ГАНЦАВИ ВА ДОСТОНИ Ў «ҲАФТ ПАЙКАР»

Абӯмуҳаммад Ильёс писари Юсуф писари Закӣ Муайяд Низомии Ганҷавӣ зодаи Озарбойҷон буда, аз шонрони бузургтарини дунёст, ки бо мактаби хоси адабии худ дар адабиёти ҷаҳонӣ мавқеи бузург дорад. Ӯ бо нубуғу азамат, афкори баланд ва қувваи суҳанварии худ дар сафи Ҳомеру Арасту, Софоклу Еврипид, Аристофану Анакреон, Рӯдакию Фирдавсӣ, Руставелию Данте, Саъдию Шекспир, Пушкину Толстой ва амсоли инҳо менстад.

Низомӣ аз хоки Озарбойҷон хеста, дар мактаби адабии форсу тоҷик тарбия ёфта, бо нерӯи тахайюл, қудрати эҷодӣ ва маъонии тозаи худ адабиёти форсизабонро ба пояҳои баландтаре бардошта, дар ҳамаи адабиёт равиҳои нави сурудани дostonҳои ишқӣ-романтикӣ ва анъанани «хамса»-навнсиро ҷорӣ намуд.

1

Ильёс писари Юсуф писари Закӣ Муайяд, ки бо таҳаллуси Низомӣ машҳур гардидааст, соли 1141 дар Ганҷа чашм

ба дунёе кушодааст. Ганча дар он замон пойтахт ва яке аз шаҳрҳои тараққикардаи Озарбойҷони шимолӣ — Аррон буд. Харобаҳои он ханӯз 6 километр дуртар аз Қировободи РСС Озарбойҷон боқист. Ин шаҳр дар замони Низомӣ шаҳри азиями маъмуру обод буд.

Мувофиқи ахбороти баъзе манбаъҳои таърихӣ ва адабӣ, аз ҷумла «Тазкираи майхона» (асри XVI); «Ҳафт иқлим» (соли таълифаш 1596), «Оташкада» (1760—1779), «Мачмаъул-фусаҳо» (асри XIX) ва ғайра аҷлоди падарии Низомӣ аз аҳли Кум (Эрон) будаанд. Аммо дар бораи он ки худи Низомӣ зодаи Ганча аст, шакку шубҳае нест. Модари шоир аз дехоти атрофи Ганча, ба қавли худи ӯ, раисаи курд буд. «Раисаи курд» ба он далолат мекунад, ки насаби модарии Низомӣ ба саркардагони курд мерасад. Курдҳо яке аз халқиятҳои эронинаҷод мебошанд.

Низомӣ дар хурдӣ аз падар ҷетим монд. Даре нагузашта ӯ аз модар низ маҳрум гашт. Бинобар ҳамин тарбияи минбаъдаи ӯро тағояш Ҳоҷа Умар ба ӯхда гирифт. Таҳсилӣ ӯ пурра дар зодгоҳаш Ганча гузашт. Низомӣ бо кӯмаки модарӣ ва маънавии тағояш маълумоти хубе ба даст овард.

Ӯ даставвал забони арабиرو омӯхта, қуръонро аз ёд кард. Баъд фикҳ, таърих, ҷуғрофия, фалсафа, мантиқ ва адабро таълим гирифта, дар ин соҳаҳо устод шуд. Сипас вай илмҳои табиӣ, хусусан тиб ва ситорашиносиро аз худ кард. Рағбати Низомӣ махсусан дар омӯхтани кашфи асрори илми нучум (астрономия) бузург будааст. Байтҳои зерини «Хисрав ва Ширин» бехтарин шохиде мебошанд; ки нучумдонии Низомиро ба исбот мерасонанд:

Манам доништа дар паргори олам
Ба тасрифу нучум асрори олам.
Ҳама зичи фалак чадвал ба чадвал
Ба устурлоби ҳикмат кардаам хал.

Дар баробари илмҳои замони худро доништан Низомӣ аз мероси бадени Юнони қадим, ёдгориҳои хатти паҳлавӣ,

осори илмию адабии замои хилофат, таърихи халқҳои Кавказ ва адабиёти тоҷику форс пурра огоҳ буд. Вай адабиёти лафзии халқи худ ва расму одоби насронӣю яҳудӣ ва пахлавиро хуб медонист. Ин матлаб агар аз як тараф аз нигориши урфу расми ин қавмҳо дар осори Низомӣ хувайдо гардад, аз тарафи дигар худи шоир дар «Шарафнома» равшан менависад:

Зи ҳар нусха бардоштам мояҳо,
Бар ӯ бастам аз назм пиroyҳо.
Зиёдат зи таърихҳои навӣ
Яҳудию насронӣю пахлави.

Низомӣ шуғли илм омӯхтан ва дониш андӯхтани худро на дар ҷавонӣ ва на дар калонсолӣ ҳеҷ гоҳ тарк накард. Худаш таъкид мекунад:

Ба бозӣ набурдам ҷаҳонро ба сар,
Ки шуғле дигар буд ҷуз хобу х(в)ар.
Нахуфтам шабе шод бар бистаре,
Ки нақшодам он шаб зи дониш даре.

Дар натиҷаи мусаллаҳ будан бо дастовардҳои илмҳои замонаш Низомӣ куррашакл будани замиро медонист, ба ӯ маълум буд, ки ҳар як сайёра ҳаракати мустақил дорад. Ӯ аз атрофи Зухалро печонда гирифтани ҳалқа хабардор буд. Ӯро чун риёзидон мешинохтанд.

Баробари дониши васеъ дар соҳаҳои бисёри илм хирадманди ганҷавӣ дар мусиқии назарӣ ва амалӣ, яъне дар илми мусиқашиносӣ ва хунари мусиқӣ маҳорати калон дошт.

Низомӣ ба ҳамаи ин илму хунари худ қонеъ нашуда, урфу одат, фольклор, маишат ва эътиқодоти халқи худро омӯхт, аз тарзи зиндагонӣ, расму оин ва забону маданияти ҳамсояҳалқҳои Кавказ маълумотҳо ба даст овард. Вай тамоми умр ба халқҳои гуногунзабон, гуногуноин ва гуногуннаҷод бо эҳтиром нигариста, бо онҳо дӯстӣ меварзид. Ин хислати начиби ӯ дар эҷодиёташ низ акс гардидааст.

Низомӣ пеш аз ҳама ростӣ, ахлоқи пок, кӯшишу кор ва хизмат ба нафъи мардумро тарғиб менамояд:

Умр ба хушнудии дилҳо гузор,
То зи ту хушнуд бувад кирдигор.
Соџи хуршедсаборон талаб,
Ранҷи худу роҳати ёрон талаб.
Дардситонӣ куну дармондихӣ,
Тот расонанд ба фармондеҳӣ.
Гарм шав аз меҳру зи кин сард бош,
Чун маҳу хуршед ҷавонмард бош!

Зиндагии Низомӣ як умр дар Ганҷа гузашт. Ӯ дар давоми умри худ фақат як бор бо таклифи султони Ироқ Туғрилшоҳ (1176—1194) ба Табрез сафар кард. Озарбойҷон низ дар итоати Туғрилшоҳ буд. Ӯ пойтахти худро гоҳе дар Ҳамадон ва гоҳе дар Табрез қарор меод. Ин сафари шоир соли 1186 воқеъ гардида буд. Аммо маълум мешавад, ки Низомиро на Туғрил, балки ҳокими маҳаллӣ Қизил Арслон (1186—1191) қабул кардааст. Ӯ Низомиро бо шукӯҳу азамат пешвоз гирифт. Вақте ки Низомӣ ба хузури ӯ даромад, дид, ки мутрибон ғазалҳои ӯро мехонанд. Ба ӯ тӯҳфаҳо дода шуд. Вале Низомӣ натавонист, ки аз се рӯз бештар дар даргоҳи ҳокимон монад. Вай ба Ганҷаи азизи худ баргашт.

Вай бо дурӣ чустан аз дарбор қонеъ намешуд. Шоир гардон будани бозори зулмури дида, ба ҳокимони замони худ панд медиҳад, ки аз ин қабохат шармдоранд:

Моли یتимон ситудан кор нест,
Бигзар, ин одати аҳрор нест.
Маскани шахрӣ зи ту вайрона шуд,
Хирмани деҳқон зи ту бе дона шуд.
Шарм дар ин торуми азрак намонд,
Об дар ин хоки муаллақ намонд.

Низомӣ натавонанд худаш хизмати подшоҳонро қабул накард, балки писарашро низ насихат дод, ки ба ин кори пас-

те, ки инсонро аз чихати рӯхонӣ мутеъ, хушомадгӯ, тамал-
луқкор ва хор мегардонад, наравад:

— — — — —
Бигзор маоши подшоҳӣ,
К-оворагӣ оварад сипоҳӣ.
Аз сӯҳбати подшаҳ бипарҳез
Чун пунбан хушк аз оташи тез.

— — — — —
Қариб тамоми умр Низомӣ дар зодгоҳи худ гӯшанишинӣ
мекард. ӯ гӯшанишиниро барои ба халқ нафъ расондан их-
тиёр карда буд. Зеро ақида дошт, ки одамизод на барои
хӯрду хоб, балки барои корҳои бузург офарида шудааст:

Одамӣ н-аз паи алафхорист,
Аз паи зиракию хушбӯрист.
Сағ бар он одамӣ шараф дорад,
Ки чу хар дида бар алаф дорад.
Кӯш, то халқро ба кор оӣ,
То ба хулқат чаҳон биорӣ!

Ҳокими Дарбанд Байбарс ибни Малик Музаффар (1155—
1170) бо мақсади Низомиро ба дарбори худ ҷалб кардан со-
ли 1169 дар қатори тӯҳфаю ҳадяҳои дигари худ ба ӯ кани-
зақеро, ки Офок ном дошт, низ фиристод. Офок аз қабилаи
туркҳои қипчоқ буд. Низомӣ ба ин духтар хонадор шуд. ӯро
«бути қипчоқ» номида бисёр дӯсташ медошт. Офок писаре
таваллуд кард. Шоир писари худро Муҳаммад ном ниҳод.

Насихатҳои Низомӣ ба писараш дар ганҷинаи афкори
ахлоқии мо мисли дурдонаҳо ҷило медиҳанд:

Он рӯз, ки ҳафтсола будӣ,
Чун гул ба ҷаман ҳавола будӣ.
В-акнун ки ба ҷордаҳ расидӣ,
Чун сарв ба авҷ сар кашидӣ.
Ғофил манишин, на вақти бозист,
Вақти ҳунар асту сарфарозист.
Дониш талабу бузургӣ омӯз,
То беҳ нигаранд рӯзат аз рӯз.

Ному насабат ба хурдсолист,
Насл аз шаҷари бузург ҳолист.
Чое, ки бузург боядат буд,
Фарзанди ман надорадат суд.
Чун шер ба худ сипаҳшикан бош,
Фарзанди хисоли хештан бош!..
Мекӯш ба ҳар варақ, ки хонӣ,
К-он донишро тамоm донӣ.

Низомӣ бо адибони номдори ҳамасраш Абулаълои Ганҷавӣ, Муҷири Байлақонӣ, Камол Исмоил ва дигарон ошноӣ дошт. Бо шоири машҳур Ҳоконии Шервонӣ (1120—1199) дӯст буд. Аз ин ҷиҳат аз марги ин дӯсти бузургвораш ғусса хӯрда, навишта буд:

Ҳаме гуфтам, ки Ҳоконӣ дарегогӯи ман бошад,
Дарего, ман шудам охир дарегогӯи Ҳоконӣ.

Низомӣ 12 март соли 1209 дар Ганҷа аз олам гузашт. Ҳоло дар болон турбати ӯ мақбараи мӯхташаме сохта шудааст.

2

Низомии Ганҷавӣ дар адабиёти ҷаҳон бо дostonҳои худ машҳур аст. Вале ӯ ханӯз дар овони ҷавонӣ эҷоднети худро ба сурудани шеърҳои лирикӣ шурӯъ карда буд. Вай аввал ғазалу рубоиҳои ошиқона мегуфт. Баъд қитъаю қасида низ менавиштагӣ шуд. Вай аз ин фаъолияти худ дар вақтҳои дoston навиштаниш ва баъд аз он ҳам даст нақашид. Яке аз қасидаҳои охиринаи ӯ ба ҳокими Ганҷа Нусратиддин Бешкин (1191—1210) бахшида шудааст. Дар охири умр ӯ аз шеърҳои лирикии худ девоне тартиб дод, ки қасидаю ғазалҳо ва қитъаю рубоиҳои ӯро фаро мегирфт.

Аз девони Низомӣ як миқдори ками қасидаю ғазал ва рубоиҳои ӯ боқӣ мондааст.

Едгории ҷовидони Низомӣ ҳамоно «Хамса»-и безаволи ӯст, ки аз маснавиҳои «Махзан-ул-асрор», «Хисрав ва Ширин», «Лайлӣ ва Мачнун», «Ҳафт пайкар» ва «Искандарнома» иборат мебошад.

«ХАМСА» — калимаи арабӣ буда, маънояш панҷгона аст. Ин ном аз он гирифта шудааст, ки панҷ маснавии Низомии Ганҷавӣ чун як китоби томе, ки иборат аз панҷ қисм аст, доништа мешавад. Маҳз барои панҷ маснавии пурҳикматро фаро гирифтани «Хамса» онро ба тоҷикӣ «Панҷ ганҷ» низ мегӯянд. Ба қавли Давлатшоҳи Самарқандӣ дар рӯзгори Низомӣ «Хамса»-ро чамъ накарда буданд, ҳар як дoston ҷудо буд. Баъд ин панҷ китобро дар як ҷилд чамъ карданд, аҳли адаб онро «Хамса» ном ниҳоданд. Баъди Низомӣ навиштани «Хамса» дар адабиёти тоҷику форс ва баъзе адабиётҳои туркизабон анъана шуд. Устод С. Айнӣ барҳақ гуфта буд: «Хамса»-и Низомӣ аз он ҷумла асарҳоест, ки адабиёти форсӣ-тоҷикӣ бо онҳо фахр мекунад, Хисрав ва Ҷомӣ барин классикҳои мо Низомро тақлид карда «Хамсаҳо» навишта таъбозмӣ кардаанд. Дар адабиёти форсӣ тоҷикӣ ба ғайр аз Хисраву Ҷомӣ бисёр дигарон ба асарҳои Низомӣ пайравӣ кардаанд. Дар пайравии «Махзан-ул-асрор» қариб ҳаштодто, дар пайравии «Хусрав ва Ширин» қариб панҷоҳто ва дар пайравии «Лайлӣ ва Мачнун» зиёда аз садто асар навишта шудааст. Баъдтар дар адабиётҳои туркизабон низ дар пайравии асарҳои Низомӣ гоҳе «Хамса» (Навой) ва аксар дostonҳои алоҳида (Қутб, Фузулӣ, Андалеб ва дигарон) ба майдон омадаанд.

«Хамса». Нахустин маснавии «Хамса» «Махзан-ул-асрор», яъне «Ҳазинаи сирҳо» ном дорад. Он яке аз асарҳои ахлоқӣ ва фалсафӣ ба забони форсии дари тоҷикӣ мебошад. Низомӣ «Махзан-ул-асрор»-ро аз лиҳози мазмун дар пайравии «Ҳадиқат-ул-ҳақиқат» («Боғи ҳақиқат») -и Саной навиштааст. Он 2260 байтро фаро гирифта, аз 20 боб иборат аст. Ҳар як бобро шоир мақола меномад. Соли таълифаш 1176.

«Махзан-ул-асрор» сюжети муайян надорад. Мақолаҳои

он ба масъалаҳои офариниши олам, ситоиши сухан, ҳақиқати ҳастӣ, ишқ, адолат, усули мамлакатдорӣ, муносибати фард ва ҷомеа, раиятпарварӣ, некӣ, саховат, сабр, одамият ва амсоли инҳо бахшида шудаанд. Муаллиф зулму ҷавр, нифок, хиёнат, ғафлат рашку ҳасад, худписандӣ, танбалӣ, бадию зиштиро маҳкум менамояд. Мақолаҳои алоҳида ба меҳнат ва аҳамияти он дар зиндагӣ, тараннуми дӯстӣ, тарғиби хизмат ва ғамхорӣ кардан ба одамон, раҳм кардан ба ҷонварон ва таҳқиқи муносибати инсон бо табиат хос гардонда шудаанд. Баъди қисмати назарии ҳар мақола шоир барои тасдиқи фикри худ хикоятҳои тамсилӣ меорад. Хикоятҳои «Подшоҳи ноумед», «Нӯшервони одил ва вазир», «Подшоҳи золим» бар зидди ҷавру зулм нигаронда шудаанд. Ин мазмуни сарзанишомез хусусан дар хикояти «Достони пиразан бо Султон Санҷар» барҷаста ифода гардидааст. Санҷар (1117—1157) аз подшоҳони реалии замони Низомӣ буд.

Маснавии дуҷуми «Ҳамса»-и Низомӣ «Хисрав ва Ширин» аст. Ҳачмаш қариб 6500 байт. Соли 1181 суруда шудааст. Баъди ин Низомӣ соли 1188 достони «Лайлӣ ва Маҷнун»-ро навишт, ки он бештар аз 4000 байтро фаро мегирад. Достони чоруми «Ҳамса» «Ҳафт пайкар» аст, ки аз 5095 байт иборат буда, соли 1197 поён пазируфтааст. Азбаски дар он саргузашти Баҳроми Гӯр нақл карда мешавад, он бо номи «Баҳромнома» низ маълум аст.

Ин се маснавии Низомӣ дostonҳои ишқӣ мебошанд.

«Искандарнома» қисмати панҷуми «Ҳамса» аст. Он қариб 10500 байт буда, аз ду қисмат иборат аст. Достон аз саргузашти Искандари Мақдунӣ (356—323 п. м.) хикоят мекунад. Қисми аввал, ки «Шарафнома» унвон дорад, саргузашти замони кӯдакӣ, ҷавонӣ, лашкаркашиҳо ва ҷаҳонкушоноҳои Искандарро фаро мегирад. Қисми дуҷуми достони «Искандарнома», ки «Иқболнома» номида мешавад, асосан аз сӯхбатҳои илмӣ, таҷрибаандӯзиҳо, маҷлисҳои баҳси донишмандони даргоҳи Искандар ва вафоти ӯ нақл мекунад.

Мағзи достони «Маҳзан-ул-асрор»-ро ситоиши адл таш-

кил карда, тасвири ақли зан, шахсияти бузург, кордонӣ, тарбиятгарӣ ва хусни ӯ дар симон Ширин ва офаридани чехраи хунарманди халқӣ Фарҳод дар «Хусрав ва Ширин» бозъёфти бадени Низомист. Сӯзу гудози ишқ риштаи достони «Лайлӣ ва Мачнун»-ро ба ҳам пайваста, гуволиши Бахроми Гӯр аз як шахси сабукфикри шикордӯсти мочарочӯ то ба дараҷаи як шоҳи одил дар «Ҳафт пайкар» масоили адлу инсоф ва халқпарвариро ватанхоҳиро амиқтар мегузорад. Низомӣ ба василан дostonҳои худ ишқро ба ахлоқ табдил медиҳад. Шоир дар баҳши аввали «Искандарнома» «Шарафнома» лашкаркашиҳои ҳарбии Искандарро ба Мисру Эрон, Озарбойҷону Хуросон ва Ҳиндустон тасвир карда, шуҷоату мардонагӣ ва кордониву фуқародӯстии ӯро ба қалам медиҳад. Вале дар «Иқболнома», ки баҳши дуввуми «Искандарнома» аст, ӯ ба масъалаҳои дониш ва хирад бештар аҳамият дода, дар охир аз талқини шоҳи одил ба дараҷаи тасвири кишвари бешоҳу гадо ва ҷамъияти баробарии инсонҳо ме-расад.

Низомӣ бо вучуди табъи саршор, маҳорати баланд ва истеъдоди зотӣ ба шеър бо камоли чиддият ингариста, дар асари охирини худ «Искандарнома», ки соли 1202 ба итмом расидааст, хотирнишон менамояд, ки суҳанҳои хуб ва шеърҳои марғуби ӯ дар натиҷаи андешаҳои амиқ, меҳнат ва машаққатҳои зиёди ҷонфарсо ба вучуд меоянд. Чунин аст ҳу-лосаи ӯ:

Бад-ин дилфиребӣ суҳанҳои бикр
 Ба саҳтӣ тавон зодан аз роҳи фикр.
 Суҳан гуфтани бикр ҷон суфтан аст,
 На ҳар кас сазои суҳан гуфтан аст.

Шоир аз суҳанони дурушт шеъри суфтан пухта гуфта, анъанани бунёдгузостани устод Рӯдакиро давом медиҳад. Худ мефармояд:

Охани ман, ки зарнигор омад,
Дар сухан, бин, ки нукракор омад.

Хамин меҳнати боилхом буд, ки Низомӣ тавонистааст,
ки гоҳе як ҳикояти тамоми сюжетдорро дар як байт ҷой
диҳад, мисли:

Ба ганчинае муфлисе роҳ бурд,
Бияфтоду аз шодмонӣ бимурд.

Азбаски шоир дараҷаи равнақ ва дар зиндагии ҳаррӯза
ҷӣ мақом доштани тамоми илмҳои замони худро хеле хуб
медонист, ба писараш панд медиҳад, ки аз ҳамаи ин илмҳо,
ки маълуманд, яке аз ин ду илм — фикҳ ё тибро интихоб на-
мояд. Низомӣ махсусан ба тиб эътиқоди бузург дошта ин
илмро сарчашмаи сиҳатӣ ва тандурустии мардум мешуморад:

Табибе дар яке нукта нуҳуфтаст,
Худо он нуктаро бо халқ гуфтаст.
Биёшому бихӯр хӯрде, ки хоҳӣ,
Каму бисъёр на, к-орад табоҳӣ.
Зи бисъёру зи кам бигзар, ки хом аст,
Ниғаҳ дор эътидол, инат тамои аст.

3

«Ҳафт пайкар» ҷаҳорумин достони «Ҳамса»-и безаволи
Низомии Ганҷавист.

Азбаски қаҳрамони асосии достон Баҳром асту воқеа-
ҳои он бештар дар ҳафт гунбаде, ки барои ӯ сохтаанд, ме-
гузарад, ин достони Низомӣ бо номҳои «Баҳромнома» ва
«Ҳафт гунбад» низ маълум аст. Вақти ба танзими он шу-
рӯъ кардани шоир маълум нест. Аммо таърихи ба итмом
расидани он аниқ равшан аст. Дар ин бора худи Низомӣ
дар боби «Дар хатми китоб ва дуои Алоуддин Қарп-Арслон»
сарехан чунин маълумот медиҳад:

Аз паси понсаду навад се бар он,
Гуфтам ин номаро чу номварон.
Рӯз бар чордах зи моҳи сиём,
Чор соат зи рӯз рафта тамом.

Аз ин санад маълум мешавад, ки Низомӣ достони худ «Ҳафт пайкар»-ро 14 моҳи сиём — моҳи рӯза, яъне моҳи рамазони санаи 593 ҳичрӣ ба охир расондааст. Ин таърих ба 31 июли соли 1197 мелодӣ баробар аст.

Баъди он ки достони «Ҳафт пайкар» ба охир мерасад, Низомӣ онро ба ҳоким ва фармонфармони Мароға Султон Алоуддин Карп-Арслони Ақсунқурӣ (1174—1208) мебахшад. Дар бобе, ки ба ситоиши ин ҳоким махсус гардонда шудааст, Низомӣ қайд мекунад, ки дар замони Карп-Арслон, ки дар мамлакатдорӣ аз Алп-Арслони Салчуқӣ (1063—1072) боло меистад, кишвари панҷум аз ҳафт иқлими олам, ки Озарбойҷон аст, рӯ ба тараққӣ ниҳодааст. Албатта, ин гуфтаи Низомӣ мувофиқаи маҳз аст. Вале ӯ ба ин восита диққати ҳокимро ба ободонии мамлакат ҷалб менамояд. Сабаби Карп-Арслони Ақсунқуриро бо Алп-Арслони Салчуқӣ муқоиса кардани Низомӣ дар он аст, ки на танҳо ин ду ном ҳамсадо мебошанд, балки боз дар он аст, ки Ақсунқуриён аз насли ғуломи Маликшоҳи Салчуқӣ (1072—1092) Ақсунқур буданд. Бо ин муқоиса Низомӣ амали некро аз аслу насаб боло гузошта, ҳокими ғуломнаҷодро ба некӣ ва адолат ҳидоят мекунад ва дар ситоиши ӯ мефармояд:

Хисрави тоҷбахши тахтнишон,
Бар сари тоҷу тахт ганҷфишон.
Умдаи мамлакат — Алоуддин,
Ҳофизу носирӣ замону замин.
Шоҳ Карп-Арслони кишваргир
Беҳ зи Алп-Арслон ба тоҷу сарир...
Насли Ақсунқурӣ муайяд аз ӯ,
Аббу ҷад бо камоли абҷад аз ӯ.

Шоир дар мисраи охирин на танҳо калимаҳои арабии «аб» — падар ва «чад» — боборо бо «абчад» таҷнис мекунад, балки ба воситаи иборати «камоли абчад» бо муболиғи шарқӣ таъкиди менамояд, ки шӯхрати аҷдоди Қарп-Арслон аз ӯ ҳазор бор афзудааст. Қамоли абчад, яъне ниҳояти он ҳарфи ғайи аст, ки ба ҳазор баробар аст. Дар боби «Хитоби заминбӯс» зимни ситоиши мамдӯҳ шоир ба хотир меорад, ки Искандари Мақдунӣ бо Аристотелис, ки аз ӯ илм омӯхта буд, Нӯшервон бо вазири донояш Бузургмехр, Хисрави Парвез бо ромишгараш Борбад ва Маликшоҳи Салҷуқӣ бо вазири ботадбираш Низомулмулк машҳур гардида буданд ва аз ин ҷаҳор тирозу зинати худ ифтихор доштанд, Қарп-Арслон низ метавонад, ки фаҳр кунад, чунки Низомӣ барин суҳанваре дорад. Дар ҳуди ҳамин боб Низомӣ ба тарзи андарзу насихат баъзе фикрҳои олиҷанобе ифода менамояд, ки то кунун аҳамияти худро нигоҳ дошта меоянд ва чун панди рӯзгорон ба гуш мерасанд:

Қадри аҳли ҳунар касе донад, 7
 Ки ҳунарномаҳо бисе хонад.
 Он кӣ айб аз ҳунар надонад боз,
 З-ӯ ҳунарманд кай пазирад соз?
 Дар гили шӯра доннаафшонӣ
 Бар наорад, магар пушаймонӣ.
 Дар замин дарахт бояд кишт,
 К-оварад мевае чу боғи биҳишт. 8

Ин суҳанони Низомӣ боз аз он ҷиҳат аҳамият касб мекунад, ки таълимот ва тартиботи ҳукмронии замони шоир давлату сарватро на чун подоши ҳунар, балки азали ва аз бахт медонист (Давлат он ҷо, ки роҳбар гардад,— Хор хурмою хора зар гардад). Низомӣ аз ин беадолатӣ ба фиғон омада, ин мафқураро ҷинойт мешуморад:

Аз ҷаҳон ин ҷинойтам саҳт аст,
 К-аз ҳунар нест давлат, аз бахт аст.

Шоир таъкид менамояд, ки ба истеъдоди зотӣ қонеъ на-
шуда, дар омӯхтани илму ҳунар кӯшиш ба харҷ додан ло-
зим аст, зеро бе кӯшиш истеъдод ҳеҷ аст ва танбалӣ қоҳи-
лӣ шахсро ҳатман ба заволи маънавӣ мерасонад. Аз ин рӯ
қасони таъбан зираки кохил низ наметавонанд, ки мақоми
баланди ҷамъиятӣ дошта бошанд:

Ҳунар омӯз, к-аз ҳунармандӣ 7
Даркушоӣ кунӣ, на дарбандӣ.
Ҳар кӣ з-омӯхтан надорад нанг,
Дур барорад зи обу лаъл аз санг.
В-он ки дониш набошад рӯзӣ,
Нанг дорад зи донишомӯзӣ.
Эй басо тезтаъби кохилкӯш,
Ки шуд аз кохилӣ сафолфурӯш. 10
В-эй басо кӯрдил, ки аз таълим
Ғашт қозию-ул-қузоти ҳафт иқлим.

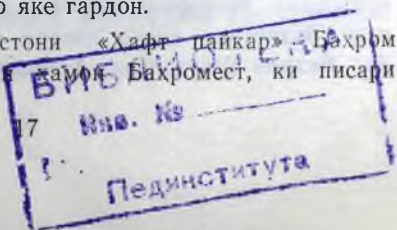
Зубдан фикри Низомӣ дар ин байт, ки комилан бар зид-
ди ақидаи ҳукмрон нигаронда шудааст, ҷамъбаст гарди-
дааст:

Қор кун, з-он ки беҳ бувад ба сирӣшт
Қору дӯзах зи кохилию биҳишт.

Ҳамчунин Низомӣ ба писари худ Муҳаммад насихат ме-
диҳад, ки ба қавли насоро, ки худро дар шакли сегонаи
ягона (троица — Исо, Марьям ва рӯҳи ақдас) мепарастанд ва
таълимоти муғон, ки ба худо чун ба ду вучуди мустақили
ба ҳам ҷанганда — Яздон (ҳудои некӣ) ва Аҳриман (ҳудои
бадӣ) мегараванд, бовар накунад:

Аз се бигзар, ки маҳмале на қавист,
Аз ду ҳам даргузар, ки он санавист.
Сари як ришта гир чун мардон,
Ду раҳо кун, серо яке гардон.

Қаҳрамони асосии достони «Ҳафт ҷайқар» — Баҳром
аслан шахси таърихист. Ин қасми Баҳромест, ки писари

Яздигурди Сосонӣ буда, солҳои 421—438 бо номи Бахроми V дар тахти шоҳаншаҳии тамоми Эрон нишаста ҳукмронӣ кардааст. Ин подшоҳи сосонӣ ба иллати иштиёқ ва дилбастагии тамои доштаниш ба шикори гӯрон (гӯрхарҳо) Бахроми Гӯр лақаб гирифта буд. Бахроми Гӯр бо ишқбозихоҷаш низ дар байни халқ, хусусан наслҳои минбаъда афсона шуда, саргузаштҳои ӯ ба қиссаҳои маъруф табдил ёфта буданд. Ҳамаи инҳоро Фирдавси дар «Шоҳнома»-и худ дарҷ карда буд.

Достони Баҳром дар «Шоҳнома» аз ҷиҳати мазмун, ба назарам аз вақоъномаи расмии сосонӣ берун намебарояд.

Дар бораи манбаи достони Низомӣ ҳаминро гуфтан лозим аст, ки мувофиқи эътирофи ҳудаш, ӯ пеш аз ҳама, ба достони Фирдавси тақия менамояд. Бар замми ин ӯ аз сарчашмаҳои хаттӣ ва яқинан аз нақлу ривоятҳои, ки дар замони ӯ дар Озарбойҷон мавҷуд буданд, хабар доштааст, ки абъёти зер ба ин даъво гувоҳи медиҳанд:

Боз ҷустам зи номаҳои ниҳон,
Ки пароканда буд гирди ҷаҳон.
З-он суханҳо, ки този асту дари
Дар саводи бухорию табарӣ.
В-аз дигар нусхаҳо пароканда
Ҳар дуре дар дафине оганда. 12
Ҳар варақ к-уфтод дар дастам,
Ҳамаро дар харитае бастам.
Чун аз он ҷумла дар саводи қалам
Ҳашт сарҷумлаам гузида ба ҳам,
Гуфтаамаш гуфтани, ки бипсанданд,
На, ки худ зиракони бар ӯ ханданд.

Низомӣ дар «Ҳафт пайкар» тасвири зиндагии Баҳромро аз рӯзи зода шудани ӯ оғоз намуда то шастусесолагии ӯ мерасонад. Мувофиқи нақли ӯ дар хонадони шоҳаншоҳи сосонӣ Яздигурди аввал писаре таваллуд мешавад, ки номи ӯро Баҳром мегуздоранд. Азбаски дар муддати бист сол фар-

зандони Яздигурди золим хама дар тифлӣ мемураданд, Яздигурд ин писарашро бо маслиҳати донишмандони дарбораш ба Яман мефиристад. Ҳокими он мамлакат Нуъмон тобеи Яздигурд буд. Нуъмон Баҳромро аввал дар хонаи худ тарбия намуда, баъд барои ӯ махсус қасре месозонад. Ин коҳро, ки Хаварнақ ном дошт, меъмор ва наққоши номии румӣ Симнор дар муддати панҷ сол бунёд мекунад. Ин қаср хосяти аҷибе дошт, ҳар рӯз се бор рангаш тағйир меёфт; субҳдам сабз метофт, чоштгоҳонӣ зард менамуд ва ҳангоми абр гирифтани ҳаво сафед мешуд. Баъди буд шудани қаср Нуъмон ва Симнор ба тамошои он мераванд. Нуъмон ба санъату ҳунари меъмор офарин мекунад. Симнор худро таъриф карда мегуянд, ки метавонад қасре бисозад, ки рӯзе ҳафт бор рангаш дигар шавад. Бо бахилии он ки мабодо Симнор чунин қасрро барои ҳокими дигаре насозад, Нуъмон ӯро аз гунбади баландтарини Хаварнақ партофта мекушад.

Шоир ин воқеаи нангинро бо нафрат ба қалам дода, мухитеро ба зери танқид мегирад, ки чунин номардумдарвар аст. Ҳукми ӯ чунин аст:

Дар чунин гӯрхона мӯре нест,
Ки бар ӯ доғи дастзӯре нест.

...Боре Баҳром хангоми тамошои қаср ба ҳучрае ворид шуд, ки дар деворҳои он ҳафт пайкар — сурати ҳафт духтари зебое, ки ҳар кадоме ба кишваре мансубанд, кашида шудаанд. Дар байни онҳо Баҳром бо либосҳои шоҳона. Дар зери он навишта шуда буд: «Ҳукми ҳафт сайёра чунин аст, ки вақте шоҳзода Баҳром ба воя мерасад, ин ҳафт шохдустарро дар канор хоҳад гирифт». Баҳром аз мушоҳидаи ин манзара масту шодмон гардида, минбаъд чунон одат кард, ки ҳар бор баъди базм ба он ҳучра рафта, аз наззори он манзара лаззат мебурд. Вале ӯ ҳамоно аз зиндагии сиёсӣ ва иҷтимоӣ дар канор буд. Падараш овозаи ӯро шунида бошад ҳам аз хавфи он ки зуд ҷояшро нагирад, баргаштани ӯро намехост.

Баръакс Мунзир хокимияти Яманро ба ӯ дода, худ надими ӯ мешавад.

Бо ин Низомӣ гуфтани мешавад, ки Баҳром барин шахс, ки махсус адаби шоҳӣ омӯхта, дар дониш, хунар ва шуҷоат мумтоз буд, набояд ки бо айшу ишрат рӯзхояшро бехуда гузаронад. Дар тахт мисли Баҳром шоҳи дорон се хислати некро дидан орзуи Низомӣ буд. Фақат ба ин се хислат бояд адл ҳамроҳ мешуд.

Падари Баҳром — Яздигурд зиндагиرو падруд мегӯяд. Бояд яке аз фарзандони ӯ ба тахти подшоҳӣ менишаст. Вале шахриёну лашкариён анчуман карда, ба қароре меоянд, ки фарзандони шоҳи золим ба тахт роҳ дода нашаванд. Онҳо пирамарди хирадмандеро шоҳ баргузида, ба итоаташ сар мефуроранд. Лекин Баҳроми 22-сола ба тақдир тап надода бо сад ҳазор лашкари арабӣ ба Эрон ҳучум оварда, ба тахту тоҷи падар соҳиб мешавад. Вақте ӯ пойтахтро ишғол менамояд, тоҷро байни ду шер гузошта шарт мемонанд, ки агар онро Баҳром гирифта тавонад, подшоҳи ҳақиқӣ ӯ. Баҳром ҷолокона ин шартро ба ҷо меорад. Вай бар хилофи падар нисбат ба халқ роҳи инояту инсоф ва адлу ростиро пеш мегирад:

Расми инсоф дар ҷаҳон овард,
Адлро сар бар осмон овард.
Қард бо додпарварон ёри,
Бо ситамгорагон ситамкорӣ.

Баҳром ҳама умури давлатро бо маслиҳати бузургон анҷом меод. Раият аз ӯ розӣ мешаванд. Вале Баҳром аз муваффақиятҳои худ саргарм шуда, ҳафтае шаш рӯзро дар айшу нӯш мегузаронид, фақат як рӯзро ба кори мамлакатдорӣ сарф мекард. Дар ин вақт ҷор сол хушкӣ ва қаҳтсоли меояд. Баҳром дарҳои хазинаҳо ва амборҳои ғаллаҳоро мекушояд. Ҳама таъмин, халқ аз гуруснагӣ наҷот меёбанд. Дар ҷор соли қаҳтӣ фақат як нафар аз гушнагӣ мемурад.

Баҳром баъди ин хирочи ҳафтсоларо бекор мекунад. Мамлакат аз шафқату адли ӯ хеле ободу маъмур мегардад.

Шоир маишатпарастиро барои хукмрон балои азим шумурда, таъкид менамояд, ки бахту саодат дар айшу ишрат нест, фармонфарморо ақл, дониш, тадбир ва хушбӯӣ мебояд.

Баъди ғалаба бар лашкари чиниён Баҳром боз ба маишат дода мешавад. Вай вақте ки сохиби тоҷу тахт шуда буд, ҳафт пайкарро аз хотир бароварда буд. Акнун бо фармони ӯ барояш ҳафт кохи гунбаздор месозанд. Муҳандиси он шогирди Симнор — Шидо буд. Ҳафт гунбаз ҳафт ранг дошт. Баҳром ҳафт духтари подшоҳони ҳафт иқлиро ба занӣ баргузида, ҳар шабонарӯзи як ҳафтара дар яке аз он кохҳо бо як занаш мегузаронад. Аз нуқсонҳои асосии Баҳром — айшпарастии фориғболӣ ва ғафлатзадагии ӯ истифода бурда, саркардагон ва гумоштаҳояш халқро ғорат мекунанд. Мулк хароб ва ҳазинаи давлатӣ холӣ, зиндонҳо пури одам мешавад. Дар мамлакат бедодӣ, зулм, ситам, тааддӣ, беконунӣ ва чавр хукмрон мегардад. Дар ин қабохатҳо вазири Баҳром Ростравшан пешдаст буд. Ӯ натавонанд худ зулм мекард, балки дигаронро ба бадӣ тела медод. Ӯ тимсоли разолат ва чиноят мебошад:

Ростравшан чу з-ӯ вазорат бурд,
Ростихою равшанихо мурд.

Аз ин вазъият ҳокими Чин вокиф шуда бо сесад ҳазор сипоҳӣ бори дуввум ба мулки Баҳром ҳучум оварда, Мовароуннаҳро истило мекунад ва аз Чайхун (Омӯ) ба Хуросон мегузарад, ҳол он ки даъфай аввал онҳо барои сулҳ аҳд баста буданд. Низомӣ хислати онҳоро чунин ба қалам медиҳад:

Чиниёнро вафо набошаду аҳд,
Захронок андуруну берун шахд.

Баҳром мулкро фатарот ва ҳазинаро тикӣ ёфта дар андеша меафтад. Дар ин асно чӯпоноро мебинад, ки сағро ба-

рои ёри гург шуданаш чазо медиҳад. Аз ин панд гирифта Ростравшанро ба чазо мерасонад. Зиндонӣро озод мекунад. Саргузашти ҳафт зиндонӣ ба ӯ вазъи ҳақиқии кишварро намоиш медиҳад.

Дар ниҳояти кор Баҳром бо ҳокони Чин сулҳ баста ба адлу дод пардохта, рӯзе ҳангоми шикор аз назарҳо ғоиб мегардад.

Дар «Ҳафт пайкар» вусъати ҳамосавӣ ба назар намерасад. Вале ҳислати Баҳром дар печутобҳои зиндагӣ ташаққул меёбад, ки ин тамоми рафти воқеахоро чун чараёни муназзам сурат медиҳад.

Қайд кардан лозим аст, ки роҷеъ ба «Ҳафт пайкар»-и Низомӣ тадқиқотҳои зиёде анҷом дода шудаанд. Ин ҷо барои ҳамаи онҳоро зикр кардан ҳоҷат нест. Вале дар хусуси асарҳои донишманди эронӣ марҳум Муҳаммад Муъин «Таҳлили «Ҳафт пайкар»-и Низомӣ»¹ таваққуф намудан лозим аст. Навиштаҳои ин донишманд доир ба шарҳи ҳоли шоир ва осори ӯ муҳтасари маълумотҳои мавҷуда аст. Вале як ҷиҳати тадқиқоти М. Муъин тамоман нав, оригиналӣ ва шавқовар аст: Муаллиф дар бораи шумораи ҳафт, эътиқодоти мардумони гуногун ба ин шумора аз замонҳои қадим то рӯзҳои мо, мавридҳои истифодаи он дар зиндагии маънавии халқҳои гуногун ва асосҳои табиӣ заминии он баҳс мекунад. Ин қисмати тадқиқоти М. Муъин аз нуқтаҳои тоза ва андешаҳои бикр сиришта шудааст. Дар ҳақиқат ҳам шумораи ҳафт аз қадимулайём дар байни қавмҳои гуногуни ҷаҳон як навъ ҳосияти муқаддас ва асрорангез касб кардааст. Ба ин мавҷудияти баъзе ҳодисаҳои ҳафтгонаи табиат низ сабаб шудааст: ҳафт сайёра (Офтоб, Моҳ, Зухал, Муштарӣ, Миррих, Зӯҳра ва Аторуд), ҳафт рӯзи ҳафта, ҳафт ранги аслӣ, галаситоран Ҳафтдодарон ва ғайра. Мувофиқи эътиқоди қадимӣ осмонҳо низ ҳафто буда, замин ҳам аз ҳафт табақа иборат аст,

¹ Муҳаммад Муъин. Таҳлили «Ҳафт пайкар»-и Низомӣ. Техрон, 1338—1960.

онхо рубъи маскун, яъне қисмати хушкии курраи арзро, ки дар он инсон зиндагӣ мекунад, низ ба ҳафт иқлим тақсим мекарданд. Дар Юнони қадим шумораи ҳафт ба Апполон махсус доништа мешуд.

Шумораи ҳафт дар эътиқодоти мардумони эронинажод низ ҳанӯз дар замонҳои куҳан мавқеи муҳим пайдо карда буд. Дар оини қадими ориёӣ ба ҳафт парвардигоре мегаравиданд, ки онҳоро ҳиндуҳо адития мегуфтанд, эронинажодон бошанд онҳоро амшоспандон меномиданд. Ҳафт хон, яъне ҳафт ҷанги Рустам дар «Худойномак», ҳафт син дар зиёфати паврузӣ (яъне ҳафт таоме, ки бояд бо ҳарфи «син» сар шаванд), дар чоршанбеи суррӣ ҳафт даста бутта чида оташ афрӯхтан, рози ҷаҳонро паси ҳафт, ҳафтод ё ҳафтод ҳазор парда пиндоштан, аждаҳоро ҳафтсар тасаввур кардан ва амсоли инҳо ҳама натиҷаи ҳамин гуна эътиқодот аст. Дар зиндагии асрҳои миёнаи халқи мо низ эътиқод ба асрорангез будани шумораи ҳафт давом мекунад. Эътиқод ба ҳафт водӣ дар тасаввуф (талаб, ишк, маърифат, истиғно, тавҳид, ҳайрат ва фано) аз ин қабил аст. Дар ин асрҳо умри одамии низ ба ҳафт марҳила тақсим карда мешуд: тифлӣ, наврасӣ, ҷавонӣ, камолот, миёнсолӣ ва пирӣ. Пайкари инсон низ аз ҳафт узви асосӣ иборат доништа мешуд: сар, сина, шикам, ду даст ва ду по.

Тамоми воқеаҳои достони Низомӣ «Ҳафт пайкар» низ дар меҳвари шумораи ҳафт мегардад: Сохта шудани ҳафт гунбаз, ҳикоятҳои ҳафт шохдӯхтар, нақли ҳафт нафар зиндонӣ ва ғайра. Вале пеш аз ҳама ин ҳафт ба иртиботи ҳафт рӯзи ҳафта, ба ҳафт ранг ва ҳафт сайёра вобаста аст. Ин тасаввур аз эътиқодоти бобулиён сарчашма мегирад. Тасаввуроти онҳоро роҷеъ ба вобастагии рӯзҳои ҳафта, рангҳо ва сайёраҳо дар чунин сурат ҷой додаанд: (ниг. ба нақша).

Мувофиқи тасвири Низомӣ барои Баҳром ҳафт гунбаз мувофиқи хосияти ҳафт сайёра, яъне ҳафт гунбад ба таъби ҳафт аҳтар месозанд. Баҳром рӯзи шанбе (Қайвон) дар гунбази сиёҳи мушкинранги ғолияфом бо дӯхтари малики иқли-

Рӯз	Ранг	Сайёра
Якшанбе	зард	Офтоб
Душанбе	обӣ	Моҳ
Сешанбе	норинҷӣ	Миррих
Чоршанбе	сурх	Аторуд
Панҷшанбе	бунафш	Муштарӣ
Ҷумъа	сабз	Зӯҳра
Шанбе	нилгун	Зухал

ми аввал — бонуи Ҳинд, рӯзи якшанбе (Офтоб) дар гунбази зард бо духтари подшоҳи иқлими дуввум — зебосанами туркистонӣ, рӯзи душанбе (Моҳ) дар гунбази сабз бо духтари подшоҳи иқлими саввум — моҳрухи хоразмӣ, рӯзи сешанбе (Миррих) дар гунбази сурх бо духтари подшоҳи иқлими чаҳорум — париҷайқари суқлобӣ (славянӣ), рӯзи чоршанбе (Аторуд) дар гунбази кабудӣ фирӯзаранг бо духтари подшоҳи иқлими панҷум — дилбари мағрибӣ, рӯзи панҷшанбе (Муштарӣ) дар гунбази сандалфом бо духтари подшоҳи иқлими шашум — маликаи румӣ ва рӯзи одина, яъне ҷумъа (Зӯҳра) бо духтари подшоҳи иқлими ҳафтум — нозанини эронӣ айш меварзад. Аммо ин ҷо айёшии оддӣ вучуд надорад. Дар ин

қасрҳо олами афсонавӣ ва орзуҳои рангоранг Баҳромро ба сӯи худ мекашид. Баҳром ба ҳар қасре бо либосҳои нафису ҷавоҳирот ва зебу зинатҳои ҳамранги он меравад. Палосу бисот ва нақшу нигори қасрҳо низ ба он ранг аст. Ромишгарону хизматгарон низ ба он ранг либос мепӯшанд.

Умуман дар «Ҳафт пайкар» ҷанбаи афсонавӣ нисбат ба тамоми асарҳои дигари Низомӣ бештар ба назар мерасад.

«Ҳафт пайкар» аз ҷиҳати шеърӣ бисёр баланд меистад. Дар он ҳам истеъдоду маҳорат ва ҳам таҷрибаи шоирӣ муаллифаш нақши бузурге гузоштаанд.

Шеваи қори мо дар таҳияи ҷилди сеюми «Куллиёт»-и Низомии Ғанҷавӣ — «Ҳафт пайкар» чунин аст. Мисли ҷилдҳои дигари ин куллиёт матни «Ҳафт пайкар» низ дар асоси муқоисаи се нусха ҳозир карда шуд: Матни асосӣ дар пояи нашри «Ҳафт пайкар», ки соли 1314/1936 дар Техрон аз таърифи Ваҳиди Дастиғардӣ анҷом дода шудааст, қарор гирифт. Он дар ҳошия бо аломати «В» ишора мешавад. Нусхаи хаттии рақами 756 ганҷинаи дастнависҳои АФ РСС Тоҷикистон (асри XII), ки дар ҳошия бо аломати «Д» меояд, бо он муқоиса мешавад. Бисёр олимони Шарқу Ғарб ва муҳаққиқони советӣ эътироф кардаанд, ки «Ҳафт пайкар»-и ҷопи Истамбул, ки бо саъи Х. Риттер ва Ян Рипка анҷом дода шудааст, аз бехтарин чопҳои он мебошад.¹ Яке аз нәширони «Ҳамса» дар Эрон Ҳусайн Пажмони Бахтиёрӣ дар ин хусус менависад: «Ҳафт пайкар»-и ҷопи Риттер — Рипка бисёр зебо ва бо салиқа ва дар ниҳояти эҳтимоми саъӣ ва диққат фароҳам омадааст ва тасҳехкунандагони арҷмандаш мардоне донишвар ва огоҳ будаанд.² Дар ҳақиқат ҳам донишмандони мумтози аврупоӣ Риттер ва Рипка тасҳеҳи матни «Ҳафт пайкар»-ро бо камолӣ фазилат анҷом додаанд. Аз ин рӯ ин

¹ «Ҳафт пайкар»-и Ҳаким Низомии Ғанҷавӣ, ба саъю эҳтимоми ва тасҳеҳи Х. Риттер ва Я. Рипка, Истамбул, 1934.

² Низомии Ғанҷавӣ, «Ҳафт пайкар», ба кӯшиши Ҳусайн Пажмони Бахтиёрӣ, Техрон, 1344, с. з (7).

нашр дар «Хафт пайкар» чун нухсан иловагӣ истифода шуд. Фарқу бадалҳои он дар матни ҳозир бо аломати шартии «Р» меояд.

Дар охир ба хонандагони азиз хотирнишон карда мешавад, ки осори Низомӣ қариб 800 сол пеш аз ин ба майдон омадааст. На ҳама фикрҳои ақидаҳои ӯ имрӯз пазируфтаанд. Ба баъзе андешаҳои ӯ маҳдудияти таърихиаш нақше гузоштаанд. Осори Низомӣ бо мағзи гуманистии худ барои мо азиз аст. Биёед, аз он мағз лаззат барем.

АЪЛОҲОН АФСАҲЗОД
доктори илмҳои филология

ҲАФТ
ПАЙКАР

Эй чаҳон дида буди хеш аз ту,
Хеч буде набуда пеш аз ту.
Дар бидоят бидояти ҳама чиз,
Дар ниҳоят ниҳояти ҳама чиз.
Эй барорандаи сипехри баланд,
Анҷумафрӯзу анҷуманпайванд.
Офаринандаи хизонаи чуд,
Мубдеъу офаридагори вучуд.
Созманд аз ту гашта¹ кори ҳама,
5 Эй ҳама в-офаридгори ҳама.
Ҳастию нест мислу монандат,²
Оқилон чуз чунин надонандат.³
Равшанӣ пеши⁴ аҳли биной,
На ба сурат, ба сураторой.
Ба ҳаёт аст зинда⁵ мавҷудот,
Зинда бал-к аз вучуди туст ҳаёт.
Эй чаҳонро зи хеч созанда,
Ҳам навобахшу ҳам навозанда.

- Номи ту, к-ибтидои ҳар ном аст,
10 Аввалоғозу охиранҷом аст.
Аввал-ул-аввалин ба пешӣ шумор,
В-охир-ул-охирин ба охири кор.
Ҳастӣ буди ҳама⁶ дуруст ба ту,
Бозгашти ҳама ба туст, ба ту.
Баста бар ҳазрати ту роҳи ҳаёл,
Бар дарат нонишаста гарди завол.
Ту назодию дигарон⁷ зоданд,
Ту худоию дигарон⁸ боданд.
Ба як андеша роҳ бинмоӣ,
15 Ба яке нукта кор бикшоӣ!
В-он ки ноаҳли сачда шуд сари ӯ,
Қуфл бар қуфл баста шуд дари ӯ.
Ту диҳӣ субҳро шабафрӯзӣ,
Рӯзро мурғу мурғро рӯзӣ.
Ту супурдӣ ба офтобу ба моҳ,
Ду саропардаи сапеду сиёҳ.
Рӯзу шаб солиқони роҳи туянд,
Суфтагӯшони⁹ боргоҳи туянд.
Ҷуз ба ҳукми ту неку бад накунад,
20 Ҳеч коре ба ҳукми х(в)ад накунад.
Ту барафрӯхтӣ даруни димоғ,
Хираде тобноктар зи чароғ.
Бо ҳама зиракӣ,
ки дар хирад аст,
Бехуд аст аз тую ба ҷои х(в)ад аст.
Чун хирад дар раҳи ту пай гардад,
Гирди ин кор ваҳм кай гардад.
Ҷон, ки ӯ гавҳар асту¹⁰ дар тани мост,
Қас надонад ки ҷои ӯ¹¹ ба кучост.
Ту, ки чавҳар най, надорӣ ҷой,
25 Чун расад дар¹² ту ваҳми шефтарой.
Раҳнамоию раҳнамоят на¹³,
Ҳама ҷоию ҳеч ҷоят на¹⁴.

- Мо, ки чузъе¹⁵ зи сабъи гардунем,
Бо ту беруни ¹⁶хафт берунем.
Ақли кулле, ки аз ту ёфта роҳ,
Хам зи ҳайбат накарда дар ту нигоҳ.
Эй зи рӯзи сапед то шаби доч,
Ба мададҳои файзи ту мӯхтоҷ.
Ҳолгардон туй ба ҳар сонӣ,
30 Нест кас чуз ту¹⁷ ҳолгардоне.
То нахоҳӣ ту,
неку бад набувад,
Ҳастии кас ба зоти х(в) ад набувад.
Ту диҳио ту орий аз дили¹⁸ санг
Оташи лаълу лаъли оташранг.
Гетию осмони гетигард
Бар дари ту зананд бардобард.
Ҳар касе нақшбанди пардаи туст,
Ҳама ҳечанд,
карда кардаи туст.
Баду нек аз ситора чун ояд,
35 Ки худ аз неку бад забун ояд.
Гар ситора саъодате додӣ,
Қайқубод аз мунаҷҷиме зодӣ.
Қист аз¹⁹ мардуми ситорашинос,
Ки ба ганчина раҳ²⁰ барад ба киёс.
Ту диҳӣ бе миёнҷӣ онро ганҷ,
Ки надонад ситора ҳафт аз панҷ.
Ҳар чӣ ҳаст аз дақиқаҳои нучум,
Бо якояк нуҳуфтаҳои улум,
Хондаму сирри ҳар варақ чустам,
40 Чун туро ёфтам,
варақ шустам.
Ҳамаро рӯй дар худо дидам,
Дар²¹ худо бар ҳама туро дидам.
Эй ба ту зинда ҳар кучо чонест,
В-аз танӯри ту ҳар киро нонест,

Бар дари хеш сарфарозам кун,
 В-аз дари халқ бениёзам кун.
 Нони ман бемиёнҷи дигарон,
 Ту деҳ, эй ризқбахши чонварон.
 Чун ба аҳди чавонӣ аз бари ту,
 45 Ба дари кас нарафтам аз дари ту.
 Ҳамаро бар дарам фиристодӣ,
 Ман намехостам, ту медодӣ.
 Чунки бар дарғаҳи ту гаштам пир,
 З-он чӣ тарсиданист, дастам гир.
 Чӣ сухан,

 к-ин сухан хатост ҳама,
 Ту мароӣ, ҷаҳон марост ҳама.
 Мани саргаштаро зи кори ҷаҳон,
 Ту тавонӣ раҳонд, боз раҳон.
 Дар кӣ нолам, ки дастгир туй,
 50 Дарпазирам, ки²² дарпазир туй.
 Рози пӯшида гарчи²³ ҳаст басте,
 Бар ту пӯшида нест рози касте.
 Ғаразе, к-аз ту нест пинхонӣ,
 Ту баровар,

 ки ҳам ту медонӣ.
 Аз ту низ ар бад-ин ғараз нарасам,
 Бо ту ҳам беғараз бувад нафасам.
 Ғараз он бех, ки аз ту меҷӯям,
 Сухан он бех, ки бо ту мегӯям.
 Роз гӯям ба халқ, хор шавам,
 55 Бо ту гӯям бузургвор шавам.
 Эӣ, Низомӣ

 паноҳпарвари ту,
 Ба дари кас маронаш аз дари ту.
 Сарбаландӣ деҳ аз худовандӣ,
 Ҳимматашро ба тоҷи хурсандӣ.
 То ба вақте ки арзкор бувад,
 Гарчи дарвеш²⁴ тоҷдор бувад.

ДАР НАЪТИ САИД-УЛ-МУРСАЛИН
САЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВА ОЛИҲИ
ВА САЛЛАМ²⁵

- Нуқтаи хатти аввалин паргор,
Хатми охир, офариниши кор.
Навбари боғи ҳафт чархи куҳан,
60 Дуррат-ут-тоҷи ақлу тоҷи суҳан.
Қист ҷуз хоҷаи муайидроӣ.
Аҳмади мурсал он расули худой.
Шоҳи пайғамбарон ба теғу ба тоҷ,
Теғи ӯ шаръу тоҷи ӯ меъроҷ.
Уммию уммаҳотро моя,
Фаршро нуру аршро соя.
Панҷ навбатзани шариати пок.
Чорболишниҳи вилояти хок.
65 Ҳама ҳастӣ туфайли ӯ — максуд,
ӯ Муҳаммад, рисолаташ — маҳмуд.
З—аввалин²⁶ гил, ки одамаш бифшурд,
Софӣ²⁷ ӯ буду дигарон ҳама дурд.
В-охирин давр, к-осмон ронад,
Хутбаи хотамат ҳам ӯ хонад.
Амру наҳяш ба ростӣ мавқуф,
Наҳйи ӯ — мункар, амри ӯ — маъруф.
Он кӣ²⁸ аз фақр фаҳр дошт, на ранҷ,
Чӣ ҳадис аст фақру чандон²⁹ ганҷ?
В-он к-аз ӯ соя гашт рӯи³⁰ сапед
70 Чӣ суҳан? Соя в-он гаҳе хуршед.
Мулкро қоими илоҳӣ буд,
Қоимандози подшоҳӣ буд!
Ҳар кӣ барҳост, мефигандаш паст,
В-он кӣ афтод, мегирифташ даст.
Бо нақӯгавҳарон нақӯ мекард.
Қаҳри бадгавҳарон ҳам ӯ мекард.
Теғ аз ин сӯ ба қаҳри хунрезӣ,

- Рифқ аз он сӯ ба марҳамомезӣ.
 Марҳамаш дилнавози³¹ тангдилон,
 75 Оҳанаш пойбанди³² сангдилон.
 Он кӣ бо ӯ бар асб³³ зин бастанд,
 Бар камарҳо даволи кин бастанд.
 Инак имрӯз баъди чандин сол
 Ҳама бар кӯси ӯ зананд даввол,
 Гарчи эзид гузид аз даҳраш,
 В-ин чаҳон офарид аз баҳраш,
 Чашми ӯро, ки мӯҳри «мазоғ» аст,
 Равзагоҳе бурун аз ин боғ аст.
 Ҳукми ҳафтсадҳазорсола шумор,
 80 Тобеъи ҳукми ӯ ба ҳафт ҳазор.
 Ҳалқадорони чархи кӯҳлипӯш
 Дар раҳи бандагеш ҳалқа ба гӯш.
 Чор ёраш³⁴ гузин ба аслу ба фаръ,
 Чор девори ганҷхонаи шаръ.
 З-офарин буд нури биниши ӯ,
 Қ-офаринҳо бар офариниши ӯ.
 Бо чунон қон, ки ҳар дамаш мададест,
 Аз замин то ба осмон қасадест.
 Он часадро ҳаёт з-ин³⁵ қон аст,
 85 Ҳама тахтанду ӯ Сулаймон аст,
 Нафасаш бар ҳаво чу мушк афшонд,
 Рутаби тар зи нахли хушк афшонд.
 Мӯъчизаш хори хушкро рутаб аст.
 Рутабаш хори душман, ин аҷаб аст.
 Қарда нохун барои ангушташ,
 Себи маҳро дуним дар мушташ.
 Себро гар³⁶ зи қатъ бим кунад,
 Нохунаи равшанон³⁷ дуним кунад.
 Офарин кардаш офаринанда,
 90 Қ-ин гузин буду ӯ гузинанда.
 Бод беш аз мадори чархи кабуд
 Бар гузинандаю гузида дуруд!

ДАР МЕЪРОЦИ РАСУЛУЛЛОҲ
САЛЛАЛЛОҲИ АЛАЙҲИ ВА САЛЛАМ

- Чун нагунцид дар ҷаҳон тоҷаш,
Тахт бар арш бурд меъроҷаш.
Сарбаландешро зи пояи паст
Ҷабраил омада буроқ ба даст.
Гуфт: «Бар бод неҳ паи хокӣ,
То заминит гардад³⁸ афлокӣ.
Поси шабро зи хайлхонаи хос
- 95 Туӣ имшаб ятоқдори халос.
Суръати барқ ин буроқ турост,
Барнишин к-имшаб ин ятоқ турост.
Чун ки тири ятоқат овардам,
Ба ҷанибат буроқат овардам.
Маҳд бар чарх рон, ки моҳ туӣ,
Бар кавокиб давон, ки шоҳ туӣ.
Шаш ҷиҳатро зи ҳафт бех барор,
Нӯҳ фалакро ба³⁹ чор меҳ дарор.⁴⁰
Бигзарон аз самоки чарх саманд,
- 100 Қудсиёро дарор сар ба каманд.
Атрсоёни шаб ба кори туанд,
Сабзпӯшон дар интизори туанд.
Нозанинони Мисри ин паргор
Бар ту ошиқ шуданд Юсуфвор.
Хез, то дар ту як назора кунанд,
Ҳам кафу ҳам турунҷ пора кунанд.
Осмодро ба зери пояи хеш
Турра нав кун зи ҷаъди сояи хеш.
Бигзарон маркаб аз сипехри баланд
- 105 Даркаш айвони қудсро ба каманд⁴¹.
Шабравонро шукуфа дех чу чароғ,
Тозарӯ бош чун шукуфаи боғ.
Шаб-шаби туст, вақт-вақти дуост,
Ёфт хоҳӣ, ҳар он ҷӣ хоҳӣ хост.

- Тозатар кун фариштагонро фарш,
 Хайма зан бар сарири пояи арш.
 Аршро дида барфуруз ба нур,
 Фаршро шуққа дарнавард зи дур⁴².
 Тоҷ бистон, ки тоҷвар ту шудӣ,
 110 Бар сар ой аз ҳама ки сар ту шудӣ.
 Сар баровар ба сар фарохтане,
 Ду ҷаҳон хос кун ба тохтане.
 Роҳи хеш аз ғубор холӣ кун,
 Азми даргоҳи лоязолӣ кун.
 То ба ҳақ-ул-қудуми он қадамат,
 Бар ду олам равон шавад алакат!
 Чун Муҳаммад зи Ҷабраил ба роз
 Гӯш кард ин паёми рӯҳнавоз,
 3-он сухан хушро тамоми дод,
 115 Гӯшро ҳалқаи ғуломӣ дод.
 Ду амин бар амонате ганҷур,
 Ин зи дев, он зи деви мардум дур.
 Он амини худой дар танзил
 В-ин амини хирад ба қавлу далел⁴³.
 Он расонд он ҷӣ буд шарти паём,
 В-ин шунид он ҷӣ буд сирри калом.
 Дар шаби тира он сирочи мунир
 Шуд зи мӯҳри мурод накшпазир⁴⁴.
 Гардан аз тавқи он каманд⁴⁵ натофт,
 120 Тавқи зар ҷуз чунин нашоёд ёфт⁴⁶.
 Барққирдор бар буроқ нишаст,
 Тозияш зеру тозиёна ба даст.
 Чун даровард дар уқобе⁴⁷ пой,
 Қабки улвихиром, ҷаст зи ҷой.
 Бар зад аз пой парри товусӣ,
 Моҳ бар сар чу маҳди ковусӣ.
 Мепарид он чунон,
 к-аз⁴⁸ он тағу тоб,
 Пар фиганд аз паяш ҷаҳор уқоб.

- Хар чиро дид, зери гом кашид⁴⁹,
 125 Шаб лагад хӯрду маҳ лигом кашид⁵⁰.
 Ваҳм дидӣ,
 ки чун гузорад гом?
 Барқ чун тег баркашад зи наём?
 Суръати ақл — дар ҷаҳонгардӣ,
 Ҷунбиши рӯҳ — дар ҷавонмардӣ?
 Буд бо роҳворияш ҳама ланг,
 Бо чунин пайфарохияш ҳама танг⁵¹.
 Бо тагаш сайри кутб холи шуд,
 Гар ҷанубӣ в-агар шимолӣ шуд.
 Дар масираш⁵² самоки он ҷадвал,
 130 Гоҳ Ромеҳ намуду гоҳ Аъзал⁵³.
 Чун Муҳаммад ба рақси пой буроқ
 Дарнабишт⁵⁴ ин саҳифаро авроқ.
 Роҳи дарвозаи ҷаҳон бардошт,
 Дурӣ аз даври осмон бардошт.
 Мебурид аз манозили фалакӣ
 Шоҳроҳе ба шаҳпари малакӣ.
 Моҳро дар хати⁵⁵ ҳамоили хеш
 Дод сарсабзӣ аз шамоили хеш.
 Бар Аторуд зи нукракории даст
 135 Ранге аз кӯраи расосӣ баст⁵⁶.
 Зӯҳраро аз фуруғи маҳтобӣ
 Бурқае баркашид симобӣ.
 Гарди роҳаш ба турктози сипеҳр
 Тоҷи заррин ниҳод бар сари меҳр.
 Сабз пӯшид чун халифаи Шом
 Сурхпӯшӣ гузашт⁵⁷ бар Баҳром.
 Муштариро зи фарқи сар то пой
 Дарди сар диду гашт⁵⁸ сандалсой.
 140 Тоҷи⁵⁹ кайвон чу бӯса зад қадамаш,
 Дар саводи абир шуд аламаш.
 У хиромон чу боди шабгире
 Бар ҳаюне чу шери занҷирӣ.

- Ҳам рафиқаш зи турктоз⁶⁰ афтод,
 Ҳам буроқаш зи пӯя бозафтод.
 Манзил он чо расонд, к-аз дурӣ,
 Дид дар Ҷабраил дастуре.
 Сар бурун зад зи маҳд Мекоил,
 Ба расадгоҳи Сури Исрофил⁶¹.
 Гашт аз он тахт низ рахтгирой,
 145 Рафрафу сидра ҳар ду монд ба чой.
 Ҳамраҳонро ба нимараҳ⁶² бигзошт
 Роҳи дарьёи беҳудӣ бардошт.
 Қатра бар қатра з-он муҳит гузашт,
 Қутр бар қутр ҳар чӣ буд навашт⁶³.
 Чун даромад ба соқи арши фароз
 Нардбон сохт аз каманди ниёз.
 Сар бурун зад зи арши нуронӣ
 Дар хатаргоҳи сирри субҳонӣ.
 150 Ҳайраташ чун хатарпазирӣ кард.
 Раҳмат омад, лигомгирӣ кард.
 Қобақавсайни ӯ дар он асно
 Аз дано рафт сӯи ав-адно⁶⁴.
 Чун ҳичоби хазор нур дарид
 Дида дар нури беҳисоб расид.
 Гоме аз буди худ фаротар шуд,
 То худо диданаш муяссар шуд.
 Дид маъбуди хешро ба дуруст,
 Дида аз ҳар чӣ дида⁶⁵ буд бишуст
 Дида бар якҷиҳат накард мақом,
 К-аз чапу рост мешунид салом.
 Зеру болою пешу пас, чапу рост,
 155 Як ҷиҳат гашту шаш ҷиҳат бархост.
 Шаш ҷиҳат чун забона тез кунад?
 Ҳам ҷаҳон, ҳам ҷиҳат гурез кунад.
 Бе ҷиҳат бо ҷиҳат надорад кор,
 З-ин ҷиҳат бечиҳат шуд он паргор⁶⁶
 То ҷиҳат бар назар ниқоб набаст⁶⁷.

- Дил зи ташвишу⁶⁸ изтироб нараст.
 Чихат аз дида чун ниҳон бошад?
 Дидани бечихат чунон бошад.
 160 Аз набӣ чуз нафас набуд он чо,
 Ҳама ҳақ буду кас набуд он чо.
 Хамагиरो⁶⁹ чихат кучо санчад?
 Дар ихотат чихат кучо гунчад?⁷⁰
 Шарбати хос хӯрду хилъати хос
 Ёфт аз⁷¹ қурби ҳақ бароти халос⁷².
 Чомаш иқболу маърифат соқӣ,
 Ҳеч боқӣ намонд дар⁷³ боқӣ.
 Бо мадорон сад ҳазор дуруд,
 Омад аз авчи он мадор фуруд.
 Ҳар чӣ овард базли ёрон кард
 165 Вақфи кори⁷⁴ гуноҳгорон кард.
 Эй Низомӣ, ҷаҳонпарастӣ чанд?
 Бар баландӣ барой,⁷⁵ пастӣ чанд?
 Кӯш то мулки сармадӣ ёбӣ,
 В-он⁷⁶ зи дини муҳаммадӣ ёбӣ.
 Ақлро гар ақида дорад пос
 Растагорӣ ба нури шаръ шинос.

САБАБИ НАЗМИ КИТОБ

- Чун ишорат расид пинҳонӣ
 Аз саропардаи сулаймонӣ.
 Пар гирифтам чу мурғи болкушой,
 170 То кунам бар дари Сулаймон ҷой⁷⁷.
 Дар ишорат чунон намуд барид,
 Ки: «Ҳилоле баровар аз шаби ид.
 Он чунон к-аз хичоби торикӣ⁷⁸
 Кас набинад дар ӯ зи борикӣ⁷⁹,
 То кунад сайди сеҳрсозии ту,
 Ҷодувонро⁸⁰ хаёли бозии ту.

- Пулпуле⁸¹ чандро ба оташ рез,
 Фулгуле дарфиган ба⁸² оташи тез.
 Муми афсурдаро дар ин гармӣ
 175 Нарм гардон зи баҳри дилнармӣ⁸³.
 Маҳд берун ҷаҳон аз ин раҳи⁸⁴ танг,
 Пойкӯбӣ бас аст бар хари ланг⁸⁵.
 Атсае деҳ зи килки нофакушой
 То шавад боди субҳ голиясой⁸⁶.
 Бод, гӯ, рақс бар абир кунад,
 Сабзаро мушк дар⁸⁷ харир кунад,
 Ранҷ бар,
 вакти ранҷ бурдани туст.
 Ганҷи шах дар варақ шумурдани туст.
 Ранҷбурди ту раҳ ба ганҷ барад,
 180 Бибарад ганҷ ҳар кӣ ранҷ барад.
 Токи ангур то⁸⁸ нағирьяд зор,
 Хандаи хуш наёрад охири кор.
 Мағзи беустухон надид касе,
 Анғубине кучост бемагасе?
 Абри беоб⁸⁹ чанд бошӣ, чанд,
 Гарм дорӣ танӯри нон дар банд.
 Парда барбанду чобукӣ бинмой,
 Рӯи бикрони⁹⁰ пардагӣ бикшой.
 Чун бурид аз ман ин ғараз дархост,
 185 Шодмонӣ нишасту ғам бархост.
 Ҷустам аз номаҳои^{91–101} нағзнавард,
 Он ҷӣ¹⁰² дилро кушода донад гард.
 Ҳар ҷӣ таърихи шахриёрон буд,
 Дар яке нома ихтиёр он буд.
 Чобукандешае расида нахуст,
 Ҳамаро назм дода буд дуруст.
 Монда з-он лаълреза лахте гард¹⁰³,
 Ҳар яке з-он қуроza чизе кард¹⁰⁴.
 Ман аз он хурда чун гуҳарсанче,
 190 Бартарошидам инчунин ганче.

- То бузургон чу накди кор кунанд,
 Аз ҳама нақдаш¹⁰⁵ ихтиёр кунанд.
 Он-ч¹⁰⁶ аз ӯ¹⁰⁷ ним гуфта б(у)д, гуфтам
 Гавҳари¹⁰⁸ нимсуфтаро суфтам.
 В-он-ч дидам, ки рост буду дуруст,
 Мондамаш ҳам бар он¹⁰⁹ қарори нахуст.
 Чаҳд кардам, ки дар чунин таркиб
 Бошад ороише зи нақши¹¹⁰ ғариб.
 Боз чустам зи номаҳои ниҳон,
 195 Ки пароканда буд гирди чаҳон.
 З-он суханҳо, ки тозиясту дарӣ
 Дар саводи бухорию табарӣ.
 В-аз дигар нусхаҳо¹¹¹ пароканда
 Ҳар дуре дар дафине оганда.
 Ҳар варақ, к-уфтод дар дастам,
 Ҳамаро дар харитае бастам.
 Чун аз он ҷумла дар саводи қалам¹¹²
 Гашт сарҷумлаам гузида ба ҳам.
 Гуфтамаш гуфтани,
 ки бипсанданд,
 200 На, ки худ зиракон¹¹³ бар ӯ ханданд¹¹⁴.
 Дайри¹¹⁵ ин номаро чу «Занд»¹¹⁶ маҷус
 Чилва з-он додаам ба ҳафт арӯс.
 То арӯсони чарх агар як роҳ
 Дар арӯсони ман кунанд нигоҳ¹¹⁷,
 Аз ҳамороишию ҳамкорӣ
 Ҳар якеро яке кунад ёрӣ.
 Охир аз ҳафт хат¹¹⁸, ки ёр шавад
 Нуктае бар нишони кор шавад.
 Нақшбанд арчи¹¹⁹ нақши даҳ дорад,
 205 Сари як риштаро ниғаҳ дорад.
 Як сари ришта гар зи хат гардад,
 Ҳама сарриштаҳо¹²⁰ ғалат гардад.
 Қас бар ин ришта гарчӣ рост нарафт,
 Ростӣ, дар миёни мост, нарафт.

- Ман чу рассоми риштапаймойм,
Аз сари ришта нагзарад¹²¹ поям¹²².
Ришта яктоист, тарсам аз хатараш,
Хоса з-андоза бурдаам гуҳараш.
Дар ҳазор об ғусл бояд кард,
210 То ба обе расӣ,¹²³ ки шояд х(в) ард.
Обе андохтанду¹²⁴ мардум шуд,
Оби андохта базе гум шуд.
Ман к-аз он об дур кунам чу садаф¹²⁵,
Арзам охир ба муште обу алаф.
Сухане хуштар аз наволаи нӯш,
Кай¹²⁶ сахо сӯи ман надорад гӯш.
Дар сахову сухан чӣ мепечам¹²⁷,
Қор бар толеъ асту¹²⁸ ман хечам.
Нисбати акрабист бо қавсӣ,
215 Бухли Маҳмуду базли Фирдавсӣ.
Асадиро, ки Бӯдалаф бинвохт,
Толеъу толеъӣ ба ҳам дарсохт¹²⁹.
Ман чӣ мегӯям,
ин чӣ гуфти ман аст,
К-обам аз абру дуррам аз Адан аст.
Садаф аз абр гар сахо бинад,
Абр низ аз садаф вафо бинад.
К-абр он-ч¹³⁰ аз ҳаво нисор кунад,
Садафаш дурри шоҳвор кунад.
Ин суханро ки чоҳ мехоҳам,
220 Мадад аз файзи шоҳ мехоҳам.
Ҳар чӣ ўро иёр ё ададест,
Сабаби истиқоматаш мададест.
В-ар мадад пеши боргах бошад,
Чор дар чор шонздаҳ бошад.
Ҷабраилам ба чиннии қаламам,
Бар саҳифа чунин кашад рақамам¹³¹
К-ин¹³² фусунро кӣ чинниомӯз аст,
Ҷома нав кун, ки фасли наврӯз аст.

- Шоҳ Қарн¹⁵⁶ Арслони¹⁵⁷ кишваргир
 Беҳ зи Алп Арслон¹⁵⁸ ба тоҷу сарир.
 Маҳдие, к-офтоби ин маҳд аст,
 Давлаташ хатми охири аҳд аст.
 Рустаме, к-аз фалаксаворин Рахш
 Ҳам бузург асту ҳам бузургибахш.
 Ҳамсари¹⁵⁹ осмону ҳамкафи абр,
 260 Ҳам ба тан¹⁶⁰ шеру ҳам ба ном¹⁶¹ ҳижабр.
 Қуфли ҳастӣ чу дар калид¹⁶² омад,
 Олам аз ҷавҳаре падид омад.
 Ўст он оламе, ки аз кафи хеш
 Ҳар дам орад ҳазор ҷавҳар беш.
 Саҳфи гардун зи шарҳи ӯ варақе,
 Ирқи даръёе зи файзи ӯ арақе.¹⁶³
 Баҳру бар ҳар ду зери фармонаш,
 Барию баҳрӣ офаринхонаш.
 Сарбаланде чунон баландсарир,
 265 Қ-аз баландеш хурд гашт замир¹⁶⁴.
 Дар бузургӣ баробари¹⁶⁵ малак аст,
 В-аз баландӣ¹⁶⁶ бародари¹⁶⁷ фалак аст.
 Бар тани душманони бурқаъдӯз
 Барқи шамшери ўст бурқаъсӯз.
 Насли Ақсунқарӣ муайяд аз ӯ,
 Аббу ҷад бо камоли абҷад аз ӯ.
 Мулк бе гӯшмоли тасдеъаш
 Сурхрӯ аз виқори тавқеъаш.
 Фатҳ бар хоки пой ӯ зада фарқ,
 270 Фитна дар оби теғи ӯ шуда фарқ,
 Оби ӯ оташи асирангез,
 Хоки ӯ обро абиромез.
 Дар набардаш, ки шер хорад дум,
 Асби душман ба сар шавад,
 на ба сум¹⁶⁸.
 Дар сабӯҳаш¹⁶⁹, ки хуни раз резад,
 З-оби яхбаста оташ ангезад.

- Ҳарбаро чун ба ҳарб тез кунад,
 Рӯзро рӯзи растахез кунад.
 Чун дари кони ҷуд¹⁷⁰ бикшоёд,
 275 Ганҷ бахшад, гуноҳ бахшоёд.
 Шаҳ чу даръест бе дурӯғу дарег,
 Ҷазру маддаш ба тозиёнаю тег¹⁷¹.
 Ҳар чӣ орад ба захми тег фароз,
 Ба сари тозиёна бахшад боз.
 Муштаривор бар сипехри баланд
 Гӯри¹⁷² Қайвон канад ба сумми саманд.
 Гар надидӣ бар аждаҳо шерӣ
 В-офтобе, кашида шамшере.
 Шоҳро бин, ки дар масофу шикор,
 280 Аждаҳосӯз¹⁷³ гашту шерсавор.
 Ночихаш¹⁷⁴ зери аждаҳон алам,
 Аждаҳоро чу мор карда қалам.
 Тангии матраҳаш ба тири душоҳ
 Карда бар шерӣ шарза гӯр фароҳ.
 Нӯги тираш ба ҳар кучо,
 ки битофт.
 Гаҳ чигар дӯхту гоҳ мӯй шикофт¹⁷⁵.
 Бозии хирс бурда аз шамшер,
 Хирсбозӣ дар овариди ба шер.
 Шергире, валеқ на зи¹⁷⁶ мастӣ,
 285 Шергире ба аждаҳодастӣ.
 Гурги даррандаро ба кӯҳи Саҳанд¹⁷⁷,
 Дасту пое ба як душоҳ афғанд.
 Шаҳ чу аз гург дасту по бурда,
 Шер бо ӯ ба дасту по мурда.
 Тираш аз дасти гургу пой паланг
 Бар суми гӯр карда саҳро танг.
 Сайдгоҳаш зи хуни даръе ҷӯш,
 Гоҳ гургина, гаҳ палангинӯш,
 Бар гуросе, ки тег ронад тез.
 290 Гирад¹⁷⁸ аз захми ӯ гуроз гурез.

- Чун ба чарми камон дарорад зӯр,
 Чармро бар гавазн созад гӯр.
 Кунд ар¹⁷⁹ пой дарниҳад ба масоф,
 Сангро чун ақиқ захра шикоф.
 Он¹⁸⁰ намояд ба теги захрандуд,
 К-осмон аз замин барорад дуд.
 Ёст дар разму базм ёфта ном,
 Чондеҳу чонситон¹⁸¹ ба теғу ба чом.
 Хок тира зи рӯшноии ӯ
 295 Чашм равшан ба ошноии ӯ.
 Нофи хулқаш чу килки рассомон
 Мушк дар чайбу лаъл дар домон.
 Гашта аз мушку лаъли ӯ ҳама ҷой
 Мамлакат иқдбанду ғолиясоӣ¹⁸².
 Аз қафои чун ӯ¹⁸³ кулаҳдоре
 З-осмон то замин кулаҳворе.
 В-аз камони чун ӯ¹⁸⁴ чаҳонгире,
 Чархи нӯҳқабза камтарин тире.
 З-он бузургӣ,
 ки дар сиголиши ёст,
 300 Чор гавҳар чаҳор¹⁸⁵ болиши ёст.
 Душманаш чун дарахти бехзада
 Бар дари ӯ ба чормех¹⁸⁶ зада.
 З-офтоби¹⁸⁷ чалоли ёст чу моҳ
 Рӯи мо сурху рӯи хасм сиёҳ.
 Чӣ аҷаб, к-офтоби зарриннаъл
 Кӯхро санг доду конро лаъл.
 Гавҳари кон ҳарамдаридаи ёст¹⁸⁸,
 Кони гавҳар дирамҳаридаи ёст.
 Дод чуръа-ш ба кӯху даръё кут,
 305 Номи ин¹⁸⁹ дур, нишони он¹⁹⁰ ёкут.
 Посдори¹⁹¹ ду ҳукм дар ду сарой¹⁹²,
 Зобити ҳукми халқу ҳукми худой.
 Мепазирад зи файзи яздон соз,
 Мерасонад ба бандагонаш боз,

- Чун чаҳон з-ӯ гирифт пирӯзӣ¹⁹³,
Фаррухӣ бодаш аз чаҳон рӯзӣ.
Ҳама рӯзаш хучаста бод ба фол,
Подшоҳишро мабод завол.
Назми авлоди ӯ ба саъди нучум
- 310 Дур ба дур бод то абад манзум.
Аз фурӯғи ду субҳи зебочехр
Бод равшан¹⁹⁴ чу офтоби сипехр.
Ду маликзодаи баландсарир,
Ин чаҳонҷӯю он вилоятгир,
Ин фаридунсифат ба донишу рой,
В-он ба кайхисравӣ рикобкушоӣ¹⁹⁵.
Нақши ин бар тирози афсару гоҳ¹⁹⁶,
Нусратуддин малик¹⁹⁷ Муҳаммадшоҳ.
Номи он бар фалак зи роҳи расад
- 315 Гашта минбаъдӣ¹⁹⁸ исмуҳу Аҳмад.
Чун бубинӣ дар ин¹⁹⁹ хучаста ду ном,
Дар яке дойра кунанд мақом.
Дар ду сурат
- ки ҳукмашон баҳам аст,
Аҳмадию муҳаммадӣ рақам аст²⁰⁰.
Чун ду зилъ аз яке²⁰¹ бурун ояд,
Фарқ кардан миёна чун шояд²⁰²?
Доим инро²⁰³ зи нусрат аст калид,
В-он²⁰⁴ зи фатҳи фалак шудаст падида.
Нусрат инро²⁰⁵ ба тарбияткорӣ,
- 320 Фалак онро ба таквиятдорӣ.
Ин зи нусрат зада сепояи бахт²⁰⁶,
Фалак онро чаҳорпояи тахт²⁰⁷.
Чашми шаҳ зери чарҳи мирӣ,
Бод равшан бад-ин ду биноӣ.
Даври мулкаш бад-ин ду қутби қалол
Мунтазам бод бар қанубу шимол.
Давлаташ сайду сайд фарбех бод,
Рӯзаш аз рӯзу шаб зи шаб бех бод!

- Бод маҳҷубаи никоби шабаш,
 325 Нури субҳи муҳаммадӣ насабаш.
 Ин чу обон чарх бод ба чуд,
 В-он шуда хатми уммахоти вучуд²⁰⁸.
 Номи ин Хизри ҷовидонӣ бод!
 Хукми он оби зиндагонӣ бод!
 Дар ҳифози хати²⁰⁹ сулаймонӣ
 Арши Билқис бод нуронӣ²¹⁰.
 Сояи шаҳ, ки ҳаст чашмаи нур,
 З-он гулу гулситон мабодо дур.
 Азали шуд ҷаҳонпаноҳии ӯ,
 330 Абадӣ бод подшоҳии ӯ.

ДАР ХИТОБИ ЗАМИНБЎС

- Эй камарбастан кулоҳи ту бахт,
 Зиндадори ҷаҳон ба тоҷу ба тахт,
 Шаб ба поси ту ҳиндуест сиёҳ,
 Баста бар гирди худ ҷалочили моҳ.
 Субҳи муфрадрави ҳамоилкаш
 Дар рикобат нафас барорад²¹¹ х(в)аш.
 Шоми дайламкулаҳ, ки чокари туст.
 Мушкбӯ аз каёии²¹² дари туст²¹³.
 Рӯзи румӣ чу шаб шавад зангӣ,
 335 Гар бурунаш кунӣ зи сарҳангӣ.
 Дар ҳама суфра²¹⁴, к-осмон дорад,
 Аҷрии²¹⁵ мамлакат ду нон дорад.
 Камтар аҷрохури²¹⁶ туро ба қиёс
 Қути ҳафт ахтар аст ҷуръаи кос.
 Хотами нусрати илоҳиро
 Хатм бар туст подшоҳиро.
 Осмон,
 к-офтоб аз ӯ²¹⁷ асарест,
 Бар миёни ту камтарин камарест.

- Мах, ки аз²¹⁸ чарх тахти зар кардаст²¹⁹,
- 340 Бо сарири ту сарбасар кардаст²²⁰.
 Оби борон,²²¹ ки асли²²² покӣ шуд,
 Бо ту чун оби шӯрхокӣ²²³ шуд.
 Лаъл бо теги ту хазафранге,
 Кӯҳ бо ҳилми ту сабуксанге.
 Подшоҳон, ки дар ҷаҳон ҳастанд,
 Ҳар як абре ба даст барбастанд.
 Ҷуз як абри ту, к-абри найсонист,
 Он дигар абрҳо зимистонист.
 Хон ниҳанд, он гаҳе ки²²⁴ хун бихӯранд,
- 345 Нон диҳанд, он гаҳе ки²²⁵ ҷон бибаранд.
 Ту бар он кас ки соя андозӣ,
 Дер хонию зуд бинвозӣ,
 Қадри аҳли ҳунар касе донад,
 Ки²²⁶ ҳунарномаҳо басы хонад.
 Он кӣ²²⁷ айб аз ҳунар надонад боз,
 З-ӯ ҳунарманд кай пазирад соз?
 Мулкро з-офаринишат шараф аст
 В-офаринномае²²⁸ ба ҳар тараф аст.
 Дар язақдории вилояти ҷуд
- 350 Давлати туст посдори²²⁹ вучуд.
 Равнақе²³⁰, к-аз ту дид давлату²³¹ дин,
 Боғ нодида з-абри²³² фарвардин.
 Гар каёнро ба толеи фаррух,
 Ҳафт хон буд бо²³³ дувоздаҳ рух.
 Осмон бо буручи ӯ ба дуруст,
 Ҳафт хону дувоздаҳ рухи туст²³⁴.
 Ҳама олам тан асту²³⁵ Эрон — дил,
 Нест гӯянда з-ин қиёс хичил.
 Чунки Эрон дили замин бошад,
- 355 Дил зи тан беҳ бувад,
 яқин бошад²³⁶.
 З-он вилоят ки меҳтарон²³⁷ доранд,
 Беҳтарин ҷой беҳтарон²³⁸ доранд.

- Дил туй в-ин масал ҳикояти туст,
 Ки дили²³⁹ мамлакат вилояти туст.
 Эй ба Хизру Сикандарӣ машҳур,
 Мамлакатро зи²⁴⁰ илму адли ту нур.
 З-оҳане гар²⁴¹ Сикандар ойина сохт,
 Хизр агар сӯи оби ҳайвон тохт.
 Гавҳари ойина аст²⁴² синаи ту,
- 360 Оби ҳайвон дар обгинаи ту.
 Ҳар вилоят ки чун ту шаҳ дорад,
 Эзид аз ҳар бадаш ниғаҳ дорад.
 З-он саодат, ки дар сарат донанд,
 Муқбили ҳафт кишварат хонанд.
 Панҷумин кишвар аз ту ободон
 В-аз ту шаш кишвари дигар шодон.
 Ҳама марзӣ зи меҳрубонии ту
 Ба таманнои марзбонии ту²⁴³.
 Чор шаҳ доштанд чор тироз,
- 365 Панҷумин-шон туй ба умри дароз:
 Дошт Искандар Аристотолис,
 Қ-аз вай омӯхт илмҳои нафис.
 Базми Нушервон сипеҳрӣ²⁴⁴ буд.
 Қ-аз ҷаҳонаш Бузургмеҳре²⁴⁵ буд.
 Буд Парвизро чу Борбаде,
 Ки²⁴⁶ наво сад, на, садҳазор, задӣ.
 В-он маликро,
 ки буд²⁴⁷ Маликшаҳ ном,
 Буд динпарваре чу Хоҷа Низом.
 Ту, қ-аз эшон беҳ афсаре дорӣ,
- 370 Чун Низомӣ суҳанваре дорӣ.
 Эй Низомӣ, баландном аз ту,
 Ёфта кори²⁴⁸ ӯ низом аз ту.
 Хисравони дигар зи кони²⁴⁹ газоф
 Мезананд аз хазинабахшӣ²⁵⁰ лоф.
 Дона дар хоки шӯр мерезанд,
 Сурма дар чашми кӯр мебезанд²⁵¹.

- Дар гили шӯра дона афшонӣ,
 Бар наёрад, магар пушаймонӣ.
 Дар замине дарахт бояд кишт,
 375 К-оварад мевае чу боғи²⁵² бихишт.
 Бода чун хокро²⁵³ диҳад соқӣ,
 Номи дехқон кучо бувад боқӣ?
 Чуз ту, к-аз доду донишат ҳарамест,
 Қист, к-ӯро ба ҷои худ карамест?
 Ман, ки²⁵⁴ алҳақ шинохтам ба қиёс,
 К-аҳли фарҳангро ту дорӣ пос²⁵⁵.
 Нахарӣ зарқи кимиёсозон,
 Напазирӣ фиреби таннозон²⁵⁶.
 Нақши ин корномаи абадӣ
 380 Дар ту бастам²⁵⁷ ба толеи расадӣ.
 Муқбил он кас, ки даҳли донаи ӯ
 Бар чунин оварад ба хонаи ӯ.
 К-абадуддаҳр то бувад барҷой,
 Бошад аз номи ӯ саҳифакушой.
 На чунон, к-аз паси қироне чанд,
 Қаламаш даркашад сипеҳри баланд²⁵⁸,
 Чунки пухтам ба даври²⁵⁹ ҳафт ҳазор
 Дегпукте чунин ба ҳафт афзор²⁶⁰.
 Нӯшаш аз баҳри ҷонфурӯзии туст,
 385 Нӯш бодат, бихӯр, ки рӯзии туст²⁶¹.
 Ҷошнигирияш²⁶² ба ҷон кардам
 В-он гаҳе²⁶³ бар ту ҷонфишон кардам.
 Эӣ фалакҳо ба хешии ту баланд,
 Ҳам фалакзоду ҳам фалакпайванд²⁶⁴.
 Бар фалак чун парам,
 ки ман замиям,
 Қай расам дар фаришта к-одамиям²⁶⁵?
 Хостам то ба найшакарқаламӣ
 Сабза рӯёнам аз саводи замӣ.
 Аз шакар тушаҳои роҳ кунам,
 390 То шакаррези²⁶⁶ базми шоҳ кунам.²⁶⁷

- Гар наям махрами шакаррезӣ,
Посдори шахам²⁶⁸ ба шабхезӣ²⁶⁹.
Офтобест²⁷⁰ шоҳи гетитоб²⁷¹,
Дидаи ман шуда баробараш²⁷² об.
Офтоб ар тавон бар²⁷³ об задан,
Об натвон бар офтоб задан.
Чашм бо²⁷⁴ чашма гар намесозад²⁷⁵,
Бо хаёлаш хаёл мебозад²⁷⁶.
Чист, к-он нест дар хазиначи²⁷⁷ шоҳ?
395 Ба чуз ин нақди нав расида зи роҳ?
Дастгоҳеш деҳ²⁷⁸ ба сумми саманд,
То шавад пойгоҳаш аз ту баланд.
Киштаи кӯҳ, к-абр соқии ўст,
Хӯрдани оби чаҳ надорад дӯст²⁷⁹.
Киштае, к-абр²⁸⁰ бар сараш гузарад,
Чуръа²⁸¹ оби чоҳ кас нахӯрад²⁸².
Ман, ки мӯҳточи оби он дастам,
Аз дигар обҳо даҳон бастам²⁸³.
Нукси дур бошад ар баҳо кунам-ш,
400 Ҳам ба таслими шах раҳо кунам-ш
Гар ниюшӣ чу²⁸⁴ Зӯҳра роҳи навам,
Кунӣ ангушткаш чу моҳи навам.
В-ар набинӣ,
ки нақш бас хурд аст,
Бод аз ин гуна гул базе бурдаст²⁸⁵.
Умр бодат, ки доду дин дорӣ,
Он диҳодат худо, ки ин²⁸⁶ дорӣ.
Ҳар чӣ²⁸⁷ нек уфтад зи давлати туст,
Аҳди он чиз бод бар ту дуруст.
В-он чӣ²⁸⁸ дур афтад аз инояти ту,
405 Дур бод аз тую вилояти ту.
Бод то бар сипеҳр тобад хур,
Дӯстат дӯсткому душман кӯр.
Душманонат чунон ки бо дили танг,
Санг бар сар зананду сар бар санг.

Бешият²⁸⁹ ҳаст, бешдонӣ²⁹⁰ бод
В-аз ҳама беш зиндагонӣ бод²⁹¹.
Аз ҳади давлати ту дасти завол
Дуру маҳчур бод дар ҳама ҳол.

СИТОИШИ СУХАН ВА ХИКМАТ ВА АНДАРЗ³⁹²

- Он чӣ²⁹³ ӯ ҳам нав асту ҳам куҳан аст,
410 Сухан асту дар ин сухан сухан аст.
З-офариниш назод модари кун,
Ҳеҷ фарзанд хубтар зи сухун.
То нагӯӣ суханварон мурданд,
Сар ба оби сухан²⁹⁴ фуру бурданд.
Чун барӣ номи ҳар киро хоҳӣ,
Сар барорад зи об чун моҳӣ²⁹⁵.
Сухане, к-ӯ чу рӯх²⁹⁶ беайб аст,
Хозини ганҷхонаи ғайб аст.
Қиссаи ношунида ӯ донад,
415 Номаи нонабишта ӯ хонад.
Бингар аз ҳар чӣ офарид худой,
То аз ӯ чуз сухан чӣ монд²⁹⁷ ба ҷой?
Едгоре, к-аз одамизод аст,
Сухан аст, он дигар ҳама бод аст.
Ҷаҳд кун, к-аз²⁹⁸ наботию конӣ,
То ба ақлию то ба ҳайвонӣ,
Боз донӣ, ки дар вучуд он чист²⁹⁹?
К-абад-уд-дахр метавонад зист.
Ҳар кӣ худро чунон, ки³⁰⁰ буд шинохт,
420 То абад сар ба зиндагӣ афрохт³⁰¹.
Фонӣ он шуд, ки нақши хеш нахонд,
Ҳар кӣ ин нақш хонд, боқӣ монд.
Дар ту бингар чӣ буд, к-ин дон аст,
Он чӣ донист, монданӣ он аст.

Дар ҳисоби нав омадан зи китоб,
Дую ду чанд шуд, чаҳор ақтоб.
Чун ту худро шинохтӣ ба дуруст,
Нагзарӣ, гарчи бигзарӣ зи нахуст.
В-он касон,

- к-аз вучуд беҳабаранд,
425 З-ин дар оянду з-он дигар гузаранд.
Равзана беғубору дар бедуд,
Қас набинад дар офтоб, чӣ суд?
Ҳаст хушнуд ҳар кас аз дили хеш,
Накунад кас иморати гили хеш.
Ҳар касе дар баҳона тезхуш аст,
Қас нагуяд, ки дуғи ман туруш аст.
Болиғоне, ки булғаи коранд,
Сар ба чазри асам фуру н-оранд,
Соҳиби моя дурбин бошад,
430 Моя чун кам бувад чунин бошад.
Марди бомояро гар огоҳ аст,
Шаҳна бояд, ки дузд дар роҳ аст.
Хоҷаи Чин ки³⁰² нофа бор кунад,
Мушкро з-ангуза³⁰³ ҳисор кунад.
Пари худхуд ба зери парри уқоб
Гӯй бурд аз паррандагон ба шитоб.
З-офат эмин наянд номварон,
Бехатар ҳаст кори бехатарон.
Мурги зирак ба ҷустуҷӯи таом,
435 Ба ду пой уфтад ҳаме дар дом.
Ҳар кучо чун замин шикамхорест,
Аз заминхӯрди ӯ шикамворест.
Бо ҳама хӯрду бурд аз ин анбор,
Қам наёяд ҷаве ба охири кор.
Ҷав ба ҷав ҳар чӣ з-ӯ ситонӣ боз,
Як ба як ҳам бад-ӯ расонӣ боз.
Шамъворат ту тоҷи зар бояд,
Гирья³⁰⁴ аз ханда бештар бояд.

- Он муфарреҳ, ки лаъл дораду дур,
 440 Хандаи кам шудасту гирьяи пур.
 Ҳар касеро нухуфта ёре ҳаст,
 Дӯсте ҳасту дӯстдоре ҳаст.
 Хирад аст он, к-аз³⁰⁵ ӯ расад ёрӣ,
 Ҳама дорӣ — агар хирад дорӣ.
 Ҳар кӣ доди хирад надонад дод,
 Одамисурат асту девниҳод.
 В-он фаришта, ки одамилақаб аст,
 Зираконанду зиракӣ аҷаб аст.
 Дар азал буд, он чӣ³⁰⁶ бояд буд,
 445 Ҷаҳди имрӯзи мо³⁰⁷ надорад суд.
 Қор кун, з-он ки беҳ бувад ба сиришт
 Қору дӯзах зи қоҳилию биҳишт.
 Ҳар кӣ дар банди кори х(в)ад бошад.
 Бо ту гар нек нест — бад бошад.
 Бо тани марди бад кунад хешӣ,
 Дар ҳақи дигарон бадандешӣ.
 Ҳимматеро, ки ҳаст некандеш,
 Некӯипеша некӣ орад пеш.
 Он чунон зӣ, ки гар расад хоре,
 450 Нахӯрӣ таъни душманон боре.
 Ин нағӯяд сар омад офоташ,
 В-он нахандад, ки ҳон, мукофоташ.
 Гарчи³⁰⁸ дасти ту худ нагирад кас,
 Пой бар ту фуру накӯбад бас.
 Он ки рифқи туаш ба ёд бувад,
 Беҳ аз он, к-аз ғами ту шод бувад.
 Нон махӯр, пеши ноштоманишон,
 В-ар хӯрӣ,
 ҷумларо ба хон бинишон.
 Пеши муфлис зарр³⁰⁹ зиёда масанҷ,
 455 То напечатд чун аждаҳо бар ганҷ.
 Гар бувад бод боди наврӯзӣ,
 Беҳ ки пешаш чароғ нафрӯзӣ.

- Одамӣ н-аз паи алафхорист,
Аз паи зиракию хушьёрист.
Саг бар он одамӣ шараф дорад,
Ки чу хар дида бар алаф дорад.
Кӯш, то халқро ба кор оӣ,
То ба хулқат чаҳон биёрой.
Чун гул он беҳ, ки хӯн хуш дорӣ,
460 То дар офоқ бӯи хуш дорӣ.
Нашунидӣ, ки он ҳаким чӣ гуфт?
Хоби хуш дид, ҳар кӣ ӯ хуш хуфт.
Ҳар кӣ бадхӯ бувад гаҳи зодан,
Ҳам бар он хӯст вақти ҷон додан.
В-он ки³¹⁰ зода бувад ба хушхӯӣ,
Мурданаш ҳаст ҳам ба хушрӯӣ³¹¹.
Сахтгирӣ мақун, ки хоки дурушт,
Чун ту садро зи баҳри ноне кушт³¹².
Хок пиристан чӣ кор бувад?
465 Омилӣ³¹³ хок хоксор бувад.
Гар касе пурсадат,
ки дониши пок
З-одамӣ хезад, одамӣ аз хок.
Гӯ гулоб аз гулу гул аз хор аст,
Нӯш дар мӯхра мӯхра дар мор аст.
Бо чаҳон кӯш, то дағо назанӣ,
Хайма дар коми аждаҳо назанӣ.
Дӯстӣ з-аждаҳо нашоёд³¹⁴ ҷуст,
К-аждаҳо одамӣ хӯрад ба дуруст.
Гар саге худ бувад муракқаъпӯш,
470 Сагдилиро кучо кунад фармӯш.
Дӯстоне, ки дар³¹⁵ нифоқ афтанд,
Душманонро ҳам иттифоқ афтанд.
Чун магас дар³¹⁶ сияҳ сапед хазанд.
Ҳар дуру ранг бар хилоф разанд.
Беҳ, к-аз ин раҳзанон канора кунӣ,
Бар худ ин чорбанд пора кунӣ.

- Дар чуни давр, к-аҳли дин пастанд,
 Юсуфон гургу зоҳидон мастанд.
 Натавон бурд қон магар ба ду чиз,
 475 Ба бадю ба бадписандӣ низ.
 Хошалиллах, ки бандағони худой,
 Инчунин банд барниҳанд ба пой.
 Аз паи дӯзах оташ ангезанд,
 Нафт ҷӯянду талкро резанд.
 Хез, то фитна зери пой орем,
 Шарти фармонбарӣ ба ҷой орем.
 Ба ҷаве зар ниёзмандӣ чанд?
 Ҳафт куфлию чор бандӣ чанд?
 Лоларо бин, ки бод рахт рабуд
 480 Аз паи як-ду қалби хунолуд.
 Чун дирамнеҳ дирам надорад ҳеч,
 Бод дар пайкараш надорад³¹⁷ печ.
 Ганҷбарсар машав чу абри сафед,
 Пойбарганҷ бош чун хуршед.
 То заминне,
 к-аз абр тар гардад,
 Аз заминбӯси ту ба зар гардад.
 Қисаи зар бар офтоб фишон,
 Санг дар лаъли офтоб нишон.
 485 Ту ба зар чашмравшанию бад аст,
 Чашмравшанкуни ҷаҳон хирад аст.
 Зар ду ҳарф аст ҳар ду бе пайванд,
 З-ин пароканда чанд лофӣ, чанд?
 Дил макун чун замин зароганда,
 То нагардӣ чу зар пароканда.
 Ҳар нигоре, ки зар бувад баданаш,
 Лочувардӣ разанд пираҳанаш.
 Ҳар тарозу, ки гирди зар гардад,
 Сангсори ҳазор дар гардад.
 Кардагират ба ҳам ба бонге чанд,
 490 Аз ҳалолу ҳаром донге чанд.

Омада лоуболие бурда,
Симкуш зинда, симкаш мурда.
Зар ба хӯрдан муфарреҳи тараб аст,
Чун нӣҳӣ ранҷу бимро сабаб аст.
Он ки³¹⁸ худро зи ранҷу бим кушӣ,
Зарпарастӣ бувад, на симкушӣ.
Аблаҳӣ бин, ки аз пай санге.
Дӯст бо дӯст мекунад чанге.
Бех,

- ки дил з-он хазона³¹⁹ бардорӣ,
495 Ки аз ӯ ранҷу бим бардорӣ³²⁰.
Ташнаро кай нишоти роҳ афтад?
Кай зияд, гар дар оби чоҳ афтад³²¹?
Он-ч з-ӯ бигзарию бигзорӣ,
Чанд бандию чанд бардорӣ.
Хонаи дев шуд ҷаҳон, биштоб,
То нагардӣ чу дев хонахароб.
Хонаи дев девхона бувад,
Гар худ айвони хисравона бувад³²².
Чанд ҳаммолии ҷаҳон кардан?
500 Дар замин ҳамли зар ниҳон кардан?
Гар се ҳаммоли коргар дорӣ,
Чор ҳаммоли хона бардорӣ.
Хоку боде, ки бо ту мухталиф аст,
Хоки беалфу боди беалиф аст.
Хор, к-аз нахл дур шуд тоҷаш,
Бех, ки созанд сихи тутмоҷаш.
Оре, онро, ки дар шикам духул аст,
Барги тутмоҷ бех зи барги гул аст.
Бех, ки дандон канӣ зи хӯрдани пурр,
505 То гиромӣ шавӣ чу донан дурр.
Шона, к-ӯро ҳазор дандон аст,
Даст дар риши ҳар касе з-он аст.
То расидан ба нӯшдоруи³²³ даҳр,
Хӯрд бояд ҳазор шарбати заҳр.

- Бар дари ин дуқони қассобӣ,
 Бечигар кам наволае ёбӣ.
 Сад чигар пора шуд ба ҳар сӯе,
 То даромад пиҳе ба паҳлӯе.
 Гардани сад ҳазор сар бишқаст,
 510 То яке гардрон зи гардан раст.
 Он яке по ниҳода бар сари ганҷ,
 В-ин зи баҳри яке қуроza ба ранҷ.
 Нест чун қор бар муроди қасе,
 Бемуродӣ беҳ аз мурод басе.
 Ҳар муроде, ки дер ёбад мард,
 Мужда бошад ба умри дернавард.
 Дерзӣ беҳ, ки дер ёбад қом,
 Қ-аз тамомист қори умр тамоm.
 Лаъл, қ-ӯ дерзоду³²⁴ дербақост,
 515 Лола, қ-омад,
 сабук-сабук барҳост.
 Чанд чун шамъ маҷлис афрӯзӣ,
 Қилва созию хештан сӯзӣ?
 Пой бикшой аз ин баҳимӣ сум,
 Сар бурун ор аз ин сақолин хум.
 Аз сар ин шоҳи ҳафтбеҳ бизан,
 В-аз сум ин наъли қормех бикан.
 Бар чунин қоҳи бўрьёбарсар,
 Мурда чун сангу бўрьё мағзар.
 Зинда чун барқ мир, то хандӣ,
 520 Қонхудой беҳ аз танумандӣ.
 Гар муридӣ, қунон-қ ронандат,
 Бар раҳе шав, ки пир хонандат.
 Аз муридони бемурод мабош,
 Дар таваққал қамътиқод³²⁵ мабош.
 Ман, қи мушқилқушон сад гиреҳам,
 Деххудой деху буруни дехам.
 Гар дарояд зи роҳ меҳмонe,
 Қист, қ-ӯ дар миён ниҳад хонe?

- Акл донад, ки ман чӣ меғӯям,
525 З-ин ишорат, ки шуд чӣ меҷӯям.
Нест аз нестӣ шикаст маро,
Гида з-он кас,
ки ҳаст, ҳаст маро.
Туркиамро дар ин ҳабаш нахаранд,
Лочарам дӯғбон хуш нах (в)аранд.
То дар ин кураи табиатпаз,
Хомие доштам чу меван раз.
Рӯзгорам ба ҳисримӣ мех (в)ард,
Тӯтиёҳои ҳисримӣ мекард.
Чун расидам ба ҳадди ангурӣ,
530 Мехурам нешҳои занбӯрӣ.
Май, ки чуз чурҳои замин набувад,
Қадри ангур беш аз ин набувад.
Бар тариқе равам, ки ронандам,
Лочарам оби хуфта хонандам.
Об гуянд чун шавад дар хоб,
Чашмаи зар бувад, на чашмаи об.
Ғалатанд, оби хуфта бошад сим,
Ях гувоҳӣ диҳад бар ин таслим.
Симро кай бувад масобати зар,
535 Фарқ бошад зи шамс то ба қамар.
Сими бе ё зи мис намуна бувад,
Хоса, он гаҳ ки божгуна бувад.
Оҳани ман, ки зарнигор омад,
Дар сухан бин, ки нуқракор омад.
Марди оҳанфуруш зар пӯшад,
К-оҳаниро ба нуқра бифрушад.
Вой бар заргаре, ки вақти шумор,
Зараш аз нуқра кам бувад ба нёр.
Аз ҷаҳон ин ҷиноятм³²⁶ сахт аст,
540 К-аз хунар³²⁷ нест давлат, аз бахт аст.
Он мубассир, ки ҳаст нақдшинос,
Ними ҷав несташ зи рӯи қиёс.

- В-он ки \bar{y}^{328} пунба аз катон нашинохт,
Осмонро зи ресмон нашинохт.
Пуркатону қасаб шуд анбораш,
Зар ба сандуқу хаз ба хирвораш,
Чун чунин аст кори гавҳару сим
Аз фароғат чӣ бурд? Бояд бим.
Чанд темор аз ин хароба кашем³²⁹,
545 Офтобе дар офтоба кашем³³⁰.
Ояд овози ҳар кас аз даҳлиз;
Рузе овози мо барояд низ.
Чун ман ин қисса чанд кас гуфтанд,
Ҳам дар он қисса оқибат хуфтанд.
Вочиб он шуд, ки кор даръёбам,
Гар нагирад, чу дигарон хобам.
Роҳавро басечи³³¹ раҳ шарт аст,
Тез рондан зи бимгаҳ шарт аст.
Меравам ман, харам намеояд,
550 Худ шудан боварам намеояд.
Он гаҳ аз рафта нам хабар бошад,
Қ-ошъёнам буруни дар бошад.
Чанд гӯеи беҳабар будан?
Дида дарбаста, дар бар омудан?
Якраҳ аз дидаҳо фаромуш бош,
Маҳрами роз бошу хомуш бош.
То бидонӣ, ки ҳар чӣ³³² медонӣ,
Ғалатӣ ё ғалат ҳамехонӣ.
Пил бифган, ки сел раҳ кандаст,
555 Пилакиҳои чарх бин чанд аст³³³.
Бингар аввал, ки омадӣ зи нахуст,
З-он чӣ³³⁴ дорӣ,
 чӣ доштӣ ба дуруст?
Он барӣ з-ин ду пил³³⁵ н-овардӣ,
Қ-аввалин рӯз бо худ овардӣ.
Воми даръёю кӯҳ дар гардан,
Бо фалак рақс чун тавон кардан?

- Қуш, то воми чумла³³⁶ боздихӣ,
 То ту монию³³⁷ як сутур тнхӣ.
 Чун зи бори чахон надорӣ чав,
 560 Дар чахон ҳар кучо, ки хохӣ рав.
 Пеш аз онат фиганд бояд рахт,
 К-афсаратро фуру кашанд аз³³⁸ тахт.
 Рӯз бошад, ки сад шукуфаи пок
 Аз ғубори ҳасад фитад бар хок.
 Ман, ки чун гул силоҳ рехтаам,
 Ҳам зи хори ҳасад гурехтаам.
 То магар далкпушии ҳасадам,
 Талқ резад ба³³⁹ оташи ҳасадам.
 Раҳ дар ин бимгоҳ то мурдан,
 565 Ин чунин метавон ба сар бурдан.
 Чун гузаштам аз ин работи кӯхун,
 Гу фалакро ҳар он чӣ³⁴⁰ хоҳӣ кун.
 Чанд бошӣ, Низомӣ, дар банд?
 Хезу овозае барор баланд.
 Чон дарафкан ба хазрати аҳадӣ,
 То биёбӣ саодати абадӣ³⁴¹.
 Гушпечидагони мактаби кун,
 Чун даромӯхтанд лавҳи сухун,
 Илмро хозани амал карданд,
 570 Мушкили коинот ҳал карданд.
 Ҳар касе роҳи хобгоҳе руфт,
 Чунки³⁴² ҳангоми хобаш омад, хуфт.

ДАР НАСИҲАТИ ФАРЗАНДИ ХЕШ МУҲАММАД

Эй писар, хону хон, туро гуфтам,
 Ки ту бедор шав, ки ман хуфтам.
 Чун гули боғи сармадӣ дорӣ,
 Мухри номи Муҳаммади дорӣ.

- Чун Муҳаммад шуди зи масъудӣ,
 Бонг барзан ба кӯси маҳмудӣ.
 Сикка бар нақши некномӣ банд,
 575 К-аз баландӣ расӣ ба чархи баланд. ✓
 То ман он ҷо ки шаҳрбанд шавам,
 Аз баландет сарбаланд шавам.
 Сӯхбате ҷӯй, к-аз накӯномӣ
 Дар ту орад накӯ саранҷомӣ. /
 Ҳамнишине, ки нофабӯӣ бувад,
 Хубтар з-он ки ёфагӯӣ бувад.
 Айби як ҳамнишаст бошаду бас,
 К-афганад номи зишт бар сад кас.
 Аз дарафтодани шикории хом,
 580 Сади дигар даруфтанд ба дом.
 Зар фуру бурдани яке мӯхтоҷ,
 Сад шикамро дарид³⁴³ дар раҳи ҳоҷ.
 Дар чунин раҳ махусб чун пирон,
 Гирд кун доман аз забунгирон.
 То бад-ин кохи божгунаनावард
 Нафиребӣ чу зан, ки мардӣ, мард.
 Рақси маркаб мабин,
 ки раҳвор аст,
 Роҳ бин, то ҷи гуна душвар аст.
 Гар бар ин раҳ парӣ чу бози сапед,
 585 Дида бар роҳ дор чун хуршед.
 Хоса, к-ин роҳ роҳи нахчир аст,
 Осмон бо камону бо тир аст.
 Оҳанат, гарчи оҳанест нафис,
 Роҳ санг асту санг мағнотис.
 Бор чандон бар ин сутур овоз,
 Ки намонад бар ин гиреваи тез³⁴⁴.
 Чун расад тангие зи даври дуранг
 Роҳ бар дил фарох дор, на танг.
 Бас гирех, к-ӯ калиди пинҳонест,
 590 Бас дурушті, ки дар вай осонест.

- Эй басо хоб, к-ӯ бувад дилгир,
 В-асли он дилхушист дар таъбир.
 Гарчи³⁴⁵ пайкони ғам ҷигардӯз аст,
 Диръи сабр аз барои ин рӯз аст.
 Аҳди худ бо худой маҳкам дор,
 Дил зи дигар алоқа бегам дор.
 Чун ту аҳди худой нашкастӣ,
 Ӯҳда бар ман, к-аз ину он растӣ,
 Гавҳари некро зи иқд марез,
 595 В-он ки³⁴⁶ бадгавҳар аст,
 аз ӯ бигрез.
- Бадгуҳар бо касе вафо накунад,
 Асли бад дар хато хато накунад.
 Асли бад бо ту чун шавад мӯъто,
 Он нахондӣ, ки «аслу ло-юхто»
 Қаждум аз роҳи он ки³⁴⁷ бадгуҳар аст,
 Монданаши айбу куштанаши хунар аст.
 Хунар омӯз, к-аз хунармандӣ
 Даркушой кунӣ, на³⁴⁸ дарбандӣ.
 600 Ҳар кӣ з-омӯхтан надорад нанг,
 Дур барорад зи обу лаъл аз санг.
 В-он ки³⁴⁹ дониш набошадаш рӯзӣ,
 Нанг дорад зи донишомӯзӣ.
 Эй басо тезтаъби коҳилкӯш,
 Ки шуд аз коҳилӣ сафолфуруш
 В-эй басо кӯрдил, ки аз таълим
 Гашт қози-юл-қузоти ҳафт иқлим,
 Нимхӯрди сағони сайдсигол
 Чуз ба таълими илм нест ҳалол.
 605 Сағ ба дониш чу ростишта шавад,
 Одамӣ шояд ар фаришта шавад.
 Хештанро чу Хизр бозшинос,
 То хӯри оби зиндагӣ ба қиёс,
 Оби ҳайвон на оби ҳайвон аст,
 Чон бо ақл ақл бо чон аст.

- Чон чароғ асту ақл равғани ӯ,
 Ақл чон асту чони мо тани ӯ³⁵⁰.
 Ақли бо чон атийяти аҳадист,
 Чони бо ақл зиндаи абадист,
 Ҳосили ин ду чуз яке набувад,
 510 К-он ду дорӣ, дар ин шаке набувад.
 То аз ин ду ба он³⁵¹ яке нарасӣ,
 Ҳеч касро мағӯ, ки ҳеч касӣ.
 К-он яке ёфтӣ, дуру кам зан,
 Пой бар тораки ду олам зан.
 Аз се бигзар, ки маҳмале на қавист,
 В-аз ду ҳам даргузар,
 ки он санавист.
- Сари як ришта гир чун мардон,
 Ду раҳо кун, серо яке гардон,
 То зи солис салоса чон набарӣ,
 615 Гӯи ваҳдат бар осмон набарӣ.
 З-ин ду чун кам шудӣ, ғасона мағӯй,
 Чун яке ёфтӣ, баҳона маҷӯй.
 То бад-ин поя дастрас бошад,
 Ҳар-ч аз ин бигзарад, ҳавас бошад.
 То ҷавонию тандурустӣ ҳаст,
 Ояд асбоби ҳар мурод ба даст,
 Дар сикҳисарв чун шикаст ояд,
 Мӯмиёй кучо ба даст ояд³⁵².
 Ту, ки сарсабзии ҷаҳон дорӣ,
 620 Раҳ кунун рав, ки пой³⁵³ он дорӣ,
 Дар раҳи дин чу най³⁵⁴ камар барбанд,
 То саромад шавӣ чу сарви баланд.
 Ман, ки сарсабзиям намонд чу бед,
 Лола зарду бунафша гашт санед,
 Бозмондам зи нотанумандӣ
 Аз кулахдорию камарбандӣ.
 Хидмате мардвор мекардам,
 Ростиро, кунун³⁵⁵ на он мардам.

- Рӯзгорам гирифтубаст чунин,
 625 Одати рӯзгор ҳаст чунин.
 Нофитода шикаста будам бол,
 Чун фитодам, чӣ гуна бошад ҳол?!
 Аҳмадакро³⁵⁶, ки рух намуна бувад,
 Обила бардамад чӣ гуна бувад?
 Гарчи³⁵⁷ таъям зи соя бар хатар аст,
 Соябонам шамоили хунар аст.
 Сояе дар ҷаҳон надорад кас,
 К-ӯ бара нест пешу гург аз пас³⁵⁸.
 Ҳеч кас нангарам зи ман таъман,
 630 Ки нашуд пешдӯсту пасдушман³⁵⁹.
 Чун қафодӯстанд муште хом,
 Рӯи худ дар кӣ оварам ба салом³⁶⁰?
 Гарчи барной аз миён бархост.
 Чӣ кунам, ҳирс ҳамчунон барҷост³⁶¹.
 То³⁶² тани солхӯрда пиртар аст,
 Оз аз ӯ³⁶³ орзупазиртар аст³⁶⁴.
 Гӯи ин³⁶⁵ сикка нақди мо дорад,
 Ё ҳама кас худ ин бало дорад.
 Боз дор, эй давокуни дили ман,
 635 Аз заминбӯси ҳар касе гили ман.
 Тирагӣ чанд? Рӯшноӣ деҳ,
 Чун шикасти-м, мӯмиёй деҳ,
 Он-ч аз ӯ хотирам парешон³⁶⁶ аст,
 Бикун осон,
 ки бар ту осон аст.
 Гардане дорам аз расан раста,
 Мекунам зери бори кас хаста³⁶⁷.
 Ман, ки қонеъ шудам ба донаи хеш,
 Сарварам чун³⁶⁸ садаф ба хонаи хеш.
 Сарварӣ беҳ, ки ёри ман бошад,
 640 Сарпарастӣ чӣ кори ман бошад.
 Шер аз он пояи бузургӣ³⁶⁹ ёфт,
 Ки сар аз тавқи сарпарастӣ тофт.

Ноне аз хони худ диҳӣ ба касон,
Бех, ки ҳалво хӯрӣ зи хони касон³⁷⁰.
Субҳ чун баркашид дашнаи тез,
Чанд хусбӣ³⁷¹, Низомӣ, бархез!
Кони нав кан³⁷², зи ранчи хеш маранҷ,
Боз кун бар ҷаҳониён дари ганҷ!

ОҒОЗИ ДОСТОНИ БАҲРОМ

- Гавҳаромои ганҷхонаи роз
- 645 Ганҷи гавҳар чунин кушояд боз,
К-осмонро тарозӯе дусар аст,
Дар яке сангу дар яке гуҳар аст.
Аз тарозӯи ӯ ҷаҳони дуранг,
Гаҳ гуҳар бар сар оварад³⁷³, гаҳ санг.
Сулби шоҳон ҳамин асар дорад,
Бачча ё санг ё гуҳар дорад.
Гоҳе ояд зи гавҳаре санге,
Гоҳ лаъле зи қаҳраборанге.
Гавҳару санг шуд ба нисбату³⁷⁴ ном
- 650 Нисбати Яздигурд бо Баҳром.
Он³⁷⁵ заду ин³⁷⁶ навохт, ин аҷаб аст,
Санг бо лаълу хор бо рутаб аст.
Ҳар киро ин шикастапой дод,
Он лутаф³⁷⁷ карду мӯмиёи дод.
Рӯзи аввал³⁷⁸, ки субҳи баҳромӣ
Аз шаби тира бурд бадномӣ³⁷⁹
Кӯратобони қимиёи сипеҳр.
К-огаҳӣ будашон зи моҳу зи меҳр
Дар тарозӯи осмонсанҷӣ
- 655 Боз ҷустанд сими даҳ панҷӣ.
Худ³⁸⁰ зари даҳ-даҳӣ ба чанг омад,
Дур зи дарьё, гуҳар зи санг омад.
Ёфтанд аз тариқи пирӯзӣ,
Дар бузургию оламафрӯзӣ.

- Толеаш Хуту Муштарӣ дар Хут
 Зӯхра бо ӯ чу лаъл бо ёқут.
 Моҳ дар Савру Тир дар Чавзо,
 Авци Миррих дар Асад пайдо.
 Зуҳал аз Далв бо қавирой
- 660 Хасро дода бодпаймой.
 Занаб оварда рӯй дар Зуҳалаш
 В-офтоб уфтода дар Ҳамалаш³⁸¹.
 Дода ҳар кавкабе шаҳодати хеш
 Ҳамчу Бирчис бар саодати хеш.
 Бо чунин толеъе, ки бурдам ном,
 Чун байқбол зода шуд Баҳром,
 Падараш Язлигурди хомандеш
 Пухтагӣ³⁸² карду дид толеъи хеш
 К-он чӣ ӯ мепазад, ҳама хом аст,
- 665 Тухми бедод бадсаранҷом аст.
 Пеш аз он ҳолаташ ба соли бист
 Чанд фарзанд буду ҳеҷ назист.
 Хукм карданд росидони сипеҳр,
 К-он халафро,
 ки буд зебочеҳр
 Аз Аҷам сӯи тозиён тозад,
 Парваришгоҳ дар Араб созад.
 Магар иқбол аз он тараф ёбад³⁸³,
 Ҳар кас аз буқъае шараф ёбад³⁸⁴.
 Орад он буқъа давлаташ ба масал,
- 670 Гарҷи гуфтанд: «лилбақоъу³⁸⁵ дувал».
 Падар аз меҳри зиндагонии ӯ
 Дур шуд з-ӯву³⁸⁶ меҳрубонии ӯ.
 Чун Сухайл аз диёри хештанаш
 Тахт зад дар вилояти Яманаш.
 Қас фиристоду хонд Нӯъмонро,
 Лолаи лаъл дод бустонро.
 То чу Нӯъмон кунад гулафшонӣ,
 Гардад он барги лола нӯъмонӣ³⁸⁷.

- Олати хисравеш бардӯзад,
 675 Адаби шоҳияш даромӯзад.
 Бурд Нӯъмонаш³⁸⁸ аз иморати³⁸⁹ шоҳ,
 Қард оғӯши худ амории моҳ³⁹⁰.
 Чашмаеро зи баҳри номитар
 Дошт аз чашми худ гиромитар.
 Чун баромад чаҳор сол бар ин,
 Гӯри айёр гашт³⁹¹ шери арин.
 Шоҳ Нӯъмон намуд бо фарзанд,
 Қ-эй³⁹² писар, ҳаст хотирам дар банд,
 Қ-ин ҳаво хушку ин замин³⁹³ гарм аст
 680 В-ин маликзода нозуку нарм аст.
 Парваришгоҳи ӯ чунон бояд,
 Қ-аз замин сар бар осмон сояд³⁹⁴.
 То дар он авҷ баркашад пару бол,
 Парвариш ёбад аз насими шамол,
 Дар ҳавои латиф қой кунад,
 Хобу ороми қонфизой кунад.
 Гавҳари фитраташ бимонад пок
 Аз бухори замину хушкии хок.

СИФАТИ СИМНОР ВА СОХТАНИ ҚАСРИ ХАВАРНАҚ

- Рафт Мунзир ба иттифоқи падар,
 685 Бар чунин қустуҷӯй³⁹⁵ баст камар.
 Қуст қое фароҳу созу³⁹⁶ баланд,
 Эмин аз гармию гудозу³⁹⁷ газанд,
 Қ-он³⁹⁸ чунон диз дар он диёр набуд,
 В-он-чӣ буд, қуз ҳамон ба кор набуд.
 Устодони кор мечустанд,
 Қои он коргоҳ мешустанд³⁹⁹.
 Ҳар кӣ бар шуғли он ғараз бархост,
 Он намудор аз ӯ наёмад рост.

То ба Нӯъмон хабар⁴⁰⁰ расид дуруст,
690 Қ-он чунон пешавар,

ки дархури туст,
Ҳаст номоваре зи⁴⁰¹ кишвари Рум,
Зираке, к-ӯ зи санг⁴⁰² созад мум.
Чобуке⁴⁰³ чарбдасту⁴⁰⁴ ширинкор,
Сомнаслею⁴⁰⁵ номи ӯ Симнор.

Дастбурдаш ҳама ҷаҳондида,
Ба ҳама дидаҳо писандида.

Қарда чандин бино ба Мисру ба Шом,
Ҳар яке дар ниҳоди хеш тамои.

Румиён ҳиндувони пешаи ӯ,
695 Чиниён резачини⁴⁰⁶ тешаи⁴⁰⁷ ӯ.
Гарчи банност в-ин⁴⁰⁸ сухан фош аст,
Устои ҳазор⁴⁰⁹ наққош аст⁴¹⁰.

Ҳаст берун аз ин ба раъю қиёс,
Расадангезу иртифоъшинос.

Назараш бар фалак танида луоб⁴¹¹.
Аз думи анкабӯти устурлоб⁴¹².

Чун Балиноси Рум соҳиброй,
Ҳам расадбанду ҳам тилисмуқшоӣ.

Оғаҳ аз рӯйбастағони сипехр,
700 Аз шабеҳуни моҳу кинаи меҳр.

Сози ин шуғл аз ӯ тавонӣ ёфт,
Инчунин⁴¹³ қисват ӯ тавонад бофт.

Токе аз гил чунон баророяд,
Қ-аз ситора ҷароғ бирбояд.

Чунки Нӯъмон бад-ин⁴¹⁴ талабгорӣ,
Гармдил шуд зи нори симнорӣ.

Қас фиристоду хонд з-он бумаш,
Ҳам ба румӣ фирефт аз Румаш⁴¹⁵.

Чунки Симнор сӯи Нӯъмон рафт.

705 Рағбати кор шуд яке дар ҳафт.
Он чӣ мақсуд буд аз ӯ⁴¹⁶ дархост,
В-он гаҳе кард кори ӯро рост.

Олате,
к-он равокро шоист,

Сохтанд он чунон ки мебоист.

Панҷаи коргар шуд оҳансанҷ,

Бар бино кард кор соли панҷ.

То ҳам охир ба дасти зарринчанг,

Қард симинравоке аз гилу⁴¹⁷ санг.

Кӯшке бурҷ баркашида ба моҳ,

710 Қиблагоҳи ҳама сапеду⁴¹⁸ снѐҳ.

Қоргоҳе ба зебу заркорӣ⁴¹⁹,

Ранг норию⁴²⁰ нақш симнорӣ.

Фалаке пой гирд карда ба ноз,

Нӯҳ фалакро ба гирди ӯ парвоз.

Қутбе аз⁴²¹ пайкари ҷанубу шимол

«Танглушо»-и сад ҳазор хаёл.

Мондаро диданаш муқобили хоб,

Ташнаро нақши ӯ⁴²² баробари об.

Офтоб ар бар ӯ⁴²³ фигандӣ нур,

715 Дидаро дар⁴²⁴ исоба бастӣ ҳур.

Чун бихишташ дарун пуросоиш⁴²⁵.

Чун сипехраш бурун пуророиш⁴²⁶

Сакфаш⁴²⁷ аз молиши сирешиму шир,

Гашта ойинавор акспазир⁴²⁸

Дар шабонарӯзӣ аз шитобу даранг

Чун арӯсон баромадӣ ба се ранг⁴²⁹.

Ёфтӣ аз се ранги новардӣ

Азрақию сапедию зардӣ.

Субҳидам з-осмони азрақпӯш

720 Чун ҳаво бастӣ азрақӣ бар дӯш.

Қ-офтоб омадӣ бурун зи навард,

Чехра чун офтоб кардӣ зард.

Чун задӣ абр калла бар хуршед,

Аз латофат шудӣ чу абр сафед.

Бо ҳаво дар⁴³⁰ ниқоби якрангӣ

Гоҳ румӣ намуду⁴³¹ гаҳ зангӣ.

- Чунки Симнор аз он амал пардохт,
Хубтар з-он, ки хостанд⁴³², бисохт.
З-осмон баргузашт равнақи ӯ,
725 Хур баравнақ шуд аз Хаварнақи ӯ.
Дод Нӯъмон ба неъматеш навид,
Қи ба як нима з-он надошт умед.
Аз⁴³³ шугурборҳои пур⁴³⁴ зари хушк,
В-аз гаронмояҳои гавҳару мушк,
Бештар з-он ки дар шумор ояд,
То дигар вақтҳо⁴³⁵ ба кор ояд.
Чӯб агар боздорӣ аз оташ,
Хом монад каботи сахтикаш.
Дасти бахшанда,
к-офати дирам аст,
730 Ҳоҷиб-ул-боби дарғаҳи қарам аст.
Марди банно, ки⁴³⁶ он навозиш дид,
Ваъдаҳои умедвор шунид,
Гуфт: «Агар з-ино⁴³⁷ чи ваъда додам шоҳ,
Пеш аз ин шугл будаме огоҳ.
Нақши ин коргоҳи чиникор
Беҳтарак бастаме дар ин паргор⁴³⁸.
Бештар бурдаме дар ин чо ранҷ,
То ба ман шоҳ беш доӣ ганҷ.
Қардаме кӯшке, ки то будӣ,
735 Рӯзаш аз рӯз равнақ афзудӣ⁴³⁹».
Гуфт Нӯъмон: «Чу беш ёбӣ чиз,
Беҳ аз ин сохтан тавонӣ низ?»
Гуфт: «Агар боядат ба вақти басеч,
Он кунам, к-ин бараш набошад ҳеч
Ин се ранг асту он⁴⁴⁰ бувад сад ранг,
Он зи ёкут бошад, ин аз санг.
Ин ба як гунбаде намояд чехр,
Он бувад ҳафт гунбаде чу сипехр».
Рӯи Нӯъмон аз ин сухан бифрӯхт,
740 Хирмани меҳру мардумиро сӯхт.

- Подшоҳ оташест, к-аз нураш
Эмин он шуд,
ки бинад⁴⁴¹, аз дураш.
В-оташи \bar{u} ⁴⁴² гулест гавҳарбор
Дар баробар гул асту дар бар хор⁴⁴³.
Подшаҳ ҳамчу токи ангур аст,
Дарнапечад дар он,
к-аз \bar{u} дур аст⁴⁴⁴.
В-он ки⁴⁴⁵ печад дар \bar{u} ба сад ёрӣ,
Беҳу бораш канад ба сад хорӣ.
Гуфт:
- 745 «Агар монамаш ба зӯру ба зар,
Беҳ аз ине⁴⁴⁶ кунад ба ҷои дигар,
Ному сайти маро табоҳ кунад,
Номаи хешро сиёҳ кунад⁴⁴⁷».
Кордорони⁴⁴⁸ хешро фармуд,
То баранд,
аз диз афганандаш зуд⁴⁴⁹.
Коргар, бин, ки хоки хунхораш
Чун фиганд аз нишонаи кораш!
Қард қасре ба чанд сол баланд,
Ба замонеш аз \bar{u} ⁴⁵⁰ замона фиганд.
Оташ ангехт,
худ ба дуд афтод,
750 Дер бар бом рафту зуд афтод.
Беҳабар буд аз уфтодани хеш,
Қ-он бино баркашид⁴⁵¹ сад газ беш.
Гар зи гӯри худах хабар будӣ,
Як бадаст аз се газ⁴⁵² наяфзудӣ.
Тахтпоя чунон тавон бар бурд⁴⁵³,
Ки чу афтӣ аз \bar{u} ⁴⁵⁴ нагардӣ хурд.
Номи Нӯъмон бад⁴⁵⁵-он бинои баланд
Аз баландӣ ба маҳ расонд каманд.
Хок ҷодуи мутлақаш мехонд,
Халқ рабб-ул-Хаварнақаш мехонд.⁴⁵⁶

СИФАТИ ХАВАРНАҚ ВА НОПАЙДО ШУДАНИ НЎЪМОН

- Чун Хаварнақ ба фарри Баҳромӣ
755 Равзае шуд бад-он⁴⁵⁷ дилоромӣ.
Қ-осмон қиблаи замин хондаш
В-офариниш⁴⁵⁸ Баҳори⁴⁵⁹ Чин хондаш.
Омаданд аз хабар шунидани ӯ
Сад ҳазор одамӣ ба дидани ӯ.
Ҳар кӣ меидаш, офарин мегуфт,
Остонаш ба остин мерӯфт.
Бар се дайри⁴⁶⁰ Хаварнақ аз ҳар боб
Байтҳое равона гашт чу об.
То ямантоб шуд Суҳайли сипехр,
760 Он⁴⁶¹ парастииш на моҳ диду⁴⁶² на меҳр.
Адане буд дар дурафшонӣ,
Ямане пурсухайли нуронӣ.
Яман аз нақши ӯ, ки номӣ шуд,
Дар ҷаҳон чун Ирам гиромӣ шуд.
Шуд чу бурҷи ҳамал ҷаҳонорой,
Хоса Баҳром карда будаш ҷой.
Чунки баршуд ба боми ӯ Баҳром,
Зӯҳра бардошт бар нишоташ ҷом.
Кӯшке дид, гирда⁴⁶³ чун гардун,
765 Офтобаш даруну⁴⁶⁴ моҳ бурун⁴⁶⁵.
Офтоб аз дарун ба чилвагарӣ,
Маҳ зи берун ҷароғи раҳгузарӣ.
Бар сари ӯ ҳамеша бод вазон,
Дур аз он бод, к-ӯст⁴⁶⁶ боди хазон.
Чун фуру дид чор гӯшаи кох,
Сохате⁴⁶⁷ дид чун биҳишт фарох.
Аз яке сӯ раванда оби Фурот
Ба гуворандагӣ чу оби ҳаёт.
В-аз⁴⁶⁸ дигар сӯй⁴⁶⁹ сидра-ҷӯи садир⁴⁷⁰,
770 Дехе анбошта ба равғану шир.

- Бодия пешу марғзор аз пас,
 Бодаш аз нофа баркушода нафас.
 Буд Нӯъмон бар он каёнӣ бом⁴⁷¹,
 Ба тамошо нишаста бо Баҳром.
 Гирд бар гирди он равоқи бихишт
 Сурхии лола диду сабзии кишт.
 Ҳамма саҳро бисоти шуштарӣ
 Ҷойгоҳи тазарву кабки дарӣ.
 Гуфт: «Аз ин хубтар чӣ⁴⁷² шояд буд?»
 775 Ба чунин ҷой шод бояд буд».
- Буд дастураш он замон бар⁴⁷³ даст
 Додгарпешае масеҳпараст.
 Гуфт,
 к-«эзид шинохтан ба дуруст⁴⁷⁴
 Хуштар аз ҳар чӣ дар вилояти туст.
 Гар ту з-он маърифат хабар дорӣ,
 Дил аз ин⁴⁷⁵ рангу бўӣ бардорӣ».
- З-оташангези он шарораи гарм
 Шуд дили⁴⁷⁶ сахтгӯши Нӯъмон нарм.
 То фалак баркашида⁴⁷⁷ ҳафт ҳисор,
 780 Манҷанике чунин⁴⁷⁸ нашуд бар⁴⁷⁹ кор⁴⁸⁰
 Чунки Нӯъмон шуд аз равоқ ба зер,
 Дар биёбон ниҳод рӯй чу шер.
 Аз сари ганҷу⁴⁸¹ мамлакат бархост,
 Дину дунё ба ҳам наёяд рост.
 Рахт барбаст аз он Сулаймоне,
 Чун парӣ шуд зи халқ пинҳонӣ.
 Қас надидаш дигар ба хонаи хеш
 Ин-т Қайхисрави замонаи хеш.
 Гарчи Мунзир басте намуд шитоб,
 785 Ҳотифи давлаташ надод ҷавоб.
 Дошт сӯге чунон-к бояд дошт,
 Рӯзаке чандро ба ғам бигзошт.
 Ғам басте хӯрду ҷои ғам будаш,
 Қи сияҳ⁴⁸² гашт⁴⁸³ хона⁴⁸⁴ з-он дудаш⁴⁸⁵.

- Чун набуд аз сариру тоҷ гузир,
 Боз машғул шуд ба тоҷу сарир.
 Чавр бас карду дод пеш овард,
 Мулкро бар карори хеш овард.
 Бар сипахдорияш ба мулку сипоҳ
 790 Хилъату дилхушӣ расид зи шоҳ.
 Дошт Баҳромро чу ҷон азиз,
 Чун падар, балки з-ӯ⁴⁸⁶ накӯтар низ.
 Писаре хуб дошт Нуъмон ном,
 Шири як доя хӯрда бо Баҳром.
 Аз сари ҳамдамию ҳамсолӣ
 Нашудӣ як замон аз ӯ холӣ.
 Аз⁴⁸⁷ яке тахта ҳарф⁴⁸⁸ хондандӣ,
 Дар яке базм дур фишондандӣ.
 Ҳеҷ рӯзе чу офтоб аз⁴⁸⁹ нур
 795 Ин⁴⁹⁰ аз он⁴⁹¹,
 он аз ин⁴⁹² нагашти дур.
 Шоҳзода дар он ҳисори баланд
 Парвариш мегирифт соле чанд.
 Ҷуз ба омӯхтан набудаш рой,
 Буд ақлаш ба илм роҳнамоӣ⁴⁹³.
 Тозию порсию юнонӣ
 Ёд додаш муғи дабистонӣ⁴⁹⁴.
 Мунзир он шоҳи бомаҳорату меҳр
 Ояте буд дар шумори сипеҳр.
 Буд ҳафт ахтару дувоздаҳ бурҷ
 800-805 Пешӣ ӯ сар кушода дурҷ ба дурҷ.
 Ба хати ҳандасӣ амал карда,
 Чун «Маҷастӣ» ҳазор ҳал карда.
 Росиди чархи обгун буда,
 Қатра то қатра кутр паймуда.
 Аз ниҳонхонаҳои дурандеш
 Бозода хабар ба хотири хеш.
 Чунки шаҳзодаро ба ақлу ба рой
 Донишомӯз диду рамзкушоӣ.

- Тахту милаш ниҳод пеш ба меҳр,
 810 Дар вай омӯхт розҳои сипехр⁴⁹⁵.
 Ҳар замире,
 ки он ниҳони буд,
 Гар заминӣ, гар⁴⁹⁶ осмонӣ буд,
 Ҳамаро як ба як ба ҳам бардӯхт⁴⁹⁷,
 Чун ба ҳам чумла шуд дар⁴⁹⁸ ӯ омӯхт⁴⁹⁹,
 То чунон баҳраманд шуд Баҳром,
 Қ-асли ҳар илро шинохт тамош,
 Дар намудори зичу⁵⁰⁰ устурлоб
 Даркашидӣ зи рӯи ғайб ниқоб⁵⁰¹.
 Боз чун тахту мил бинҳодӣ,
 815 Гиреҳ аз рози⁵⁰² чарх бикшодӣ.
 Чун ҳунарманд шуд ба гуфту шунид,
 Ҳунаромӯзии силоҳ⁵⁰³ гузид.
 Дар силоҳу саворию тағу тош
 Ғуӣ бурд аз сипехри чавгонбоз.
 Чун аз он поя низ гашт бузург,
 Панҷаи шер канду гардани гурғ.
 Теғи субҳ аз синонгузорию
 Сипар афғанд бо саворию
 Он чунон дӯхт санги хора ба тир,
 820 Қи надӯзанд парниёну ҳарир.
 Тир агар бар нишонае рондӣ,
 Чаъбаро⁵⁰⁴ бар нишона биншондӣ.
 Теғ агар барзадӣ ба тораки санг,
 Об гаштӣ, валеқ оташранг.
 Пешу найза-ш гар арзане будӣ,
 Ба синонаш чу ҳалқа бирбудӣ.
 Найза-ш аз ҳалқи шер ҳалқарубой,
 Теғаш аз қуфли ганҷ ҳалқакушай⁵⁰⁵.
 Дар назаргоҳи рошандозӣ
 825 Яғлуқашро⁵⁰⁶ ба мӯй шуд бозӣ.
 Ҳар чӣ дидию гарчи⁵⁰⁷ будӣ дур,
 Задӣ ар соя, будӣ он гар нур⁵⁰⁸.

В-он чӣ ӯ ҳам надид дар партоб,
Давлаташ зад бар он чӣ дид савоб.
Шерпосони посгоҳи⁵⁰⁹ рама
Лофи шерӣ аз ӯ заданд ҳама.
Гоҳ бар бабр⁵¹⁰ турктозӣ кард,
Гоҳ бо шери шарза бозӣ кард.
Дар Яман ҳар кучо сухан ронданд,
830 Ҳама начм-ул-ямонияш хонданд.

ШИКОР КАРДАНИ БАҲРОМ ВА ДОҒ КАРДАНИ ГҶРОН

Чун сухайли чамоли баҳромӣ
Аз адими Яман ситуд хомӣ,
Рӯи Мунзир⁵¹¹ аз он нишоту⁵¹² наим
Ёфт он-ч аз сухайл ёфт адим.
Гашт Нӯъмону Мунзир аз ҳунараш,
Ин ба шафқат бародар, он падараш.
Падарию бародарӣ бигзор,
Он⁵¹³ раҳӣ в-ин⁵¹⁴ ғулом дар ҳама кор.
Ин рақибаш ба донишомӯзӣ
835 В-он рафиқаш ба маҷлисафрӯзӣ,
Ин ба илм устоворияш дода
В-он⁵¹⁵ нишоти саворияш дода.
То чунон шуд бузургии⁵¹⁶ Баҳром,
Қ-аз заминаш бар осмон шуд ном.
Қораш илло маю шикор набуд,
Бо дигар қорқош қор набуд.
Мурдаи гӯр буд⁵¹⁷ дар нахчир,
Мурдаро қай бувад зи гӯр гузир.
Қар кучо тираш аз қамон биштофт,
840 Гӯрчашме зи чашми гӯре ёфт⁵¹⁸.
Ашқаре бодпой будаш қуст,
Ба тағ осудаву ба гом дуруст.

- Ҳар кӣ з-он гӯри доғдор яке
Зинда бигрифтӣ аз⁵³⁶ ҳазор яке.
Чунки доғи малик бар ӯ дидӣ,
860 Гирди озори ӯ нагардидӣ.
Бӯса бар доғгоҳи ӯ додӣ,
Пои ӯро зи банд бикшодӣ⁵³⁷.
Мо, ки бо ному доғи султонем,
Хатлӣ он беҳ, ки хуштарак ронем.
Он чунон Гӯрхон ба кӯҳу ба роғ
Гӯр, к-ӯ доғ дид, раст зи доғ⁵³⁸.
Дар чунин гӯрхона мӯре⁵³⁹ нест,
Ки бар ӯ доғи дасти зӯре нест.

КУШТАНИ БАҲРОМ БА ЯҚ ТИР ШЕР ВА ГҶРРО

- Рӯзе андар шикоргоҳи Яман
865 Бо далерони он диёру даман
Шаҳ, ки Баҳроми Гӯр шуд номаш,
Гӯй бурд аз сипехру⁵⁴⁰ Баҳромаш.
Мезад аз нузҳати⁵⁴¹ шикор нафас,
Мунзираш пеш буду Нӯъмон пас.
Ҳар яке дар шукӯҳи пайкари ӯ
Монда ҳайрон зи пой то сари ӯ.
Гарде аз дур ногаҳон бархост,
Қ-осмон бо замин яке шуд рост.
Ашқар⁵⁴² ангеҳт шаҳриёри ҷавон,
870 Сӯи он гард шуд чу бод⁵⁴³ равон.
Дид⁵⁴⁴ шере кашида панҷаи зӯр,
Дарнишаста ба пушту гардани гӯр.
То зи боло дар⁵⁴⁵ орадаш ба замин.
Шаҳ камон баргирифт⁵⁴⁶ кард камин.
Тире аз ҷаъба суфта пайкон ҷуст,
Дар зеҳ оварду даркашид дуруст.

- Сафта бар суфти шеру гӯр нишаст,
 Суфту аз ҳар ду суфт берун част⁵⁴⁷,
 То ба сӯфор дар замин шуд ғарқ
- 875 Пеши тире⁵⁴⁸ чунон⁵⁴⁹ чӣ диръу чӣ дарқ.
 Шеру гӯр уфтоду гашт ҳалок,
 Тир то пар нишаст дар дили хок.
 Шоҳ, к-он тир баркушод зи шаст,
 Истоду⁵⁵⁰ камон гирифт⁵⁵¹ ба даст.
 Чун араб захмӣ он чунон диданд,
 Дар Аҷам шоҳияш писандиданд.
 Ҳар кӣ дида бар он шикор задӣ,
 Бӯса бар дасти шаҳриёр задӣ.
- 880 Баъд аз он шерзӯр хондандаш,
 Шоҳ Баҳроми Гӯр хондандаш.
 Чун расиданд сӯи шаҳр фароз,
 Қиссаи шеру гӯр⁵²² гашт дароз.
 Гуфт Мунзир ба корфармоён
 То ба паргори суратороён
 Дар Хаварнақ ниғоштанд ба зар
 Сурати гӯр зеру шер забар⁵⁵³.
 Шаҳ зада тиру часта з-он⁵⁵⁴ ду шикор
 Дар замин ғарқ гашта то сӯфор.
 Чун нигоранда ин рақам бингошт,
- 885 Ҳар кӣ он дид, ҷонвар пиндошт⁵⁵⁵.
 Гуфт: «Бар дасти шаҳриёри ҷаҳон⁵⁵⁶
 Офаринҳои⁵⁵⁷ кирдигори ҷаҳон».

КУШТАНИ БАҲРОМ АЖДАҲОРО ВА ГАНҶ ЕҒТАН

Рӯзе аз равзаи биҳиштии хеш
 Қард бар май равона⁵⁵⁸ киштии хеш.
 Бодае чанд хӯрд сардастӣ,
 Сӯи саҳро шуд аз сари мастӣ⁵⁵⁹.

Ба шикорафганӣ кушод⁵⁶⁰ каманд,
Аз паи гӯр канд⁵⁶¹ гӯре чанд.
Аз бaсе гӯр,

к-ӯ ба зӯр гирифт.

- 890 Ҳама дашт⁵⁶² устухони гӯр гирифт.
Охир-ул-амр модиёнгӯре
Омад, афганд дар ҷаҳон шӯре.
Пайкаре чун ҳаёли рӯхонӣ,
Тозарӯе⁵⁶³, кушодапешонӣ,
Пуштмолидае чу шӯшаи зар,
Шикамандудае ба ширу шакар.
Хатти мушкин кашида сар то дум⁵⁶⁴,
Хол бар холаш аз сурина то сум,
Дар кашида ба ҷои зунноре
- 895 Бурқаёе аз паранди гулноӣ.
Гӯй бурда зи ҳамтакон талалаш,
Бурда гӯй аз ҳама танаш⁵⁶⁵ кафалаш.
Оташе карда бо гиё хешӣ,
Гулрухе дар палоси дарвешӣ.
Соқ чун тири ғозиён⁵⁶⁶ ба қиёс
Гӯши ханҷар кашида чун алмос,
Спинае фориғ аз гареваи дӯш,
Гардане эмин аз канораи гӯш.
Сайраи пушташ аз адими сиёх,
- 900 Монда зинкӯҳаро миёни ду роҳ.
Атфи кемухташ аз саводи адим
Ёфт он-ч аз савод ёбад сим.
Паҳлу аз пиҳу гардан аз хун пур
Ин ба ранҷ аз ақиқу он аз дур.
Ҳаззи ҳумро⁵⁶⁷ танида бар тани ӯ
Хуни ӯ дар дуволи гардани ӯ.
Раги он хун бар ӯ дуволандоз
Рост чун зангии дуволакбоз⁵⁶⁸.
Қафале бо думаш ба дамсозӣ
- 905 Гардане бо сумаш ба сарбозӣ.

- Гӯр Баҳром диду⁵⁶⁹ част ба зӯр,
 Рафт Баҳроми Гӯр аз паи гӯр.
 Гӯре, алҳақ, даванда буду ҷавон,
 Гӯргир аз пасаш⁵⁷⁰ чу шер давон⁵⁷¹.
 З-аввали рӯз то ба вақти завол
 Гӯр мерафту шер дар дунбол.
 Шоҳ аз он гӯр бар натофт сутур,
 Чун тавон тофтан инон аз гӯр!
 Гӯр аз⁵⁷² пешу Гӯрхон аз пас,
 910 Гӯру Баҳроми гӯру дигар кас.
 То ба ғоре расид дур аз дашт,
 Ки бар ӯ пой⁵⁷³ одамӣ нагузашт.
 Чун даромад шикорзан ба шикор,
 Аждаҳо хуфта дид бар дари ғор⁵⁷⁴.
 Кӯҳе аз қир печ-печ шуда,
 Бар шикорафганӣ басеч шуда.
 Оташе чун сиёҳдуд ба ранг,
 К-оварад сар бурун зи дуд оҳанг
 Чун дарахте дар ӯ на бору на барг,
 915 Молики дӯзаҳу миёнҷии марг⁵⁷⁵.
 Даҳане⁵⁷⁶ чун даҳонаи ғоре,
 Чуз ҳалокаш на дар ҷаҳон коре.
 Баччаи гӯр хӯрда, сер шуда,
 Ба⁵⁷⁷ шикорафганӣ далер шуда.⁵⁷⁸
 Шаҳ чу бар раҳгузар балоро дид,
 Аждаҳо шуд, чу⁵⁷⁹ аждаҳоро дид⁵⁸⁰.
 Ғами гӯр аз нишоти гӯраш бурд,
 Даст бар рон ниҳоду пой фишурд.
 Дар таачҷуб,
 ки ин ҷӣ нахчир аст,
 920 В-эдар⁵⁸¹ оварданам ҷӣ тадбир аст.
 Шуд яқинаш, ки гӯри ғамдида
 Ҳаст аз он аждаҳо ситамдида.
 Хонд шаҳро, ки дод гардонад,
 К-аз ситамгора дод бистонад.

Гуфт: агар гӯям аждаҳост, на гӯр⁵⁸²,
З-ин хиёнат хиҷил шавам дар гӯр⁵⁸³.
Ману инсофи гӯру додани дод,
Боки қон нест,

хар чӣ бодо бод⁵⁸⁴!

- Аз миёни душоҳои хаданг
925 Қуст микрозаи фароҳоанг.
Дар камони сапедтӯз⁵⁸⁵ ниҳод,
Бар сиёҳаҷдаҳо камин бикшод.
Аҷдаҳо дида боз карда⁵⁸⁶ фарох,
Қ-омад⁵⁸⁷ аз шасти шоҳ тири душоҳ.
Ҳар ду чашма дар он ду чашм нишаст,
Роҳи биниш бар офариниш баст⁵⁸⁸.
Ба ду нӯги синони сафтаи шоҳ
Суфта шуд чашми аждаҳои сиёҳ.
Чунки майдон бар⁵⁸⁹ аҷдаҳо шуд танг,
930 Шаҳ даромад ба⁵⁹⁰ аҷдаҳо чу⁵⁹¹ наҳанг.
Ночихе ронд бар гулӯш далер,
Чун бар андоми гӯр панҷаи шер.
Аҷдаҳоро дарид кому гулӯ,
Ночихи ҳаштмушти шашпахлӯ.
Бонге аз аҷдаҳо баромад саҳт,
Дар сар афтод чун сутуни дараҳт.
Шаҳ натарсид аз он шиканҷу шуқӯх,
Абр кай тарсад аз гареваи кӯх!
Сар ба оҳан бурид⁵⁹² аз Аҳриман⁵⁹³,
935 Куштаву сарбурида беҳ душман!
Аз думаш баршикофт то ба дамаш,
Баччаи гӯр дид дар шикамаш.
Бегумон шуд, ки гӯри кинандеш
Хондаш аз⁵⁹⁴ баҳри кинаҳоҳии хеш.
Чанбарӣ кард⁵⁹⁵ пеши яздон⁵⁹⁶ пушт,
Қ-аҷдаҳо кушту аҷдаҳош накушт.
Хост⁵⁹⁷, то пой бар сутур орад,
Рахш дар сайдгоҳи гӯр орад.

- Гӯр чун шохро надид қарор,
 940 Омад аз дуру дархазид⁵⁹⁸ ба ғор.
 Шаҳ дигарбора дар гирифтани гӯр
 Шуд дар он ғори тангнои⁵⁹⁹ ба зӯр⁶⁰⁰.
 Чун қадармоя шуд⁶⁰¹ ба сахтию ранҷ,
 Ёфт ганчеву барфуруҳт чу ганҷ.
 Хисравонӣ ниҳода чандин хум,
 Чун парӣ рӯй баста аз⁶⁰² мардум.
 Гӯрхонро чу гӯр дар хум кард⁶⁰³,
 Рафт аз он гӯрхона,
 пай гум кард⁶⁰⁴.
 Шаҳ чу бар қуфли ганҷ ёфт калид
 945 В-аждаҳоро зи ганҷхона бурид⁶⁰⁵.
 Омад аз тангнои ғор бурун,
 Гашт чӯи роҳу роҳнамун⁶⁰⁶.
 Соате буду⁶⁰⁷ хосағони сипоҳ,
 Дар⁶⁰⁸ талаб омаданд аз⁶⁰⁹ пай шоҳ.
 Чун яқояк ба шоҳ пайвастанд,
 Гирд бар гирди шоҳ саф бастанд.
 Шоҳ фармуд то камарбандон
 Ҳам далерону ҳам танумандон
 Роҳ дар ганҷдони ғор кунанд,
 950 Ганҷ берун баранду бор кунанд.
 Сесада уштур зи бухтиёни ҷавон
 Шуд равона ба зери ганҷи равон
 Шаҳ чу⁶¹⁰ бо худ ҳисоби гӯр кунанд
 В-аждаҳоро⁶¹¹ асири гӯр⁶¹² кунанд.
 Лочарам оқубат ба поранҷаш
 Ҳам саломат диҳанду ҳам ганҷаш.
 Чун ба қасри Хаварнақ омад боз,
 Ганҷпардоз шуд ба нӯшу ба ноз.
 Даҳ⁶¹³ шутур бор⁶¹⁴ аз он ба ҳазрати шоҳ
 955 Армуғоне равона кард ба роҳ.
 Даҳи дигар ба Мунзиру писараш
 Дод бо он тароифи дигараш.

- Сарф кард он ҳама⁶¹⁵ ба беҳавфӣ,
 Фориф аз мушрифону муставфӣ.
 В-инчунин чанд ганҷхона кушод⁶¹⁶,
 Ба азизӣ ситуд, ба хорӣ дод.
 Гуфт Мунзир, ки нақшбанд ояд,
 Боз нақше зи нав баророяд⁶¹⁷.
 Нақшбанд омаду қалам бардошт,
 960 Сурати шоҳу аждаҳо бингошт.
 Ҳар чӣ кардӣ, бад-ин сифат Баҳром,
 Дар Хаварнақ нигошти рассом.

ДИДАНИ БАҲРОМ СУРАТИ ҲАФТ ПАЙКАРО ДАР ХАВАРНАҚ

- Шод рӯзе расида буд зи дашт,
 Дар Хаварнақ, ба хурраи мегашт.
 Хучрае хос дид, дарбаста.
 Хоҷаи⁶¹⁸ аз ҷустуҷӯи он⁶¹⁹ раста,
 Шаҳ дар он хучра нониҳода қадам,
 Хосагону хазинадорон⁶²⁰ ҳам.
 Гуфт: «Ин⁶²¹ хона қуфлбаста чарост?»
 965 Хозани хона ку, калид кучост?»
 Хозан омад, ба шаҳ супурд калид,
 Шоҳ чун қуфл баркушод, чӣ дид⁶²²?!
 Хонае дид чун хизонаи ганҷ,
 Чашми бинанда з-ӯ ҷавохирсанҷ.
 Хуштар аз сад нигорхонаи Чин
 Нақши он коргоҳи⁶²³ дастгузин.
 Ҳар чӣ дар тарзи хурдакорӣ буд,
 Нақши девори он аморӣ буд.
 Ҳафт пайкар дар ӯ нигошта хуб,
 970 Ҳар яке з-он ба кишваре мансуб.
 Духтари рои⁶²⁴ Ҳинд Фаврак ном,
 Пайкаре хубтар зи моҳи тамом.

- Духти хоқон ба ном Яғмоноз⁶²⁵
 Фитнаи лӯъбатони Чину Тироз.
 Духти хоразмшоҳ — Нозпарӣ,
 Қ-аш хироме ба сони кабки дарӣ⁶²⁶.
 Духти сақлобшоҳ — Насриннӯш
 Турки чинитирози румипӯш.
 Духтари шоҳи Мағриб — Озарюн
 975 Офтобе чу моҳи рӯзафзун⁶²⁷.
 Духтари қайсари Хумоюнрой⁶²⁸
 Ҳам хумоюну ҳам ба ном — Хумой.
 Духти Қисро зи насли Қайковус
 Дурсатӣ ному хуб чун товус.
 Дар⁶²⁹ яке ҳалқаи ҳамоил баст,
 Қарда ин ҳафт пайкар аз як даст⁶³⁰.
 Ҳар яке бо ҳазор зебой
 Гавҳарафрӯзи нури биной.
 Дар миён пайкаре ниғошта нағз,
 980 Қ-он ҳама пӯст буд в-ин⁶³¹ ҳама мағз.
 Навхате⁶³² дарнишонда⁶³³ дар камараш⁶³⁴,
 Голия хат кашида бар⁶³⁵ камараш.
 Чун сихисарв барфарохта сар,
 Зада дар сим тоҷ то ба камар.
 Он⁶³⁶ бутон дида барниҳода бад-ӯ,
 Ҳар яке дил ба меҳр дода бад-ӯ.
 Ӯ дар он лӯъбатон шакарханда,
 В-он ҳама пеши ӯ парастанда.
 Бар навишта⁶³⁷ дабир⁶³⁸ пайкари ӯ,
 985 Номи Баҳроми Гӯр бар сари ӯ,
 Қ-он чунон аст ҳукми ҳафт ахтар,
 Қ-ин ҷаҳонҷӯй чун барорад сар⁶³⁹.
 Ҳафт шаҳзодаро зи ҳафт иқлим
 Дар канор оварад чу дурри ятим.
 Мо на ин донаро ба худ киштем,
 Он ҷӣ ахтар намуд,
 бинвиштем.

Гуфт: «То бошад аз намунаш рой,
Гуфтан аз мову сохтан зи худой».
Шоҳ Баҳром,

- к-ин⁶⁴⁰ фасона бихонд,
990 Дар фусуни фалак шигифт бимонд.
Меҳри он духтарони зеборӯй
Дар дилаш ҷой кард мӯй ба мӯй.
Модиёнони гашну фаҳли шамӯс⁶⁴¹,
Шермарде ҷавону ҳафт арӯс.
Рағбати ком чун фузун накунад,
Дил тақозои ком чун накунад.
Гарчи он корнома роҳ задаш,
Шодмонӣ шуд аз яке ба садаш.
З-он ки⁶⁴² бар умраш⁶⁴³ устуворӣ дод,
995 Бар муродаш умедворӣ дод.
Дар мадорои мард кор кунад,
Ҳар чӣ ўро умедвор кунад.
Шаҳ чу з-он хона рахт берун бурд,
Куфл бар зад,

ба хозинаш биспурд.

- Гуфт: «Агар бишнавам, ки ҳеҷ касе
Куфл аз ин дар ҷудо кунад нафасе,
Ҳам дар ин хона хуни ў резам,
Сараш аз гарданаш даровезам».
Дар ҳама хели хона аз зану мард,
1000 Сӯи он хона кас нигоҳ накард.
Вақт-вақте ки шоҳ гаштӣ маст,
Сӯи он дар⁶⁴⁴ шудӣ калид ба даст.
Дар кушодию даршудӣ ба биҳишт,
Дидӣ он нақшҳои ҳурсиришт⁶⁴⁵.
Монда чун ташнае⁶⁴⁶ баробари об,
Ба⁶⁴⁷ таманнои он шудӣ дар хоб.
То⁶⁴⁸ бурун шуд,
сари шикораш буд,
Қ-омад,⁶⁴⁹ он хона ғамгусораш буд⁶⁵⁰.

ОГОҲИИ⁶⁵¹ БАҲРОМ
АЗ ВАФОТИ ПАДАР⁶⁵²

- Чун зи⁶⁵³ Бахроми Гӯр бо⁶⁵⁴ падараш
1005 Бозгуфтанд мунҳиён хабараш.
Ки ба сарпанча⁶⁵⁵ шергир шудааст,
Шер барнову гург пир шудааст.
Шер⁶⁵⁶ бо ӯ чу⁶⁵⁷ саг бувад ба набард,
К-ӯ ҳаме з-аждаҳо барорад гард.
Дев бандад ба хум хоми каманд,
Кӯҳ сояд ба зери сумми саманд.
З-оҳан алмоси ӯ ҳарир кунад
В-оҳанаш сангро хамир кунад.
Падар аз оташи ҷавонии ӯ
1010 Марги худ дид зиндагонии ӯ.
Қард аз он шери оташинбеша
Ҳамчу шерон зи⁶⁵⁸ оташ андеша.
Аз назаргоҳи хеш мондаш дур,
Гарчи ноқис бувад назар бе нур⁶⁵⁹.
Буд Баҳром рӯзу шаб ба шикор,
Гоҳ бар боду гоҳ бодагусор⁶⁶⁰.
Ба шикору ба май шитобанда,
Дар Яман чун Суҳайл⁶⁶¹ тобанда.
Қард⁶⁶² шоҳи Яман зи ғояти меҳр
1015 Ҳукми ӯро равон чу ҳукми сипеҳр.
Аз сари донишу кифояти хеш
Ҳокимаш қард бар вилояти хеш⁶⁶³.
Додаш аз чанд гуна гавҳару теғ,
Чон агар хост ҳам, надошт дарег.
Ҳар чӣ боисташ аз ҷавоҳиру ганҷ
Буду⁶⁶⁴ як ҷав набудаш андӯху ранҷ.
З-он иноят⁶⁶⁵, ки буд дар сафараш,
Ёд н-омад вилояти падараш.
Давр чун дарнабишт⁶⁶⁶ рӯзе чанд,
1020 Бозие нав намуд чархи баланд:

- Яздигурд⁶⁶⁷ аз сарир сер⁶⁶⁸ омад,
 Кори бологирифта зер омад.
 Тоҷу тахте, ки ёфт аз падарон,
 Кард бо ӯ ҳамон ки бо дигарон.
 Чун тихӣ шуд сари сарир зи⁶⁶⁹ шох,
 Анчуман сохтанд шаҳру⁶⁷⁰ сипоҳ,
 Қ-аз наждаш касе раҳо накунанд⁶⁷¹,
 Хидмати мору аждаҳо накунанд.
 Гарчӣ Баҳром сарбаландӣ дошт,
 1025 Донишу теғу зӯрмандӣ дошт,
 Аз чиноят⁶⁷² кашидани падараш
 Дидаи кас⁶⁷³ надид⁶⁷⁴ дар хунараш.
 Гуфт: «Ҳар кас дар ӯ назар накунем
 В-аз падар мурданаҳ хабар накунем,
 Қ-он биебонии арабпарвард
 Кори мулки Аҷам надонад кард.
 Тоziёнро диҳад вилояту ганҷ,
 Порсизодагон расанд ба ранҷ».
 Кас намехост,
 к-ӯ шавад бар гоҳ,
 1030 Чун худо хост, барниҳод кулоҳ.
 Пире аз бихрадон гузин карданд,
 Номи ӯ довари Замин карданд
 Гарчӣ на-з чинс тоҷдорон⁶⁷⁵ буд,
 Ҳам ба гавҳар зи шаҳриёрон буд.
 Тоҷ бар фарқи сар ниҳодандаш,
 Камари ҳафт чашма додандаш.
 Чунки Баҳроми Гӯр ёфт хабар,
 Қ-осмон даври хеш бурд ба сар.
 Давре аз сар намуд дигар бор,
 1035 Бар хилофи гузашта омад кор⁶⁷⁶.
 Аз сари тахту тоҷ⁶⁷⁷ шуд падараш,
 Кас набуд тахтгиру тоҷвараш⁶⁷⁸.
 Пой бегона дар миён омад,
 Шӯрише тоза дар ҷаҳон омад⁶⁷⁹.

- Аввал ойини сӯгворӣ⁶⁸⁰ дошт,
 Нақши пирӯза бар ақиқ⁶⁸¹ нигошт.
 В-он гаҳ овард азми он ки чу шер
 Баркашад бар муҳолифон шамшер.
 Теғ бар душманон дароз кунад,
 1040 Дари пайкору кина боз кунад.
 Боз гуфто: «Чаро дадӣ⁶⁸² созам,
 Аввал он беҳ, ки бихрадӣ созам.
 Гарчӣ эронӣён хато карданд,
 К-аз дил озарми мо⁶⁸³ раҳо карданд,
 Дар дили сахташон нахоҳам дид,
 Нармӣ орам, ки нармияст калид.
 Бо ҳама сагдилӣ шикори мананд,
 Гӯспандони⁶⁸⁴ марғзори мананд.
 Гарчи дар пашми хештан хуспанд,
 1045 Ҳама дар пунбазори⁶⁸⁵ ман хуспанд⁶⁸⁶.
 Беҳ, ки бадахду сангдил бошанд,
 То зи ман оқибат хичил бошанд,
 Аз хиёнат расад хичолати мард
 В-аз хичолат дарег бошаду дард.
 Ба чуз он⁶⁸⁷ ҳар чӣ бинӣ аз хорӣ,
 Бошад он навъе⁶⁸⁸ аз ситамгорӣ.
 Бехирадвор агар⁶⁸⁹ шуданд зи даст,
 Ба хирадшон кунам хидевпараст.
 Мард, к-аз сайд носабур афтад,
 1050 Тири ӯ аз⁶⁹⁰ нишона дур афтад».

ЛАШҚАР КАШИДАНИ БАҲРОМ БА ЭРОН⁶⁹¹

Бас кун, эй ҷодуи суханпайванд,
 Сухани рафта чанд гӯӣ, чанд?
 Чун гул аз коми худ барор нафас,
 Коми ту атрсои⁶⁹² коми ту бас.

- Лашкар ангехт беш аз андоза,
Кинавар тез гашту кин тоза⁷¹⁰.
Аз Яман то Адан зи рӯи шумор
Дар ҳам афтод⁷¹¹ сад хазор савор⁷¹².
Ҳама пӯлодпӯшу оҳанхой,
- 1070 Кинкашу девбанду қалъакушой.
Ҳар яке дар наварди⁷¹³ худ⁷¹⁴ шере,
Қоими кишваре ба шамшере.
Дар равораф фитод⁷¹⁵ мавкаби шоҳ,
Нам ба моҳӣ расиду гард ба моҳ.
Нолаи карраною рӯйинхум
Дар цигар кард захираҳоро гум.
Кӯси рӯйин баланд кард овоз,
Заҳма бар коса рехт косанавоз⁷¹⁶.
Кӯху саҳро зи бас нафиру хурӯш
- 1075 Бар⁷¹⁷ табақҳои осмон зад⁷¹⁸ чӯш.
Лашкаре бештар зи мӯру малах,
Гарми кина чу оташи дӯзах.
Пойгаҳчӯи тахти шоҳ шуданд
В-аз Яман сӯи тахтгоҳ⁷¹⁹ шуданд⁷²⁰.
Огаҳӣ ёфт тахтгири чаҳон,
Қ-аждаҳое дигар⁷²¹ кушод даҳон.
Бар замин омад осмонро майл
В-аз Яман сар бароварид Сухайл.
Шери нар панҷа баркушод⁷²² ба зӯр,
- 1080 То кунад хасро чу гӯр ба гӯр.
Тахт гирад,
кулоҳ бистонад,
Бинишинад, ғубор биншонад.
Номдорону мӯбадони сипоҳ
Ҳама гирд омаданд бар дари шоҳ.
Анҷуман сохтанду рой заданд,
Саркаширо ба пушти пой заданд.
Рой эшон бад-он кашид анҷом,
Қи нависанд нома бар Баҳром⁷²³.

- 1085 Ҳар чӣ фармуд ақл, бинвиштанд,
 Пӯст ноканда доноро киштанд.
 Котиби номаи⁷²⁴ суханпардоз
 Дар сухан дод шарҳи ҳол дароз⁷²⁵.
 Нома чун шуд набишта, печиданд,
 Рафтани рохро⁷²⁶ басечиданд.
 Чун расиданду омаданд фуруд,
 Шоҳи навро замона⁷²⁷ дод дуруд.
 Ҳоҷибон дил ба қорашон доданд,
 Бор⁷²⁸ чустанду борашон доданд.
 Дод Баҳромшоҳ дастуре,
 1090 То⁷²⁹ фаротар шаванд⁷³⁰ аз он дурӣ.
 Пеш рафтанд бо ҳазор ҳарос,
 Саҷда бурданду доштанд сипос⁷³¹.
 Он к-аз он⁷³² ҷумла гӯи дониш бурд,
 Бар сари нома бӯса доду супурд.
 Номаро мӯҳр барқушод дабир,
 Хонд бар шаҳриёри кишваргир⁷³³.

НОМАИ ПОДШОҲИ ЭРОН БА БАҲРОМИ ГҶР

- Аввали нома буд номи худой,
 Гумраҳонро ба фазл роҳнамой.
 Қирдигори баландию пасти,
 1095 Нестӣ ёфта бад-ӯ ҳастӣ.
 З-одамӣ то ба ҷумла қонварон
 В-аз сипехри баланду кӯҳи гарон,
 Ҳамаро дар нигорхонаи ҷуд
 Қудрати ўст нақшбанди вучуд.
 Дар таманнои ҳеҷ пайванде
 Нест берун аз ў худованде.
 Офариниш гиреҳқушодаи ўст
 В-офарин мӯҳр барниҳодаи ўст⁷³⁴.

Ўст дорандаи замину замон,
1100 Пайрави ҳукми ӯ ҳам ину ҳам он.
Чун фуру гуфт офаринпайванд,
Офарин з-офаридгори баланд,
Гуфт: «Бар шоҳу шоҳзода дуруд,
К-эй⁷³⁵ бароварда сар ба чархи кабуд,
Ҳам малакфарру ҳам маликзода,
Доди мардию мардумӣ дода!
Ман,

ки ҳастам дар асл Қисро ном,
Қаср чун гирам аз хусумати хом⁷³⁶,
Ҳам ҳунарманду ҳам ҷаҳондида,
1105 Ҳам ба ҷашми ҷаҳон писандида.
Аз ҳунармандиям навозад бахт,
Беҳунар кай расад ба тоҷу ба тахт?
Сарбаландим ҳасту тоҷу сарир,
Набувад ҳеҷ сарбаланд ҳақир.
Гарчи соҳибвилояти замиям,
Пешвои парию одамиям,⁷³⁷
Ҳам бад-ин хусравӣ наям хушнуд,
К-ангубинест сахт заҳролуд.
Он қадар доштам зи⁷³⁸ тӯшу тавон,
1110 К-ахтарам буд аз ӯ ҳамеша ҷавон.
Беҳ, агар будаме бад-он хурсанд,
К-аз хатар дур нест ҷои баланд.
Лекин эрониён⁷³⁹ ба зӯру ба шарм,
Нарм кардандам⁷⁴⁰ аз навозиши гарм.
Доштандам бар он ки шоҳ шавам,
Гарданафрои тоҷу гоҳ шавам⁷⁴¹.
Мулкро пос дорам аз табаҳӣ,
Посбонист ин, на подшаҳӣ⁷⁴².
Ин масал дар фасона сахт нақӯст,
1115 К-орзӯ душман аст⁷⁴³ олам дӯст.
Аз чунин оламе ту беҳабарӣ,
Молик-ул-мулки олами⁷⁴⁴ дигарӣ.

- Хуштар ояд туро кабобе гӯр,
Аз ҳазорон чунин киёе шӯр⁷⁴⁵.
Чуръае бода бар навозиши рӯд
Беҳтар аз хар чӣ зери чархи кабуд.
Қор чуз бодаву шикорат нест,
Бо судоъи замона корат нест.
Рост хоҳӣ⁷⁴⁶ чаҳон ту дорию⁷⁴⁷ бас,
1120 Ки надорӣ ғами вилояти кас.
Шабу⁷⁴⁸ шабгир дар шикору шароб,
Гоҳ бо хӯрд хуш,
гаҳе бо хоб.
На чу ман рӯзу шаб зи шодӣ дур
Аз пай кори халқ дилранчур.
Гоҳам андӯхи дӯстон пеша,
Гоҳе аз душманон дар андеша⁷⁴⁹.
Қамтарин меҳнат он ки бо чу ту шоҳ
Теғ бояд задан зи баҳри кулоҳ.
Эй хунук қони айшпарвари ту,
1125 Қ-аз чунин фитна дур шуд дари ту⁷⁵⁰.
Қош⁷⁵¹, қ-он пеша кори ман будӣ,
То магар кори ман биёсудӣ⁷⁵².
Қардаме⁷⁵³ айшу лаҳв⁷⁵⁴ сохтаме,
Ба маю рӯд қон навохтаме.
Ин нагӯям, ки дурӣ аз шоҳӣ,
Дорӣ аз дину давлат огоҳӣ.
Вориси мамлакат туй ба дуруст,
Мулк мероси подшоҳии туст.
Лекин⁷⁵⁵ аз хомкориҳои падарат,
1130 Сояи чатр⁷⁵⁶ дур шуд зи сарат.
Он накардаст бо раияти хеш,
Қ-он шикоят касе наёрад⁷⁵⁷ пеш.
Аз базаҳ карданааш аҷаб монданд,
База (х) гар з-ин қинояташ хонданд.
Аз басе қавр⁷⁵⁸, қ-ӯ ба⁷⁵⁹ хунрезӣ
Гоҳ тундӣ намуду гаҳ тезӣ.

- Қас бар ин⁷⁶⁰ тухма офарин накунад,
 Тухмкорӣ дар ин⁷⁶¹ замин накунад.
 Чун нахоҳад туро ба шоҳӣ кас,
 1135 Бех, к-аз ин поя бозгардӣ пас.
 Оташи гарм ёбӣ, ар⁷⁶² чӯшӣ,
 Оҳани сард кӯбӣ, ар кӯшӣ.
 Ман худ аз⁷⁶³ ганҷҳои пинҳонӣ
 Вақти ҳоҷат кунам зарафшонӣ.
 Он чӣ барги⁷⁶⁴ туро писанд бувад,
 Харчи он бар ту судманд бувад.
 Нагузорам ба ҳеч тадбире,
 Дар кифофи ту ҳеч тақсире.
 Ноибе бошам аз ту дар шоҳӣ,
 1140 Бандафармон ба ҳар чӣ дархоҳӣ.
 Чун зи ман халқ низ гардад сер,
 Худ вилоят турост бе шамшер⁷⁶⁵.

ПОСУХ⁷⁶⁶ ДОДАНИ БАҲРОМ⁷⁶⁷
ЭРОНИЁНРО

- Чунки хонанда хонд нома тамом,
 Чӯши оташ баромад аз Баҳром.
 Боз худро ба сад тавоноӣ
 Дод чун зиракон шикейбонӣ.
 Бо чунон гармие накард шитоб,
 Баъд аз андеша боз дод ҷавоб,
 Қ-он чӣ дар нома котибон ронданд,
 1145 Гӯш кардам, чу нома бархонданд.
 Гарчи котиб набуда⁷⁶⁸ чобукдаст,
 Пандгӯяндаро иёре ҳаст.
 Он чӣ баргуфта шуд зи ройи баланд,
 Меписандам, ки ҳаст ҷои писанд.
 Ман, ки дар пеши ман чӣ хоку чӣ сим,
 Сар фуру н-оварам ба ҳафт иқлим.

- Лек мулке, ки мондам⁷⁶⁹ аз падарон,
 Айб⁷⁷⁰ бошад, ки ҳаст бо дигарон.
 Гар падар даъвии худой кард,
 1150 Ман худодӯстам, хирадпарвард.
 Ҳаст бисъёр фарқ дар рағу пӯст,
 Аз худодӯст то худоидӯст.
 Ман ба чурме⁷⁷¹ накарда маъзурам,
 Қ-аз базаҳкориӣ падар дурам.
 Падарам дигар асту ман дигарам,
 Қ-он агар⁷⁷² санг буд, ман гуҳарам.
 Субҳи равшан зи шаб падида ояд,
 Лаъли софӣ зи санг мезояд.
 Натавон бар падар гувоӣ дод,
 1155 Ки худотон аз ӯ раҳой дод.
 Гар бадӣ кард, чун⁷⁷³ ба некӣ хуфт?!
 Аз паси мурда бад набояд гуфт.
 Ҳар кучо ақл пешрав бошад,
 Бади бадгӯ зи бадшунав бошад.
 Ҳар кӣ ӯ дар сиришт бадгуҳар аст,
 Гуфтанаши-бад⁷⁷⁴,
 шуниданаши батар аст.
 Бигзаред аз чинояти падарам,
 Бигузored⁷⁷⁵ аз он чӣ беҳабарам
 Ман, агар чашми бад нагирад роҳ,
 1160 Узр хоҳам аз он-чӣ рафт гуноҳ,
 Пеш аз ин гар⁷⁷⁶ чу гофилон хуфтам,
 Инак, инак ба⁷⁷⁷ тарки он гуфтам.
 Муқбилеро, ки бахт ёр бувад,
 Хуфтанаши то⁷⁷⁸ ба вақти кор бувад⁷⁷⁹.
 Беҳ, ки бо хоби дида настезад⁷⁸⁰,
 Хусбад⁷⁸¹, аммо ба вақт бархезад⁷⁸².
 Хоби ман гарчи буд хобе саҳт,
 Аз сарам ҳам набуд холӣ бахт.
 Кард бедорбахтиям⁷⁸³ ёрӣ,
 1165 Додам аз хоби саҳт бедорӣ.

- Баъд аз ин рӯй дар беҳӣ дорам,
 Дил зи ҳар гафлате тихӣ дорам.
 Накунам беҳудию худкомӣ,
 Чун шудам пухта, кай кунам хомӣ.
 Муслиҳонро назарнавоз шавам,
 Маслиҳатро ба пешбоз шавам.
 Дар хатои касе назар накунам,
 Тамаи молу қасди сар накунам⁷⁸⁴.
 Аз гуноҳи гузашта н-орам ёд,
 1170 Бо⁷⁸⁵ намудори вақт бошам шод.
 Бо шумо он кунам, ки бояд кард
 В-аз шумо он хӯрам,
 ки шояд х (в) ард.
 Н-оварам рахна дар ҳазинаи кас,
 Дили⁷⁸⁶ душман кунам ҳазинаву⁷⁸⁷ бас.
 Некрой аз дарам⁷⁸⁸ набошад дур,
 Бадү⁷⁸⁹ бадройро кунам маҳчур.
 Чуз ба некон назар наяфрӯзам,
 Аз бадомӯз бад наёмӯзам.
 Дур дорам зи доварӣ озарм,
 1175 Он кунам, к-аз худой дорам шарм.
 Запу фарзанду мулку моли ҳама
 Бар ман эминтар аз шубону рама⁷⁹⁰.
 Нони касро ба зӯр накшоюм,
 Балки нонаш ба нон барафзоюм.
 Набарад деви орзу-м аз⁷⁹¹ роҳ,
 Орзуро гарав кунам ба гуноҳ.
 Нанамоям ба чашми бинанда,
 Он чӣ напсандад офаринанда».
 Чун шаҳ ин гуфту ройҳо шуд рост,
 1180 Пиртар мӯбад аз миён бархост.
 Гуфт: «Моро ту аз худовандӣ⁷⁹²,
 Ҳам хирадбахшу⁷⁹³ ҳам хирадмандӣ⁷⁹⁴.
 Ҳар чӣ гуфтӣ зи ройи хубсиришт,
 Хирадаш бар нигини дил бинвишт.

Сар ту зебӣ, ки сарварӣ ҳамаро,
Саршубон ҳам ту шой ин рамаро⁷⁹⁵.
Тоҷдорӣ сазои гавҳари туст,
Тоҷ бо мост⁷⁹⁶,

лек бар⁷⁹⁷ сари туст.

- 1185 «Занд»-и Гуштоспӣ ба чуз ту кӣ хонд?
Зиндадори Қаён ба чуз ту кӣ монд⁷⁹⁸?
Тухмаи Баҳманию Дорой
Аз ту мепояд ошкорой⁷⁹⁹.
Меваи нав туй⁸⁰⁰ Сиёмакро,
Ёдгор Ардашери Бобакро.
То Қаюмарс аз сариру кулоҳ
Меравад нисбати ту шоҳ ба шоҳ.
Мулк бо ту, ба ихтиёре нест,
Дар чаҳон чуз ту тоҷдоре нест.
Мубадон гар наванду гар куҳананд,
1190 Ҳама аз як забон дар⁸⁰¹ ин суҳананд⁸⁰².
Лек мо бандагон дар ин бандем,
Ки гирифтори аҳду савгандем.
Бо писандидае⁸⁰³, ки дорад тахт,
Дасти аҳде шудааст моро саҳт,
Ки нахоҳем тоҷ бе сари ӯ,
Барнатобем чехра аз дари ӯ.
Ҳуҷҷате бояд устувор кунун,
Қ-орад он аҳдро зи ӯҳда⁸⁰⁴ бурун.
То дар ойини худ хичил нашавем,
1195 Нашканад аҳду тангдил нашавем».
Шоҳ Баҳром, к-ин ҷавоб шунид,
Посухе додашон чунон ки сазид.
Гуфт: «Узр аз шумо раво набувад,
Оқил он беҳ, ки бевафо⁸⁰⁵ набувад.
Ин муҳолиф, ки тахтгири шумост,
Тифли ман шуд, агарчи пири шумост.
Тоҷаш аз сар чунон ба зер орам,
Ки яке мӯй аз⁸⁰⁶ ӯ наёзорам.

- Гарчи мавқуф нест шоҳии ман,
 1200 Бар мадорову узрхоҳии ман.
 Шоҳаму шоҳзода то Ҷамшед,
 Мулки⁸⁰⁷ мероси ман сиёҳу сапед.
 Тоҷу тахт олат асту шоҳӣ на,
 Олате хоҳ бошу хоҳӣ на.
 Ҳар кӣ шуд тоҷдору тахтнишин,
 Тоҷи ӯ осмону тахт — замин.
 Тахти Ҷамшеду тоҷи Афредун
 Ҳар ду доим⁸⁰⁸ намонд то акнун.
 Ҳар киро моя буд,
 сар бифарохт,
 1205 Аз пай хеш тоҷу тахте сохт.
 Ман, ки бар⁸⁰⁹ тоҷу тахт раҳ донам,
 Тег дорам, ба тег бистонам.
 Ҷои ман гар гирифт ғаддоре,
 Анкабуте танид бар ғоре,
 Аждаҳое расид бар дари ғор,
 В онгаҳ аз анкабут хоҳад бор?!
 Мӯр кай чинси Ҷабраил бувад,
 Пашша кай марди пой пил бувад.
 Гӯр чандон занад тарона далер,
 1210 Ки нанолад⁸¹⁰ сапедмӯҳраи шер.
 Назди⁸¹¹ хуршед, хоса, бурҷи ҳамал,
 Ин чунин сад чароғро чӣ маҳал.
 Ман ба сахтӣ ба хонаи дигарон,
 Хонаи ман ба дасти хонабарон.
 Хӯриши хасм шаҳд ё⁸¹² шакар аст,
 Хӯрди ман ё⁸¹³ дил аст, ё чигар аст.
 Теғу дашна беҳ аз чигар хӯрдан,
 Дашна бар нофу тег бар гардан.
 Ҳама мулки Аҷам хизонаи ман,
 1215 Дар Араб монда хайли хонаи ман.
 Гоҳ Мунзир фиристадам хоне,
 Гоҳ Нуъмон фидо кунад қоне.

- Нондеҳонам бад-ин кулахдорӣ,
Нонхуро нам бад-он⁸¹⁴ гунаҳгорӣ.
Ман чу шери ҷавон⁸¹⁵ вилоятгир,
Чои ман кай расад ба рӯбахи пир.
Қай⁸¹⁶ манам, кай барад муҳолиф тоҷ⁸¹⁷,
Ҷуз ба кайзода, кай диҳанд хироҷ?!
Ҳаст ҷои Қаён сазои Қаён,
1220 Ҷуз Қоёнро мабод ҷои Қаён.
Шоҳ моему⁸¹⁸ дигарон раҳиянд,
Мо пурем, он дигар касон тиҳиянд.
Шоҳ бояд ки лашкар ангезад,
Аз саворе ҷӣ гард⁸¹⁹ бархезад?
Май, ки пири мугон зи даст ниҳод,
Ҷуз ба пури мугон нашояд дод.
Нек донед, к-он ҷӣ мегӯям⁸²⁰,
Росткорию ростӣ ҷӯям⁸²¹.
Лекин⁸²² аз роҳи некпаймонӣ⁸²³,
1225 Н-аз⁸²⁴ сари саркашию султонӣ⁸²⁵.
Он кунам ман,
ки вифқи ройи⁸²⁶ шумост,
Ройи ман ҷустани ризои шумост.
В-он чи⁸²⁷ гуфтел, ҳуҷҷате бояд,
Қи бад-ӯ аҳди⁸²⁸ баста бикшояд.
Ҳуҷҷат он аст, к-аз⁸²⁹ миёни ду шер
• Баҳра онро бувад, ки ҳаст далер.
Бомдодон ду шери ғурранда
Хӯрише дар шикам наёганда.
Ваҳшии тезчанги хашмолуд,
1230 К-аз дами оташин⁸³⁰ барорад дуд,
Шердор овараҷ ба майдонгоҳ,
Гирд бар гирд саф кашандаш⁸³¹ сипоҳ.
Тоҷи шоҳон зи сар ба зер ниҳанд,
Дар миёни ду шарзашер ниҳанд.
Ҳар кӣ тоҷ аз ду шер бистонад,
Халқаш он рӯз тоҷвар донад⁸³²».

- Чун сухан гуфта шуд ба рифку ба роз⁸³³
 Сухани дилфиреби табънавоз⁸³⁴.
 Номаро мӯҳри худ ниҳод ба рӯ,
 1235 Шарҳу басте тамоm дод бар ӯ.
 Ба парастандағони хеш супурд,
 То барандаш чунон ки бояд бурд⁸³⁵.
 Шаҳпарастон,
 ки меҳри шаҳ диданд
 В-он суханҳои нағз бишниданд,
 Бозгаштанд сӯи хонаи хеш,
 Сурати шоҳи нав⁸³⁶ ниҳода ба пеш.
 Гафта ҳар як зи меҳрубонию ӯ
 Ошиқи фарри хусравонию ӯ.
 1240 Ҳама гуфтанд: «Шоҳ Баҳром аст,
 Ки маликгавҳару малакном аст.
 Натавон бар хилофи ӯ будан,
 Офтобе ба гил барандудан.
 Тунд шерест он набурда савор,
 Қ-аждаҳоро⁸³⁷ кунад ба тир шикор.
 Чун шавад тунд⁸³⁸ шери панҷакушоӣ,
 Ҳеч кас пеши ӯ⁸³⁹ надорад пой.
 Биситонад сариру тоҷ ба зӯр,
 Сарваронро барад ба пой сутур.
 Беҳ, ки гармӣ дар ӯ⁸⁴⁰ наёмӯзем,
 1245 Оташи кушта⁸⁴¹ барнафрӯзем.
 Қиссаи шеру баргирифтани тоҷ
 Ба⁸⁴² чунин шарт нест ӯ мӯҳтоҷ.
 Лекин ин шер ҳуччатест бузург,
 Қ-оғаҳимон диҳад зи рӯбаҳу гург».

 Сӯи дарғаҳ шуданд ҷумла зи роҳ,
 Бозгуфтанд шарти шоҳ ба⁸⁴³ шоҳ.
 Нома хонданду ҳол бинмуданд,
 Як сухан бар шунуда⁸⁴⁴ нафзуданд.
 Пири тахтозмой тоҷпараст
 1250 Тоҷ бинҳоду зери тахт нишаст.

- Гуфт: «Аз он тоҷу тахт безорам,
 Ки аз \bar{y}^{845} ҷон ба шер биспорам.
 Беҳ, ки зинда шавам зи тахт ба зер,
 То шавам кушта дар миёни ду шер.
 Марди зирак кучо далер хӯрад,
 Туъмае,
 к-аз даҳони шер хӯрад,
 Вориси мамлакат ба теғу ба ҷом
 Ҳеҷ кас нест, ҷуз малик Баҳром.
 Вориси мулкро диҳед сарир,
 1255 Соҳибафсар ҷавон беҳ аст аз⁸⁴⁶ пир⁸⁴⁷.
 Ман аз ин шуғл даркашидам даст,
 Нестам шоҳ, лек⁸⁴⁸ шоҳпараст».
- Посух оростанд номварон,
 Қ—«Эй сари хусравону тоҷи сарон,
 Шарти мо бо ту дар⁸⁴⁹ худовандӣ
 Нест илло бад-ин хирадмандӣ.
 Чун ба фармони мо шудӣ бар тахт,
 Ҳам ба фармони мо раҳо кун рахт⁸⁵⁰.
 Нест бозӣ зи шер бурдани тоҷ
 1260 То чӣ шаббозӣ оварад шаби доч.
 Шарти ўро ба ҷои хеш орем,
 Шер бандему тоҷ пеш орем.
 Гар битарсад, сарири оҷ турост
 В-ар шавад кушта, низ тоҷ турост.
 Гар⁸⁵¹ шавад чиру⁸⁵² тоҷ бардорад
 В-аз вилоят хироҷ бардорад,
 Дархӯри тахту офарин бошад,
 Лек, ҳайҳот,
 агар чунин бошад⁸⁵³».
- Хатми қисса бар ин шуд охири кор,
 1265 Қ-он чӣ шарт аст,
 нагзарад зи қарор.
 Рӯзи фардо чу дар қарор ояд,
 Шоҳ бо шер дар шикор ояд.

БАРГИРИФТАНИ⁸⁵⁴ БАҲРОМ ТОЦРО⁸⁵⁵
АЗ МИЁНИ ДУ ШЕР

- Бомдодон, ки субҳи заринтоҷ
Курсӣ аз зар ниҳоду тахт аз оҷ⁸⁵⁶,
Кордорону корфармоён,
Ҳам қавидасту ҳам қавироён,
Аз Араб то Аҷам савор шуданд,
Сӯи шерони корзор шуданд.
Шердорон ду шери мардумхор
- 1270 Яла карданд бар нишонаи кор⁸⁵⁷.
Шер бо шер дар ҳам афғанданд,
Гӯри Баҳроми Гӯр меканданд.
Шердоре аз он миёна⁸⁵⁸ далер
Тоҷ бинҳод дар миёни ду шер,
Тоҷи зар дар миёни шери сиёҳ
Чун ба коми ду аждаҳо як⁸⁵⁹ моҳ.
Маҳ ба овози⁸⁶⁰ ташт раста зи меғ,
На ба ташти тихӣ ба ташту ба теғ.
Мезаданд он ду шери кинасигол,
- 1275 Бар замин чун ду⁸⁶¹ аждаҳо дунбол.
Яъне ин тоҷи зар зи мо кӣ барад,
Ғорат аз шеру аждаҳо кӣ барад?
Оғаҳшон на з-оҳанинчигаре⁸⁶²,
Шергирею аждаҳошикаре.
Гирд бар гирди он ду шери азим,
Қас як⁸⁶³ омоҷғаҳ нагашт аз бим.
Фатвӣ он шуд, ки шердил Баҳром
Сӯи шерон кунад⁸⁶⁴ нахуст хиром⁸⁶⁵.
Гар ситонад зи шер тоҷ, ўрост,
- 1280 Чоми заррину тахти оҷ ўрост.
Варна⁸⁶⁶ аз тахт роӣ бардорад,
Рӯй бар сӯи чоӣ хеш орад⁸⁶⁷.
Шоҳ Баҳром аз ин қарор нагашт,
Сӯи шер омад аз танизаӣ дашт.

- Дар дару дашт ҳеҷ пушта набуд,
 Ки бар он пушта шер кушта набуд
 Сари сад шер канда буд зи ёл,
 Буд умраш ҳанӯз бисту ду сол.
 Он кӣ сад шер аз ӯ забун бошад,
 1285 Ӯ забуни ду шер чун бошал?!
 Дар камар чуст кард банди⁸⁶⁸ кабо,
 Дар дами шер шуд чу боди сабо.
 Бонг барзад ба тундшерон зуд
 В-аз миёни ду шер тоҷ рабуд.
 Чунки шерон далерияш диданд,
 Шергирию шерияш диданд⁸⁶⁹.
 Ҳамла бурданд чун танумандон,
 Дашна дар дасту тег дар дандон.
 То сари тоҷвар ба чанг оранд,
 1290 Бар ҷаҳонгир кор танг оранд.
 Шах ба таъдибашон⁸⁷⁰ чу рой афганд,
 Сари ҳарду ба зери пой афганд.
 Панҷашон⁸⁷¹ пора карду дандон хурд,
 Сару⁸⁷² тоҷ аз миёни шерон бурд.
 Тоҷ бар сар ниҳоду шуд бар тахт,
 Бахтёрӣ чунин намояд бахт.
 Бурдани тоҷаш аз миёни ду шер,
 Рӯбаҳонро зи тахт кард ба зер.

БАҲ ТАХТ НИШАСТАНИ БАҲРОМ БА ҶОИ ПАДАР⁸⁷³

- Толеи⁸⁷⁴ тахту⁸⁷⁵ подшоҳии ӯ,
 1295 Фаррух омад зи некхоҳии ӯ.
 Пеш аз он росиди ситорашинос
 Аз пай бахт⁸⁷⁶ буд дошта пос⁸⁷⁷.
 Асаде буд, карда⁸⁷⁸ толеъ тахт⁸⁷⁹,
 Толеъе пайдору собиту⁸⁸⁰ сахт⁸⁸¹.

- Офтобе дар авчи хеш баланд,
 Дар кирон бо Аторудаш пайванд.
 Зӯхра дар Савру Муштарӣ дар Қавс,
 Хона аз ҳар ду гашта чун фирдавс.
 Дар даҳум Моҳу дар шашум Баҳром,
 1300 Маҷлис ораста ба теғу ба ҷом.
 Дасти кайвон шуда тарозусанҷ,
 Сахта⁸⁸² аз хок то ба кайвон ганҷ.
 Чун бад-ин толеи муборақфол
 Рафт бар тахт шоҳи хубхисол⁸⁸³,
 Аз басе⁸⁸⁴ лаъл рехтан⁸⁸⁵ бо дур,
 Қиштии бахт шуд чу дарёе пур.
 Ганҷдорен фузун зи ҳадди шумор
 Ганҷ бар ганҷ сохтанд нисор.
 Он ки аввал сарири шоҳӣ дошт,
 1305 Байъати шаҳрию сипоҳӣ дошт.
 Чунки дид он⁸⁸⁶ шукӯҳи баҳромӣ,
 Қ-афсару тахт шуд бад-ӯ номӣ.
 Аввал ӯ гуфташ аз кехону меҳон
 Шоҳи офоқу шаҳриёри ҷаҳон.
 Мӯбадонаш⁸⁸⁷ шаҳи ҷаҳон хонданд,
 Хусравонаш худойгон хонданд.
 Ҳамчунин ҳар кӣ⁸⁸⁸ ошкору нухуфт,
 Офарине ба қадри худ⁸⁸⁹ меғуфт.
 Шоҳ чун⁸⁹⁰ сарбаланди олам гашт,
 1310 Сарбаландиш аз осмон бигашт.
 Хутбаи адли ҳештан⁸⁹¹ бархонд,
 Лӯълӯи тар аз лаъли тоза⁸⁹² фишонд⁸⁹³.

ХУТБАИ АДЛИ БАҲРОМИ ГҶР⁸⁹⁴

Гуфт, қ-афсар худой дод ба ман,
 Ин худодод⁸⁹⁵ шод⁸⁹⁶ бод ба ман!
 Бар худо хонам офарину сипос,
 Қ-офарин бод бар худойшинос.

- Пушт бар неъматӣ худо накунам,
 Шукри неъмат кунам, чаро накунам?
 Тоҷ бардоштан зи коми ду шер
- 1315 Аз худо донам,
 на аз шамшер.
 Чун расидан ба тахту тоҷи⁸⁹⁷ баланд,
 Корҳое кунам худойписанд.
 Он кунам, гар худой бигзорад,
 Ки зи ман ҳеҷ кас наёзорад⁸⁹⁸.
 Бо ман,
 эй хосағони дарғаҳи ман.
 Ростхона шавед чун раҳи ман.
 Аз қажъ беҳ, ки рӯй бартобед,
 Раствағорӣ ба ростӣ ёбед.
 Гар нағиред гӯши рост ба даст,
- 1320 Эӣ басо гӯши чап,
 ки хоҳад хаст⁸⁹⁹.
 Рӯзаке чанд чун баросоям,
 Дари инсофу адл бикшоям.
 Он чӣ бар ман⁹⁰⁰ фариза афтодаст,
 Зулмро зулму додро дод аст⁹⁰¹.
 То бимонад ба ҷой⁹⁰² чарҳи қабуд,
 Бод бар хуфтағони хок дуруд⁹⁰³.
 Беш аз андозаи сиёҳу сапед
 Зиндағонро зи мо амону умед⁹⁰⁴.
 Кори ман чуз дуруду дод мабод,
- 1325 Ҳар-к аз ин⁹⁰⁵ шод нест, шод мабод.
 Чун шаҳ инсофи хеш қард падид,
 Сачдаи шукр қард⁹⁰⁶, ҳар кӣ шунид.
 Як-ду соат нишаст бар сари тахт,
 Пас ба хилват қашид аз он⁹⁰⁷ ҷо рахт.
 Адл мекарду дод мефармуд,
 Халқ аз ӯ розию⁹⁰⁸ худо хушнуд.
 Анҷуман бо бузургворон қард,
 Устуворӣ ба устуворон қард.

ЧИГУНАГИИ ПОДШОҲИИ БАҲРОМИ ГҶР

- Чун зи Бахроми Гӯр тоҷу сарир
1330 Созвар гашту шуд шукӯҳпазир,
Қамари ҳафт чашмаро дарбасти,
Бар сари тахти ҳафтпоя⁹⁰⁹ нишаст.
Чиние бар бараш чу синаи боз,
Румие бар танаш ба расми тироз.
В-ӯ⁹¹⁰ ба хубӣ зи Рум боҷситон,
Ба накуй⁹¹¹ зи Чин хироҷситон.
Чор болиш ниҳода чун Қамшед,
Панҷ навбат расонда бар хуршед.
Расми инсоф дар қаҳон овард,
1335 Аддро сар бар осмон овард⁹¹².
Қард бо додпарварон ёрӣ,
Бо ситамгорагон⁹¹³ ситамкорӣ.
Қуфли ғамро дараш калид омад,
Қ-омад ӯ, фаррухӣ⁹¹⁴ падида омад.
Қори олам зи нав гирифт наво,
Бар нафасҳо кушода гашт ҳаво.
Гови нозода⁹¹⁵ гашт зоянда,
Об дар чӯйҳо физоянда.
Меваҳо бар дарахт бор гирифт,
1340 Сиккаҳо бар дирам қарор гирифт.
Ҳаллу ақди қаҳон бад-ӯ шуд рост,
Дуҳавоӣ зи мамлакат бархост.
Подшоҳзодагон ба ҳар тарафе
Ёфтанд аз шукӯҳи ӯ шарафе⁹¹⁶.
Қордорон зи ҳамли кишвари ӯ
Ҳамлҳо рехтанд бар дари ӯ.
Қалъадорон хазинаҳо бурданд,
Қалъаро⁹¹⁷ бо⁹¹⁸ калид биспурданд.
Ҳар касе рӯзнома нав мекард,
1345 Чон ба тавқеи ӯ гарав мекард.

- У чу дар кори мамлакат пардохт,
 Ҳар касеро ба қадри поя навохт.
 Қори беравнақон ба соз овард,
 Рафтагонро ба мулк боз овард.
 Ситами гург баргирифт аз⁹¹⁹ меш,
 Бозро кард бо⁹²⁰ кабӯтар хеш.
 Аз сари фитна бурд мастихо,
 Кард кӯтаҳ дароздастихо.
 Пояи гоҳи душманон⁹²¹ бишкаст,
 1350 Бар ҷаҳон дод дӯстонро даст.
 Мардумӣ кард дар ҷаҳондорӣ,
 Мардумӣ беҳ зи⁹²² мардумозорӣ.
 Хасро низ чун адаб⁹²³ кардӣ,
 Даҳ бикӯштӣ, яке⁹²⁴ наёзардӣ.
 К-одамиро ба вақти парвардан,
 Қуштан авлотар аст аз озурдан.
 Мардумӣ карду мардумандӯзӣ,
 Ҳеҷ касро намонд бе рӯзӣ⁹²⁵.
 Дид, к-ин хайли хонаи хокӣ.
 1355 Н-орад илло ғубори ғамнокӣ.
 Ҳештанро ба ишва каш медошт,
 Айши худро ба ишва х(в)аш медошт.
 Мулки бетакьяро шинохта буд,
 Такья бар мулки ишқ⁹²⁶ сохта буд.
 Рӯзе аз ҳафта корсозӣ⁹²⁷ кард,
 Шаши дигар ба ишқ бозӣ кард⁹²⁸.
 Нафас аз ошиқӣ бурун назадӣ,
 Ишкро дар задию чун назадӣ⁹²⁹.
 Қист, к-аз ошиқӣ нишонаш нест?
 1360 Ҳар киро ишқ нест, ҷонаш нест.
 Сиккаи ишқ шуд хулосаи ӯ,
 Ошиқон мӯнисони хосаи ӯ.
 Қору боре бар осмон ӯро,
 Зери фармон ҳама ҷаҳон ӯро.
 Ӯ ҷаҳонро ба хурраи мек(в) ард,

- Дод медоду⁹³¹ хуррамӣ мекард⁹³².
 Ганҷ дар хазраташ равона шуда,
 Ғорати теғу тозиёна шуда.
 Мулк аз ӯ гарчи сабзноҳӣ дошт,
 1365 Ӯ чу хуршед пайфароҳӣ дошт.
 Мардумон аз ғурури⁹³³ неъмату мол
 Такья карданд бар фароҳии сол.
 Шукри яздон зи дил раҳо карданд,
 Шафқат аз синаҳо чудо карданд⁹³⁴.
 Хар гаҳе⁹³⁵ к-офарیداғони⁹³⁶ худой
 Шукри неъмат наёваранд ба⁹³⁷ ҷой,
 Он фароҳӣ шавад бар эшон танг,
 Рӯзӣ оранд, лек аз⁹³⁸ оҳану санг.

СИФАТИ ХУШҚСОЛӢ ВА ШАФҚАТИ БАҲРОМ

- Соле аз дона бар нарустани шох
 1370 Танг шуд дона бар ҷаҳони фароҳ.
 Бар хӯриш тангӣ он ҷунон зад роҳ,
 К-одамӣ чун сутур хӯрд гиёҳ.
 Тангдил шуд ҷаҳон аз⁹³⁹ он тангӣ,
 Ёфт нон иззати⁹⁴⁰ гаронсангӣ⁹⁴¹.
 Бозгуфтанд кисса бо Баҳром,
 Ки дар офок тангиест тамо⁹⁴².
 Мардумон ҳамчу гурги мардумхор
 Гоҳ мардум хӯранду гаҳ мурдор.
 Шох чун дид қадри дона баланд,
 1375 Дари анбор баркушод⁹⁴³ зи банд.
 Сӯи хар шаҳр номае фармуд,
 Ки дар ӯ аз захира чизе буд.
 То аминони шаҳр ҷамъ оянд,
 Дари анбори баста бикшоянд.
 Бо тавонгар ба нарх дар⁹⁴⁴ созанд,
 Бедирамро диҳанду бинвозанд.

- В-он чӣ з-он борхона монад боз,
 Пеши мургон ниҳанд вақти ниёз.
 То дар айёми ӯ зи бех(в)ардӣ
- 1380 Кас намирад, зихӣ ҷавонмардӣ
 Он⁹⁴⁵ чӣ аз дона буд дар бораш,
 Ҳар касе⁹⁴⁶ мекашид аз анбораш⁹⁴⁷.
 Уштуронаш зи марзи бегона
 Мекашиданд нав ба нав дона.
 Ҷаҳд⁹⁴⁸ мекарду ганҷ мепардохт,
 Чораи кори⁹⁴⁹ ҳар касе месохт.
 Лочарам чор соли бе бару кишт
 Рӯзии халқ бар хазина⁹⁵⁰ навишт.
 Қораш он буд, к-он Каёӣ ёфт,
- 1385 Аз чунон пеша подшой ёфт.
 Чумла халқ чон зи тангӣ бурд,
 Қуз яке тан, ки ӯ ба тангӣ мурд⁹⁵¹.
 Шоҳ аз он марди бенавомурда
 Тангдил шуд чу оби афсурда.
 Рӯй аз он ранҷ дар худой овард,
 Узри тақсири худ⁹⁵² ба ҷой овард.
 Гуфт, к-эй⁹⁵³ ризқбахши ҷонварон,
 Ризқ бахшиданат на чун дигарон.
 Ба яке қудрати худоии хеш
- 1390 Бешро кам куню камро беш.
 Н-ояд аз ман в-агарчи кӯшам дер,
 Қ-оҳуеро кунам ба сахро сер⁹⁵⁴.
 Туӣ он, к-аз бароти⁹⁵⁵ пирӯзӣ
 Як ба як халқро диҳӣ рӯзӣ.
 Гар зи тангӣ тәне зи ҷонварон
 Мурд, чурме маро набуд дар он⁹⁵⁶.
 Қ-аз ҳаёташ хабар набуд маро,
 Чунки ӯ мурд, хабар чӣ суд маро⁹⁵⁷?
 Шоҳ чун шуд чунин тазарруъсоз,
- 1395 Хотифе додаш аз дарун овоз.
 К-эзид аз баҳри некроии ту,

- Бурд фитрат⁹⁵⁸ зи подишоии ту
 Чун ту дар чор⁹⁵⁹ соли хурсандӣ
 Мурдаеро зи фоқа напсандӣ.
 Чор солат⁹⁶⁰ навишта шуд маншур,
 К-аз диёри ту марг бошад дур.
 Аз бузургони мулки ӯ то⁹⁶¹ хурд.
 Қас, шунидам, ки чор сол намурд.
 Фаррух он шах, ки ӯ ба неъмату ноз,
 1400 Маргро дошт аз райъят боз.
 Ҳар кӣ мезод, дар ҷаҳон мезист,
 Дахл беҳарҷ шуд, аз ин беҳ чист?
 Аз халоиқ, ки⁹⁶² гашта буд анбӯҳ,
 Бе иморат на дашт монду на кӯҳ.
 Аз Сифоҳон⁹⁶³, шунидаам, то Рай
 Хона бар⁹⁶⁴ хона шуд танида чу наӣ.
 Бом бар бом агар шудӣ хоҳон,
 Кӯре аз Рай шудӣ ба Испоҳон.
 Гар туро ин ҳадис равшан нест,
 1405 Ӯҳда бар ровияст, бар ман нест⁹⁶⁵.
 Буд неъматхӯрандагон бисъёр,
 Лек неъмат фузун зи неъматхор⁹⁶⁶.
 Мардум эмин шуда ба дашту ба кӯҳ,
 Нозу ишраткунон гурӯҳ-гурӯҳ.
 Баркашида сафе дуфарсангӣ,
 Барбатию рубобию чангӣ⁹⁶⁷.
 Ҳавзаи май ба ғирди ҳар ҷӯе,
 Маҷлисе дар миёни ҳар кӯе.
 Ҳар касе май хариду теғ фурӯхт.
 1410 Диръи оҳан дариду заркаш дӯхт⁹⁶⁸.
 Халқ якборагӣ силоҳ⁹⁶⁹ ниҳод,
 Ҳамаро теғу тир⁹⁷⁰ рафт аз ёд.
 Ҳар киро буд барги ишрат⁹⁷¹ соз,
 Айш мекард бо танаҷуму ноз.
 В-он ки⁹⁷² баргаш набуд, шах фармуд,
 Ӯ⁹⁷³ зи бахту ҷаҳон аз ӯ хушнуд.

- Ҳар касеро гумошт бар⁹⁷⁴ коре,
 Додаш аз айш рӯзи бозоре.
 Рӯз фармуд, то ду қисмат кард,
 1415 Нимае касбу⁹⁷⁵ нимае май х(в)ард.
 Ҳафт сол аз ҷаҳон хироҷ афғанд,
 Беҳи ҳафтадсола ғам барқанд.
 Шаш ҳазор устои дастонсоз,
 Мутрибу пойкӯбу лӯъбатбоз
 Гирд кард аз саводи ҳар шаҳре,
 Дод ҳар буқъаро аз он баҳре.
 То ба ҳар ҷо, ки рахткаш бошанд,
 Халқро хуш қунанду х(в)аш бошанд⁹⁷⁶.
 Дошт даври замона толеи Савр,
 1420 Соҳибаш Зӯхра, Зӯхра соҳиби давр.
 Дар чунон давр ғам кучо бошад,
 Ки дар ӯ Зӯхра қадхудо бошад.

ДОСТОНИ БАҲРОМ БО ҚАНИЗАКИ ХЕШ

- Шоҳ рӯзе шикор кард писанд
 Дар биёбони пасту⁹⁷⁷ кӯҳи баланд.
 Ашқари гӯрсум ба саҳро тохт,
 Шӯр мекарду гӯр меандохт.
 Муштариро зи⁹⁷⁸ қавс бошад ҷой,
 Қавси ӯ гашт муштаринпаймой.
 Аз саворони парра баста⁹⁷⁹ ба дашт
 1425 Рамае гӯр сӯи шоҳ гузашт.
 Шоҳ дар матраҳ истода чу шер,
 Ашқараш рақс баргирифта ба зер.
 Дастан аз зеҳ нисори дур мекард,
 Шаст холию тир пур мекард.
 Бар⁹⁸⁰ замин з-оҳани балораки тир
 Гоҳе оташ фиганду гаҳ нахчир.

- Чун бувад рони гӯру бодаи ноъ,
Оташе бояд аз барои кабоб.
Ёсиҷи⁹⁸¹ шаҳ, ки хуни гӯрон рехт,
1430 Магар оташ зи баҳри он ангехт.
Гармии ноҷаҳаш⁹⁸² ба захми дурушт
Пухта мекард, ҳар киро мекушт⁹⁸³.
В-он⁹⁸⁴ чӣ з-ӯ даргузашт ҳам нагузошт,
Ё паяш қард ё паяш бардошт.
Дошт бо худ канизаке чун моҳ,
Чусту чобук ба ҳамриқобии шоҳ.
Фитна номе, ҳазор фитна дар ӯ.
Фитнаи⁹⁸⁵ шоҳу шоҳ фитна бар ӯ.
Тозарӯе чу навбаҳори биҳишт,
1435 Қашхироме чу бод бар сари кишт.
Анғубине ба рағған олуда,
Чарбу⁹⁸⁶ ширин чу саҳни полуда.
Бо ҳама некӯӣ сурудсарой,
Рӯдсозе,
ба рақс чобукпой.
Нола чун бар навои рӯд овард,
Мурғро аз ҳаво фуруд овард.
Бештар дар шикору бодаву руд
Шоҳ аз ӯ хостӣ симоъу суруд.
Сози ӯ чангу сози хусрав тир,
1440 Ин задӣ чангу он⁹⁸⁷ задӣ нахчир.
Гӯр бархост аз биёбон чанд,
Шоҳ бар гӯр гарм⁹⁸⁸ қард саманд⁹⁸⁹.
Чун даромад ба гӯри тезоҳанг,
Тунд шере камон гирифта ба чанг.
Тир дар нимгарди шаст ниҳод,
Пас камон даркашиду шаст кушод.
Бар кафалгоҳи гӯр шуд тираш,
Бӯса бар хок дод нахчираш.
Дар яке лаҳза з-он шикори шигифт
1445 Чандро кушту чандро бигрифт.

- В-он канизак зи нозу айёри⁹⁹⁰
 Дар сано кард хештандорӣ.
 Шоҳ як соат истод сабур,
 То яке гӯр шуд равона зи дур.
 Гуфт, к-эй тангчашми тоторӣ,
 Сайди моро ба чашм мен-орӣ?
 Сайди мо, к-аз сифат бурун ояд,
 Дар чунон⁹⁹¹ чашми танг чун ояд?
 Гӯре омад, бигӯ, ки чун тозам
 1450 В-аз сараш то сумаш чӣ андозам?
 Нӯшлаб з-он маниш ки хӯй бувад,
 Зан буду зан газофагӯй⁹⁹² бувад⁹⁹³.
 Гуфт: «Бояд ки рух барафрӯзӣ,
 Сари ин гӯр дар⁹⁹⁴ сумаш дӯзӣ».
 Шоҳ чун дид печ-печии ӯ,
 Чорагар шуд зи бадбасечии ӯ⁹⁹⁵.
 Хост аввал камонгурӯҳа чу бод
 Мӯхрае дар камонгурӯҳа ниҳод
 Сайдро мӯхра дарфиганд ба гӯш,
 1455 Омад аз тоби мӯхра⁹⁹⁶ мағз ба чӯш.
 Сум сӯи гӯш бурд сайди забун,
 То зи гӯш орад он⁹⁹⁷ алоқа бурун.
 Тири шаҳ барқ шуд,
 чаҳон афрӯхт,
 Гӯшу сумро ба якдигар бардӯхт⁹⁹⁸.
 Гуфт шаҳ бо канизаки чинӣ:
 «Дастбурдам чӣ гуна мебинӣ?»
 Гуфт: «Пур карда⁹⁹⁹ шаҳриёр ин кор,
 Қори пуркарда кай бувад душвор.
 Ҷар чӣ таълим карда бошад мард,
 1460 Гарчи душвор шуд, тавонад кард.
 Рафтани тири шоҳ бар суми гӯр
 Ҳаст аз адмон, на аз зиёдати зӯр».
 Шоҳро ин шунида¹⁰⁰⁰ сахт омад,
 Табари тез бар дарахт омад.

- Дил бар он моҳи бемадоро кард,
Қинаи¹⁰⁰¹ хеш ошкоро кард.
Подшоҳон, ки кинакаш бошанд,
Хун кунанд он замон, ки х(в) аш бошанд.
Бо¹⁰⁰² чӣ оҳу, ки асб зин накунанд,
1465 Чӣ сагеро, ки пӯстин накунанд¹⁰⁰³
Гуфт: «Агар монамаш¹⁰⁰⁴, ситезагар аст
В-ар кушам, ин ҳисоб аз он батар аст.
Занкушӣ кори шермардон нест,
Ки зан¹⁰⁰⁵ аз чинси ҳамнабардон нест».
Буд сарҳанге аз нажоди бузург,
Тунд чун шеру сахмнок чу гург.
Хонд шоҳаш ба назди хеш фароз¹⁰⁰⁶,
Гуфт: «Рав, кори ин каниз бисоз¹⁰⁰⁷!
Фитнаи борагоҳи давлати мост,
1470 Фитна куштан зи рӯи ақл равост».
Бурд сарҳанги додпеша зи пеш
Он паричехраро ба хонаи хеш.
Хост то¹⁰⁰⁸ кори ӯ бипардозад,
Шамъвор аз танаш сар андозад¹⁰⁰⁹.
Об дар дида гуфташ он дилбанд,
Қ-инчунин¹⁰¹⁰ нописандро маписанд.
Мақун, ар нестӣ ту душмани хеш,
Хуни ман бегунаҳ ба гардани хеш.
Мӯниси хоси шахриёр манам,
1475 В-аз канизонаш ихтиёр манам.
То бад-он ҳад,
ки дар шаробу шикор
Чуз манаш кас набуд мӯнису ёр.
Гар зи густохие, ки буд маро
Дев бозичае намуд маро,
Шаҳ зи гармӣ сиёсатам фармуд,
Дар ҳалокам макӯш зудозуд.
Рӯзаке чанд сабр кун ба шикоб,
Шоҳро гӯ, бикуштамаш¹⁰¹¹ ба фиреб.

- 1480 Гар бад-он¹⁰¹² гуфта¹⁰¹³ шоҳ бошад шод,
 Бикушам, хуни ман ҳалолат бод!
 В-ар шавад тангдил зи куштани ман,
 Эминӣ бошадат ба чону ба тан.
 Ту зи пурсиш¹⁰¹⁴ раҳию ман зи ҳалок,
 Зоди сарве наюфтад бар¹⁰¹⁵ хок.
 Рӯзе ояд, агарчи ҳеч касам,
 Қ-он чӣ кардӣ, ба хидматат бирасам».
- 1485 Ин сухан гуфту иқд боз кушод,
 Пеши ӯ ҳафт пора лаъл ниҳод.
 Хар яке з-он хироҷи иқлиме,
 Дахли уммон зи нархи¹⁰¹⁶ ӯ ниме.
 Марди сарҳанг аз он намунаш рост,
 Аз сари хуни он санам бархост.
 Гуфт: «Зинҳор сар зи кор¹⁰¹⁷ мабар,
 Бо касе номи шахриёр¹⁰¹⁸ мабар.
 Гӯ: «Ман ин хонаро парасторам,
 Қор мекун¹⁰¹⁹, ки ман бад-ин қорам.
 Ман худ он чораҳо, ки бояд сохт,
 Созам, ар хоҳадат замона навохт».
- 1490 Бар чунин аҳд рафташон савганд,
 Ин зи бедод расту он зи газанд¹⁰²⁰.
 Баъди як ҳафта чун расид ба шоҳ,
 Шоҳ аз ӯ бозчуст қиссаи моҳ.
 Гуфт: «Моҳро ба аждаҳо додам,
 Куштам аз ашк,
 хунбаҳо додам».
- Об дар чашми шахриёр омад,
 Дили сарҳанг бо қарор омад.
 Буд сарҳангро дехе маъмур,
 Қойгоҳе зи чашми мардум дур.
 Қӯшке рост баркашида ба авч,
 1495 Аз муҳити сипеҳр ёфта мавч.
 Шаст поя равоқи манзари ӯ,
 Қарда қои нишаст бар сари ӯ.

- Буд дар¹⁰²¹ вай ҳамеша ҷои каниз,
 Ба азизон диҳанд ҷои азиз.
 Модагове дар он ду рӯз бизод,
 Зод гӯсолае латифниҳод.
 Он паричехраи ҷаҳонафрӯз¹⁰²²
 Баргирифтӣ ба гарданаш ҳама¹⁰²³ рӯз.
 Пой бар¹⁰²⁴ зери ӯ бияфшурдӣ,
 1500 Поя-поя ба кӯшк¹⁰²⁵ бар¹⁰²⁶ бурдӣ.
 Меҳри гӯсолакаш бувад ба баҳор¹⁰²⁷,
 Моҳи гӯсолакаш кӣ дид? Биёр.
 Ҳама рӯз он ғизоли симандом
 Бурд гӯсоларо зи хона ба бом.
 Рӯз то рӯз аз ин¹⁰²⁸ қарор нагашт,
 Қоргар буд, чун зи қор нагашт.
 То ба ҷое расид гӯсола,
 Қи яке гов гашт шашсола.
 Ҳамчунон он бути гуландомаш
 1505 Бурдӣ аз зери хона бар бомаш.
 Ҳеҷ ранҷаш наёмадӣ з-он бор,
 З-он ки хӯ карда буд бо он қор.
 Ҳар ҷӣ дар гов гӯшт¹⁰²⁹ меафзуд,
 Қуввати ӯ зиёдатар мебуд.

МАШВАРАТ ҚАРДАНИ КАНИЗАК БО САРҲАНГ ДАР МЕҲМОНИИ ШОҲ

- Рӯзе он тангчашм¹⁰³⁰ бо дили танг
 Буд танҳо нишаста бо сарҳанг.
 Чор гавҳар зи гӯши гавҳаркаш
 Баркушод он нигори ҳуроваш¹⁰³¹.
 Гуфт, к-ин нақдҳо бибар, бифрӯш,
 1510 Чун баҳо бистудӣ, биёр ҳамӯш.
 Гӯсфандон хару¹⁰³² баҳуру гулоб
 В-он ҷӣ бояд зи нуқлу шамъу¹⁰³³ шароб.

- Маҷлисе рост кун чу равзаи хур,
 Аз шаробу кабобу нуклу бахур.
 Шаҳ чу ояд бад-ин тараф ба шикор,
 Аз рикобаш чу фатҳ даст мадор.
 Дил дарандозу чонпазирӣ кун,
 Як замонаш лагомгирӣ кун.
 Шоҳ Баҳром хӯи х(в)аш дорад,
 1515 Табъи озоди нозкаш¹⁰³⁴ дорад.
 Чун бубинад ниёзмандии ту,
 Сар дарорад ба сарбаландии ту.
 Бар чунин манзаре ситорасарир
 Гоҳ шаҳдаш¹⁰³⁵ диҳему гоҳе шир.
 Гар чунин кор судманд шавад,
 Кори мо¹⁰³⁶ ҳар ду з-ӯ баланд шавад.
 Марди сарҳанг лаъл монд ба ҷой,
 Қ-он чунонаш ҳазор дод худой.
 Рафту аз¹⁰³⁷ ганҷҳои пинҳонӣ
 1520 Як ба як сохт барги¹⁰³⁸ меҳмонӣ.
 Хӯрдаҳои мулуквори сара:
 Мурғу моҳию гӯспанду бара,
 Роҳу¹⁰³⁹ райҳон, ки маҷлис орояд,
 Нӯшу нукле, ки базмро шояд,
 Ҳама асбоби кор сохт тамома,
 То кай ояд ба сайдгаҳ Баҳром.

БУРДАНИ САРҲАНГ БАҲРОМИ ГҶРРО БА МЕҲМОНӢ

- Шоҳ Баҳром рӯзе аз сари тахт
 Бурд сӯи шикори саҳро рахт.
 Пештар з-он ки рафту сайд андохт,
 1525 Сайд бин, то ҷӣ гуна сайдаш сохт¹⁰⁴⁰?
 Чун бар он деҳ гузашт, к-он¹⁰⁴¹ сарҳанг
 Дошт он манзари баландоҳанг,

- Дид нузхатгаҳе гаронмоя¹⁰⁴²
 Сабза дар сабза, соя дар соя.
 Бозпурсид, к-ин диёр кирост,
 Деҳхудованди ин¹⁰⁴³ диёр кучост?
 Буд сарҳанги хос пеш рикоб,
 Чун зи хусрав чунин шунид хитоб¹⁰⁴⁴,
 Бар замин бўса доду бурд намоз,
 1530 Гуфт,
 к-эй шахриёри банданавоз,
 Банда дорад деҳе, ки додаи туст,
 Лутфаш аз чуръарези бодаи туст.
 Шоҳ агар чои он писанд кунад,
 Бандаи пастро баланд кунад.
 Бетакаллуф чунон ки¹⁰⁴⁵ одати ўст,
 Суннати рои босаодати ўст,
 Сар дарорад бад-ин даричаи танг,
 Сарбаланди ҷаҳон шавад сарҳанг¹⁰⁴⁶.
 Дорам аз додаи инояти шоҳ
 1535 Кӯшке баркашида сар то моҳ.
 Боғ дар боғ гирд бар гирдаш,
 Хулд мавлову равза шогирдаш.
 Гар хӯрад шоҳ бода¹⁰⁴⁷ бар сари ў,
 Хок бўсад ситора бар дари ў.
 Гарди шаҳ хонаро абир диҳад,
 Магасам шаҳду гов шир диҳад».
- Шоҳ чун дид, к-ў зи якрангӣ
 Пеш бурд он сухан ба сарҳангӣ,
 Гуфт: «Фармон турост, кор бисоз,
 1540 То зи нахчиргаҳ ман оям боз».
- Дод сарҳанг бўса бар сари хок,
 Рафту зангор кард аз ойна пок¹⁰⁴⁸.
 Манзар аз фарш чун биҳишт ороост,
 Кард ҳар зинате, ки бояд рост.
 Чун шаҳаншаҳ зи сайдгоҳ расид,
 Боз чатраш ба авци моҳ расид.

- Мизбон аз навардҳои гузин
Қисвати румию тароифи¹⁰⁴⁹ Чин.
Фарш бар фарш чанд чомаи нағз,
1545 К-аз фуруғаш кушода шуд дилу мағз,
Зери хатлихроми шоҳ афғанд
Бар сари он нисори гавҳар чанд¹⁰⁵⁰.
Шоҳ баршуд ба шастпоя равоқ,
Дид тоқе ба сарбаландӣ тоқ.
Тарҳ карда рухаш¹⁰⁵¹ Хаварнакро,
Фарш афғанда чархи азракро.
Мизбон омад¹⁰⁵² он чӣ бояд кард
Аз гулобу бахуру¹⁰⁵³ шарбату х(в)ард¹⁰⁵⁴.
Чун шаҳ аз хӯрдҳои хуш пардохт,
1550 Май равон карду базми шодӣ сохт¹⁰⁵⁵.
Шоҳ чун хӯрд соғаре ду-се¹⁰⁵⁶ май,
Аз гули ҷабҳаташ¹⁰⁵⁷ баромад х(в)ай.
Гуфт, к-эй мизбони зарринкоҳ,
Ҷойгоҳат хуш асту барг¹⁰⁵⁸ фароҳ.
Лекин ин¹⁰⁵⁹ шастпоя кохи¹⁰⁶⁰ баланд,
К-осмон¹⁰⁶¹ бар сараш равад ба каманд,
Аз паси шаст сол, к-аз ту гузашт,
Чун тавонӣ ба зери пой навашт?
Мизбон гуфт: «Шоҳ боқӣ бод,
1555 Қавсараш бода, хур соқӣ бод.
Ин зи ман нест,
турфа¹⁰⁶² ман мардам,
Аз чунин поя монда кай гардам?
Турфа он шуд, ки духтарест чу моҳ,
Нарму нозук чу хаззу қоқуми шоҳ,
Наррагове¹⁰⁶³ чу кӯҳ бар гардан
Орад ин чо гаҳи алаф хӯрдан.
Шастпоя чунон барад якдаст¹⁰⁶⁴,
Қи насозад ба ҳеч поя нишаст.
Гове он гаҳ, чӣ гов, чун пиле,
1560 Накашад пихи хешро миле.

Ба худо, гар дар ин диёр касе
Аз замин баргироядаш нафасе.
Зане он гаҳ ба шастпоя ҳисор
Барбарад чун ачаб набошад кор^{1065!}»
Чунки сарҳанг¹⁰⁶⁶ ин ҳикоят гуфт,
Шаҳ сарангушти худ ба¹⁰⁶⁷ дандон суфт.
Гуфт: «Аз ин гуна кор чун бошад?
Набувад, в-ар бувад,
фусун¹⁰⁶⁸ бошад.

- 1565 Боварам н-ояд ин сухан ба дуруст,
То набинам ба чашми хеш нахуст».
В-он гаҳ аз марди мизбон дархост,
То кунад даъвии суханро рост.
Мизбон, к-ин¹⁰⁶⁹ шунид, рафт ба зер,
Қард¹⁰⁷⁰ бо говкаш ҳикояти шер.
Симтан вақтро шинохта буд,
Пеш аз он кори хеш¹⁰⁷¹ сохта буд.
Зевару зеби чиниён барбаст,
Дод гулро хумори наргиси маст.
1570 Моҳро мушк ронд бар тақвим,
Ғамзаро дод ҷодуӣ таълим¹⁰⁷².
Чашмро сурмаи фиреб кашид,
Нозро бар сари итеб кашид.
Сарвро ранги арғувонӣ дод,
Лоларо қадди хизронӣ дод.
Дур баромуд сарви симинро,
Баст бар моҳ иқди Парвинро¹⁰⁷³.
Тоҷи анбар ниҳод бар сари дӯш¹⁰⁷⁴,
Тавқи ғабғаб кашид то буни гӯш.
Зангии зулфу холи ҳиндуранг
1575 Ҳар ду бар як тараф ситода ба ҷанг¹⁰⁷⁵.
Фарқаш аз донаҳои дурри хушоб
Баста гирди маҳ аз ситора ниқоб¹⁰⁷⁶.
Гавҳари гӯши гавҳаровезаш
Қарда бозори ошиқон тезаш.

- Мохро дар никоби кофурӣ
 Баста чун дар суман гули сурӣ.
 Чунки моҳи духафта аз сари ноз
 Кард ҳар ҳафт аз он¹⁰⁷⁷ чӣ бояд соз.
 Пеши он гов рафт чун маҳи¹⁰⁷⁸ бадр,
 1580 Моҳ дар бурчи Гов ёбад кадр.
 Сар фурӯ бурду говро бардошт,
 Гов бин, то чӣ гуна гавҳар дошт.
 Поя бар поя бардавид ба бом¹⁰⁷⁹,
 Рафт то тахтпояи Баҳром.
 Гов бар гардан истод ба пой,
 Шер чун гов дид, част зи чой.
 Дар аҷаб монд, к-ин чӣ шояд буд,
 Суди ӯ буду дарнаёфт чӣ суд.
 Маҳ зи гардан ниҳод гов ба зер,
 1585 Ба¹⁰⁸⁰ карашма чунон¹⁰⁸¹ намуд ба¹⁰⁸² шер,
 Қ-он чӣ ман пеши ту ба танҳой
 Пешкаш кардам аз тавоноӣ,
 Дар ҷаҳон кист, к-ӯ ба зӯру ба рой
 Аз равоқаш барад ба зери сарой.
 Шоҳ гуфт: «Ин на зӯрмандии туст,
 Балки таълим кардаӣ зи нахуст.
 Андак-андак ба солҳои дароз
 Кардаӣ бар тариқи адмон соз.
 То кунунаш зи роҳи беранҷӣ
 1590 Дар тарозӯи хештан санҷӣ».
 Сачда бурдаш нигори симандом,
 Бо дуое ба шарти хеш тамом.
 Гуфт: «Бар шаҳ фароматест азим,
 Гов таълиму гӯр бе таълим?
 Ман, ки гове бароварам бар бом,
 Ҷуз ба таълим барнаёрам ном¹⁰⁸³?
 Чӣ сабаб чун занӣ ту гӯре¹⁰⁸⁴ хурд,
 Номи таълим кас наёрад бурд?»
 Шоҳ ташнеъи турки худ бишнохт¹⁰⁸⁵,

- 1595 Хиндуй карду пеши \bar{u} дартохт¹⁰⁸⁶.
 Бурқаъ аз моҳ боз кард, чу дид,
 З-ашк бар маҳ фишонд марворид.
 Дар канораш гирифт^у узр ангехт,
 В-он гул аз наргис оби гул мерехт.
 Аз баду нек хона холӣ кард,
 Бо парирух¹⁰⁸⁷ сухансиголӣ кард.
 Гуфт: «Агар хона гашт зиндонат,
 Узр хоҳам ҳазор чандонат.
 Оташе гар задам зи худрой.
- 1600 Ман аз он сӯхта^м, ту барҷой¹⁰⁸⁸.
 Чун зи фитнагарон¹⁰⁸⁹ тихӣ шуд ҷой,
 Пеши худ Фитнаро нишонд аз пой.
 Фитна биншасту баркушод забон,
 Гуфт, к-эй шахриёри фитнанишон,
 Эй маро кушта дар ҷудоии хеш,
 Зинда карда ба ошноии хеш,
 Ғамат аз ман намонд ҳеч ба ҷой,
 Қӯхро ғам дароварад аз пой.
 Хост рафт^{ан} зи меҳрубонии ман,
- 1605 Дар сари меҳр зиндагонии ман.
 Шаҳ чу бар гӯши гӯр дар нахчир
 Он суми сахтро бидӯхт ба тир,
 Нӯҳ замин, к-аз кушодани шасташ
 Осмон бўса дод бар дасташ.
 Ман,
 ки будам дар он писанд сабур,
 Чашми бадро зи шоҳ кардам дур.
 Ҳар чиро¹⁰⁹⁰ чашм дар писанд орад,
 Чашмзахме дар \bar{u} газанд орад.
 Ғабнам¹⁰⁹¹ омад, ки аждаҳои сипеҳр
- 1610 Тӯҳмати кина барниҳод ба меҳр».
 Шоҳро он сухан чунон бигрифт,
 Қ-аз дилаш дар миёни ҷон бигрифт.
 Гуфт: «Ҳаққо, ки рост гӯй рост,

- Бар вафои ту чанд чиз гувост.
 Мехрхое чунон¹⁰⁹² ба аввал бор,
 Узрхое чунин ба охири кор.
 Эй ҳазор офарин бар он гуҳаре,
 К-орад аз табъ инчунин хунаре¹⁰⁹³!
 Ин гуҳар пора гашта буд ба санг,
 1615 Гар набудӣ ҳифози он сарҳанг».
- Хонд сарҳангрову¹⁰⁹⁴ хушдил кард,
 Даст дар гарданаш ҳамоил кард.
 Тӯхфаҳои бузургвораш дод,
 Бар яке дур иваз ҳазораш дод.
 Аз паси чанд чизҳои латиф
 Рай бад-ӯ дод, бо дигар ташриф.
 Шуд сӯи шаҳр шодангезон
 Қард дар базми худ шакаррезон.
 Мӯбадонро ба шарт пеш овард,
 1620 Моҳро дар никоҳи хеш овард.
 Буд бо ӯ ба¹⁰⁹⁵ лаҳву ишрату ноз,
 То бар ин рафт рӯзгори дароз.

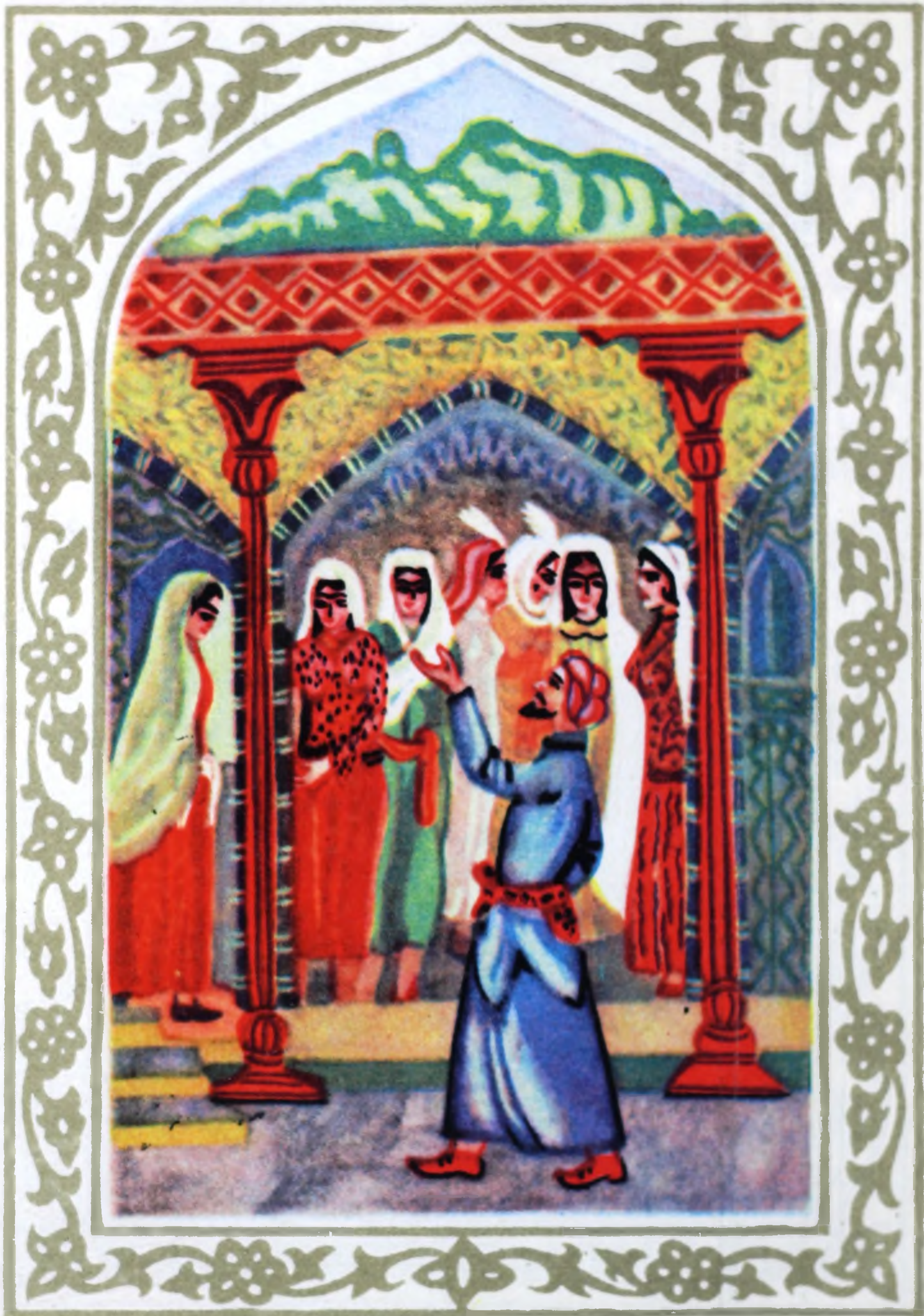
ЛАШКАР ҚАШИДАНИ ҲОҚОНИ ЧИН БА ЧАНГИ БАҲРОМИ ГҮР

- Чун баромад зи моҳ то моҳӣ
 Номи Баҳром дар шаҳаншоҳӣ,
 Дил қавӣ шуд бузургворонро,
 Зинда шуд ном номдоронро,
 Зардгӯшон ба гӯшаҳо мурданд,
 Сар ба оби сиёҳ фуру бурданд.
 Буд пире бузург Нирсӣ ном,
 1625 Ҳамлақаб бо бародари Баҳром.
 Ҳам қавирою ҳам тамомандеш,
 Қорҳоро шинохта пасу пеш¹⁰⁹⁶.
 Наслаш аз насли шох Доро буд

- В-ин на пинҳон, ки ошкоро буд.
 Шоҳ аз \bar{y}^{1097} як замон набудӣ дур,
 Шоҳро ҳам рафиқу ҳам дастур.
 Се писар дошт \bar{y}^{1098} ҳар писаре
 Ба сари хеш олами ҳунаре.
 Он ки меҳ буд аз он се¹⁰⁹⁹ фарзандаш,
 1630 Ном карда падар Заровандаш.
 Шаҳ иёраш яке ба сад карда,
 Мӯбади мӯбадони х(в) ад карда
 Ғоятандеш¹¹⁰⁰ буду роҳшинос,
 Порсоешро набуд қиёс.
 В-он дигар мушрифӣ мамолик буд,
 Боҷхоҳи¹¹⁰¹ ҳама масолик буд.
 Қарда¹¹⁰² шоҳ аз дурустии қаламаш
 Нофизулхамри ҷумлаи Аҷамаш.
 В-он се дигар ба шуғли шаҳру сипоҳ
 1635 Ноиби хостар ба ҳазрати шоҳ.
 Шаҳ бар эшон амал раҳо карда,
 Омилон бо амал вафо карда.
 \bar{y}^{1103} ҳама шаб ба бода базмафрӯз,
 Омилонаш ба кори худ ҳама рӯз.
 Осиёвор гирди худ метохт,
 Ҳар чӣ андӯхт, боз меандохт.
 Гирди олам шуд ин ҳикоят фош,
 Тез шуд тешаҳо зи баҳри тарош.
 Гуфт ҳар кас,
 ки маст шуд Баҳром,
 1640 Дин ба динор доду¹¹⁰⁴ теғ ба чом.
 Бо ҳарифон ба май дарафтодаст,
 Ҳосилаш боду хӯрданаш бод(а) аст¹¹⁰⁵.
 Ҳар касеро бар он тамаъ бархост,
 Қи шавад кори мулк бар вай рост.
 Хони хонон¹¹⁰⁶ равона гашт зи Чин,
 То шавад хонагири шоҳи замин.
 Дар рикобаш чу аждаҳои дамон

- Буд сесад¹¹⁰⁷ ҳазор сахткамон.
 Ситуд аз ноибони шоҳ ба қаҳр
- 1645 Чумлаи мулки Мовароуннаҳр¹¹⁰⁸.
 З-оби Чайхун гузашту омад тез,
 Дар Хуросон фиғанд растохез.
 Шаҳ чу з-он турктоз ёфт хабар,
 Эътимоде надид¹¹⁰⁹ бар лашкар.
 Ҳамаро дид дастпарвари ноз,
 Даст аз ойини¹¹¹⁰ ҷанг дошта боз.
 В-он ки буданд сарварони сипоҳ,
 Якдилешон набуд дар ҳақи шоҳ.
 Ҳар яке дар нуҳуфтаҳои навард¹¹¹¹,
- 1650 Пешрав карда сӯи хоқон мард¹¹¹².
 Табъ бо шоҳи хеш бад карда,
 Чораи мулку молӣ¹¹¹³ х(в)ад карда.
 Гуфта: «Мо банда¹¹¹⁴ некхоҳи туем,
 Қасди раҳ кун, ки хоки роҳи туем.
 Шоҳи олам туй, биё¹¹¹⁵, бихром,
 Подшоҳӣ наёяд аз Баҳром,
 Теғ агар боядат, дар ӯ орем¹¹¹⁶,
 Варна бандаш кунему биспорем».
 Мунҳие¹¹¹⁷, з-он ки нома донад хонд,
- 1655 Ин суҳанро ба самъи шоҳ расонд.
 Шоҳ аз эронӣён¹¹¹⁸ тамаъ бардошт,
 Мамлакатро ба ноибон бигзошт.
 Хештан рафту рӯй пинҳон кард,
 Бо чунон¹¹¹⁹ ҳарба ҳарб натвон кард.
 Дар ҷаҳон гарм шуд,
 ки шоҳи ҷаҳон
 Рӯй кард аз сипоҳу мулк ниҳон.
 Марди хоқон набуду лашкари ӯ
 Ба ҳазимат гурехт аз бари ӯ.
 Чун ба хоқон расид пайку¹¹²⁰ дуруд,
- 1660 Ки шаҳ омад зи тахти хеш фуруд.
 Аз кулоҳу камар ту дорӣ бахт,

- Сӯ ба сӯ медавид теғ ба даст¹¹³⁵.
 Мардум аз бими зангие¹¹³⁶, ки давид,
 Чашм бикшод, агарчӣ¹¹³⁷ ҳеч надид.
 Чархи равшандили сиёҳҳарир
- 1680 Чун хуми зар сараш гирифта ба қир.
 Дар шабе анбарин бад-ин хомӣ,
 Қард Баҳром ҷанги баҳромӣ.
 Бар далерони Чин кушод инон,
 Ҳамлабар¹¹³⁸ гаҳ ба теғу гаҳ ба синон.
 Тир бар ҳар кучо задӣ ҳолӣ,
 Тир гаштӣ зи тирхӯр¹¹³⁹ холӣ.
 Аз хадангаш, ки хораро месуфт¹¹⁴⁰,
 Чашми парҳези душманон мехуфт.
- 1685 Захм диданду тир пайдо не¹¹⁴¹,
 Тир пайдову захмӣ он ҷо не¹¹⁴².
 Ҳама гуфтанд, к-ин чӣ тадбир аст,
 Тир бе захму захм¹¹⁴³ бе тир аст.
 То чунон шуд,
 ки кас ба¹¹⁴⁴ як фарсанг
 Гирди майдони ӯ наёмад танг.
 Ӯ чу абре ба ҳар тараф мегашт,
 Дашт аз ӯ кӯху кӯҳ аз ӯ шуда¹¹⁴⁵ дашт¹¹⁴⁶.
 Қушт чандон аз он сипоҳ ба тир,
 Қи замин нарм шуд зи¹¹⁴⁷ хун чу хамир.
- 1690 Бар тани ҳар кӣ рафт пайконаш,
 Рахт бардошт аз танаш¹¹⁴⁸ ҷонаш.
 Субх чун теғи офтоб кашид,
 Ташти хун омад аз сипеҳр падид.
 Теғ бе хуну ташт чун бошад?
 Ҳар кучо теғу ташт, хун бошад.
 Аз баче хун, ки хунхудояш мурд,
 Ҷӯи хун рафту гӯи сар мебурд.
 В-аз баче тан, ки теғ пай мекард,
 Зӯҳра сафрову захра¹¹⁴⁹ қай мекард.
 Тирмори ҷаҳанда дар пайкор,

1695 Бад бувад,

чун чаҳанда бошад мор¹¹⁶⁰.

Шоҳ Баҳром дар миёни масоф¹¹⁶¹

Нӯги тираш чу мӯи мӯйшикоф.

Тег агар барзадӣ ба фарқи савор,

То камаргаҳ шикофтӣ чу хиёр.

В-ар¹¹⁶² ба таҳрифи¹¹⁶³ тег додӣ бим,

Мардро кардӣ аз камар ба ду ним.

Тег аз ин сону тир аз он¹¹⁶⁴ сон буд,

Шояд ар хасм аз¹¹⁶⁵ ӯ ҳаросон буд.

Турк аз ин турктози ногаҳи¹¹⁶⁶ ӯ,

1700 В-он чунон захми сахт бар раҳи¹¹⁶⁷ ӯ.

Ҳамаро дар баҳонагоҳи гурез,

Тегҳо кунд гашту такҳо тез¹¹⁶⁸.

Оҳани шаҳ чу сахткӯшӣ¹¹⁶⁹ кард,

Лашкари турк сустгӯшӣ¹¹⁷⁰ кард.

Шаҳ намудори фатҳро бишнохт,

Тег¹¹⁷¹ меронду тир меандохт.

Дарҳам афгандашон ба садман тег,

Гуфтӣ, ӯ бод буду эшон меғ.

Лашкари хешро ба пирӯзӣ

1705 Гуфт: «Ҳон, рӯзгору ҳон, рӯзӣ.

Боз кӯшед то саре бизанем,

Қиблагаҳро зи чойгаҳ биканем!»

Ҳамла бурданд чумла пуштопушт,

Шер дар зеру аждаҳо дар мушт¹¹⁷².

Лашкаре бештар зи реғу зи хок,

Гашта аз садмаҳон хеш ҳалок.

Маймана рафту майсара бигрехт,

Қалб дар соқан муқаддама¹¹⁷³ рехт.

Шоҳро дар зафар қавӣ шуд даст,

1710 Қалбу дорои қалбро бишкаст¹¹⁷⁴.

Сахтии панҷаи сияҳшерон

Кӯфта мағзи нармшамшерон.

Тир чун мори Беварасб шуда

- 3-ӯ савор уфтода асб шуда¹¹⁷⁵.
 Лашкари туркро зи дашнаи тез
 То ба Чайхун расид гарди гурез.
 Шоҳ чандон гирифт гавҳару ганҷ,
 Ки дабир омад аз шумор ба ранҷ.
 Гашт бо фатҳ аз он¹¹⁷⁶ вилоят боз,
 1715 Бо раият шуда риоятсоз.
 Бар сари тахт шуд ба пирӯзӣ,
 Бар ҷаҳон тоза кард наврӯзӣ¹¹⁷⁷.
 Ҳар касе пеши ӯ замин мерӯфт,
 Дархури фатҳ¹¹⁷⁸ офарин мегуфт
 Паҳлавихони порсифарҳанг,
 Паҳлавӣ хонд бар навозиши чанг.
 Шоирони араб чу дурри хушоб
 Шеър хонданд бар нашиди¹¹⁷⁹ рубоб¹¹⁸⁰.
 Шоҳи фарҳангдони¹¹⁸¹ шеършинос
 1720 Беш аз он додашон, ки буд қиёс.
 Кард аз он ганҷу он ғанимати пур
 Вақфи оташкада ҳазор шутур.
 Дур ба доман фишонду зар ба кулоҳ,
 Бар сари мӯбадони оташгоҳ.
 Дод чандон зар аз хазонаи хеш,
 Ки ба гетӣ намонд кас дарвеш.

ИТОБ ҚАРДАНИ БАҲРОМ БО САРОНИ ЛАШҚАР

- Рӯзе аз толеъи мубораки бахт
 Рафт Баҳроми Гӯр бар сари тахт.
 Ҳар кучо шоҳу шаҳриёре буд,
 1725 Тоҷбахшею тоҷдоре буд.
 Ҳама дар зери тахтпояи¹¹⁸² шоҳ
 Саф кашиданд чун ситораю моҳ.
 Шаҳ забон баркушод чун шамшер,

- Гуфт, к-эй миру меҳтарони¹¹⁸³ далер,
 Лашкар аз баҳри сулҳ¹¹⁸⁴ бояду чанг,
 К-ин набошад, чӣ одамию чӣ санг.
 Аз шумо кист, к-ӯ ба гоҳи¹¹⁸⁵ набард,
 Мардие, к-он зи¹¹⁸⁶ мардум ояд, кард?
 Ман, ки аз даҳр баргузидаматон,
 1730 Дар кадомин масоф дидаматон?
 К-омад аз ҳеҷ кас чунон коре,
 К-ояд аз пурдилею айёре.
 Аз сари теғатон ба вақти газанд
 Бар кадомин муҳолиф омад банд¹¹⁸⁷?!
 Ё кӣ дидам, ки пой пеш ниҳод,
 Душмане басту кишваре бикшод?
 Ин занад лоф, к-эрачигуҳарам
 В-он ба даъвӣ, ки Орашиҳунарам¹¹⁸⁶.
 Ин зи Гев, он зи Рустам орад ном,
 1735 Ин ба куньят Ҳузабру он Зарғом.
 Қас надидам, ки корзоре кард,
 Чун гаҳи кор¹¹⁸⁷ буд, коре кард.
 Хуштар он шуд, ки ҳар касе бинихуфт,
 Гӯяд: «Афсӯси шоҳи мо, ки бихуфт.
 Май хӯрад в-аз касе наёрад ёд,
 Аз чунин шаҳ касе набошад¹¹⁸⁸ шод.
 Гарчи ман май хӯрам,
 чунон нахӯрам¹¹⁸⁹,
 Ки зи¹¹⁹⁰ мастӣ ғами ҷаҳон нахӯрам¹¹⁹¹.
 Гар хӯрам ҳавзаи май аз кафи ҳур,
 1740 Теғам аз ҷӯи хун набошад дур.
 Барқворам ба вақти бориши меғ
 Ба яке даст май, ба дигар теғ.
 Май хӯрам, кори маҷлис ороям,
 Теғро низ кор фармоям.
 Хоби харгӯши ман нухуфта бувад,
 Хасро бинад, арчи хуфта бувад.
 Хандаю мастиям ба таъвил аст,

- Хандаи шеру мастии пил аст.
 Шер дар вақти ханда хун резад,
 1745 Кист, к-аз пили маст нагресад?!
 Аблаҳон масту беҳабар бошанд,
 Хушбӯрони май дигар бошанд.
 Он ки дар ақл пастияш¹¹⁹³ набвад,
 Май хӯрад, лек мастияш набвад.
 Бар сари бода чунки рой орам,
 Тоҷи қайсар ба зери пой орам.
 Чун манишро ба бода тез кунам,
 Ба сари хасм чуръарез кунам.
 1750 Дӯстонро чу дар май овезам,
 Ганчи Қорун зи остин резам¹¹⁹⁴.
 Душманонро гаҳе ки бех занам,
 Ба кабобе чигар ба сих занам¹¹⁹⁵.
 Некхоҳони ман чӣ пиндоранд,
 К-ахтарони сипеҳр бекоранд.
 Ман агарчанд хуфта бошаму маст,
 Бахти бедори ман ба коре хаст.
 Ба чунин хобхо, ки ман мастам¹¹⁹⁶,
 Хоби хоқон нигар, ки чун бастам!
 Ба яке¹¹⁹⁷ пай ғалат, ки афшурдам,
 1755 Рахти ҳинду нигар,
 ки чун бурдам.
 Сағ бувад, к-ӯ зи нотавонии хеш
 Хуш нахусбад ба посбонии хеш.
 Аждаҳо гарчи хусбад андар ғор,
 Шери нар бар дараш наёбад бор¹¹⁹⁸.
 Шаҳ чу¹¹⁹⁹ ин достони хуш¹²⁰⁰ баргуфт,
 Рӯи озодагон чу гул бишкуфт.
 Ҳама сар бар замин ниҳодамдаш,
 Посухе¹²⁰¹ очизона додандаш:
 Қ-он чӣ шаҳ гуфт бо камарбандон,
 1760 Ҳаст пирояи хирадмандон.
 Ҳамаро ҳирзи қону тан кардем,

Халқаи гӯши хештан кардем.
Тоҷ бар фарқи шаҳ худой ниҳод,
Кӯшиши халқ бод бошад, бод!
Сарвароне, ки сарварӣ карданд,
Бо ту бисъёр ҳамсарӣ карданд¹²⁰².
Ҳеҷ кас бо ту тоҷвар нашуданд,
Ҳама дар сар шуданду сар нашуданд.
Он чӣ мо банда дидаем зи шоҳ,

- 1765 Кас надидаст аз¹²⁰³ сапеду сиёҳ.
Девро басту аждаҳоро сӯхт.
Пилро кушту каркаданро дӯхт¹²⁰⁴.
Шербигзору гӯр¹²⁰⁵ нахчир аст,
Дому дад худ¹²⁰⁶ нишонан тир аст.
Ба ҷуз ӯ кист¹²⁰⁷, к-ӯ ба вақти шикор,
Гардани гӯр дар кашад ба канор?
Гоҳ созад ҳадаф зи ҳоли¹²⁰⁸ паланг,
Гоҳ дандон канад зи коми наҳанг.
Гаҳ дар абрӯи ҳинд чин фигурнад,
1770 Гаҳ ба ҳиндӣ сипоҳи Чин шиканад¹²⁰⁹
Гаҳ зи Фағфур тоҷ¹²¹⁰ бистонад,
Гаҳ зи Қайсар хироч бистонад.
Гарчӣ шерафганон басте буданд,
Қ-аз даҳан мағзи шер¹²¹¹ полуданд.
Шермард ӯст,
 к-ӯ¹²¹² ба сесад мард,
Қаҳри сесад ҳазор душман кард.
Қиссаи хусравони пешина
Ҳаст пайдо зи меҳру аз кина.
Гар баровард ҳар касе номе,
1775 Буд бо лашкаре ба айёме.
Дар масофе чунин ба чандон мард
Он чӣ ӯ кард, кас наёрад¹²¹³ кард¹²¹⁴.
Чун зи шоҳон шумор баргиранд,
З-ӯ яке бо¹²¹⁵ ҳазор баргиранд.
Ҳар якеро яке нишон бошад,

- Ў ба танҳо ҳама қаҳон бошад.
Лахт¹²¹⁶ бар ҳар саре, ки сахт кунад,
Чун дари торумаш ду лахт кунад.
Тиращ ар сӯи¹²¹⁷ санги хора шавад¹²¹⁸,
1780 Санг чун рег пора-пора шавад¹²¹⁹.
Нӯш бахшад ба мӯҳра мори синон,
Мор гирад ба аждаҳон инон.
Ҳар тәне, к-ӯ хилофи ӯ созад¹²²⁰,
Шамъвораши замона¹²²¹ бигдозад.
Сар, ки бар теги ӯ бурун ояд,
З-он сар, албатта, бӯи хун ояд.
Мастии ӯ нишони ҳушъерист,
Хоби ӯ хоб нест, бедорист.
В-он замоне, ки майпараст шавад,
1785 Ў хӯрад май, адӯш маст шавад,
Ўст аз ҷумла халқ донотар,
Бар ҳама неку бад тавонотар.
Кордон ӯст дар замонаву бас,
Нест мӯҳтоҷи кордонии кас.
То замин зери чарх дорад пой,
Бар фалак бод ҳукми ӯро ҷой¹²²²!
Ҳам замин дар паноҳи¹²²³ сояи ӯ
Ҳам фалак зери тахтпои ӯ».
Кордонон чу¹²²⁴ ин сухан гуфтанд,
1790 Пеши ёқут қаҳрабо суфтанд.
Шоҳ Нӯъмон аз он миён бархост,
Базми шаҳро ба офарин ороист.
Гуфт: «Ҳар ҷо,
ки тахти шоҳ расад¹²²⁵,
Гарчи моҳӣ бувад, ба моҳ расад¹²²⁶.
Одамӣ кист, то ба тораки шоҳ
Рост ё қач¹²²⁷ кунад ҳисоби қулоҳ?!
Афсар эзид ниҳод бар сари ту,
Сабз бод аз сари ту афсари ту.
Мо, ки мавлои боргоҳи туем,

- 1795 Сарвар аз сояи кулоҳи туем.
 Аз ту дорем,
 ҳар чӣ моро ҳаст,
 Бар тару хушки мо ту дорӣ даст.
 Аз Араб то Аҷам ба мавлоӣ
 Сар фишонем, агар бифармоӣ.
 Муддате ҳаст,
 к-аз хунармандӣ
 Бар дари шаҳ кунам камарбандӣ.
 Чун шудам сарбузурги даргоҳаш,
 Ёфтам роҳтӯша аз¹²²⁸ роҳаш.
 Гар мисолам¹²²⁹ диҳад ба маъзуре,
 1800 То ба хона шавам ба дастуре.
 Лахте аз ранчи раҳ баросоям,
 Чун расад ҳукми шоҳ, боз оям.
 Гар на то зиндаам ба хидмати шоҳ
 Сар нагардонам аз парастиишоҳ».
 Шоҳ фармуд то зи гавҳару ганҷ
 Дасти хозан шавад¹²³⁰ ҷавохирсанҷ.
 Оварад тӯҳфаҳои султони
 Мисрию мағрибию уммонӣ.
 Ҳамлдорон даромаданд ба кор,
 1805 Ҳамл бар ҳамл сохтанд нисор.
 Зар ба харвору мушки¹²³¹ нофа ба қайл
 В-аз ғулому каниз чандин хайл.
 Муртафееъ чомаҳои қиматманд
 Бештар з-он ки гуфт шояд чанд.
 Тозиаспони порсипарвард,
 Ҳама даръёгузору кӯҳнавард.
 Теғ хиндию диръ доводӣ,
 Киштии ҷуд ронд¹²³² бар Ҷудӣ.
 Лаълу дур беш аз он ки қадру қиёс
 1810 Донадаш дурфурӯшу лаълшинос¹²³³.
 Гавҳар отуда тоҷе аз сари хеш,
 Бо қабое зи даҳли Шустар¹²³⁴ беш.

Дод то з-он диҳиш рухаш рахшид¹²³⁵
В-аз Яман то Адан ба ӯ¹²³⁶ бахшид¹²³⁷.
Бо чунин¹²³⁸ неъмате зи дарғаҳи шоҳ¹²³⁹
Рафт Нӯъмон чу Зӯҳра аз бари моҳ¹²⁴⁰.

ХОСТАНИ БАҲРОМ ДУХТАРИ ШОҶОНИ ҲАФТ ИҚЛИМРО

- Шаҳ ба нозу нишот шуд машғул,
К-аз деҳу гир гашта буд малул.
Кори ҳар як чунон ки буд, бисохт,
1815 Пас ба талбири кори худ пардохт.
Ба фароғат ба коми дил биншаст,
Душманон зери пою май дар даст.
Ёдаш омад ҳадиси он устод,
К-он сифат карда буд пешин ёд.
В-он сароча, ки¹²⁴¹ ҳафт пайкор буд,
Балки «Артанг»-и¹²⁴² ҳафт кишвар буд.
Меҳри он духтарони ҳурсиришт¹²⁴³,
Дар дилаш тухми меҳрубонӣ кишт.
Кӯра (а) ш¹²⁴⁴ онгаҳ зи ҳафтҷӯш нишаст,
1820 К-омад он ҳафт кимнӣш ба даст.
Аввалин¹²⁴⁵ духтар аз нажоди каён
Буд, лекин падар шуда зи миён.
Хосташ бо ҳазор хоста беш,
Гавҳаре ёфт ҳам зи гавҳари хеш.
Пас ба ҳокон равона кард барид,
Бархе аз меҳру бархе аз таҳдид.
Духтараш хост бо хазонаю тоҷ,
Бар сари ҳар ду ҳафтсола хироҷ.
Дод ҳокон хироҷу духтару чиз¹²⁴⁶,
1825 Ҳамли динору ганчи гавҳар низ.
В-онгаҳе турктоз кард ба Рум,
Дарфиганд оташе дар он бару бум.

Қайсар аз бим¹²⁴⁷ барназад нафасе,
Духтараш доду узр хост баче.
Қас фиристод сӯи Мағриб шох,
Бо зари мағрибию афсару ғоҳ.
Духти ӯ низ дар канор овард,
Зиракӣ бин,

ки чун ба кор овард!

- 1830 Чун сихисарв бурд аз он бустон,
Рафт аз он чо ба мулки Ҳиндустон.
Духтари Ройро ба ақлу ба рой
Хост в-овард коми¹²⁴⁸ хеш ба ҷой.
Қосидаш рафту хост¹²⁴⁹ аз Хоразм
Духтари хубрӯй дархури базм.
Ҳамчунон нома¹²⁵⁰ кард бар¹²⁵¹ Сақлоб,
Хост зеборухе чу қатраи об.
Чун зи кишвархудой¹²⁵² ҳафт иқлим
Ҳафт лӯъбат ситад чу дурри ятим¹²⁵³?
1835 Аз ҷаҳон дил ба шодмонӣ дод,
Доди айши хушу¹²⁵⁴ ҷавонӣ дод.

СИФАТИ БАЗМИ БАҲРОМ ДАР ЗИМИСТОН ВА СОХТАНИ ҲАФТ ГУНБАД

- Рӯзе аз субҳи¹²⁵⁵ фатҳи¹²⁵⁶ нуронӣ,
Осмон баркушода¹²⁵⁷ пешонӣ.
Фарруху равшану ҷаҳонафрӯз
Хунук он рӯз, ёд бод он рӯз.
Шаҳ ба¹²⁵⁸ хубӣ чу рӯи¹²⁵⁹ дилбандон
Маҷлисе сохт бо хирадмандон¹²⁶⁰.
Рӯзи хона на рӯзи бустон буд,
Қ-аввалин рӯзе¹²⁶¹ аз зимистон буд.
Шамъу қандили боғҳо мурда,
1840 Рахту бунгоҳ¹²⁶² боғбон бурда.

- Бонг дуздида булбулонро зоғ¹²⁶³,
Бонги дуздӣ дароварида ба боғ.
Зоғ чуз ҳиндуинасаб набвад,
Дуздӣ аз ҳиндувон аҷаб набвад.
Зоғ монда ба боғ бе булбул¹²⁶⁴,
Хор монда ба ёдгор аз гул.
Дода наққоши боди шабгирӣ¹²⁶⁵
Обро ҳалқаҳои занҷирӣ.
Тоби сармо, ки бурд аз оташ тоб¹²⁶⁶,
1845 Обро теғу теғро кард об.
Дама пайкони¹²⁶⁷ обдор ба даст
Чашро суфту чашмаро мебаст.
Шир дар чуш чун панир¹²⁶⁸ шуда,
Хун дар андом замҳарир¹²⁶⁹ шуда.
Кӯҳ қоқум, замин ҳавосилпӯш,
Чарх санҷоб¹²⁷⁰ дар кашида ба дӯш¹²⁷¹
Бар баҳоим додан камин карда,
Пӯст канда,
ба пӯстин карда¹²⁷².
Рустанӣ даркашида сар ба замин,
1850 Номия гашта эътикофнишин¹²⁷³.
Қимӣқорӣи чаҳони дуранг
Лаъли оташ нухуфта дар дили санг.
Гул зи ҳикмат ба кӯрае пуда,
Гири ҳикмат ба сар барандуда¹²⁷⁴.
Зайбақиҳои обгинаи об,
Тахта бар тахта гашта нукраи ноб.
Дар чунин фасл то ба хонаи шоҳ
Дошта табъи чор фасл нигоҳ¹²⁷⁵.
Аз бәсе бӯйҳои атромез¹²⁷⁶.
1855 Мӯътадил гашта боди барфангез.
Меваҳои шаробҳои чу¹²⁷⁷ нӯш,
Мағро хоб дода дилро хуш.
Оташ ангехта¹²⁷⁸ зи сандалу ўд,
Дуд гирдаш чу ҳиндувон ба сучуд.

- Оташе з-ӯ нишотро пуштӣ,
 Кони гӯгирди сурхи зардуштӣ.
 Хуне¹²⁷⁹ аз чӯш мунъақид¹²⁸⁰ гашта,
 Парниёне ба хун¹²⁸¹ дароғишта.
 Финдиқе ранг дода уннобаш,
 1860 Гашта шангарфи суда симобаш.
 Сурхсебе дил аз миён канда,
 Ба дилаш нордона оганда¹²⁸².
 Қахрабое зи қир карда хизоб,
 Офтобе зи мушк баста ниқоб.
 Зулмате гашта аз наволаи нур,
 Лолае руста¹²⁸³ аз гулолаи хур.
 Турке аз асли румиён¹²⁸⁴ насабаш,
 Қуррат-ул-айни
 хиндувон лақабаш¹²⁸⁵.
- 1865 Машъали Юнусу чароғи Қалим,
 Базми¹²⁸⁶ Исову боғи¹²⁸⁷ Иброҳим.
 Шӯшаҳои зуголи мушкинранг
 Гирди оташ чу гирди ойина занг.
 Он сияхрангу¹²⁸⁸ ин ақиқсифот,
 Кони ёқут бувад дар зулмот.
 Гавҳараш дода дидаҳоро кут,
 Зарду сурху кабуд чун ёқут¹²⁸⁹.
 Наварӯсе шарора зевари ӯ,
 Анбарина зугол¹²⁹⁰ дар бари ӯ.
 Хучлаю базмае ба заркорӣ,
 1870 Хучла ӯдию базма гулнорӣ.
 Гирди он базмаи парандзада¹²⁹¹,
 Кабку дурроҷ дастбанд зада.
 Бар сари оташ аз сари хосӣ
 Бохта парфишон ба раққосӣ.
 Зардии шӯъла дар бухори гиёҳ
 Ганчи зар буд зери мори сиёҳ¹²⁹².
 Дӯзахню биҳиштиаш машхур,
 Дӯзах аз гармию биҳишт аз нур.

- Дӯзахи аҳли корвони куништ
- 1875 Равзаи роҳи раҳравони¹²⁹³ биҳишт.
«Занди» Зардушт нағмасоз бар ӯ,
Муғ чу парвона хирқабоз¹²⁹⁴ бар ӯ.
Оби афсурдаро кушода масом¹²⁹⁵,
Эй дарего, чаро шуд оташ ном!
Хона сарсабзтар зи сояи сарв,
Бода гулрангтар зи хуни тазарв.
Рехта осмони фохтагун
Аз ҳаво фохта, зи фохта хун.
Бода дар чоми обгинагуҳар,
- 1880 Рост чун оби хушқу оташи тар
Гӯрчашмон шароб мех(в)арданд,
Рони гӯрон кабоб мекарданд.
Шоҳ Бахроми Гӯр бо ёрон
Бода мехӯрд чун¹²⁹⁶ ҷаҳондорон.
Маю нуқлу симоъу ёре чанд,
Майгусорею ғамгусоре чанд.
Роҳи гулгун чу гул шакарханда¹²⁹⁷
Пухта гашта дар оташи зинда.
Мағзҳо дар симоъ гарм шуда,
- 1885 Дил зи гармӣ чу мум нарм шуда.
Зиракон роҳи айш меруфтанд¹²⁹⁸,
Нуктаҳои латиф меуфтанд.
Ҳар гаронмое зи¹²⁹⁹ мояи хеш
Гуфт ҳарфе ба қадри пояи хеш.
Чун сухан дар сухан мусалсал гашт,
Бар забони суханваре бигзашт:
«К-ин дараҷ, к-осмони шаҳ дорад
В-ин дақиқа,
ки ӯ ниғаҳ дорад,
Ҳеч касро зи хусравони ҷаҳон
- 1890 Қас надидаст ошқору ниҳон.
Ҳаст моро зи фарри тораки ӯ
Ҳама чиз аз пай мубораки ӯ.

Эминӣ ҳасту тандурустӣ ҳаст,
Тангии душману фароҳии даст.
Тандурустию эминию кифоф
Ин се моя(а)ст в-он дигар ҳама лоф.
Тан чу пӯшида гашту ҳавсала пур,
Дар ҷаҳон, гӯ,

на¹³⁰⁰ лаъл бошу на дур.

1895 Мо, ки мисли ту подшо¹³⁰¹ дорем,
Ҳама дорем, чун туро¹³⁰² дорем.

Кошки чорае дар он будӣ,
Ки зи мо чашми бад ниҳон будӣ.
Гардиши ахтару хироми¹³⁰³ сипеҳр
Ҳам бад-ин фарруҳӣ намудӣ чеҳр¹³⁰⁴.

Толеъи хушдилӣ зи раҳ нашудӣ,
Айш бар хушдилон табаҳ нашудӣ.

То ҳамасола шоҳ будӣ шод,
Хирмани айшро набурдӣ бод¹³⁰⁵.

1990 Шодмон ҷони шоҳ мебояд,
Ҷони мо гар фидо шавад, шояд!»
Чун сухангӯ сухан ба поён бурд,
Ҳар касе дил бад-он сухан биспурд.

Дур кард он дам аз дар¹³⁰⁶ он дамари,
Дилписанд омад он сухан ҳамари.

Дар миён буд марде озода,
Меҳтаройину мӯхташамзода.

Шеда номе ба равшанӣ чун шед¹³⁰⁷,
Нақшпирои ҳар сиёҳу сапед.

1905 Устоде ба шуғли рассомӣ,
Дар масоҳат¹³⁰⁸ муҳандисе номӣ.
Аз табию ҳандасию нучум
Ҳама дар дасти ӯ чу мӯҳраи мум.
Хурдакоре ба¹³⁰⁹ кори банноӣ¹³¹⁰,
Нақшбанде ба сураторӣ,
Қ-аз латофат чу килку теша¹³¹¹ кушод.
Ҷон зи Монӣ ситад, дил аз Фарҳод.

- Карда шогирдии хирад ба дуруст,
 Буда¹³¹² Симнораш устои нахуст¹³¹³.
 Дар Хаварнақ зи нағзкориҳо
- 1910 Дода бо устод ёриҳо¹³¹⁴.
 Чун дар он базм шоҳро х(в)аш дид,
 Дар забон обу дар дил оташ дид.
 Зад замин бӯсу гашт шаҳпараст,
 Чун замин бӯса дод, боз нишаст.
 Гуфт: «Агар бошадам зи шах¹³¹⁵ дастур,
 Чашми бад дорам аз диёраш дур,
 Қ-осмонсанҷаму ситорашинос,
 Оғаҳ аз кори ахтарон ба қиёс.
 Дар нигорандагию гилкорӣ
- 1915 Ваҳйи санъат марост, пиндорӣ.
 Нисбате гирам аз сипехри баланд,
 Ки наёрад ба рӯи шоҳ газанд.
 То бувад дар нигорхонаи¹³¹⁶ хок,
 З-ахтарони фалак надорад¹³¹⁷ бок.
 Чой дар ҳирзгоҳи чон дорад,
 Бар замин ҳукми осмон дорад.
 В-он чунон аст,
 к-аз гузориши кор,
 Ҳафт гунбад¹³¹⁸ кунам чу ҳафт ҳисор.
 Ранги ҳар гунбаде ҷудогона,
- 1920 Хуштар аз ранги сад санамхона.
 Шоҳро ҳафт нозанин санам аст,
 Ҳар якеро зи кишваре алам аст.
 Ҳаст ҳар кишваре ба рукну¹³¹⁹ асос,
 Дар шумори¹³²⁰ ситорае ба қиёс.
 Ҳафтаре бе¹³²¹ сидоӣ гуфтушунид
 Рӯзҳои ситора¹³²² ҳаст падид.
 Дар чунон рӯзҳои¹³²³ базмафрӯз
 Айш созад ба гунбаде¹³²⁴ ҳар рӯз.
 Ҷома ҳамранги хона дарпӯшад,
- 1925 Бо дилороми хона май нӯшад.

- Гар бар ин¹³²⁵ гуфта шоҳ кор кунад,
 Хештанро бузургвор кунад.
 То бувад умр бар нишонаи кор,
 Бошад аз умри хеш бархурдор».
- Шоҳ гуфто: «Гирифтам, ин кардам,
 Хона заррин, дар оҳанин кардам,
 Оқибат чун ҳаме¹³²⁶ бубояд мурд,
 Ин ҳама ранҷо чӣ бояд бурд?!
 В-он чӣ гуфтӣ, ки гунбад ороям¹³²⁷,
- 1930 Хонаро ҳамчунон бупироям.
 Ин ҳама хонаҳои кому ҳавост,
 Хонаи хонаофарин ба кучост?
 Дар ҳама гарҷи офарин гӯям,
 Офаринандаро кучо чӯям?»
 Боз гуфт: «Ин сухан¹³²⁸ хато гуфтам,
 Ҷои ҷойофарин¹³²⁹ чаро гуфтам.
 Он ки дар ҷо нашоядаш дидан,
 Ҳама ҷояш тавон парастидан».
- 1935 Ин сухан гуфт шоду¹³³⁰ гашт ҳамӯш,
 З-он ҳавас дар димоғаш омад ҷӯш.
 З-он ки дар корномаи¹³³¹ Симнор
 Дид дар шарҳи ҳафт пайкар кор.
 Қ-он¹³³² парипайкарони ҳафт иқлим
 Дошт дар дурҷи худ чу дурри ятим.
 Даргирифт ин¹³³³ сухан ба шоҳи ҷаҳон,
 Қ-огаҳӣ дошт¹³³⁴ аз ҳисоби ниҳон.
 Дар ҷавоби сухан накард шитоб,
 Рӯзаке чандро¹³³⁵ надод ҷавоб¹³³⁶.
 Чун бар ин¹³³⁷ гуфта рафт рӯзе чанд,
- 1940 Шедаро хонд шоҳи шайдобанд.
 Он чӣ пазруфта буд,
 аз ӯ дархост,
 Кард кораш чунон ки бояд¹³³⁸ рост.
 Ганҷе¹³³⁹ омода карду барг¹³⁴⁰ супурд,
 То барад ранҷ, агар тавонад бурд,

- Рӯзе аз баҳри шуғли рассомӣ
 Баҳраманд аз бақои баҳромӣ,
 Марди ахтаршиноси толеъбин
 Кард бар толеъе хучаста гузин¹³⁴¹.
 Шеда бар толеъе хучаста ниҳод,
 1945 Кард гунбадсароиро бунъёд.
 То ду сол он чунон биҳиште сохт,
 Ки касаш аз биҳишт во нашинохт.
 Чун чунон ҳафт гунбади гуҳарӣ
 Кард гунбадгаре чунон хунарӣ.
 Ҳар якеро ба табъу толеъи хеш
 Шарти аввал нигоҳ дошт ба пеш.
 Чун шаҳ омад, бидид ҳафт сипеҳр,
 Ба яке ҷой даст дода ба меҳр
 Дид, к-афсона шуд ба чумла диёр,
 1950 Он ҷӣ Нӯъмон намуд бо Симнор.
 Нописанд омад аҳли бинишро
 Куштан он сунъи офаринишро¹³⁴².
 То шавад шод Шеда аз Баҳром,
 Шаҳри Бобак¹³⁴³ ба Шеда дод тамом.
 Гуфт: «Нӯъмон агар хатое кард,
 К-он укубат бар ошное кард,
 Адли ман узрҳохи он ситам аст,
 Он на аз бухлу ин на аз карам аст.
 Кори олам чунин тавонад буд¹³⁴⁴,
 1955 З-ӯ якеро зиён, якеро суд¹³⁴⁵.
 Ёре аз ташнагӣ кабоб шавад¹³⁴⁶,
 Ёри дигар ғариқи об шавад¹³⁴⁷.
 Ҳама дар кори хеш ҳайронанд,
 Чора ҷуз хомӯшӣ намедонанд».

ДАР ЧИГУНАГИИ ҲАФТ ГУНБАД

Чунки Баҳроми Кайкубодкулоҳ
 Таҷриби кайхусравӣ расонд ба моҳ.

Бесутуне зи нофи мулк¹³⁴⁸ ангехт,
К-он чӣ Фарҳод кард,

аз ӯ бигрехт.

- 1960 Дар чунон Бесутуни ҳафтсутун,
Ҳафт гунбад кашид бар гардун.
Шуд дар он бораи фалакпайванд,
Борае дид бар сипехри баланд.
Ҳафт гунбад даруни он бора
Карда бар табъи ҳафт сайёра.
Ранги ҳар гунбаде ситорашинос
Бар мизоҷи ситора карда қиёс.
Гунбаде, к-ӯ зи қисми Қайвон буд,
Дар сиёҳӣ чу мушк пинҳон буд.
В-он ки будаш зи Муштарӣ моя,
- 1965 Сандали дошт ранги пироя.
В-он ки Миррих баст паргораш,
Гавҳари сурх буд дар кораш¹³⁴⁹.
В-он ки аз Офтоб дошт хабар,
Зард буд — Аз чӣ? — Аз ҳамоили зар.
В-он ки аз зеби Зӯҳра ёфт умед,
Буд рӯяш чу рӯи Зӯҳра сапед.
В-он ки буд аз Аторудаш рӯзӣ,
Буд пирӯзагун зи пирӯзӣ.
В-он ки Маҳ карда сӯи бурчаш роҳ¹³⁵⁰,
- 1970 Дошт сарсабзие зи талъати шоҳ¹³⁵¹.
Бар кашида бар ин¹³⁵² сифат як сар
Ҳафт гунбад ба табъи ҳафт ахтар.
Ҳафт кишвар тамои дар аҳдаш,
Духтари ҳафт шоҳ дар маҳдаш.
Карда ҳар духтаре ба рангу ба рой,
Гунбадери зи ҳафт гунбад ҷой¹³⁵³.
В-аз намудори хона то ба фареш,
Карда ҳамранги рӯи гунбади¹³⁵⁴ хеш.
Рӯз то рӯз шоҳи фаррухбахт
- 1975 Дар сарои дигар ниҳодӣ рахт¹³⁵⁵.

- Шанбе он чо, ки қисми шанбеҳ буд,
В-он дигарҳо чунон к-аз он беҳ буд.
Чун ба нерӯи рои фарзона
Маҷлис орошти ба ҳар хона.
Ҳар кучо чоми бода нӯшидӣ,
Ҷома ҳамранги хона пӯшидӣ.
Бонуи хона пеш биншастӣ,
Ҷилва бардошти зи ҳар дасте.
То дили шоҳро чӣ гуна барад,
1980 Шоҳ ҳалвои ӯ чӣ гуна х(в) арад.
Гуфти афсонаҳои меҳрангез,
Ки кунад гармшаҳватонро тез.
Гарчи з-ии гуна баркашид ҳисор,
Ҷон набурд аз аҷал ба охири кор.
Эй Низомӣ, зи гулшане бигрез,
Ки гулаш хор¹³⁵⁶ гашту хораш тез.
Бо чунин мулк аз¹³⁵⁷ ин дурӯза мақом
Оқибат бин, чӣ гуна шуд Баҳром?!

НИШАСТАНИ БАҲРОМ РӯЗИ ШАНБЕ ДАР ГУНБАДИ СИЁҲ ВА АФСОНА ГУФТАНИ ДУХТАРИ ПОДШОҲИ ИҚЛИМИ АВВАЛ

- Чунки Баҳром шуд нишотпараст¹³⁵⁸,
1985 Дида дар нақши ҳафт пайкар баст¹³⁵⁹.
Рӯзи шанбе зи даври шаммосӣ
Хайма зад дар саводи аббосӣ.
Сӯи гунбадсарои ғолияфом
Пеши бонуи Ҳинд шуд ба салом.
То шаб он чо нишоту бозӣ кард,
Удсӯзию атрсозӣ кард.
Чун барафшонд шаб ба суннати шоҳ
Бар ҳарири сапед мушки сиёҳ.

- Шоҳ аз он навбахори кашмирӣ
1990 Хост бӯе чу боди шабгирӣ.
То зи дурчи гуҳар кушояд қанд,
Гӯядаш модагона лафзе чанд.
З-он фасона, ки лаб пуроб кунад,
Мастро орзӯи хоб кунад.
Оҳуи туркчашми ҳиндузод
Нофаи мушкро гиреҳ бикшод.
Гуфт: «Аз аввал, ки панҷ навбати шоҳ
Бод болои чор болиши моҳ
То ҷаҳон мумкин аст, ҷонаш бод,
1995 Ҳама сарҳо бар остонаш бод!
Ҳар чӣ хоҳад,
ки оварад бар чанг,
Давлаташро дар он мабод даранг!»
Чун дуо хатм кард, бурд сучуд,
Баркушод аз шакар гувориши ўд.

АФСОНА

- Гуфту аз шарм дар замин мидид,
Он чӣ з-он¹³⁶⁰ кас¹³⁶¹ нагуфту кас нашид,
Ки шунидам ба хурдӣ аз хешон
Хурдакорону¹³⁶² чобукандешон,
Ки зи кадбонувони қасри биҳишт
2000 Буд зоҳир зане латифсиришт¹³⁶³.
Омадӣ дар сарои мо ҳар моҳ,
Сар ба сар қисваташ ҳарири¹³⁶⁴ сиёҳ.
Бозчустанд к-аз чӣ тарсу чӣ бим
Дар саводӣ ту, эй¹³⁶⁵ сабикаи сим,
Беҳ, ки моро ба қисса ёр шавӣ,
В-ин сияхро сапедкор шавӣ.
Бозгӯӣ зи некхоҳии хеш
Маънии ояти сиёҳии хеш.

- Зан чу¹³⁶⁶ аз ростӣ надид гузир,
- 2005 Гуфт аҳволи ин¹³⁶⁷ сиёҳ ҳарир:
 Чунки ногуфта боз нагзоред,
 Гӯям, ар з-он ки боварам доред.
 Ман канизи фалон малик будам,
 Қи аз ӯ, гарчӣ мурд, хушнудам.
 Малике буд комгору бузург,
 Эминӣ дода мешро бо гург.
 Ранҷо дида, боз кӯшида
 В-аз тазаллум сиёҳ пӯшида.
 Фалак аз толеи хурушонаш
- 2010 Хонда шоҳи сиёҳпӯшонаш.
 Дошт аввал зи чинси пироя
 Сурху зарде, аҷаб гаронмоя.
 Чун гули боғ буд меҳмондӯст,
 Ханда мезад чу сурхгул дар пӯст.
 Меҳмонхонае муҳайё дошт,
 Қ-аз саро рӯй дар Сурайё дошт.
 Хон ниҳода, бисот густурда,
 Ходимоне ба лутф парварда.
 Ҳар кӣ омад, лагомгир шуданд,
- 2015 Ба худаш меҳмонпазир шуданд.
 Чун ба тартиб хон ниҳодандаш,
 Дархури поя нузл додандаш.
 Шоҳ¹³⁶⁸ пурсид аз ӯ ҳикояти хеш,
 Ҳам зи ғурбат,
 ҳам аз вилояти хеш.
 Он мусофир ҳар он шигифт, ки дид,
 Шоҳро қисса карду шоҳ шунид.
 Хама умраш бар он қарор гузашт,
 То нашуд умраш, аз қарор нагаишт.
 Муддате гашт нопадид аз мо,
- 2020 Сар чу симурғ даркашид аз мо.
 Чун бар ин қисса баргузашт базе,
 З-ӯ чу анқо нишон¹³⁶⁹ надод касе.

- Ногаҳон рӯзе аз инояти бахт
 Омад он тоҷдор бар сари тахт.
 Аз қабову кулоҳу пираҳанаш
 Пой то сар сиёҳ буд танаш.
 То ҷаҳон дошт, тезҳушӣ кард,
 Бе мусибат сиёҳпӯшӣ кард.
 Дар сиёҳӣ чу оби ҳайвон зист,
- 2025 Қас нагуфташ, ки ин сиёҳӣ чист.
 Шабе аз мушфиқию дилдорӣ,
 Кардам он қибларо парасторӣ.
 Бар канорам ниҳод пой ба мехр,
 Гила мекард аз ахтарони¹³⁷⁰ сипеҳр.
 Қ-осмон бин, чӣ турктозӣ кард,
 Бо чу ман хусраве чӣ бозӣ кард.
 Аз саводи Ирам бурид маро,
 Дар саводи қалам кашид маро.
 Қас напурсид,
 к-он¹³⁷¹ савод кучост,
- 2030 Бар сари симат ин савод ҷарост.
 Посухи шоҳро сиголидам,
 Рӯй дар пой шоҳ молидам.
 Гуфтам: «Эй дастгири ғамхорон,
 Беҳтарини ҳама ҷаҳондорон,
 Бар замин ёрие¹³⁷² киро бошад,
 Қ-осмонро ба теша битрошад¹³⁷³.
 Бозпурсидани¹³⁷⁴ ҳадиси нухуфт,
 Ҳам ту донию ҳам тавонӣ¹³⁷⁵ гуфт».
 Соҳиби ман маро чу маҳрам¹³⁷⁶ ёфт,
- 2035 Лаълро суфту нофаро бишкофт.
 Гуфт: «Чун ман дар ин¹³⁷⁷ ҷаҳондорӣ
 Хӯ гирифтам ба мехмондорӣ,
 Аз баду нек ҳар киро дидам,
 Саргузаште, ки дошт¹³⁷⁸, пурсидам,
 Рӯзе омад ғарибе аз сари роҳ,
 Қафшу дастору чома —ҳар се сиёҳ.

- Назли \bar{y} чун¹³⁷⁹ ба шарт фармудам,
 Хондаму хашматаш бияфзудам.
 Гуфтам: «Эй ман нахонда номаи ту,
 2040 Сиях аз баҳри чист чомаи ту?»
 Гуфт: «Бигзор, аз ин сухан, бигзар,
 Ки зи симурғ кас надод хабар».
 Гуфтамаш: «Бозгӯ, баҳона магир,
 Хабарам деҳ зи қирвону зи қир».
 Гуфт: «Бояд ки дориям маъзур,
 Қ-орзӯест ин зи гуфтан дур.
 З-ин сиёҳӣ хабар надорад кас,
 Магар он,
 к-ин сиёҳ дораду бас».
 Қардамаш лобаҳои пинҳонӣ,
 2045 Ман ироқию \bar{y} хуросонӣ.
 Бо вай аз лоба ҳеҷ дарнагирифт,
 Парда аз рӯи кор барнагирифт.
 Чун зи ҳад рафт хостории ман,
 Шармаш омад зи беқарории ман.
 Гуфт: «Шаҳрест дар вилояти Чин,
 Шаҳре ораста чу хулди барин.
 Номе он шаҳр Шаҳри Мадхушон,
 Таъзиятхонаи¹³⁸⁰ сияҳпӯшон.
 Мардумоне хама ба сурати моҳ,
 2050 Хама чун моҳ дар паранди сиёҳ.
 Ҳар кӣ з-он шаҳр бода нӯш кунад,
 Он саводаш сиёпӯш кунад.
 Он чӣ дар сарнибишти он¹³⁸¹ салаб аст,
 Гарчи нохонда, қиссаи аҷаб аст.
 Гар ба хун гарданам бихоҳӣ суфт,
 Бештар з-ин сухан нахоҳам гуфт».
 Ин сухан гуфту рахт бар хар баст,
 Орзӯи маро дар андарбаст,
 Чун бар он дoston ғунуд сарам,
 2055 Достонгӯӣ дур шуд зи барам.

Қиссагӯ рафту қисса нопадйдо,
Бими он буд,¹³⁸² ки ман шавам шайдо.
Чанд аз ин қисса чустуҷу кардам,
Байдақ аз ҳар сӯе¹³⁸³ фуру кардам.
Беш аз он¹³⁸⁴ карда буд фарзин банд,
Ки бар он қалъа баршавам ба каманд.
Додам андешаро ба сабр фиреб,
То шикебад,

дилам надод¹³⁸⁵ шикеб.

2060 Чанд пурсидам ошқору нухуфт,
Ин хабар кас чунон ки буд, нагуфт.

Оқибат мамлакат раҳо кардам,
Хеше аз хона подшо кардам.
Бурдам аз чомаву чавоҳиру ганҷ,
Он чӣ з-андеша боздорад ранҷ.

Номи он шаҳр бозпурсидам,
Рафтаму он чӣ хостам, дидам.
Шаҳре ораста чу боғи Ирам,
Ҳар як аз мушк баркашида алам.

2065 Пайкари ҳар яке сапед чу шир,
Ҳама дар чомаи сиёҳ чу қир.

Дар сарое фуру ниҳодам рахт,
Барниҳодам зи чома тахт ба тахт.
Чустам аҳволи шаҳр то як сол,
Кас хабар во надод аз он аҳвол.

Чун назар сохтам зи ҳар бобе,
Дидам озода марди қассобе.
Хубрӯю латифу оҳиста,
Аз бади ҳар касе забон баста.
Аз накӯию некроии ӯ

2070 Роҳ чустам ба ошноии ӯ.
Чун ба ҳамсӯхбатеш пайвастам
Ба кулаҳдорияш камар бастам.
Додамаш нақдҳои рӯтоза,
Чизҳое бурун зи андоза.

- Рӯз то рӯз қадраш афзудам,
 Оҳанеро ба зар барандудам.
 Қардамаш сайди хеш мӯй ба мӯй,
 Гаҳ ба дебову гаҳ ба деборӯй.¹³⁸⁶
 Марди қассоб аз он¹³⁸⁷ зарафшонӣ
- 2075 Сайди ман шуд чу гови қурбонӣ.
 Он чунон кардамаш ба¹³⁸⁸ додани ганҷ,
 Қ-омад аз бори он хизона ба ранҷ,
 Бурд рӯзе маро ба хонаи хеш,
 Қард барге зи расму одат беш.
 Аввалам хон ниҳоду х(в) ард овард,
 Хидмате хуб дар навард овард.
 Ҳар чӣ боист, буд бар хонаш,
 Ба чуз аз орзӯи меҳмонаш.
 Чун зи ҳар гуна хӯрдҳо х(в) ардем,¹³⁸⁹
- 2080 Сухан аз ҳар даре фуру кардем.¹³⁹⁰
 Мизбон чун зи кори хон¹³⁹¹ пардохт,
 Беш аз андоза пешкашҳо сохт.
 Он чӣ ман додамаш, ба ҳам пайваст,
 Пешам оварду узрҳо¹³⁹² нишаст.
 Гуфт: «Чандин наварди¹³⁹³ гавҳару ганҷ
 Барнасанчида ҳеҷ гавҳарсанҷ.
 Ман, ки қонёъ шудам ба андак суд,
 Ин ҳама доданам зи баҳри чӣ буд?
 Чист подоши ин ҳудовандӣ?
- 2085 Ҳукм кун, то кунам камарбандӣ.
 Чон яке дорам, ар ҳазор бувад,
 Ҳам дар ин каффа камъиёр бувад».
 Гуфтам:
 «Эй хоҷа, ин ғулумӣ чист?
 Пухтатар пешам ой, хомӣ чист?
 Дар тарозӯи марди бофарҳанг,
 Ин муҳаққар чӣ вазн дораду санг.
 Ба ғулумони дастпарвардам
 Ба карашма ишорате кардам.

- То давиданду аз хизонаи хос
 2090 Овариданд накдҳои халос.
 З-он гаронмоя накдҳои¹³⁹⁴ дуруст
 Беш аз он додамаш, ки буд нухуст.
 Мард, к-оғаҳ набуд зи нозиши ман,
 Дар хиҷолат шуд аз навозиши ман.
 Гуфт: «Ман худ зи вомдории ту
 Нарасидам ба ҳақгузории ту.
 Додиям неъмате дигарбора,
 Чои шарм аст, чун кунам чора?
 Додаи ту на¹³⁹⁵ з-он ¹³⁹⁶ ниҳодам пеш,
 2095 То рӯҷӯъ афтадат ба додаи хеш.
 З-он ниҳодам, ки инчунин ганҷе
 Набувад бе ҷазову поранҷе.
 Чун ту бар ганҷи ганҷ¹³⁹⁷ афзудӣ,
 Ман хиҷил гаштам, ар ту хушнудӣ.
 Ҳоҷате гар ба банда ҳаст, биёр,
 Варна инҳо,¹³⁹⁸ ки додаӣ, бардор!»
 Чун қавидил шудам ба ёриӣ ӯ,
 Гаштам оғаҳ зи дӯстдорӣ ӯ,
 Бозгуфтам бад-ӯ хикояти хеш,
 2100 Киссаи шоҳию вилояти хеш.
 К-аз чӣ маънӣ бад-ин тараф рондам,
 Даст бар подшоӣ афшондам.
 То бидонам,
 ки ҳар кӣ з-ин шаҳранд,
 Чӣ сабаб, к-аш нишот бебаҳранд.
 Бе мусибат ба ғам чаро кӯшанд,
 Чомаҳои сияҳ чаро пӯшанд?»
 Марди қассоб, к-ин сухан бишнид,¹³⁹⁹
 Ғӯспанде шуду зи гург рамид.
 Соате монд¹⁴⁰⁰ чун рамидадилон,
 2105 Дида бар ҳам ниҳода чун хиҷилон.¹⁴⁰¹
 Гуфт: «Пурсидӣ он чӣ нест савоб,
 Диҳамат он чунон ки ҳаст ҷавоб.

- Шаб чу анбар фишонд бар кофур,
 Гашт мардум зи роҳи мардум дур.
 Гуфт: «Вақт аст, к-он чӣ мецоҳӣ,
 Бинию ёбӣ аз вай огоҳӣ.
 Хез, то бар ту роз бикшоям,
 Сурати нонамуда бинмоям».
- 2110 Ин сухан гуфту шуд зи хона бурун,
 Шуд маро сӯи роҳ роҳнамун.
 У ҳаме шуд, мани ғариб аз пас
 В-аз халоиқ набуд бо мо кас.
 Чун парӣ, з-одамӣ бурид маро,
 Сӯи вайронае кашид маро.
 Чун дар он манзили хароб шудем,
 Чун парӣ ҳар ду дар ниқоб шудем.¹⁴⁰²
 Сабаде буд дар расан баста,
 Рафту овард пешам оҳиста.
 Баста карда расан дар он паргор,
- 2115 Аждаҳое ба гирди саллаи мор.
 Гуфт:
 «Як дам дар ин сабад биншин,
 Чилвае кун бар¹⁴⁰³ осмону замин.
 То бидонӣ, ки ҳар кӣ хомуш аст,
 Аз чӣ маънӣ чунин сияҳпуш аст.
 Он чӣ¹⁴⁰⁴ пӯшида шуд зи неку бадат,
 Нанамояд, магар ки ин сабадат».
 Чун даме дидам¹⁴⁰⁵ аз халал холӣ,
 Дарнишастам дар он сабад ҳолӣ.
 Чун танам дар сабад наво бигрифт,
- 2120 Сабадам мурғ шуд, хаво бигрифт.
 Ба тилисме, ки буд чанбарсоз,
 Баркашидам ба чархи чанбарбоз.¹⁴⁰⁶
 Он расанкаш ба лимийёсозӣ,¹⁴⁰⁷
 Мани бечора дар расанбозӣ.
 Шамъворам расан зи гардан руст,¹⁴⁰⁸
 Расанам сахт буду гардан суст.

- Чун асире зи бахти худ¹⁴⁰⁹ маҳҷур,¹⁴¹⁰
Расан аз гарданам намешуд дур.
Ман шудам бар хара¹⁴¹¹ ба гардани хурд
2125 Хари бахтам шуду расанро бурд.
Гарчи буд аз¹⁴¹² расан ба тоб¹⁴¹³ танам,
Риштаи ҷон намуд ҷуз он расанам.
Буд миле бароварида ба мох,
Ки забар диданаш фитод кулох.
Чун расид он сабад ба мили баланд,
Расанамро гирех расид ба банд.
Қорсозам шуду маро бигзошт,
Қардам афғон басеву суд надошт.
Зеру боло чу дар ҷаҳон дидам,
2130 Хештанро бар осмон дидам,
Осмон бар сарам фусун хонда,
Ман муаллақ чу осмон монда.
З-он сиёсат,
ки ҷон расид ба ноф,
Дида дар қор монд,¹⁴¹⁴ заҳра шикофт.
Сӯи¹⁴¹⁵ боло дилам надид далер,
Заҳрае он киро, ки бинад зер?
Дида бар ҳам ниҳодам аз сари бим,
Қарда худро ба очизӣ таслим.
Дар пушаймонӣ аз ғасонаи хеш,
2135 Орзуманди хешу ҳонаи хеш,
Ҳеҷ судам на з-он¹⁴¹⁶ пушаймонӣ,
Ҷуз худотарсию худохонӣ.
Чун баромад бар ин замоне чанд,
Бар сари он кашада мили баланд,
Мурғе омад, нишаст чун кӯҳе,
Қ-омадам з-ӯ ба дил дар андӯҳе.¹⁴¹⁷
Аз бузургӣ, ки буд сар то пой,
Мил, гуфтӣ, даруфтод зи ҷой.
Пару боле чу шохҳои дарахт,
2140 Пойҳо бар мисоли пояи тахт.

- Мурғ бо соя ҳамнишастӣ кард,
 Андак-андак нишоти пастӣ кард.
 То бад-он ҷой, к-аз ҷунон ҷое
 То замин буд найзаболое.
 Бар замин сабзае ба ранги ҳарир,
 2160 Лахлаха карда аз гулобу абир.
 Ман бар он¹⁴²² мурғ сад дуо кардам,
 Пояш аз дасти худ раҳо кардам.
 Уфтодам чу барқ бо дили гарм,
 Бар гуле¹⁴²³ нозуку гиёҳе нарм.
 Соате нек мондам¹⁴²⁴ афтода,
 Дил ба андешаҳои бад дода.¹⁴²⁵
 Чун аз он¹⁴²⁶ мондагӣ баросудам,
 Шукр кардам, ки беҳтарак будам.
 Боз кардам назар ба одати хеш,
 2165 Дидам он ҷойгохро пасу пеш.
 Равзае дидам осмон замиаш,
 Норасида ғубори одамияш.
 Сад ҳазорон,
 гули шукуфта дар ӯ,
 Сабза бедору¹⁴²⁷ об хуфта дар ӯ.
 Ҳар гуле гуна-гуна аз ранге,
 Бӯи ҳар гул расида фарсанге.
 Зулфи сунбул ба ҳалқаҳои каманд,
 Карда ҷаъди қаранфулашро банд.
 Лаби гулро ба гоз бурда саман,
 2170 Арғувонро забон бурида¹⁴²⁸ чаман.
 Гард¹⁴²⁹ кофуру хок¹⁴³⁰ анбар буд,
 Рег зар, санглох гавҳар буд.
 Чашмаҳое равон ба сони гулоб,
 Дар миёнаш ақиқу дурри хушоб.
 Чашмае, к-ин ҳисори пирӯза
 Карда з-ӯ обу ранг дарюза.
 Моҳиён дар миёни чашмаи об
 Чун дирамҳои сим дар симоб.

- Кӯҳе аз гарди ӯ зумуррадранг,
 2175 Бешаи кӯҳ: сарву шоҳу¹⁴³¹ хаданг.
 Ҳама ёкути сурх буд сангаш,¹⁴³²
 Сурх гашта хадангаш аз рангаш.
 Сандалу ӯд ҳар сӯе барпой,
 Бод аз ӯ ӯдсӯзу сандалсой.
 Хур сар дар сиришташ оварда,
 Саргазит аз биҳишташ оварда.
 Ирам ороми дил ниҳодаш ном,
 Хонда минуш чархи минуфом.¹⁴³³
 Ман, ки даръёфтам чунин¹⁴³⁴ ҷое,
 2180 Шод гаштам чу ганҷпаймое.
 Аз накӯй дар ӯ аҷаб мондам,
 Бар вай ал¹⁴³⁵-ҳамду-лил-лаҳе хондам.
 Гирд баргаштам аз нишебу фароз,
 Дидам он равзаҳои диданавоз.
 Меваҳои лазиз меҳ(в) ардам,
 Шукри неъмат падида¹⁴³⁶ мекардам.
 Оқибат раҳт бастам¹⁴³⁷ аз шодӣ,
 Зери сарве чу сарви озод.
 То шаб он ҷойгаҳ қарорам буд,
 2185 Нашудам.
 гар ҳазор қорам буд,
 Андаке хӯрдам, андаке хуфтам,
 Дар ҳама ҳол шукр меғуфтам.¹⁴³⁸
 Чун шаб ороише дигаргун сохт,
 Кӯҳле андӯхт, қирмизӣ андохт.
 Бар сари кӯҳ меҳри тофта тофт,
 Зӯҳраи субҳ чун шукуфа шикофт.¹⁴³⁹
 Бодде омад, зи раҳ фишонд ғубор,
 Бодде осудатар зи боди баҳор.
 Абре омад чу абри найсонӣ,
 2190 Қард бар сабзаҳо дурафшонӣ.¹⁴⁴⁰
 Роҳ чун руфта гашту нам зада шуд,
 Ҳама роҳ аз бутон чу буткада шуд.

Дидам аз дур сад ҳазорон хур,
К-аз ман орому собирӣ шуд дур.
Як ҷаҳон-бар нигори¹⁴⁴¹ нуронӣ,
Рӯҳпарвар¹⁴⁴² чу роҳи райҳонӣ,
Ҳар нигоре ба сони тозабаҳор,
Ҳама дар дастҳо гирифта нигор.
Лаби лаъле чу лола дар бустон,

2195 Лаълашон хунбаҳон хузистон.

Дасту соъид пур аз алоқои зар,
Гардану гӯш пур зи лӯълӯи тар.
Шамъҳое ба даст шоҳона,
Холӣ аз дуду гозу парвона.¹⁴⁴³
Омаданд аз кашию раъноӣ,
Бо ҳазорон ҳазор зебой.

Бар сари он бутони хурсиришт.
Фаршу тахте чу фаршу тахти¹⁴⁴⁴ биҳишт.

2200 Фарш андохтанду¹⁴⁴⁵ тахт заданд,
Роҳи сабрам заданду сахт заданд.¹⁴⁴⁶

Чун замоне бар ин гузашт на дер,
Гуфтӣ омад маҳ аз сипеҳр ба зер.
Офтобе падид гашт зи дур,
К-осмон нопадид гашт зи нур.¹⁴⁴⁷
Гирд бар¹⁴⁴⁸ гирди ӯ чу хуру парӣ
Сад ҳазорон ситораи сахари.
Сарв буд ӯ,¹⁴⁴⁹

канизакон чаманаш,

ӯ гули сурху он бутон саманаш.
Ҳар шакарпора шамъе андар¹⁴⁵⁰ даст,

2205 Шаккару шамъ хуш бувад пайваст.

Пурсиҳисарв гашт боғ ҳама,
Шаб чароғон бо чароғ ҳама.¹⁴⁵¹

Омад он бонуи хумоюнбахт,
Чун арӯсон нишаст бар сари тахт.
Олам осуда як сар аз чапу рост,
Чун нишаст ӯ, қиёмате барҳост.

- Паси як¹⁴⁵² лаҳза чун нишаст ба ҷой,
 Бурқаъ аз рух кушуду¹⁴⁵³ мӯза зи пой.
 Шоҳе омад бурун зи торуми хеш,
 2210 Лашкари Руму Зангаш аз пасу пеш.
 Румию зангияш чу субҳи дуранг,
 Размаи Рум доду базмаи Занг.
 Тангчашме, зи тангчашмӣ дур,
 Ҳама сарве зи хоку ӯ аз нур.
 Буд лахте чу гул сарафганда,
 Ба ҷаҳон оташе дарафганда.
 Чун замоне гузашт, сар бардошт,
 Гуфт бо маҳраме, ки дар бар дошт,
 Қи зи номаҳрамони хокпараст
 2215 Менамояд, ки шахсе ин ҷо ҳаст.
 Хезу баргард гирди ин¹⁴⁵⁴ паргор,
 Ҳар кӣ пеш оядат, ба пеши ман ор».
 Он паризода¹⁴⁵⁵ дар замон бархост,
 Чун парӣ мепарид аз чапу рост.
 Чун маро дид, монд аз он¹⁴⁵⁶ ба шигифт,
 Дастгирона дасти ман бигрифт.
 Гуфт: «Бархез, то равем чу дуд,
 Бонуи бонувон чунин¹⁴⁵⁷ фармуд».
 Ман бад-он¹⁴⁵⁸ гуфта ҳеҷ нафзудам,
 2220 К-орзуманди он сухан будам.
 Пар гирифтам чу зоғ бо товус,
 Омадам то ба чилвагоҳи арӯс.
 Пеш рафтам зи рӯи чолокӣ,
 Хок бӯсидамаш мани хокӣ.
 Хостам то ба¹⁴⁵⁹ пой¹⁴⁶⁰ биншинам,¹⁴⁶¹
 Дар сафи зер ҷой бигзинам.¹⁴⁶²
 Гуфт: «Бархез, ҷой ҷои ту нест,
 Пояи бандагӣ сазои ту нест.
 Пеши чун ман¹⁴⁶³ ҳарифи меҳмондӯст,
 2225 Ҷои меҳмон зи мағз бех,
 ки¹⁴⁶⁴ зи¹⁴⁶⁵ пӯст.

- Хоса, хубию ошноазарӣ,
 Дастпарварди роизи хунарӣ.
 Бар сарир ою пеши ман биншин,
 Созгор аст Моҳ бо Парвин».
- Гуфтам: «Эй бонуи фариштахӯй,
 Бо чу ман банда ин ҳадис мағӯй.
 Тахти Билқис ҷои девон нест,
 Марди он тахт ҷуз Сулаймон нест.
 Ман, ки деве шудам биёбонӣ¹⁴⁶⁶
- 2230 Чун кунам даъвии Сулаймонӣ?»¹⁴⁶⁷
 Гуфт: «Н-орад баҳо,¹⁴⁶⁸ баҳона магир,
 Бо фусунхандае фасона магир.
 Ҳама ҷой они тусту ҳукм турост,
 Лек бо ман нишаст бояду хост.
 То шавӣ оғаҳ аз ниҳонии ман,
 Баҳра ёбӣ зи меҳрубонии ман».
- Гуфтамаш: «Ҳамсари ту сояи туст,
 Тоҷи ман хоки тахтпояи¹⁴⁶⁹ туст».
- Гуфт: «Савгандҳо ба ҷону сарам,
 2235 Ки барои яке замон¹⁴⁷⁰ ба барам,
 Меҳмони мани ту эй сарамард,
 Меҳмонро азиз бояд кард».
- Чун ба ҷуз бандагӣ надидам рой.
 Истодам чу бандагон бар пой.
 Ходиме¹⁴⁷¹ дасти ман гирифт ба ноз,
 Бар сарирам нишонду омад боз.
 Чун нишастам бар он сарири баланд,
 Моҳ дидам,
 гирифтамаш ба каманд.
 Бо ман он маҳ¹⁴⁷² ба хушзабониҳо
- 2240 Кард бисъёр меҳрубониҳо.¹⁴⁷³
 Пас бифармуд, к-оваранд ба пеш,
 Хону хурде, зи шарх додан беш.
 Хон ниҳоданд хозинони бихишт,¹⁴⁷⁴
 Хӯрдҳое ҳама абирсиришт.

- Хон зи пирӯза, коса аз ёкут,
 Дидаро з-ӯ¹⁴⁷⁵ насибу чонро қут.
 Ҳар чӣ андеша дар гумон овард,
 Матбахӣ рафту дар миён овард.
 Чун фароғат расидамон аз¹⁴⁷⁶ х(в) ард,
 2245 Аз ғизоҳои гарму шарбати сард,
 Мутриб омад, равона шуд соқӣ,
 Шуд тарабро бахона дар боқӣ.
 Ҳар насуфтадуре дуре месуфт,
 Ҳар тарона¹⁴⁷⁷ таронае мегуфт.
 Рақс майдон кушоду доира баст,
 Пар даромад ба пою пӯя¹⁴⁷⁸ ба даст.
 Шамъро сохтанд бар сар чой,
 В-истоданд ҳамчу шамъ ба пой.
 Чун зи по кӯфтан баросуданд,
 2250 Дастбурде ба бода бинмуданд.
 Шуд ба додан шитоби соқӣ гарм,
 Баргирифт аз миён виқояи шарм.
 Ман ба нерӯи ишқу узри шароб
 Қардам онҳо ки¹⁴⁷⁹ ратлиёни хароб
 В-он шакарлаб зи рӯи дамсозӣ,
 Бозгуфте накард аз¹⁴⁸⁰ он бозӣ.¹⁴⁸¹
 Чунки дидам ба меҳри худ рояш,
 Уфтодам чу зулф¹⁴⁸² дар пояш.
 Бӯса бар пой¹⁴⁸³ ёри¹⁴⁸⁴ хеш задам,
 2255 То «мақун» беш гуфт, беш задам.
 Мурғи уммед бар нишаст ба шох,
 Гашт майдони гуфтугӯй фарох.
 Ишқ мебохтам ба бӯсу ба май,
 Ба дилею ҳазор чон бо вай.
 Гуфтамаш:
 «Дилписанди коми ту¹⁴⁸⁵ чист?
 Номдорет ҳаст, номи ту¹⁴⁸⁶ чист?
 Гуфт: «Ман турки нозанинандом,
 Нозанин Турктоз дорам ном».

- Гуфтам: «Аз ҳамдамию ҳамкешӣ,
2260 Номхоро ба ҳам бувад хешӣ.
Турктоз аст номат, ин аҷаб аст,
Турктозӣ маро ҳамин лақаб аст.
Хез, то турквор дартозем.
Ҳиндувонро дар оташ андозем.
Қути ҷон аз маи муғона кунем,
Нуқлу май нӯши ошиқона кунем.
Чун маи талху нуқли ширин ҳаст,
Нуқл бар хон ниҳему май бар даст».
Ёфтам аз¹⁴⁸⁷ карашма дастуре,
2265 К-аз миён дур гардад он дурӣ.
Ғамза мегуфт: вақти бозии туст,
Ҳон, ки давлат ба корсозии туст.
Ханда меод дил,
ки вақт х(в) аш аст:
Бӯса бистон, ки ёр нозкаш аст.
Чунки бар ганҷи бӯса борам дод,
Ман яке хостам, ҳазорам дод.
Ғарм гаштам чунон ки гардад маст,
Ёр дар дасту рафта кор аз даст.
Хунам андар чигар ба ҷӯш омад,
2270 Моҳро бонги хун ба гӯш омад.
Гуфт: «Имшаб ба бӯса қонё бош,
Беш аз ин ранги осмон матарош.
Ҳар ҷӣ з-ин бигзарад,¹⁴⁸⁸ раво набвад,
Дӯст он бех, ки бевафо набвад,
То бувад дар ту сокине бар ҷой,
Зулфакаш гозгиру бӯсарабой.
Чун бад-он ҷо расӣ, ки натвонӣ,
К-аз табиат инон бигардонӣ.
З-ин канизон, ки ҳар яке моҳест,
2275 Шаби ушшоқро саҳароҳест.
Он ки дар чашм хубтар ёбӣ,
В-орзуро дар ӯ назар ёбӣ,

- Хукм кун, к-аз хуdash кунам холӣ,
 Зери ҳукми ту орамаш¹⁴⁸⁹ холӣ.
 То ба мавлоият камар бандад,
 Ба шабистони хос пайвандад.
 Кунадат дилбарю дилдорӣ,
 Ҳам арӯсию ҳам парасторӣ.
 Оташатро зи ҷӯш биншонад,
 2280 Обе аз баҳри ҷӯи¹⁴⁹⁰ мо монад.
 Гар дигар шаб арӯси нав хоҳӣ,
 Диҳамат, бар муроди худ шоҳӣ.
 Ҳар шабат з-ин яке гуҳар бахшам,
 Гар¹⁴⁹¹ дигар боядат, дигар бахшам».
- Ин сухан гуфту чун аз он пардохт,
 Мушфиқӣ карду меҳрубонӣ сохт.
 Дар канизони худ ниҳонӣ дид,
 Он ки¹⁴⁹² дархӯрди меҳрубонӣ¹⁴⁹³ дид.
 Пеш хонду ба ман супурд ба ноз,
 2285 Гуфт: «Бархезу ҳар¹⁴⁹⁴ ҷӣ хоҳӣ, соз!»
 Моҳи бахшида дасти ман бигрифт,
 Ман дар он мохрӯй монда шигифт,
 Қ-аз шигарфию дилбарю кашӣ,¹⁴⁹⁵
 Буд ёре сазои нозкашӣ.
 У ҳамерафу ман ба дунболаш,
 Бандаи зулфу хиндуи холаш.
 То расидам ба боргоҳе чувт,
 Дарнашуд,
 то маро набурд нахувт.
 Чун дар он қасри тангбор¹⁴⁹⁶ шудем,¹⁴⁹⁷
 2290 Чун баму зер созгор¹⁴⁹⁸ шудем.
 Дидам афганда бар бисоти баланд,
 Хобгоҳе зи парниёну паранд.
 Шамъҳои бисоти¹⁴⁹⁹ базмафрӯз
 Ҳама ёқутсозу¹⁵⁰⁰ анбарсӯз.
 Сар ба болини¹⁵⁰¹ бистар овардем,
 Ҳар ду барҳо ба бар дар овардем.

- Лӯъбатон омаданд ишратсоз,
 Осмон боз гашт луъбатбоз.¹⁵¹⁵
 Тахте аз тахтаи зар оварданд,
 Тахтпӯше зи гавҳар оварданд.
 Чун шуд ангехта сарири баланд,
 Баства шуд бар¹⁵¹⁶ сараш бисоти паранд.
 Базме оростанд султонӣ,
 Зевари базм ҷумла нуронӣ,
 Шӯру ошӯбе аз ҷаҳон бархост,
 2315 Омаданд он ҷамоат аз ҷапу рост.
 Дар миён он арӯси яғмоӣ
 Бурда аз ошиқон шикебой.
 Бар сари тахт шуд қарор гирифт,
 Тахт аз¹⁵¹⁷ ӯ ранги навбахор гирифт.
 Боз фармуд, то маро ҷустанд,
 Номам аз лавҳи ғоибон шустанд.
 Рафтаму бар сарир хонданам,¹⁵¹⁸
 Ҳам ба ойини худ нишонданам.
 Ҳам ба тартибу соз рӯзи¹⁵¹⁹ дигар
 2320 Хон ниҳоданду хӯрдҳо¹⁵²⁰ бар сар.
 Ҳар абое,
 ки дархӯрад ба бисот,
 В-оварад дар хӯранда ранги нишот,¹⁵²¹
 Сохтанд он чунон ки бояд сохт,
 Чунки ҳар кас аз он хӯриш пардохт.
 Май ниҳоданду чанг сохта шуд,
 Аз задан рӯдҳо навохта шуд.
 Нуши соқию ҷоми нӯшгувор
 Гармтар кард ишқро бозор.
 Дар сар омад нишоти сармастӣ,
 2325 Ишқ бо бода кард ҳамдастӣ.
 Турки маи раҳмат ошқоро кард,
 Хиндуи хешро мадоро кард.
 Рағбат ангехт¹⁵²² дар навохтанам,
 Меҳрубон шуд ба қор сохтанам.

- Қард шакле ба ғамза бо ёрон,
 То шуданд аз бараш парасторон.
 Хилвате он чунону ёре нағз,
 Тобам аз дил даруфтод ба мағз.
 Даст бурдам чу зулф дар камараш,
 2330 Даркашидам чу ошиқон¹⁵²³ ба бараш.
 Гуфт: «Ҳон, вақти беқарорӣ нест,
 Шаб шаби зинҳорхорӣ нест.
 Гар қаноат кунӣ ба шаккару¹⁵²⁴ қанд,
 Гоз мегиру бўса дармебанд.
 Ба қаноат касе, ки шод бувад,
 То бувад, мӯхташамниход бувад.
 В-он ки бо орзу кунад хешӣ,
 Уфтад оқибат ба дарвешӣ».
 Гуфтамаш: Чора кун зи баҳри худоӣ,
 2335 Қ-обам аз сар гузашту хор аз пой.
 Ҳаст занцири зулфи чун қират,
 Ман зи девонағони занқират.
 Дар ба занқир кун, туро гуфтам,
 То чу занцириён наёшуфтам.¹⁵²⁵
 Шаб ба охир расиду субҳ дамид,
 Сухани мо ба охирӣ нарасид.
 Гар кушӣ,
 ҷонам аз ту нест дарег,
 Инак-инак сар, онак-онак¹⁵²⁶ теғ.
 Ин ҳама сар кашидан аз паи чист,
 2340 Гул нахандид, то ҳаво нағирист.⁵¹²⁷
 Чӯи обию оби чӯят ман,
 Хокию¹⁵²⁸ оби дастшӯят ман.
 Ташнаеро, ки ӯ ғулдеҳи туст,
 Об дардеҳ, ки об дар деҳи туст.¹⁵²⁹
 Надиҳӣ¹⁵³⁰ оби ман, бақои ту бод,
 Оби ман низ хоки пойи ту бод.
 Хокнеро бигир,¹⁵³¹ к-обе бурд,
 Обчӯе дар обчӯӣ мурд.¹⁵³²

- Катраеро ба ташнагӣ мағудоз,
 2345 Ташнаеро ба қатрае бинавоз.
 Рутабе дарфитода гир ба шир,
 Сӯзানে рафта дар миёни ҳарир,
 Гар чуз ин аст қор, то хезам,
 Хок дар чашми орзу резам.
 Мурғе, ангоштам, нишасту парид,
 На хар афтода шуд, на хик дарид».
- Посухам дод, к-имшабе х(в) аш бош,
 Наъли Шабдез гӯ дар оташ бош.
 Гар шабе з-ин хаёл гардӣ дур,
 2350 Ёбӣ аз шамъи ҷовидонӣ нур.
 Чашмаеро ба қатрае мафрӯш,
 Қ-ин ҳама неш дорад, он ҳама нӯш.
 Дари худ бар як орзу¹⁵³³ дарбанд,
 Хамасола ба хуррамӣ механд.
 Бӯса мегиру зулф меандоз,
 Нард, рав, бо канизакон мебоз.
 Боғ дорӣ, ба тарки боғ мағӯй,¹⁵³⁴
 Мурғ бо туст, шири мурғ маҷӯй.¹⁵³⁵
 Коми дил хасту комронӣ ҳаст,
 2355 Дар хиёнатгарӣ чӣ орӣ¹⁵³⁶ даст.
 Имшабе бо шикеб созу макӯш,¹⁵³⁷
 Дил бинех бар вазифаи шаби дӯш.
 Ман аз ин поя чун ба зер оям,
 Ҳам ба даст оям,
 арчи дер оям.¹⁵³⁸
 Моҳӣ аз хавза ар¹⁵³⁹ ба шаст орӣ,
 Мохро дертар ба даст орӣ».
- Чун гарон дидамаш дар он бозӣ,
 Қардам оҳистагию дамсоzӣ.
 Дил ниҳодам ба бӯсае чу шакар,
 2360 Рӯза бастам ба рӯзҳои¹⁵⁴⁰ дигар.
 Аз сари ишва бода мех(в) ардам,
 Бар сари тоба сабр¹⁵⁴¹ мекардам.¹⁵⁴²

- Боз табкардаро дар¹⁵⁴³ омад тоб,
 Рағбатам тоза шуд ба бӯсу шароб.
 Чун дигарбора турки дилкаши ман
 Дар чигар дид чӯши оташи ман
 Кард аз он лӯъбатон якеро соз,
 К-ояду оташам нишонад боз.
- 2365 Ёре, алҳақ, чунон ки дил хоҳад,
 Дил ҳама чиз мӯътадил хоҳад.¹⁵⁴⁴
 Хушдил он шуд, ки бошадаш ёре,
 Гар бувад кочкӣ чунон боре.
 Рафтам он шаб, чунон ки одат буд,
 В-он шабам коми дил зиёдат буд.
 То гаҳи рӯз қанд меҳ(в) ардам,
 Бо парӣ дастбанд мекардам.
 Рӯз чун чома кард гозуршӯй,
 Рангразвор шаб¹⁵⁴⁵ шикаст сабӯй.
 Он ҳама рангҳои дидафиреб
- 2370 Дур гашт аз бисоти зинату зеб.¹⁵⁴⁶
 Дар таманно, ки чун шаб ояд боз¹⁵⁴⁷
 Май хӯрам бо бутони Чину Тироз.
 Зулфи турке бар¹⁵⁴⁸—оварам ба камар,¹⁵⁴⁹
 Дилнавозе дароварам¹⁵⁵⁰ ба чигар.¹⁵⁵¹
 Гаҳ хӯрам бо шакарлабе чоме,
 Гаҳ бар орам зи гулрухе коме.
 Чун шаб омад,¹⁵⁵²
- ғараз муҳайё буд,
 Маснадам бартар аз Сурайё буд,
 Чанд гоҳ инчунин ба рӯду ба май
- 2375 Ҳар шабам айш буд пай дар пай.
 Аввали шаб назорагоҳам нур,
 В-охири шаб ҳамошъёнам хур.
 Рӯз будам ба боғу шаб ба биҳишт,
 Хок мушкину хона зарриништ.
 Будам иқлими¹⁵⁵³ хушдилиро шох,
 Рӯз бо офтобу шаб бо моҳ.

- Хеч коме на, к-он набуд маро,
Бахти ман буд, к-он намуд маро.
Чун дар¹⁵⁵⁴ он неъматам набуд сипос,
2380 Ҳаққи неъмат зиёда шуд зи қиёс,
Варақ аз ҳарфи хуррамӣ шустам,
К-аз зиёдат зиёдати ҷустам.
Чун ба сӣ шаб расид вачдаи мох,
Шаб қаҳон бар ситора кард сиёҳ,
Анбарин турраи сарои сипехр
Турраи моҳ даркашид ба мехр.
Абру боде, ки омадӣ з-он пеш,
Тоза карданд, тозарӯии хеш.
Шӯрише боз дар қаҳон афтод,
2385 Бонги зевар ба¹⁵⁵⁵ осмон афтод.
В-он канизон ба расми пешина
Себ дар дасту нор дар сина.
Омаданд, он сарир бинҳоданд,
Ҳалқа бастанду ҳалқ бикшоданд.
Омад он моҳи офтобнишон,
Дар бар афганда зулфи мушкфишон.
Шамъҳо пешу пас ба одати хеш
Пас раҳо кун
ки шамъ бошад пеш.
Бо ҳазорон ҳазор зинату ноз
2390 Бар сари базмгоҳи худ шуд боз.
Мутрибон пардари наво бастанд,
Пардадорон ба¹⁵⁵⁶ кор биншастанд.
Соқиён сирфи арғувониранг
Рост карданд бар тараннуми чанг.
Шоҳи шаккарлабон чунон фармуд,
Қ-оваред он ҳарифи моро зуд.
Боз хубон ба ноз бурдандам,
Ба худованди худ супурдандам.
Чун маро дид, мехрубон бархост,
2395 Кард бар дасти рост чоям рост.

- Хидматаш кардаму нишастам шод,
 Орзуи гузашта омад ёд.
 Хон ниҳоданд боз бар тартиб,
 Беш аз андоза хӯрдҳои ғариб.
 Чун зи хон реза хӯрда шуд рӯзӣ,
 Май даромад ба маҷлисафрӯзӣ.
 Аз кафи соқӣёни даръёкаф
 Дурфишон гашт комҳои садаф.¹⁵⁵⁷
 Ман дигарбора гашта волаю маст,
 2400 Зулфи ӯ чун расан гирифта ба даст.
 Боз девонам аз расан растанд,¹⁵⁵⁸
 Мани девонаро расан бастанд.
 Анкабӯте шудам зи¹⁵⁵⁹ таннозӣ,
 В-он шаб омӯхтаи расанбозӣ.
 Шефтаи чун харе, ки ҷав бинад,
 Ё чу саръӣ, ки моҳи нав бинад.
 Ларз-ларзон чу дузди ганҷпарасти,¹⁵⁶⁰
 Дар камаргоҳи ӯ кашидам даст.¹⁵⁶¹
 Даст бар сими сода месудам,
 2405 Сахт мегашту суст мебудам.
 Чун чунон дид моҳи зебочеҳр,
 Даст бар дасти ман ниҳод ба меҳр,
 Бӯса зад дастам он ситезаи хур¹⁵⁶²
 То зи ганҷина даст кардам дур.
 Гуфт: «Бар ганҷи баста даст маёз,
 Қ-аз ғараз кӯтаҳ аст дасти дароз.
 Мӯҳр бардоштан зи кон натвон,
 Қ-он ба мӯҳр аст, чун тавон, натвон.
 Сабр кун кони туст хурмобун,
 2410 То ба хурмо расӣ, шитоб макун.
 Бода меҳур, ки худ¹⁵⁶³ кабоб расад,
 Моҳ мебин,¹⁵⁶⁴ ки офтоб расад».
 Гуфтаи: «Эй офтоби гулшани ман,
 Чашмаи нуру чашми равшани ман,

Субхи рӯят дамида чун гули боғ,
Чун намирам баробарат чу чароғ?
Менамой ба ташна оби шакар,¹⁵⁶⁵
Гӯй он гаҳ,

ки лаб бидӯзу мах(в) ар.

- Чун даромад рухат ба чилвагарӣ,
2415 Ақл девона шуд, ки дид парӣ.
Наълаки гӯшро чу кардӣ соз,
Наъл дар оташам фигандӣ боз.
Бо шабехуни моҳ чун кӯшам,
Офтобӣ, ба зарра чун пӯшам?
Даст чун дорамат, ки дар дастӣ,
Андӯхе нестам, чу ту ҳастӣ.
Аз заминӣ ту,¹⁵⁶⁶ ман ҳам аз замиям,
Гар ту ҳастӣ парӣ, ман одамиям.
Лаб ба дандон газиданам то чанд,
2420 В-оби дандон мазиданам то чанд?
Чорае кун, ки ғамрасида касам,
То як имшаб ба коми дил бирасам.
Баски чонам ба лаб расида зи дард,
Бӯсаи гарм дех, мадеҳ дами сард.¹⁵⁶⁷
Бахтам аз ёрии ту кор кунад,
Ёрии бахт бахтиёр кунад.
Гӯй: «Андӯҳ махӯр, ки ёри туам,
Кори худ кун, ки ман ба кори туам».¹⁵⁶⁸
Қор аз ин саъбтар ки бор афтод,
2425 Вораҳон, вораҳон, ки кор афтод.
Гарчи охусуринӣ, эй дилбанд,
Хоби харгӯш доданам то чанд?
Тарсам ин пиргурги рӯбахбоз
Гургию рӯбахӣ кунад оғоз.
Шергирона сӯи ман тозад,
Чун паланге ба зерам андозад.¹⁵⁶⁹
Орзуҳост, бо ту бигзорам,
Қ-орзӯи худ аз ту бардорам.

- Гар дари орзум дар¹⁵⁷⁰ бандӣ,
 2430 Мирам¹⁵⁷¹ имшаб дар орзумандӣ.
 Ноз мекаш,¹⁵⁷² ки нози меҳмонон
 Тоҷдорон кашанду султонон.
 Чун шикебам намонд, дигар бор
 Гуфт: «Чунин кунам, ту даст бидор.
 Нози ту гар ба ҷон бувад, бикашам,
 Гар ту аз Халлӯхӣ,
 ман аз Ҳабашам.
 Чӣ маҳал пеши чун ту меҳмоне,¹⁵⁷³
 Пешкаш кардан инчунин хоне.
 Лекин ин орзӯ, ки мегӯӣ,
 2435 Дер ёбию зуд мечӯӣ.
 Гар барояд биҳиште аз хоре,
 Ояд аз чун мане чунин коре.
 В-агар аз бед бӯи ӯд ояд,
 Аз ман ин кор дар вучуд ояд.
 Биситон ҳар чӣ аз манат ком аст,
 Чуз яке орзу, ки он хом аст.
 Рух туро, лаб турову сина туро,
 Чуз дуре он дигар ҳазина туро.
 Гар бад-ин кардаӣ, шабат беш аст,
 2440 Инчунин шаб ҳазор дар пеш аст.
 Чун шудӣ гармдил зи бодаи хом,¹⁵⁷⁴
 Соқие бахшамат чу моҳи тамом.
 То¹⁵⁷⁵ аз ӯ коми хеш бардорӣ,
 Домани ман зи даст бигзорӣ».
 Чун фиреби забони ӯ дидам,
 Гуш кардам, валек нашнидам.
 Чанд кӯшидам аз сукунату шарм,
 2445 Оҳанам тез буду оташ гарм.
 Бахтам аз дур гуфт: к-«Эй нодон,
 Лайса қаръят варои аббодон»
 Мани хом аз зиёдандешӣ,
 Ба камӣ уфтодам аз бешӣ.

- Дари ганчинаро гирифтам зуд,
 То кунам лаълро ақиқомуд.
 3-орзӯе чунон ки буд, надошт,
 2465 Лобахо карду ҳеч суд надошт.¹⁵⁸⁴
 Дар сабурӣ бад-он¹⁵⁸⁵ наволаи нӯш
 Мӯҳл мехост, ман накардам гуш.
 Хурд савганд,
 к-ин ҳазина турост,
 Имшаб уммеду коми дил фардост.¹⁵⁸⁶
 Имшабе бар умеди ганҷ бисоз,
 Шаби фардо ҳазина мепардоз.
 Сабр кардан шабе маҳоле нест,
 Охир имшаб шабест, соле нест.
 Ӯ ҳамегуфту ман чу дашнаи тез
 2470 Дар камар карда дасти кӯровез.
 Хоҳише, к-ӯ зи баҳри худ мекард,
 Хоришамро яке ба сад мекард.
 То бад-ин ҷо расид, к-аз चुсти,
 Додам он банди бастаро сустӣ.
 Чунки дид ӯ ситезақории¹⁵⁸⁷ ман,
 Ношикебию беқарории ман,
 Гуфт: «Як лаҳза дидаро дарбанд,
 То кушоям дари ҳазинаи қанд.¹⁵⁸⁸
 Чун кушодам бар он чӣ дорӣ рой,
 2475 Дар барам гиру дидаро бикшой».
 Ман ба ширинии баҳонаи ӯ,
 Дида барбастам аз ҳазонаи ӯ.
 Чун яке лаҳза мӯҳлаташ додам,
 Гуфт: «Бикшой!» Дида бикшодам.
 Қардам оҳанг бар умеди шикор,
 То дарорам арусро ба канор.
 Чунки сӯи аруси худ дидам,
 Хештанро дар он сабад дидам.
 Ҳеч кас гирди ман на аз зану мард,
 2480 Мӯнисам охи гарму боде сард.¹⁵⁸⁹

- Монда чун сояе зи тобиши нур,
Турктозе зи турктозии дур.
Ман дар ин васваса, ки зери сутун
Чунбише з-он сабад кушод сукун.
Омад он ёру з-он равоқи баланд
Сабадамро расан кушод зи банд.
Бахт чун аз баҳона сер омад,
Сабадам з-он сутун ба зер омад.
Он ки аз ман канора карду гурехт,
2485 Дар канорам гирифту узр ангехт.
Гуфт: Агар гуфтаме туро сад сол,
Боварат н-омадӣ ҳақиқати ҳол.
Рафтию дидӣ, он чӣ буд нухуфт,
Инчунин қисса бо кӣ шояд гуфт?
Ман дар ин чӯши гарм чӯшидам,
В-аз тазаллум сиёҳ пӯшидам».
Гуфтামаш,
к-«Эй чу ман ситамдида,
Рои ту пеши ман писандида.
Ман-ситамдидаро ба хомӯшӣ
2490 Ногузир аст аз ин сияҳпӯшӣ.
Рав¹⁵⁹⁰ паранди сиёҳ наздам¹⁵⁹¹ ор»,
Рафту овард пеши ман¹⁵⁹² шаби тор.
Дар сар афгандам он паранди сиёҳ,
Ҳам дар он шаб басеч кардам роҳ,
Сӯи шаҳри худ омадам дилтанг,
Ба худ афганда аз сиёҳӣ ранг.
Ман, ки шоҳи сиёҳпӯшонам,
Чун сиёҳабр аз он хурӯшонам.
К-аз чунон пухта орзӯи ба ком,
2495 Дур гаштам ба орзӯе хом». ¹⁵⁹³
Чун худованди ман зи рози нухуфт
Ин ҳикоят ба пеши ман баргуфт,
Ман, ки будам дирамхаридаи ӯ,
Баргузидам ҳамон гузидаи ӯ.

- Бо Сикандар зи баҳри оби ҳаёт
 Рафтам андар сиёҳии зулмот.
 Дар сиёҳӣ шукӯҳ дорад мох,
 Чатри султон аз он кунанд сиёҳ,¹⁵⁹⁴
 2500 Ҳеҷ ранге¹⁵⁹⁵ беҳ аз сиёҳӣ нест,
 Доси моҳӣ чу пушти моҳӣ нест.
 Аз ҷавонӣ бувад сияҳмӯй,
 В-аз сиёҳӣ бувад ҷавонрӯй.¹⁵⁹⁶
 Ба сиёҳӣ басар ҷаҳон бинад,
 Чиркинӣ бар сиёҳ наншинад.¹⁵⁹⁷
 Гар на сайфури шаб сиёҳ шудӣ,
 Қай сазовори маҳди моҳ шудӣ?
 Ҳафт ранг аст зери ҳафт авранг,
 Нест болотар аз сиёҳӣ ранг.
 Чуики бонуи Ҳинд бо Баҳром,
 2505 Боз пардохт ин ғасона тамом.
 Шаҳ бар он гуфта¹⁵⁹⁸ офаринҳо гуфт,
 Дар канораш гирифтӯ шод бихуфт.

**НИШАСТАНИ БАҲРОМ РӯЗИ ЯҚШАНБЕ
 ДАР ГУНБАДИ ЗАРД
 ВА АҶСОҶА ГУФТАНИ ДУХТАРИ
 ПОДШОҶИ ИҚЛИМИ ДУВВУМ**

- Чун гиребони кӯҳу домани дашт
 Аз тарозӯи субҳ пурзар гашт,
 Рӯзи яқшанбе он ҷароғи ҷаҳон
 Зери зар шуд чу офтоб ниҳон.
 Ҷоми зар баргирифт чун Ҷамшед,¹⁵⁹⁹
 Тоҷи зар барниҳод чун хуршед.¹⁶⁰⁰
 Баст чун зардгул ба раъноӣ
 2510 Қаҳрабо бар нигини сафрой.¹⁶⁰¹
 Зарфишонон¹⁶⁰² ба зардгунбад шуд,
 То яке хушдилеш¹⁶⁰³ дар сад шуд.

Хуррамиро дар ӯ ниҳод бино,
Ба нишоти маю навои ғино.¹⁶⁰⁴
Чун шаб омад на шаб,

ки ҳичлаи¹⁶⁰⁵ ноз

Пардаи¹⁶⁰⁶ ошиқони хилватсоз.
Шаҳ бад-он шамъи шаккарафшон гуфт,
То кунад лаъл бо табар зад чуфт.
Хост, то созад аз ғино созе

- 2515 Дар чунон гунбаде хушовозӣ.
Чун зи фармони шаҳ гузир набуд,
Узри боноз дилпазир набуд.
Гуфт румиарӯси чининоз¹⁶⁰⁷
К-эй худованди Руму Чину Тироз,
Ту шудӣ зиндадори чони мулук,
Иззи нусрат,¹⁶⁰⁸ худойғони мулук.
Ҳар кӣ чуз бандагет роӣ кунад,
Сари худро сабили пой кунад».
Чун дуоро гузорише сара кард,
- 2520 Дами худро бахури мичмара кард.

АФСОНА

- Гуфт: «Шаҳре зи шаҳрҳои Ироқ
Дошт шоҳе зи шаҳриёрон тоқ.
Офтобе ба оламафрӯзӣ,
Хуб чун навбахори наврӯзӣ.
Аз ҳунар ҳар чӣ дар шумор ояд
В-он ҳунармандро ба кор ояд.
Дошт бо он ҳама ҳунармандӣ,
Дил ниҳод аз ҷаҳон ба хурсандӣ.
Хонда буд аз ҳисоби толеъи хеш,
2525 К-аз занонаш хусумат ояд пеш.
Зан намехост аз чунон¹⁶⁰⁹ хатаре,
То набинад балову дарди саре.

- Ҳамчунон муддате ба танҳой
 Сохт бо яктанию яктой.
 Чора он шуд, ки чору ночораш
 Меҳрубонӣ бувад сазовораш.
 Чанд гуна канизӣ хуб харид,
 Хидмати кас сазои хеш надид.
 Ҳар яке то ба ҳафтае каму беш
 2530 Пой берун ниҳодӣ аз ҳади хеш.
 Сар барафрохтӣ ба хотунӣ,
 Хостӣ ганҷҳои Қорунӣ.
 Буд дар хона кӯжпуште пир,
 Зане аз аблаҳони аблаҳгир.
 Ҳар канизе,
 ки шаҳ харидӣ зуд,
 Пиразан дар газоф дидӣ суд.
 Хондӣ он¹⁶¹⁰ навхаридаро аз ноз
 Бонуи Руму нозанини Тироз.
 Чун каниз он гурур дидӣ беш,
 2535 Бозмондӣ зи расми хидмати хеш.¹⁶¹¹
 Эӣ басо бул-фузул, к-аз ёрон
 Оварад кибр дар парасторон.¹⁶¹²
 Манҷаниқе бувад ба зевару зеб
 Хонавайронкуни аёлфиреб.
 Шоҳ чандон ки ҷаҳди беш намуд,
 Як канизак ба ҷои хеш набуд.
 Ҳар киро ҷомае зи меҳр бидӯхт,
 Чунки бадмеҳр дид, боз фурухт.
 Шоҳ бас¹⁶¹³ к-аз канизакон шуд дур,
 2540 Ба канизакфуруш шуд машҳур.¹⁶¹⁴
 Аз бурун ҳар касе ҳисобӣ сохт,¹⁶¹⁵
 Кас даруни ҳисобро нашнохт.
 Шаҳ зи бас ҷустуҷӯй тофта шуд,
 Бемуродӣ, ки боз¹⁶¹⁶ ёфта шуд.
 На зи беталеӣ ба зач биштофт.¹⁶¹⁷
 На канизе чунон ки бояд ёфт.

- Даст аз олудадоманон мешуст,
 Покдоман чамилае¹⁶¹⁸ мечуст.
 То яке рӯз марди бардафурӯш
 2545 Бардахар шоҳро расонд ба гӯш,
 К-омадаст аз баҳорхонаи Чин
 Хоҷае бо ҳазор ҳурулъин.¹⁶¹⁹
 Даст нокарда чанд гуна каниз
 Халлахӣ дораду хитой низ.
 Ҳар як аз чехра оламафрӯзе,
 Меҳрсозею меҳрубонсӯзе.
 Дар миёна канизаке чу парӣ
 Бурда нур аз ситораи сахарӣ,
 Суфтагӯше чу дурри носуфта,
 2550 Дурфурӯшаш¹⁶²⁰ баҳо ба ¹⁶²¹ ҷон гуфта.
 Лаб чу марҷон, валеk лӯълӯбанд,
 Талхпосух,¹⁶²² валеk ширинханд.¹⁶²³
 Чун шакаррез ханда бикшоёд,
 Хок то солҳо шакар хояд.
 Гарчи хонаш наволаи шакар аст,
 Халқро з-ӯ наволаи чигар аст.
 Ман, ки ин шуғлро пазира¹⁶²⁴ шудам,
 З-он руху зулфу хол хира¹⁶²⁵ шудам.
 Гар ту низ он ҷамолу дилбандӣ
 2555 Бингарӣ,
 фориғам, ки бипсандӣ».
- Шоҳ фармуд, к-оварад наххос,
 Бардагонро ба шоҳи бардашинос.
 Рафта оварду шоҳ дар ҳама дид,
 Бо фурӯшанда кард гуфтушунид.
 Гарчи ҳар як¹⁶²⁶ ба чехра моҳе буд,
 Он ки наххос гуфт, шоҳе буд.
 З-он ҷӣ гӯянда дода буд хабар,
 Хубтар буд дар писанди назар.
 Бо фурӯшанда гуфт шоҳ: «Бигӯй,
 2560 К-ин канизак ҷӣ гуна дорад хӯй?»¹⁶²⁷

- Ғар бад-ӯ рағбате кунад роям,
Ғар чӣ хоҳӣ, баҳо бияфзоям». ¹⁶²⁸
Хоҷан Чин кушода кард забон,
Гуфт, к-ин нӯшбахши нӯшлабон ¹⁶²⁹
Ҷуз яке хӯи зишт в-он на накуст,
К-орзухохро надорад дӯст. ¹⁶³⁰
Ғар чӣ бояд зи дилбарии ҷамол
Ғама дорад, чунон ки бинӣ ҳол.
Ғар кӣ аз ман харад ба сад нозаш,
2565 Бомдодон ба ман диҳад бозаш.
К-оварад вақти орзухоҳӣ
Орзухохро ¹⁶³¹ ба ҷонкоҳӣ.
В-он ки бо ӯ микос беш кунад,
Зуд қасди ҳалоки хеш кунад.
Бадписанд омадаст хӯи каниз,
Ту, шунидам,
ки бадписандӣ низ.
ӯ чунину ту он чунон бигзор,
Созгорӣ куҷо бувад дар кор.
Аз ман ӯро харида гир ба ноз,
2570 Дода гирам чу дигаронаш боз.
Бех, ки аз байъи ӯ бидорӣ даст,
Бинӣ он дигарон, ки лоиқ ҳаст.
Ғар кӣ табъат бад-ӯ шавад хушнуд,
Бе баҳо дар ҳарам фиристаш зуд».
Шоҳ дар ғар кӣ дид аз он париён,
Н-омадаш рағбате чу муштариён.
Ҷуз паричеҳра он каниз нахуст,
Дар дилаш ҳеч нақши меҳр наруст.
Монд ҳайрон дар он ки чун созад,
2575 Мард бо хомдаст чун бозад?
На дилаш мешуд аз канизак сер,
На зи айбаш ҳаме харид далер.
Оқибат ишқ саргирой ¹⁶³² кард,
Хок дар чашми кадхудой кард.

- Сим дар пой симсоқ кашид,
 Гунбади симро ба сим¹⁶³³ харид.
 Дари як орзу ба худ¹⁶³⁴ дарбаст,¹⁶³⁵
 Кушт морею аждаҳое раст.
 В-он парирӯ¹⁶³⁶ ба зери пардаи шох,
 2580 Хидмати аҳли парда дошт нигоҳ.
 Буд чун ғунча меҳрубон дар пӯст,
 Ошкороситезу пинҳондӯст.¹⁶³⁷
 Ҷуз дари хуфтухез, к-он дар баст,
 Ҳеҷ хизмат раҳо накард аз даст.
 Хонадорию эътимоди сарой
 Як-як овард мушфиқона ба ҷой.
 Гарчи шоҳаш чу сарв боло дод,
 Ӯ чу соя ба зери пой афтод.¹⁶³⁸
 Омад он пиразан ба дам додан,
 2585 Хомаи хомро ба хам додан.
 Бонг барзад бар он аҷӯзаи хом,
 К-аз канизеш нагзаронад ном.
 Шоҳ аз он эҳтироз, к-ӯ месохт,
 Ғаври дигар канизакон бишнохт.
 Пирзанро зи хона берун кард,
 Бо фусунгар,¹⁶³⁹ нигар,
 чӣ афсун кард!
 То чунон шуд ба чашми шоҳ¹⁶⁴⁰ азиз,
 Ки шуд аз дӯстӣ ғуломи каниз.
 Гарчи з-он турк дид айёри,
 2590 Ҳамчунон кард хештандорӣ.
 То шабе фурсат он чунон афтод,
 Қ-оташе дар ду меҳрубон афтод.
 Пой шаҳ дар канори он дилбанд
 Дарҳазида миёни хаззу паранд
 Қалъаи он дар об карда ҳисор
 В-оташи манҷаниқи ин бар кор.
 Шоҳ чун гарм гашт аз оташи тез,
 Гуфт бо он гули гулобангез,

- К-эй рутабдонаи расидаи ман,
2595 Дидаи чоноу чонои дидаи ман.
Сарв бо қоматат гиёҳфаше,¹⁶⁴¹
Ташти маҳ бо ту офтобакаше.
Аз ту як нукта мекунам дархост,
К-он чӣ пурсам, маро бигӯй рост.
Гар бувад посухи ту ростиир,
Рост гардад маро чу қадди ту кор.
В-онгаҳ аз баҳри ин дилангезӣ
Кард бар тозагул шакаррезӣ.
Гуфт: «Вақте чу Зӯҳра дар Тасдис
2600 Бо Сулаймон нишаста буд Билқис.
Будашон аз ҳаҳон яке фарзанд,
Дасту пояш кушода аз пайванд.
Гуфт Билқис,
 к-э расули худой
Ману ту тандуруст сар то пой.
Чист фарзанди мо чунин ранчур,
Дасту пое¹⁶⁴² зи тандурустӣ дур?
Дарди ўро даво шинохтанист,
Чун шиносӣ, илоҷ сохтанист.
Ҷабраилат чу оварад пайғом,
2605 Ин ҳикоят бад-ӯ бигӯй тамом.
То чу аз ҳазрати ту гардад боз,
Лавҳи маҳфузро бичӯяд роз.
Чорае, к-ӯ илоҷро шояд,
Ба ту он чорасоз бинмояд.
Магар ин тифл растагор шавад,
Ба саломат умедвор шавад.
Шуд Сулаймон бад-он сухан хушнуд,
Рӯзаке чанд мунтазир мебуд.
Чунки Ҷабриил гашт¹⁶⁴³ ҳамнафасаш,
2610 Бозгуфт, он чӣ буд дар ҳавасаш.
Рафту овард Ҷабраил¹⁶⁴⁴ дуруд,
Аз кӣ? — Аз кирдигори чархи қабуд.

- Гуфт, к-Эй пешвои деу парӣ,
 Чун хунар хубу чун хирад хунарӣ,
 Бар сари тифл нуктае бикшой,
 2630 То зи ман дасту аз ту ёбад пой.
 Як сухан пурсам, ар надорӣ ранҷ,
 К-аз ҷаҳон бо чунин хазиनावу ганҷ,
 Ҳеҷ бар табъ раҳ занад ҳавасат,
 Ки таманно бувад¹⁶⁴⁸ ба моли касат?
 Гуфт пайғамбари худойпараст,
 К-он чӣ касро набуд, моро ҳаст,
 Мулку молу хазинаи шоҳӣ,
 Ҳама дорам зи моҳ то моҳӣ.
 Бо чунин неъмате фароҳу тамом,
 2635 Ҳар кӣ ояд ба назди ман ба салом,
 Сӯи дасташ кунам нухуфта нигоҳ,
 То чӣ орад маро¹⁶⁴⁹ ба тӯҳфа зи роҳ».
 Тифл, к-ин қисса гуфта омад рост,
 Пой бикшоду аз замин барҳост.
 Гуфт: «Бобо, равона шуд поям,
 Қард рои ту оламороям».
 Рост гуфтан чу дар ҳарими худой
 Офат аз даст бурду ранҷ аз пой.
 Беҳ, ки мо низ ростӣ созем,
 2640 Тир бар сайд рост андозем.
 Бозгӯӣ, эӣ зи меҳрубонон фард,
 К-аз чӣ маънӣ шудааст меҳри ту сард?
 Ман, гирифтам,
 ки меҳӯрам ҷигаре,
 Дар ту аз дур мекунам назаре.
 Ту бад-ин хубию паричеҳрӣ,
 Хӯ чаро кардай ба бадмеҳрӣ?
 Сарви нозанда¹⁶⁵⁰ пеши чашмаи об
 Беҳтар аз ростӣ надид ҷавоб.
 Гуфт: «Дар насли носутудаи мо,
 2645 Ҳаст як¹⁶⁵¹ хислат озмудаи мо,

Қ-аз занон ҳар кӣ дил ба мард супурд,
Чун ба зодан расид,

зоду бимурд.

Мурд чун ҳар зане, ки аз мо зод,

Дил чӣ гуна ба мард шояд дод?

Дар сари ком қон¹⁶⁵² нашоёд кард,

Заҳр дар ангубин нашоёд х(в) ард.

Бар ман ин¹⁶⁵³ қон аз он азизтар аст,

Ки супорам бад-он чӣ з-ӯ хатар аст.

Ман, ки қондӯстам на қонондӯст,

2650 Бо ту аз айба¹⁶⁵⁴ баркушодам пӯст.

Чун зи хон уфтод сарпӯшам,

Хоҳ бигзору хоҳ бифрушам.

Лек ман чун замир нанҳуфтам,

Бо ту аҳволи хештан гуфтам.

Чашмдорам, ки шаҳриёри ҷаҳон

Накунад низ ҳоли хеш ниҳон.

Қ-аз канизони офтобҷамол

Зуд серӣ чаро кунад¹⁶⁵⁵ маҳу сол?

Надиҳад дил ба ҳеч дилхоҳе,

2655 Набарад бо касе ба сар моҳе?

Ҳар киро чун чароғ бинвозад,

Боз чун шамъ сар бияндозад.

Баркашад бар фалак ба неъмату ноз,

Бифганад дар замин ба хорӣ боз?¹⁶⁵⁶

Шоҳ гуфт: «Аз барои он ки касе,

Бо ман аз меҳр барназад нафасе.

Ҳама дар банди кори х(в) ад буданд,

Нек пеш омаданду бад буданд.

Дил чу бо роҳат ошно карданд,

2660 Ранҷи хидматгарӣ раҳо карданд.

Ҳар касеро ба қадри худ қадамест,¹⁶⁵⁷

Нони майда¹⁶⁵⁸ на қути ҳар шикамест.

Шикаме бояд оҳанин чун санг.

Қ-осиёш аз ҳуриш наёяд танг.

- Гуфт: «Вақт аст, агар ба чорагарӣ
 2680 Рақси девон бароварам ба парӣ.
 Рахна дар маҳди офтоб кунам,
 Қалъаи моҳро хароб кунам.
 То дигар захми ҳеч тирзане,
 Нарасад бар камони пирзане.¹⁶⁶²
 Бо шаҳ афсунгарона¹⁶⁶³ хилват хост,
 Рафту кард он фусун ки бояд рост.
 Дар мукофоти он чаҳонафрӯз
 Хонд бар шаҳ фусуни пиромӯз.¹⁶⁶⁴
 Гуфт: «Агар боядат, ки курраи хом
 2685 Зери зини ту зуд гардад ром,
 Курраи ромкардари ду-се бор,
 Пеши ӯ зин куну ба рифқ бихор.
 Роизоне,
 ки курра ром кунанд,
 Тавсанонро чунин лагом кунанд».
 Шоҳро ин фиреб чувст омад,
 Хишти ин қолабаш дуруст омад.
 Шӯху раъно харид нӯшлабе,
 Мӯҳрабозикуневу булҷачабе.
 Бардапарвар риёзаташ дода,
 2690 Ӯ худ аз асл нармсум зода.¹⁶⁶⁵
 Бо шаҳ аз чобукию дамсозӣ
 Сад муаллақ задӣ ба ҳар бозӣ.
 Шоҳ бо ӯ такаллуфе дарсохт,
 Ба такаллуфгирифтае мебохт.
 Вақти бозӣ дар он фигандӣ шаст,
 Вақти ҳоҷат¹⁶⁶⁶ бад-ин кашидӣ¹⁶⁶⁷ даст.
 Ноз бо он намуду бо ин хуфт,
 Цигар он цову гавҳар ин чо суфт.
 Рағбат омад зи рашки он хуфтан,
 2695 Дурри носуфтаро ба дур суфтан.
 Гарчи аз роҳи рашк додани шоҳ
 Гарди ғайрат нишаст бар руҳи моҳ,

- Аз раҳу расми бандагӣ нагзашт,
 Як сари мӯй аз он чӣ буд, нагашт.
 Дар гумон омадаш, ки ин чӣ фан аст,
 Асли тӯфон танӯри пирзан аст.
 Сокини пеша карду сабр намуд,
 Сабр дар ошиқӣ надорад суд.
 То шабе хилват он хумоюнчеҳр
 2700 Фурсате ёфт бо шах аз сари меҳр.
 Гуфт: к-Эй хусравии фариштаниҳод,
 Довари мамлакат ба дину ба дод,
 Чун шудӣ ростгӯю ростназар,
 Бо ман аз роҳи ростӣ магузар.
 Гарчи ҳар рӯз к-он кушояд ком,
 Аввалаш субҳ бошад, охир шом.
 Ту, ки рӯзи туро завол мабод,
 Шаби ту чуз шаби висол мабод,¹⁶⁶⁸
 Субҳворам чу додӣ аввал нӯш,
 2705 Аз чӣ гаштӣ чу шом сиркафуруш?
 Гирам, аз ман нахӯрда гаштӣ сер,
 Ба чӣ андохтим дар дами шер?
 Доштӣ,
 то зи ғусса қон набарам,
 Аждаҳое баробари назарам.
 Куштанамро чӣ дархӯрад море,
 Гар кушӣ ҳам ба теғи худ боре.¹⁶⁶⁹
 Ба чунин раҳ кӣ рахнамун будат,
 В-инчунин бозие кӣ фармудат?
 Хабарам деҳ, ки беҳабар шудаам,
 2710 То напаррам, ки тезпар шудаам.
 Ба худову ба қони ту савганд,
 Ки аз ин қуфл агар кушой банд,
 Қуфли ганҷи гуҳар бияндозам,
 Бо беҳафтоди¹⁶⁷⁰ шоҳ дарсозам.
 Шоҳ аз он чо ки буд дар бандаш,
 Чунки дид эътимоди савгандаш,

- Ҳол аз он моҳи меҳрубон нанҳуфт,
 Гуфтанию¹⁶⁷¹ нагуфтани ҳама гуфт,¹⁶⁷²
 Қ-орзӯи ту барфуруҳт маро,
 2715 Оташе дарфиганду¹⁶⁷³ сӯхт маро.
 Сахт шуд дардам аз шикебой
 В-аз танам дур шуд тавоноӣ.
 То ҳамон пиразан даво бишнохт,
 Пиразанворам аз даво бинвохт.
 Ба дурӯғам музаввирӣ фармуд,
 Дошт ноҳӯрда он музаввир суд.¹⁶⁷⁴
 Оташ ангехтан ба гармии ту
 Сахтие буд барои нармии ту.
 Нашавад об чуз ба оташ гарм,
 2720 Чуз ба оташ нагардад оҳан нарм.
 Гарна з-он чо ки бо ту рои ман аст,
 Дарди¹⁶⁷⁵ ту беҳтарин давои ман аст.
 Оташе аз ту буд дар дили ман,
 Пиразан дар миёна дудафган.
 Чун шудӣ шамъвор бо ман рост,
 Дуди дудафган аз миён бархост.
 Қ-офтоби ман аз ҳамал шуд шод,
 Қай зи бард-ул-ачузам ояд ёд.
 Чанд аз ин достони табънавоз
 2725 Гуфта он нозанин шунид ба ноз.
 Чун чунон дид турки тавсанхӯй,
 Роҳ додаш ба сарви савсанбӯй.¹⁶⁷⁶
 Булбуле бар сарири ғунча¹⁶⁷⁷ нишаст,
 Ғунча бишқуфту¹⁶⁷⁸ гашт
 булбул маст.¹⁶⁷⁹
 Тӯтие дид пуршакар хоне,
 Бе магас кард шаккарафшонӣ.
 Моҳиеро дар обгир афганд,
 Рутабе дар миёни шир афганд.¹⁶⁸⁰
 Буд ширину чарбие¹⁶⁸¹ аҷабаш,
 2730 Кард ширин ҳаволати рутабаш.

Шаҳ чу он накшро паранд кушод,
 Қуфли заррин¹⁶⁸² зи дурчи қанд кушод.
 Дид ганчинае ба зар дарх(в) ард,
 Кардаш аз зебҳои заррин зард.
 Зардияст он ки шодмонӣ аз ўст,
 Завқи ҳалвои заъфаронӣ аз ўст.
 Он¹⁶⁸³ чӣ бинӣ, ки заъфарон зард аст,
 Ханда бин, з-он ки заъфарон х(в) ард аст.
 Нури шамъ аз ниқоби зардӣ тофт,
 2735 Гоми Мӯсо баҳо ба зардӣ ёфт.
 Зар, ки зард аст, мояи тараб аст,
 Тини асфар азиз аз ин сабаб аст.
 Шаҳ чу ин дoston шунид тамом,
 Дар канораш гирифт хуфт ба ком.

**НИШАСТАНИ БАҲРОМ РӯЗИ ДУШАНБЕ
 ДАР ГУНБАДИ САБЗ
 ВА АФСОНА ГУФТАНИ ДУХТАРИ
 ПОДШОҲИ ИҚЛИМИ САВВУМ**

Чунки рӯзи душанбе омад шоҳ
 Чатри сарсабз бар кашид, ба моҳ.
 Шуд¹⁶⁸⁴ барафрӯхта чу сабзчароғ,
 Сабз дар сабз чун фариштаи боғ.
 Рахтро сӯи сабзгунбад бурд,
 2740 Дил ба шодию хурраи биспурд.
 Чун бар ин сабзаи зумуррадвор
 Боғи анҷум фишонд барги¹⁶⁸⁵ баҳор,
 З-он хирадманд сарви сабзоранг
 Хост то аз¹⁶⁸⁶ шакар кушояд танг.
 Парӣ он гаҳ, ки бурда буд намоз,
 Бар Сулаймон кушод пардаи роз.
 Гуфт, к-эй чони мо ба¹⁶⁸⁷ чони ту шод,
 Ҳама чонҳо фидои чони ту бод.

- Хонаи давлат аст хиргоҳат,
2745 Тоҷу тахт остони¹⁶⁸⁸ даргоҳат.
Тоҷро сарбаландӣ аз сари туст,
Бахтро пойгоҳӣ аз дари туст.
Гавҳарат иқди¹⁶⁸⁹ мамлакатро тоҷ,
Хама олам ба даргоҳат мӯҳтоҷ.
Чун дуо кард бар сарири баланд,
Баркушод аз ақиқ чашмаи қанд.

АФСОНА

- Гуфт: «Шахсе азиз буд ба Рум,
Хубу хушдил чу ангубин дар мум.¹⁶⁹⁰
Хар чӣ бояд дар одамӣ зи ҳунар,
2750 Дошт он¹⁶⁹¹ ҷумла некӯӣ бар сар.
Бо ҷунон хубию хирадмандӣ¹⁶⁹²
Буд майлаш ба покпайвандӣ.
Мардумон дар назар нишондандаш,
Бушри парҳезгор хондандаш.
Мехиромид рӯзе аз сари ноз
Дар раҳе холӣ аз нишебу фароз.
Бар раҳаш ишқ турктозӣ кард,
Фитна бо ақл дастъёзӣ¹⁶⁹³ кард.
Пайкаре дид дар лифофаи хом,
2755 Чун дар абри сиёҳ моҳи тамом.
Фориғ аз Бушр мегузашт ба роҳ,
Бод ногаҳ рабуд бурқои моҳ.
Фитнаро бод раҳнамун омад,
Моҳ аз абри сияҳ бурун омад.
Бушр, к-он дид, суст шуд пояш,
Тири якзахма дӯхт бар чояш.
Сурате дид,
к-аз¹⁶⁹⁴ карашмаи маст
Он ҷунон сад ҳазор тавба шикаст.

- Рафт аз он чову барги роҳ бисохт,
 Ба зиёратгаҳи муқаддас тохт.
 Дар худованди худ гурехт зи бим,
 Қард худро ба ҳукми ӯ таслим.
 То чунон дорадаш зи дев нигоҳ,
 Қи бад-ӯ фитнаро набошад роҳ.
 Чун басте сачда зад бар он сарн хок,
 2780 Бозгашт аз ҳарими хонаи пок.
 Буд ҳамсуфрае дар он роҳаш,
 Некхоҳе ба табъи бадхоҳаш.
 Нуктагире ба кори нукта шигифт,
 Бар ҳадисе ҳазор нукта гирифт.
 Бушр бо у чу неку бад гуфтӣ,
 Ӯ ба ҳар нуктае барошуфтӣ.
 Қ-ин чунин бояд,
 он чунон шояд,
 Қас забон бар газоф нақшояд.
 Бушр гӯяндаро зи хомӯшӣ
 2785 Дода буд доруи фаромӯшӣ.
 Гуфт: «Номи ту чист, то донам,
 Пас аз инат ба номи худ хонам».
 Посухаш доду гуфт: «Номи раҳӣ
 Бушр шуд, то ту худ чӣ ном ниҳӣ».
 Гуфт: «Бушрӣ ту нанги одамиён,
 Ман-Малеҳо, имоми оламиён.¹⁷⁰¹
 Ҳар чӣ дар осмону дар замияст
 В-он чӣ дар роӣи одамиаст,
 Ҳама донам ба ақли хеш тамом,
 2790 В-огаҳӣ дорам аз ҳалолу ҳаром.
 Як танам беҳтар¹⁷⁰² аз дувоздаҳ тан,
 Як фанӣ буда дар дувоздаҳ фан.
 Кӯху даръёву дашту бешаву рӯд
 Ҳар чӣ ҳастанд зери чархи кабуд,
 Асли ҳар як шинохтаи ба дуруст,
 Қ-ин вучуд аз чӣ ёфт в-он зи чӣ руст.

- 2795 Аз фалак низ в-он чӣ ҳаст дар ӯ,
 Огаҳам, норасида даст бар ӯ.
 Дар ҳар атроф, к-уфтад хатаре,
 Донам онро ба тезгар назаре.
 Гар расад подшоҳие ба завол,
 Пеш аз он донамаш ба панҷаҳ сол.
 В-ар дарояд ба дона кам бешӣ,
 Ман ба соли хабар диҳам пешӣ.
 Набзу қорурано чунон донам,
 Қ-офати таб зи тан бигардонам.
 Чун ба афсун дар оташ орам наъл,
 Қаҳраборо кунам ба гавҳар лаъл.
 Санг аз иксири ман гуҳар гардад,
 2800 Хок дар дасти ман ба зар гардад.
 Боди сеҳре чу бардамам зи даҳан,
 Мор песа кунам зи песарасан.
 Қони ҳар ганҷ, к-офарид худой,
 Манам он ганҷро тилисмкушой.
 Ҳар чӣ пурсанд аз осмону замин,
 Ҳам аз он огаҳӣ диҳам, ҳам аз ин.
 Нест дар ҳеч донишободе,
 Фаҳлу донотар аз ман устоде».
- 2805 Чун аз ин баршумурд лофе чанд,
 Хира шуд Бушр аз он газофӣ чанд.
 Абре аз кӯҳ бардамид сиёҳ,
 Чун Малехо дар абр кард нигоҳ.
 Гуфт, к-абре сияҳ чарост,¹⁷⁰³ чу қир,
 В-абри дигар сапедранг чу¹⁷⁰⁴ шир?
 Бушр гуфто, ки ҳукми яздонӣ
 Инчунинҳо кунад, ту худ донӣ.
 Гуфт: «Аз ин бигзар,
 ин баҳона бувад,
 Тир бояд, ки бар нишона бувад.
 Абри тира¹⁷⁰⁵ духони мӯҳтариқ аст,
 2810 Бар чунин нукта ақл муттафиқ аст.

- В-абр к-ӯ ширгуну дурфом¹⁷⁰⁶ аст,
 Дар мизочаш рутубате хом аст».
 Част боде зи бодҳои нухуфт,
 Боз бингар, ки булфузул ҷӣ гуфт.
 Гуфт: «Баргӯ, ки боди ҷунбон чист?
 Хира ҷун гову хар набояд зист».¹⁷⁰⁷
 Гуфт Бушр: «Ин ҳам аз қазои худост,
 Ҳеҷ бе ҳукми ӯ нагардад рост».
 Гуфт: «Дар дасти ҳикмат ор инон,
 2815 Чанд гӯӣ ҳадиси пиразанон.
 Асли бод аз¹⁷⁰⁸ ҳаво бувад ба яқин,
 Ки биҷунбонадаш бухори замин».
 Дид кӯҳе баланду гуфт: «Ин кӯҳ
 Аз дигарҳо чаро рабуд шукӯҳ?»¹⁷⁰⁹
 Гуфт Бушр: «Эзидист ин пайванд,
 Ки яке пасту дигарест баланд».
 Гуфт: «Бозам зи ҳуччат афғандӣ,
 Нақш то чанд бар қалам бандӣ?»¹⁷¹⁰
 Абр ҷун сели ҳавлноқ¹⁷¹¹ орад,
 2820 Кӯҳро сел дар мағок орад.
 В-он ки теғаш бар авҷ дорад майл,
 Дуртар бошад аз гузарғаҳи сайл».
 Бушр бонге бар ӯ зад аз сари ҷӯш,¹⁷¹²
 Гуфт: «Бо ҳукми кирдигор мақӯш.
 Ман на к-аз сирри кор¹⁷¹³ беҳабарам,
 Дар ҳама илме аз ту бештарам.
 Лек иллат ба¹⁷¹⁴ худ нашоёд гуфт,
 Раҳ ба пиндори худ набояд¹⁷¹⁵ рӯфт.
 Мо, ки дар парда раҳ намедонем,
 2825 Нақши беруни парда мехонем.
 Пай¹⁷¹⁶ ғалат рондан иҷтиҳоде нест,
 Бар ғалат хондан эътимоде нест.
 Тарсам,
 ин парда ҷун¹⁷¹⁷ барандозанд,
 Бо ғалатхондагон ғалат бозанд.

- Бех, ки бо ин дарахти олишох
 Нашавад дасти ҳар касе густох».
 Ин азимат, ки Бушр бар вай хонд,
 Ҳам дар он деви булфузулӣ монд.¹⁷¹⁸
 Рӯзаке чанд мешуданд ба ҳам
- 2830 В-он фузулӣ накард як мӯ¹⁷¹⁹ кам.
 Дар биёбони гарму беобе
 Мағзашон тофта зи бехобӣ.
 Медавиданд бо нафиру хурӯш,
 То расиданд аз он замин ба ҷӯш.
 Ба дарахте ситабру олишох,
 Сабзу покизаву баланду фарох,
 Сабза дар зери ӯ чу сабз ҳарир,
 Дида аз диданаш нишотпазир.
 Оганида хуме сафол дар ӯ
- 2835 Обе, алҳақ, хушу зулол дар ӯ.
 Чунки дид он фузул¹⁷²⁰ оби зулол
 Ҳамчу райҳони тар миёни сафол.¹⁷²¹
 Гуфт бо Бушр, к-эй хучаста рафик,
 Бозпурсам, бигӯ, ки аз чӣ тариқ
 Ин сафолин хуми кушодадаҳон
 То ба лаб ҳаст зери хок ниҳон?
 В-оби ин хум, бигӯ,
 ки то ба кучост,
 Қӯхпоя на, гирди ӯ саҳрост?»
 Гуфт Бушр: «Аз барои музди касе
- 2840 Қарда бошад, ки кардаанд басе.¹⁷²²
 То нагардад ба садмае ба ду ним,
 Дар замин оганидаанд зи бим».¹⁷²³
 Гуфт: «То посухи ту з-ин наमत аст,
 Ҳар чӣ гӯию гуфтай, ғалат аст.
 Оре, оре, касе зи баҳри касе
 Қашад обе ба дӯш ҳар нафасе.
 Хоса, дар водие, ки аз тафу тоб
 Сад дар сад дар ӯ наёбӣ об.

- Ин ватангоҳи домъерон аст,
 2845 Ҷои сайёду сайдкорон аст.
 Оби ин хум,
 ки дарнишохтаанд,
 Аз пай доми сайд сохтаанд.
 То чу ғурму гавазну оҳую гӯр
 Дар биёбон хӯранд тӯъмаи шӯр,
 Ташна гарданду қасди об кунанд,
 Сӯи ин обхӯр шитоб кунанд.¹⁷²⁴
 Марди сайёд роҳ баста бувад,
 Бо камон дар камин нишаста бувад.
 Бизанад сайдро ба хӯрдани об,
 2850 Кунад аз сайди захмхӯрда кабоб.¹⁷²⁵
 Бандхоро чунин кушой гирех,
 То¹⁷²⁶ наюшанда бар ту гӯяд зех».
- Бушр гуфт: «Эй нухуфтагӯи ҷаҳон,
 Ҳар касеро ақидаест ниҳон.
 Ману ту з-он чӣ дар ниҳон¹⁷²⁷ дорем,
 Ба ҳама кас зан(н) он чунон дорем.
 Бад маяндеш гуфтамаст пешӣ,
 Оқибат бад кунад бадандешӣ».
- Чун бар он об¹⁷²⁸ суфра бикшоданд,
 2855 Нон бихӯрданду об дардоданд.
 Обе алҳақ ба ташнагон дарх(в) ард,
 Равшану хушгувору софею сард.
 Бонг бар Бушр зад Малехо тез,
 Қи аз он¹⁷²⁹ сӯтарак нишин, бархез.
 То дар ин оби хушгувор шавам,
 Шӯям андому беғубор шавам.
 Аз арақҳои шӯри танфарсой
 Чирк бар ман нишаста сар то пой.
 Чирки танро зи тан фуру шӯям,
 2860 Поку покиза сӯи раҳ¹⁷³⁰ пӯям.
 В-он гаҳ ин хум ба санг пора кунам,
 Сайдро аз газанд чора кунам».

- Бушр гуфт: «Эй салимдил, бархез,
Дар чунин хум мабош рангомез.
Оби¹⁷³¹ ӯ хӯрда бо дилангезӣ,
Чирки танро чаро дар ӯ резӣ?!
Ҳар кӣ обе хӯрад, ки бинвозад,
Дар вай оби даҳан наяндозад.
Сирка натвон бар ойна судан,
2865 Софиеро ба дурд¹⁷³² олудан.¹⁷³³
То дигар ташна чун ба тоб¹⁷³⁴ расад,
З-оби¹⁷³⁵ нӯшини ӯ ба об¹⁷³⁶ расад».
Марди бадроӣ гуфти ӯ нашнид,
Гавҳари¹⁷³⁷ зишти хеш кард паид.
Қома бар¹⁷³⁸ канду чумла бар ҳам баст,
Хештан ғирд карду дар хум част.
Чун дарун шуд,¹⁷³⁹ на хум, ки чоҳе буд,
То буни чаҳ дароз роҳе буд.
Бо аҷал зиракӣ ба кор нашуд,
2870 Чон бaсе канду растагор нашуд.
З-об хӯрдан танаш ба тоб афтод,
Оқибат ғарқа шуд, дар об афтод.
Бушр аз он сӯ нишаста дил зада тоб
Аз пай об карда дида пуроб.
Гуфт: «Боз ин ҳаромзодаи хом
Қард бар ман саломи хеш ҳаром.
Тарсам, ин
 чиркини намунахисол¹⁷⁴⁰
Орад олудагӣ ба оби зулол.
Обро чирки ӯ кунад бадранг,
2875 В-онгаҳе дар сафол дорад санг.
Ин бадандешӣ аз бадон ояд,
На зи покону бихрадон ояд.
Ҳеҷ касро чунин рафиқ мабод,
Инчунин сифла чуз ғариқ мабод».
Чун дар ин гуфтугӯй зад нафасе,
Мард н-омад, бар ин гузашт бaсе.

- Сӯн хум шуд ба чустучӯи рафик
 В-огаҳӣ на ки хоҷа гашт ғарик.
 Ғарқае дид, ҷони ӯ шуда гум,
 2880 Сари чун хум ниҳода бар сари хум.
 Турфа дармонд, к-ин ҷӣ шояд буд,
 Ҷӯбе аз шохи он дарахт рабуд.
 Ҳам ба болои найзае каму беш
 Сода кардаш ба чангу нохуни хеш.
 Чун масоҳатгарони дарьёӣ
 Зад дар он хум ба обпаймоӣ.
 Хум раҳо кун, ки дид чоҳе жарф,
 Сар ба оҷур бароварида шигарф.
 2885 Нимаи хум ниҳода бар сари ӯ,
 То дада¹⁷⁴¹ гум шавад шиновари ӯ.
 Баркашид он ғарикро ба шитоб,
 Дар ҷаҳи хок бурдаш¹⁷⁴² аз ҷаҳи об.
 Чун даранбошташ ба хоку ба санг,
 Бар суринаш нишаст бо дили танг.
 Гуфт, к-он гурбузию роят ку?
 В-он дарафши гиреҳкушоят ку?
 В-он ҳама даъвият ба чорагарӣ
 Бо даду деу одамию парӣ
 В-он ки гуфтӣ зи ҳафт чархи баланд
 2890 Ғайбро сар дароварам ба каманд.
 Ку шуд он даъвии дувоздаҳ¹⁷⁴³ фан,
 В-он ҳама мардӣ,¹⁷⁴⁴
 эй на марду на зан?!
 В-он намудан, ки бингарам пешӣ
 Қорҳоро ба¹⁷⁴⁵ чобукандешӣ.
 Чоҳе он гоҳ саркушода ба пеш
 Чун надидӣ ба дурбинии хеш?
 В-он ки моро бар ончунон обе
 Фаслҳо гуфта шуд зи ҳар бобе.
 Фасли мо гар ба ҳам шуморе дошт,
 2895 Он нагуфтем, к-асли коре дошт.¹⁷⁴⁶

- Ҳар чӣ дар оби он хум афгандем,¹⁷⁴⁷
 Оташ андар хуми худ огандем.¹⁷⁴⁸
 Нақши он коргаҳ дигаргун буд,
 Аз ҳисоби ману ту берун буд.
 То фалак риштаро гиреҳ додаст,
 Бар сари ришта кас нааяфтадаст,
 Гарчи ҳар чӣ дар он наMAT гуфтем,
 Ҳар ду з-андешаи ғалат гуфтем.¹⁷⁴⁹
 Ту бад-он ғарқайю ман растам,
 2900 Ки ту шокир наию ман ҳастам.
 Ту, ки доми баҳоимаш хондӣ,
 Чун баҳоим ба дом дармондӣ.
 Ман ба некӣ бад-ӯ гумон бурдам,
 Неки ман нек буду ҷон бурдам».
- Ин сухан гуфту аз замин бархост,
 Рахти ӯ бозҷуст аз чапу рост.
 Рафту бардошт як ба як салабаш,
 Даққи мисрӣ амомаи қасабаш.
 Чунки мӯҳр аз навард бозкушод,
 2905 Қисае з-он миён ба зер¹⁷⁵⁰ уфтод.
 Зари мисрӣ дар ӯ ҳазор дуруст,
 З-он кӯҳан сиккаҳо,
 ки буд нахуст.
 Мӯҳр бинҳоду меҳр аз ӯ бардошт,
 Ҳамчунон сар ба мӯҳри худ бигзошт.
 Гуфт: «Шарт он бувад, ки ҷомаи ӯ
 Бо зару зинату амомаи ӯ,
 Ҷумла дарбандаму ниғаҳ дорам,
 Ба касе, к-аҳли ӯст, биспорам.
 Бозпурсам, сарои ӯ ба кучост,
 2910 Бирасонам ба он,¹⁷⁵¹ ки аҳли сарост.
 Чун зи ман н-омад истионати ӯ,
 Накунам ғадр дар амонати ӯ.¹⁷⁵²
 Гар ман онҳо қунам, ки ӯ кардаст,
 Ҳам аз онҳо хӯрам, ки ӯ х(в) ардаст.

- Хамчунон он навардро дарбаст,
 Чунки дарбаста шуд, гирифт ба даст.
 Раҳравӣ даргирифтӯ роҳ навашт,
 Сӯи шаҳр омад аз каронаи дашт.¹⁷⁵³
 Чун даросуд як-ду рӯз ба шаҳр,
 2915 Дод¹⁷⁵⁴ аз хобу хӯрд худро¹⁷⁵⁵ баҳр.
 Он амома ба ҳар касе бинмуд,
 Ки худованди ин кӣ шояд буд?
 Зодмарде амомаро бишнохт,
 Гуфт: «Лахте раҳат бибояд тохт.
 Дар фалон кӯй чандумин¹⁷⁵⁶ хона,
 Ҳаст кохе баланду шоҳона.
 Дар бизан, к-он дар остонаи ўст,
 Бегумон шав, ки хона хонаи ўст».
 Бушр бо чомаву амомаву зар
 2920 Сӯи он хона шуд, ки ёфт хабар.
 Дар зад, омад шакарлабе дилбанд,
 Боз кард он дари равоқи баланд.
 Гуфт: «Кореву ҳоҷате бинмой,
 То барорам чунон ки бошад рой».
 Бушр гуфто: «Бизоате дорам,
 Бонуи хона ку, ки¹⁷⁵⁷ биспорам.
 Гар дарун омадан ба хона равост,
 То дароям, сухан бигӯям рост
 Ки Малехои осмонфарҳанг
 2925 Аз замона чӣ рев¹⁷⁵⁸ диду чӣ ранг.¹⁷⁵⁹
 Зан дарун бурдаш аз буруни сарой,
 Бар канори бисот кардаш чой.
 Хештан рӯй кард¹⁷⁶⁰ зери ниқоб,
 Гуфт:¹⁷⁶¹ «Баргӯ сухан,
 ки ҳаст савоб».
 Бушр ҳар қиссае, ки буд, тамом
 Гуфт бо моҳрӯи симандом.
 Он ба ҳамсӯҳбатӣ расидани ў,
 Дар хунарҳо сухан шунидани ў,¹⁷⁶²

- В-он барошуфтана ш чу бадмастон,
 2930 Даъвӣ ангехтан ба ҳар дастон;
 В-он ба ҳар чиз бадгумон будан,
 Хубиеро ба зишти олудан;
 В-он чаҳ аз баҳри дигарон кандан,
 Хештанро дар он чаҳ афгандан,
 В-он шудан чун муҳит мавҷзанаш,
 Оқибат мондан об¹⁷⁶³ дар даҳанаш.
 Чун фуру гуфт, ҳар¹⁷⁶⁴ чӣ дид ҳама
 В-он¹⁷⁶⁵ чӣ з-он бевафо шунид ҳама,
 Гуфт, к-ӯ ғарқа шуд, бақои ту бод,
 2935 Ҷои ӯ хок, ҳона ҷои ту бод.
 Ҷефае, к-об шуста будаш пок,
 Дарсупурдам¹⁷⁶⁶ ба ганҷхонаи хок.
 Рахти ӯ ҳар чӣ буд, дарбастам,
 В-инак, инак,
 гирифта дар дастам.
 Ҷомаву зар ниҳод ҳоли пеш,
 Қард равшан дурустқории хеш.¹⁷⁶⁷
 Зан зане буд кордону шигарф,
 Он варақ бозхонд ҳарф ба ҳарф.
 Соате з-он сухан парешон гашт,
 2940 Обе аз чашм рехту з-об гузашт.
 Посухаш дод, к-эй ҳумоюнрой,
 Нек мардӣ зи бандағони худой.
 Офарин бар ҳалолзодағият,
 Бар латифию¹⁷⁶⁸ рӯкушодағият.
 Қӣ кунад ҳаргиз ин ҷавонмардӣ,
 Қи ту дар ҳаққи бекасон қардӣ?
 Некмардӣ на он бувад, ки касе
 Бибарад анғубине аз мағасе.
 Некмард он бувад, ки дар қораш
 2945 Раҳна н-орад фиреби динораш.
 Шуд Малехову тан ба хок супурд,
 Ҷон ба ҷое, ки лоиқ омад, бурд.

- Он чї гуфтї зи бадписандон буд,
 Рост гуфтї, ҳазор чандон буд.
 Буд кораш ҳама ситамгорї,
 Бевафою мардумозорї.
 Қард бисъёр чавр бар зану мард
 Бар чуноне чунин бувад дарх (в) ард.¹⁷⁶⁹
 Ба ақидат¹⁷⁷⁰ чухуди кинасиришт,
 2950 Морнайрангу аждаҳойкуништ.
 Солҳо шуд, ки ман ба ранҷам¹⁷⁷¹ аз ӯ,
 Қуз бадї ҳеч барнасанҷам¹⁷⁷² аз ӯ.
 Ман ба болини нарми¹⁷⁷³ ӯ хуфта,
 Ӯ ба ман-бардурӯғҳо¹⁷⁷⁴ гуфта.
 Ман зи бодаш¹⁷⁷⁵ сипар фиғанда чу меғ,
 Ӯ кашида чу барқ бар ман теғ.
 Чун худо дафъ кардаш аз сари ман,
 Рафт ғавғои меҳнат аз дари¹⁷⁷⁶ ман.
 Гар бад, ар нек буд, рӯй нахуфт,
 2955 Аз паси мурда бад нашојд гуфт.
 Пои ӯ аз миёна берун шуд,
 Ҳоли пайванди мо дигаргун шуд.
 Ту аз он чо,
 ки мардикори манї,
 Ба занашӯї ихтиёрї манї.
 Мояву мулк ҳасту ситру чамол,
 Беҳ аз ин кай расад¹⁷⁷⁷ ба чуфти ҳалол?
 Ба никоҳе, ки он худо фармуд,
 Кори моро фароҳам овар зуд.
 Ман ба чуфтї¹⁷⁷⁸ туро писандидам,
 2960 Ки чавонмардии туро¹⁷⁷⁹ дидам.
 Ту ба ман гар иродате дорї,
 То кунам даъвии парасторї.
 Қисса шуд гуфта ҳасби ҳол ин аст,
 Мол дорам бaсе, чамол ин аст».
- В-онгаҳе бурқаъ аз қамар бардошт,
 Мӯҳри хушк аз ақиқи тар бардошт.

- Бушр чун хубию чамолаш дид,
 Фитнаи чашму сеҳри¹⁷⁸⁰ холаш дид
 Он паричеҳра буд, к-аввали рӯз,
 2965 Дида будаш чунон чаҳонафрӯз.
 Наърае зад чунон ки рафт аз ҳуш,
 Ҳалқа дар гӯши ёри ҳалқабагӯш.
 Чун чунон дид, нӯшлаб биштофт,
 Бӯй хуш карду қони¹⁷⁸¹ ӯ даръёфт.
 Ҳушрафта чу¹⁷⁸² ҳушьёфта шуд,
 Сараш аз тоби шарм тофта шуд.
 Гуфт: «Гар¹⁷⁸³ шефтаам зи ишқи парӣ,
 То ба девонагӣ гумон набарӣ,
 Гар бувад дев дида афтода,
 2970 Ман парӣ дидам,¹⁷⁸⁴ эй паризода.
 В-ин ки¹⁷⁸⁵ бинӣ, на меҳри¹⁷⁸⁶ имрӯз аст,
 Дер бошад, ки дар ман ин сӯз аст,
 Ки фалон рӯз дар фалон раҳи танг
 Бурқаъатро рабуд бод¹⁷⁸⁷ аз чанг.
 Ман туро дидаму зи даст шудам,
 Маи васлат нахӯрда маст шудам.
 Сӯхтам дар ғами ниҳонии ту,
 Рафт қонам зи меҳрубонии ту.
 Гарчи як дам нарафтӣ аз ёдам,
 2975 Бо касе рози хеш накшодам.
 Чунки сабрам даруфтод зи пой,
 Рафтаму даргурехтам ба худой.
 То худоям ба фазлу раҳмати хеш
 Оварид, он чӣ шарт бошад¹⁷⁸⁸ пеш.
 Чун¹⁷⁸⁹ накардам тамаъ чу булҳавасон
 Дар ҳарими чамолу моли касон,
 Давлате, к-ӯ¹⁷⁹⁰ чамолу молам дод,
 Н-аз ҳаром,
 инак¹⁷⁹¹ аз ҳалолам дод».
- Зан чу аз рағбати вай оғаҳ шуд,
 2980 Рағбаташ з-он чӣ¹⁷⁹² буд, яке даҳ шуд.

- Бушр, к-он хурпайкараш бинвохт,¹⁷⁹³
 Рафт беруну кори хеш бисохт.
 Гашт бо ū ба шарти ковин чуфт,
 Неъмате ёфт, шукри неъмат гуфт.
 Бо паричехра коми дил меронд,
 Бар худ афсуни чашми бад мехонд.
 Аз чухуде раҳонд шоҳеро,
 Дур кард аз кусуф моҳеро.
 Аз парандаш ғиёри¹⁷⁹⁴ зардӣ шуст,
 2985 Барги савсан зи шанбалидаш руст.
 Чун надид¹⁷⁹⁵ аз биҳиштиён дураш,
 Чомае сабз дӯхт¹⁷⁹⁶ чун ҳураш.
 Сабзпӯшӣ беҳ аз аломати зард,
 Сабзӣ омад ба сарвбун дарх(в) ард.
 Рангсабзӣ¹⁷⁹⁷ силоҳи кишта бувад,
 Сабзӣ ороиши фаришта бувад.
 Қон ба сабзӣ гирояд аз ҳама чиз,
 Чашм равшан ба сабза гардад низ.
 Рустаниро ба сабзӣ оҳанг аст,
 2990 Ҳама сарсабзие бад¹⁷⁹⁸-ин ранг аст.
 Қисса чун гуфт моҳи базморой,
 Шаҳ дар оғӯши хеш кардаш чой.

**НИШАСТАНИ БАҲРОМ РҶЗИ СЕШАНБЕ
 ДАР ГУНБАДИ СУРҲ
 ВА АФСОНА ГУФТАНИ ДУХТАРИ
 ПОДШОҲИ ИҚЛИМИ ЧАҲОРУМ**

Рӯзе аз рӯзҳои даймоҳӣ,
 Чун шаби тирамаҳ ба кӯтоҳӣ,
 Аз дигар рӯзи ҳафта он беҳ буд,
 Нофи ҳафта магар сешанбе буд.
 Рӯзи баҳрому ранги баҳромӣ,
 Шоҳ бо ҳар ду карда ҳамномӣ,

- Сурх¹⁷⁹⁹ дар сурх зеваре барсохт,¹⁸⁰⁰
2995 Субҳгаҳ сӯи сурхгунбад тохт.
Бонуи сурхрӯи сақлобӣ
Он ба ранг оташе,¹⁸⁰¹ ба лутф¹⁸⁰² обӣ,
Ба парасторияш миён дарбаст,
Хуш бувад моҳи офтобпараст.¹⁸⁰³
Шаб чу манчуқ баркашид баланд,
Тоқи хуршедро дарид¹⁸⁰⁴ паранд.
Шоҳ аз он сурх себи шаҳдомез
Хост афсонае нишотангез.
Нозанин сар натофт аз рояш,
3000 Дур фишонд аз ақиқ дар пояш.
К-эӣ фалак остони¹⁸⁰⁵ даргаҳи ту,
Қурси хуршед моҳи хиргаҳи ту.
Бартар аз ҳар¹⁸⁰⁶ дуре, ки битвон суфт,
Беҳтар аз ҳар сухан, ки битвон¹⁸⁰⁷ гуфт,
Кас ба гирдат расид натвонад,
Қӯр бод он, ки дид натвонад.
Чун дуое чунин ба поён бурд,
Лаъли конро ба кони лаъл супурд:

АФСОНА

- Гуфт, к-аз чумлаи вилояти Рус,
3005 Буд шаҳре ба некӯӣ¹⁸⁰⁸ чу арӯс.
Подшоҳе дар ӯ иморатсоз
Духтаре дошт парварида ба ноз.
Дилфиребе,
ба ғамза чодубанд,
Гулрухе қоматаш чу сарви баланд.
Рух ба хубӣ зи моҳ дилкаштар,
Лаб ба ширинӣ аз шакар х(в)аштар.
Зӯхрае дил зи Муштарӣ бурда,
Шаккару шамъ пеши ӯ мурда.

- Тунги шаккар зи тангии шакараш
3010 Таигдилтар зи ҳалқаи карамаш.
Мушк бо зулфи ӯ чигархоре,¹⁸⁰⁹
Гул зи райҳони боғи ӯ хоре.
Қадде афрӯхта¹⁸¹⁰ чу сарв ба боғ,
Рӯе афрӯхта чу шамъу чароғ.
Тозарӯеш тозатар зи баҳор,
Хубрангеш хубтар зи нигор.
Хоби наргис хумори дидаи ӯ,
Нози насрин дирамхаридаи ӯ.
Оби гул хоки раҳпарастонаш,
3015 Гул камарбанди¹⁸¹¹ зердастонаш.
Ба чуз аз хубию шакархандӣ
Дошт пирояи ҳунармандӣ.¹⁸¹²
Дониш омӯхта зи ҳар насаке,
Дарнабишта зи ҳар фане вараке.
Хонда найранги номҳои ҷаҳон,
Ҷодуиҳою чизҳои ниҳон.
Даркашида ниқоби зулф ба рӯй,
Сар кашида зи борномаи шӯй.
Он ки дар даври хеш тоқ бувад,
3020 Сӯи чуфташ кай иттифоқ бувад.
Чун шуд овоза дар ҷаҳон машхур,
К-омадаст аз бихишти ризвон хур.
Моҳу хуршед баччае зодаст,
Зӯхра шири Аторудааш додаст,
Рағбати ҳар касе бад-ӯ шуд гарм,
Омад аз ҳар сӯе шафоати нарм!¹⁸¹³
Ин ба зӯр,
 он ба зар ҳаме кӯшид,
В-ӯ зари худ ба зӯр мепӯшид.
Падар аз чустучӯи номварон,
3025 Қ-он санамро ризо надид дар он,
Гашт оқиз, ки чора чун созад,
Нард бо сад ҳариф чун бозад?

Духтари хубрӯи хилватсоз
Дасти хоҳандагон чу дид дароз,
Чуст кӯхе дар он диёр баланд,
Дур чун даври осмон зи газанд.
Дод кардан бар ӯ ҳисоре ҷуст,
Гуфтӣ,

аз мағзи кӯҳ кӯхе руст.

- 3030 Пӯзиш ангехт в-аз падар дархост,
То кунад барги роҳи рафтан рост.
Падари меҳрубон аз он дурӣ
Гарчи ранҷид, дод дастуре.
То чу шахдаш зи хона гардад дур,
Дарнаёяд зи бому дар занбӯр.
Низ чун дар ҳисор бошад ганҷ,
Посбонро зи дузд н-ояд ранҷ.
В-он арӯси ҳисорӣ аз сари ноз
Қард¹⁸¹⁴ кори¹⁸¹⁵ ҳисори хеш ба соз.¹⁸¹⁶
Чун бад-он маҳкамӣ ҳисоре баст,
- 3035 Рафту чун ганҷ дар ҳисор нишаст.
Симтан¹⁸¹⁷ чун дар устуворӣ шуд,
Номи ӯ бонуи ҳисорӣ шуд.
Дузди ганҷ аз ҳисори ӯ очиз,
Қ-оҳанин қалъа буд чу рӯйин диз.
Ӯ дар он диз чу бонуи сақлоб
Ҳеҷ дизбону он надида¹⁸¹⁸ ба хоб.
Роҳ барбаста роҳдоронро,
Дӯхта коми комгоронро.
Дар ҳама коре он хунарпеша
- 3040 Чорагар буду чобукандеша.
Анҷуми чархро мизоҷшинос,
Табъҳоро ба ҳам гирифта қиёс.
Бар табоеъ тамом ёфта даст,
Рози рӯҳонӣ оварида ба шаст,
Қи зи ҳар хушку тар чӣ шояд қард,
Чун шавад об гарму оташ сард?

- Мардумонро чӣ мекунад мардум,
В-анҷуманро чӣ медиҳад анҷум?
Ҳар чӣ фарҳангро ба кор ояд,
3045 В-одамизозро биёрояд.
Ҳама оварда буд зери навард,
Он ба сурат зану ба маънӣ мард.
Чун шикейбанда шуд дар он бора,
Дил зи мардум бурид якбора.
Баст¹⁸¹⁹ дар роҳи он ҳисори баланд
Аз сари зиракӣ тилисме чанд.
Пайкари ҳар тилисм аз оҳану санг,
Ҳар яке даҳрае гирифта ба чанг.
Ҳар кӣ рафтӣ дар он гузаргаҳи бим,
3050 Гаштӣ аз захи ми теғҳо ба ду ним.
Чуз яке к-ӯ рақибӣ он диз буд,
Ҳар кӣ он роҳ рафт, очиз буд.
В-он рақибе,
ки буд маҳрами кор,
Раҳ нарафтӣ магар ба гомӣ¹⁸²⁰ шумор.
Гар яке пайғалат шудӣ зи садаш,
Уфтодӣ сараш зи колбадаш.
Аз тилисме бад-ӯ расидӣ теғ,
Моҳи умраш ниҳон шудӣ дар меғ.
Дари он бора, к-осмонӣ буд,
3055 Чун дари осмон ниҳонӣ буд.
Гар давидӣ муҳандисе як моҳ,
Бар дараш чун фалак набурдӣ роҳ.
Он парипайкари ҳисорнишин
Буд наққоши корхонаи Чин.
Чун қаламро ба нақш пайвасти,
Обро чун садаф гиреҳ бастӣ.
Аз саводи қалам чу турраи хур
Соҷаро нақш барзадӣ бар¹⁸²¹ нур.
Чун дар он бурҷ шаҳрбандӣ ёфт,
3060 Бурҷ аз он моҳ баҳрамандӣ ёфт.

- Хома бардошт, пой то сари хеш,
 Бар паранде нигошт пайкари хеш.
 Бар сари сурати парандсиришт,
 Ба хате ҳарчӣ хубтар бинавишт,
 Қ-аз ҷаҳон ҳар киро ҳавои ман аст,
 Бо чунин қалъае, ки ҷои ман аст,
 Гу, чу парвона дар назораи нур
 Пой дарнех, сухан магуӣ аз дур.
 Бар чунин қалъа мард ёбад бор,
 3065 Нест номардро дар ин диз кор.
 Ҳар киро ин нигор¹⁸²² мебояд,
 На яке ҷон, ҳазор мебояд.
 Ҳимматаш сӯи роҳ бояд дошт,
 Чор шарташ нигоҳ бояд дошт:
 Шарти аввал дар ин занашӯӣ
 Некномӣ шудасту некӯӣ.
 Дуввумин шарт он, ки аз сари рой
 Гардад ин роҳро тилисмкушой.
 Севумин шарт он, ки аз пайванд
 3070 Чун кушояд тилисмҳоро банд,
 Дари ин диз нишон диҳад, ки кадом
 То зи дар ҷуфти ман шавад,
 на зи бом.
 Чорумин шарт агар ба ҷой орад,
 Раҳ сӯи шаҳр зери пой орад,
 То ман оям ба боргоҳи падар,
 Пурсам аз вай ҳадисҳои¹⁸²³ ҳунар.
 Гар ҷавобам диҳад, чунон ки сазост,
 Хоҳам уро чунон ки шарти вафост.
 Шӯи ман бошад он гиромӣ мард,
 3075 Қ-он ҷӣ гуфтам тамом донад кард.
 В-он ки з-ин шарт бигзарад тани ӯ,
 Хуни бешарти ӯ ба гардани ӯ.
 Ҳар кӣ ин шартро¹⁸²⁴ наку дорад,
 Қимиён саодат ӯ дорад.

В-он ки пай бар сухан надонад бурд,
Гар бузург аст,

зуд гардад хурд.

Чун зи тартиби ин варақ пардохт,
Пеши он кас, ки аҳл буд, андохт.

3080 Гуфт: «Бархезу ин варақ бардор,
В-ин табақпӯш аз ин табақ бардор.

Бар дари шаҳр шав ба ҷои баланд,
В-ин варақро ба тоҷи дар дарбанд.

То зи шаҳрию лашкарӣ ҳар кас,
Қ-афтадаш бар ҷу ман арӯс ҳавас,

Ба чунин шарт роҳ баргирад,

Ё шавад мири қалъа, ё мирад».

Шуд парастанда в-он варақ бардошт,

Печ бар печ роҳро бигзошт.

Бар дари шаҳр баст пайкари моҳ,

3085 То дар ӯ ошиқон кунанд нигоҳ.

Ҳар киро рағбат уфтад, хезад,

Хуни худро ба дасти худ резад.

Чун ба ҳар тахтгиру тоҷваре

З-ин ҳикоят расида шуд хабаре,

Бар таманнои он ҳадиси газоф

Сар ниҳоданд мардум аз атроф.

Ҳар кас аз гармии ҷавонии хеш

Дод барбод зиндагонии хеш.

Ҳар кӣ дар роҳи ӯ ниҳодӣ гом,

3090 Гаштӣ аз захми теғ душманком.

Ҳеч кӯшандае ба чораю рой

Нашуд он қалъаро тилисмкушой.

В-он ки лахте намуд чорагарӣ,

Ҳам фусунаш зи чора шуд сипарӣ.

Гарчи бикшод аз он тилисме чанд:

Бар дигарҳо нагашт нерӯманд.

Аз сари беҳудию берой

Дар сари кор шуд ба расвой.

- Бемуроде, к-аз ӯ муяссар шуд,
3095 Чанд барнои хуб дар сар шуд.
Қас аз он раҳ халос дида набуд,
Ҳама раҳ ҷуз сари бурида набуд.
Ҳар саре, к-аз сарон буридандӣ,
Ба дари шаҳр баркашидандӣ.
То зи бас сар,
ки шуд бурида ба қаҳр,
Қалла бар қалла баста шуд дари шаҳр.
Гирди гетӣ чу бингарӣ ҳама ҷой
Набувад ҷуз ба сур¹⁸²⁵ шаҳророй.
В-он парирух, ки шуд ситезаи ҳур,
3100 Шаҳре ораста ба сар, на ба сур.
Норасида ба сояи дари ӯ
Эй басо сар, ки рафт дар сари ӯ.
Аз бузургони подшаҳзода
Буд зебо ҷавоне озода.
Зираку зӯрманду хубу далер,
Сайди шамшери ӯ чӣ гӯру чӣ шер,
Рӯзе аз шаҳр шуд ба сӯи шикор,
То шукуфта шавад чу тозабаҳор.
Дид як нӯшнома бар дари шаҳр.
3105 Гирди ӯ сад ҳазор шишаи заҳр.
Пайкаре баста бар саводи паранд,
Пайкаре дилфиребу¹⁸²⁶ дидаписанд.
Сурате, к-аз ҷамолу зебоӣ
Бурд аз ӯ дар замон шикебоӣ.
Офарин гуфт бар чунон қаламе,
Қ-ояд аз нӯгаш он чунон рақаме.
Гирди он сурати ҷаҳонорой
Сад сар овехта зи сар то пой.
Гуфт: «Аз ин гавҳари наҳанговез
3110 Чун гурезам, ки нест ҷои гурез?
З-ин ҳаваснома гар бидорам даст,
Оварад дар танам шикеб шикаст.

- Гар дилам з-ин ҳавас бадар нашавад,
 Сар шавад в-ин ҳавас зи сар нашавад.
 Бар паранд арчи сурате зебост,¹⁸²⁷
 Мор бо ганчу хор бо хурмоист.
 Ин ҳама сар бурида шуд боре,
 Ҳеҷ касро¹⁸²⁸ басар нашуд ¹⁸²⁹ коре.
 Сари ман низ рафта гир, чӣ суд,
 3115 Хокие гашта гир хоколуд.
 Гарна з-ин ришта боздорам даст,
 Сар бар ин ришта боз бояд баист.
 Гар далерӣ кунам ба ҷон суфтаи,
 Чун тавонам ба тарки ҷон гуфтаи?
 Боз гуфт:
 «Ин парандро париён
 Бастанд аз барои муштариён.
 Пеши афсуни он чунон парие
 Натавон рафт бе фусунгарие.
 То забонбанди он парӣ накунам,
 3120 Сар ин кор сар-сарӣ накунам.
 Чорае боядам на хурд, бузург:
 То раҳад гӯсфандам аз дами гург.
 Ҳар кӣ дар кор сахтгир шавад,
 Назми кораш халалпазир шавад.
 Дар тасарруф мабош хурдандеш,
 То зиёне бузург н-ояд пеш.
 Соз бар пардаи ҷаҳон месоз,
 Сусти мегиру сахт меандоз.
 Дилам аз хотирам харобтар аст,
 3125 Чигарам аз дилам каботтар аст.
 Ба чунин дил чӣ гуна бошам шод,
 В-аз чунин хотире чӣ орам ёд?»
 Ин сухан гуфту лахте андӯх х(в) ард,
 В-аз нафас баркашид боде сард.
 Об дар дида з-он назора гузашт,
 Натъ бо теғ диду сар бо ташт.

- Ин ҳавасро, чунон ки буд, нахуфт,
 Бо кас андешае, ки дошт,¹⁸³⁰ нагуфт.
 Рӯзу шаб буд бо диле пурсӯз,
 3130 На шабаш шаб буду на рӯзаш рӯз.¹⁸³¹
 Ҳар саҳаргаҳ ба орзӯи тамои
 То дари шаҳр баргирифтӣ гом.
 Дидӣ он пайкари навойинро,
 Гӯри Фарҳоду Қасри Ширинро.
 Он гирехро ба сад ҳазор калид
 Чусту сарриштае нагашт падид.
 Риштае дид сад ҳазораш сар
 В-аз сари ришта кас надод хабар.
 Гарчи бисъёр тохт аз пасу пеш,
 3135 Накушод он гирех зи риштаи хеш.
 Кибр аз он кор барканора ниҳод,
 Рӯй дар чустучӯи чора ниҳод.
 Чорасозе ба ҳар тараф мечуст,
 Ки аз ӯ банди саҳт гардад суст.¹⁸³²
 То хабар ёфт аз хирадманде,
 Девбанде,
 фариштапайванде.
 Дар ҳама тавсане кашида лагом,
 Ба ҳама донише расида тамои.
 Ҳама ҳамдасте уфтодаи ӯ,
 3140 Ҳама дарбастае кушодаи ӯ.
 Чун чавонмард аз он чаҳони ҳунар
 Аз чаҳондидагон шунид хабар,
 Пеши симурғи офтобшукӯҳ
 Шуд чу мурғи паранда кӯҳ ба кӯҳ.
 Ёфташ чун шукуфта гулзоре,
 Дар кучо? Дар харобтар ғоре.
 Зад ба фитроки ӯ чу савсан даст,
 Хидматашро чу гул миён дарбаст.
 Аз сари фаррухию фирӯзӣ
 3145 Қард аз ин Хизр донишомӯзӣ.

- Чун аз он чашма бахра ёфт баче,
 Барзад аз рози хештан нафасе.
 З-он парирую он ҳисори баланд
 В-он ки з-ӯ халқро расид газанд.
 В-он тилисме, ки баст бар раҳи хеш
 В-он фиғандан ҳазор сар дар пеш.
 Ҷумла дар пеши файласуфи куҳан
 Гуфту пинҳон надошт ҳеч суҳан.
 Файласуф аз ҳисобҳои наҳуфт,
 3150 Ҳар чӣ дархӯрд буд, бо ӯ гуфт.
 Чун шуд он чораҷӯӣ чорашинос,
 Боз пас гашт бо ҳазор сипос.
 Рӯзаке чанд чун гирифт қарор,
 Қард бо хештан сиголиши кор.
 З-олати роҳи он гареваи танг
 Ҳар чӣ боисташ, оварид ба чанг.
 Нисбате бозчуст рӯҳонӣ,
 К-орад аз сахтияш ба осонӣ.
 Он чунон к-аз қиёси ӯ бархост,
 3155 Қард тартиби ҳар тилисме рост.
 Аввал аз баҳри он талабгорӣ
 Хост аз тезҳимматон ёрӣ.
 Ҷомаро сурх кард,
 к-ин¹⁸³³ хун аст,
 В-ин тазаллум зи чаври гардун аст.
 Чун ба даръёи хун даромад зуд,
 Ҷома чун дида кард¹⁸³⁴ хунолуд.
 Орзуи худ аз миён бардошт,
 Бонги ташнеъ аз ҷаҳон бардошт.
 Гуфт: «Раҷ аз барои худ набарам,
 3160 Балки хунҳоҳи сад ҳазор сарам.
 Ё зи сарҳо кушоям ин чанбар,
 Ё сари хештан кунам дар сар».
 Чун бад-ин шуғл ҷома бар хун зад,
 Теғ бардошт, хайма берун зад.

- Хар кӣ з-ин шуғл ёфт огоҳӣ,
 К-омад он шердил ба хунхоҳӣ.
 Ҳиммати коргар дар он дарбаст,
 К-ӯ бад-он кор зуд ёбад даст.
 3165 Ҳиммати халқу ройи равшани ӯ
 Дирӯи пӯлод гашт бар тани ӯ.
 В-он гаҳе бар тариқи маъзурӣ
 Хост аз¹⁸³⁵ шоҳи шаҳр дастуре.
 Пас раҳи он ҳисор пеш гирифт,
 Паи тадбири кори хеш гирифт.
 Чун ба наздики он тилисм расид,
 Рахнае карду руқъае бидамид.
 Ҳама найранги он тилисм биканд,
 Баркушод он тилисмро пайванд.
 3170 Ҳар тилисме, ки дид бар сари роҳ,
 Ҳамаро¹⁸³⁶ чанбар уфганд ба чоҳ.
 Чун зи кӯҳ он тилисмҳо бардошт,
 Теғҳоро ба теғи кӯҳ гузошт.
 Бар дари он ҳисор шуд, дарҳол
 Духулро кашид зери давол.
 В-он садоро ба гирди бору чуст,
 Канд, чун чои канда буд дуруст.
 Чун садо рахнаро калид омад,
 Аз сари рахна дар паид омад.
 3175 З-ин ҳикоят чу ёфт огоҳӣ,
 Кас фиристод моҳи хиргоҳӣ.
 Гуфт,
 к-эй рахнабанди роҳкушой,
 Давлатат бар мурод рахнамой,
 Чун кушодӣ тилисмро зи нахуст,
 Дари ганчина ёфтӣ ба дуруст,
 Сар сӯи шаҳр кун чу оби равон,
 Собирӣ кун ду рӯз агар битавон,
 То ман оям ба боргоҳи¹⁸³⁷ падар,
 Озмоиш кунам туро ба хунар,

- Пурсам аз ту чаҳор чизи нахуфт.
- 3180 Гар нахуфта чавоб донӣ гуфт,
 Бо туам дӯстӣ ягона шавад,
 Шуғлу пайванд бебаҳона шавад». 3180
 Мард чун дид комгории хеш,
 Рӯй пас карду раҳ гирифт ба пеш.
 Чун ба шаҳр омад аз ҳисори баланд,
 Аз дари шаҳр баркашид паранд.
 Дарнавишту ба чокаре биспурд,
 Офарин зинда гашту офат мурд.
 Чумла сарҳо,
- ки буд бар дари шаҳр,
- 3185 Аз расанҳо фуру гирифт ба қаҳр.
 Дод то бар вай офарин карданд,
 Бо тани куштагон дафин карданд.
 Шуд сӯи хона бо ҳазор дуруд,
 Мутриб оварду баркашид суруд
 Шаҳриён бар сараш нисорафшон,
 Хама бому дараш нигорафшон,
 Хама хӯрданд як ба як савганд,
 Ки агар шаҳ нахоҳад ин пайванд,
 Шоҳро дар замон табоҳ кунем,
- 3190 Бар худ ўро амиру шоҳ кунем.
 Қ-он сари мо буриду сардӣ кард
 В-ин сари мо раҳонду мардӣ кард,
 В-аз дигар сӯ арӯси зеборӯй
 Шодмон шуд ба хостории шӯй.
 Чун шаб аз нофаҳои мушки сиёх
 Ғолия суд бар имории моҳ,
 Дар иморӣ нишаст бо дили х(в)аш,
 Моҳ дар мавкабаш иморикаш.
 Сӯи кох омад аз гареваи кӯх,
- 3195 Кох аз ӯ ёфт чун шукуфа шукӯх.
 Падар аз диданаш чу гул бишкуфт,
 Духтар аҳволи хеш аз ӯ нанхуфт.

- Ҳар чӣ пеш омадаш зи неку зи бад,
 Қард бо ӯ ҳама ҳикояти х(в)ад.
 З-он саворон, к-аз ӯ пиёда шуданд,
 Чоҳ канданду дарфитода шуданд.
 З-он ҳузаброн, ки номи ӯ бурданд,
 В-аз сари аҷз пеши ӯ мурданд.
 То бад-он чо, ки он маликзода
 3200 Буд якбора дил бад-ӯ дода.
 В-он кӣ омад чу кӯҳ пой фишурд,
 Қард як-як тилисмҳоро хурд.
 В-он кӣ бар қалъа комгорӣ ёфт,
 В-аз сари шарти рафта рӯй натофт.
 Чун се шарт аз чаҳор шарт намуд,
 То чаҳорум чӣ гуна хоҳад буд.
 Шоҳ гуфто,
 ки шарти чорум чист,
 Шарти хубон яке кунанд на бист.
 Нӯшлаб гуфт: «Чор мушкили сахт
 3205 Пурсам аз вай ба раҳнамунии бахт.
 Гар бад-ӯ мушкилам кушода шавад,
 Тоҷ бар торакаш ниҳода шавад.
 В-ар дар ин раҳ хараш фуру монад,
 Хиргаҳ он чо занад, ки ӯ донад.
 Вочиб он шуд, ки бомдоди пагоҳ
 Бар сари тахти худ нишинад шоҳ.
 Хонад ӯро ба шарти меҳмонӣ,
 Ман шавам зери парда пинҳонӣ.
 Пурсам ӯро суоли сарбаста,
 3210 То ҷавобам фириштад оҳиста».
 Шоҳ гуфто: «Чунин кунем, равост,
 Ҳар чӣ он кардаӣ ту, кардаӣ мост».
 Бештар з-ин сухан наяфзуданд,
 Дар шабистон шуданду осуданд.
 Бомдодон, ки чархи миноранг
 Гарди ёқут бардамид ба санг,

- Мачлис орошт шах ба расми каён,
Баст бар бандагеш бахт миён.
Анчуман сохт номдоронро,
3215 Ростгӯёну росткоронро.¹⁸³⁸
Хонд шахзодаро ба меҳмонӣ,
Бар сараш кард гавҳарафшонӣ.
Хони заррин ниҳода шуд дар кох,
Танг шуд боргах зи барги фарох.
Аз бaсе орзу, ки бар¹⁸³⁹ хон буд,
Он на хон буд, к-орзудон буд.
Аз хӯришҳо,
ки буд бар чапу рост,
Ҳар кас он хӯрд, к-орзу дархост.
Чун хӯриш хӯрда шуд ба андоза,
3220 Шуд табиат ба парвариш тоза.
Шоҳ фармуд то ба мачлиси хос
Бар маҳакҳо зананд зарри халос.
Худ дарун рафту чои хеш бимонд,
Меҳмонро ба чои хеш нишонд.
Пеши духтар нишаст рӯй ба рӯй,
То чӣ бозигарӣ кунад бо шӯй.
Бозиомӯзи лӯъбатони Тироз
Аз паси парда гашт лӯъбатбоз.
Аз баногӯши худ ду лӯълӯи хурд,
3225 Баркушоду ба хозине биспурд,
К-«ин ба меҳмони мо расон ба шитоб,
Чун расонида шуд, биёр ҷавоб.
Шуд фиристода пеши меҳмон зуд,
В-он чӣ оварда буд, бад-ӯ бинмуд.
Мард лӯълӯи хурд барсанчид,
Абра кардаш чунон ки даргунчид.
З-он ҷавохир, ки буд дархури он,
Сеи дигар ниҳод бар сари он.
Ҳам бад-он пайки номавар додаш,
3230 Сӯи он номвар фиристодаш.

Сангдил чунки дида лӯълӯ панҷ,
Санг бардошт, гашт лӯълӯсанҷ.
Чун каму беш дидашон бар иёр,
Ҳам бар он санг судашон чу ғубор.
Қабзаворе шакар бар он афзуд,
Он дуру он шакар ба як чо суд.
Дод то назди меҳмон биштофт,
Меҳмон боз нуктаро даръёфт.

- 3235 Аз парастанда хост чоме шир,
Ҳар ду дар вай фишонду гуфт: «Бигир»,
Шуд парастанда сӯи бонуи хеш
В-он раҳовардро ниҳод ба пеш.
Бону он шир баргирифтӯ бих(в)ард,
В-он чӣ з-ӯ монда буд,

хамир бикард.

Баркашидаш ба вазн аввал бор,
Як сари мӯй кам накард иёр.
Ҳолӣ ангуштарӣ кушод зи даст,
Дод, то бурд пайки роҳпараст.
Марди бихрад ситуд зи дасти каниз,

- 3240 Пас дар ангушт карду дошт азиз.

Дод якто дуре чаҳонафрӯз,
Шабчароғе ба рӯшноии рӯз.
Боз пас шуд канизӣ хурнаҷод,
Дурри якто ба лаъли якто дод.
Бону он дур ниҳод бар кафи даст,
Икди худро зи якдигар бигсаст.
То дуре ёфт ҳамтавилаи он,
Шабчароғе ҳам аз қабилаи он.

- 3245 Ҳар ду дар риштае кашид ба ҳам
Ину он чун яке на бешу на кам.
Шуд парастанда, дур ба даръё дод,
Балки Хуршедро Сурайё дод.
Чунки бихрад назар ба он андохт,
Он ду ҳамикдро зи ҳам нашнохт.

- Чуз дуй дар миёни он ду хушоб
 Хеч фарке набуд ба равнаку об.
 Мӯхраи азрақ аз ғуломон хост,
 Қ-он дюумро савум наёмад рост.
 Бар сари дур ниҳод мӯхраи хурд,
 3250 Дод, то он ки оварид, бибурд.
 Меҳрубонаш чу мӯхра бо дур дид,
 Мӯхр бар лаб ниҳоду хуш хандид.
 Ситуд он мӯхраю дур аз сари хуш
 Мӯхра дар даст басту дур дар гӯш.
 Бо падар гуфт: «Хезу кор бисоз,
 Баски бар бахти хеш кардам ноз.
 Бахти ман бин,
 чӣ гуна ёри ман аст,
 Қ-ин чунин ёре ихтиёри манаст.
 Ҳамсаре ёфтам, ки ҳамсари у
 3255 Нест кас дар диёру кишвари у.
 Мо, ки доно шудему донодӯст,
 Дониши мо ба зери дониши уст».
- Падар аз лутфи он ҳикояти х(в)аш
 Бо парӣ гуфт, ки-эй фариштаваш,
 Он чӣ¹⁸⁴⁰ ман дидам аз суолу ҷавоб
 Рӯй пӯшида буд¹⁸⁴¹ зери ниқоб.
 Ҳар чӣ рафт аз ҳадисҳои нӯхуфт,
 Як ба як бо манат бибояд гуфт.
 Нозпарвардаи ҳазор ниёз
- 3260 Пардаи рамз баргирифт зи роз.
 Гуфт: Аввал ки тез кардам¹⁸⁴² хуш,
 Иқди лӯълӯ кушодам аз буни гӯш.
 Дар намудори он ду лӯълӯи ноб,¹⁸⁴³
 Умр, гуфтам, дурӯза шуд, даръёб,
 У, ки бар ду сеи дигар бифузуд,
 Гуфт: «Агар панҷ бигзарад ҳам, зуд».
 Ман, ки шаккар ба дур дарафзудам
 В-он дуру в-он шакар ба ҳам судам.

- Гуфтам, ин умри шаҳватолуда
 3265 Чун дуру чун шакар ба ҳам суда.
 Ба фусуну ба кимие кардан
 Кӣ тавонад зи ҳам чудо кардан?
 У, ки шире дар он миён андохт,
 То яке монду дигаре бигдохт.
 Гуфт: «Шаккар, ки бо дур омезад,
 Ба яке қатра шир бархезад».
 Ман, ки хӯрдам шакар зи соғари ӯ,
 Ширхоре будам баробари ӯ.
 В-он ки ангуштаре фиристодам,
 3270 Ба никоҳи худааш ризо додам.
 ӯ, ки дод он гуҳар, ниҳонӣ гуфт,
 Ки чу гавҳар маро наёбӣ чуфт.
 Ман, ки ҳам икди гавҳараш бастам,
 Вонамудам,
 ки, чуфти ӯ ҳастам.
 ӯ, ки¹⁸⁴⁴ дар чустуҷӯи он ду гуҳар
 Севвумӣ дар қаҳон надид дигар.
 Мӯҳраи азрак оварид ба даст
 В-аз паи чашми бад дар эшон баст.
 Ман, ки мӯҳра ба худ¹⁸⁴⁵ баромудам,
 3275 Сар ба мӯҳри ризои ӯ будам.
 Мӯҳраи меҳри ӯ ба синаи ман
 Мӯҳри ганҷ аст бар хазинаи ман.
 Бар вай аз панҷ рози пинҳонӣ
 Панҷ навбат задам ба султонӣ».
 Шоҳ чун дид тавсанеро ром,
 Рафта хомӣ ба тозиёнаи хом.
 Қард бар суннати заносӯй
 Ҳар чӣ бояд зи шарти некӯй.
 Дар шакаррези сури¹⁸⁴⁶ ӯ биншаст,
 3280 Зӯҳраро бо Суҳайл кобин баст.
 Базме орош чун бисоти бихишт,
 Базмгаҳро ба мушку уд сиришт.

- Кард пиroyн арӯсӣ рост,
 Сарву гулро нишонду худ бархост.
 Ду сабукрӯхро ба ҳам биспурд,
 Хештан з-ин миён гаронӣ бурд,
 Қонкани лаъл чун расид ба кон,
 Ҷонканеро мадад расид зи чон.
 Гоҳ рух бӯса доду гоҳ лабаш,
 3285 Гоҳ нораш газиду гаҳ рутабаш.
 Охир алмос ёфт ба дури даст,
 Боз бар синаи тазарв нишаст.
 Мӯҳраи хеш дид дар дасташ,
 Мехри худ дар ду наргиси масташ.
 Гавҳарашро ба мӯҳри худ нагзошт,¹³⁴⁷
 Мӯҳри гавҳар зи ганчи ӯ бардошт.
 Зист бо ӯ ба нозу қомаи хеш,
 Чун рухаш сурх кард қомаи хеш,
 Қ-аввалин рӯз бар сапедии ҳол
 3290 Сурхии қомаю гирифт ба фол.
 Чун бад-он сурхӣ аз сиёҳӣ раст,
 Зевари сурх доштӣ пайваст.
 Чун ба сурхӣ барот рондандаш,
 Малики сурхқома хондандаш.
 Сурхӣ ороише навоӣ аст,
 Гавҳари сурхро баҳо з-ин аст.
 Зар, ки гӯгирди сурх шуд лақабаш,
 Сурхӣ омад нақӯтарин салабаш.
 Хун, ки омезиши равон дорад,
 3295 Сурх аз он шуд,
 ки лутфи чон дорад.
 Дар касоне, ки некӯӣ ҷӯӣ,
 Сурхрӯист асли некӯӣ.
 Сурхгул шоҳи бӯстон набвад,
 Гар зи сурхӣ дар ӯ нишон набвад».
- Чун ба поён шуд ин ҳикояти нағз,
 Гашт пурсурхгул ҳаворо мағз.

Рӯи Баҳром аз он гулафшонӣ
Сурх шуд чун раҳиқи райҳонӣ.
Даст бар сурхгул кашид дароз,
3300 Дар канораш гирифтӯ хуфт ба ноз.

**НИШАСТАНИ БАҲРОМ РҶЗИ
ЧОРШАНБЕ ДАР ГУНБАДИ
ПИРҶЗРАНГ ВА АФСОНА ГУФТАНИ
ДУХТАРИ ПОДШОҲИ ИҚЛИМИ
ПАНЧУМ**

Чоршанбе, ки аз шукуфаи меҳр
Гашт пирӯзагун саводи сипеҳр,
Шохро шуд зи оламафрӯзӣ
Ҷома пирӯзагун зи пирӯзӣ.
Шуд ба пирӯза гунбад аз сари ноз,
Рӯз кӯтоҳ буду қисса дароз.
Зулфи шаб чун ниқоби мушкин баст,
Шаҳ зи наққобии нақибон раст.
Хост то бонуи фасонасарой
3305 Орад ойини бонувона ба ҷой.
Гӯяд аз роҳи ишқбозии ӯ,
Достоне ба дилнавозии ӯ.
Гунчаи гул кушод сарви баланд,
Баст бар барги гул шамомаи қанд.
Гуфт,
 к-эй чарх бандафармонат
В-ахтари фаррух офаринхонат,
Ману беҳтар зи ман ҳазор каниз
Аз заминбӯсии ту гашта азиз.
Зишт бошад, ки пешни чашмаи нӯш
3310 Даркушояд дукони сиркафуруш.
Чун зи фармони шоҳ нест гузир,
Гӯям, ар шаҳ бувад судоъпазир.

АФСОНА

- Буд марде ба Миср Моҳон ном,
 Манзаре хубтар зи моҳи тамом.
 Юсуфи мисриён ба зебой,
 Ҳиндуи ӯ ҳазор яғмой.
 Чамъе аз дӯстону ҳамзодон
 Гашта ҳар як ба рӯи ӯ шодон.
 Рӯзаке чанд зери чархи кабуд
 3315 Дил ниҳоданд бар симоъу суруд.
 Ҳар як аз баҳри он хучастачароғ
 Қарда меҳмоние ба хонаю боғ.
 Рӯзе озодае бузург, на хурд,
 Омад, ӯро ба боғ меҳмон бурд.
 Бӯстоне латифу ширинкор,
 Дӯстон з-ӯ латифтар сад бор.
 То шаб он чо нишот мекарданд,
 Гоҳ май,
 гоҳ мева мех(в) арданд.
 Ҳар замон аз нишот парварише,
 3320 Ҳар дам аз гунаи дигар х(в) арише.
 Шаб чу аз мушк баркашид алам,
 Нуқраро қир даркашид қалам.
 Айши хуш будашон дар он бӯстон,
 Бода дар дасту нағма дар дастон.
 Ҳам дар он боғ дил гарав карданд,
 Хуррамӣ тоза, айш нав карданд.
 Буд маҳтоби осмонафрӯз,
 Шабе алҳақ ба рӯшноии рӯз.
 Мағзи Моҳон чу гарм шуд зи шароб,
 3325 Тобиши моҳ диду гардиши об.
 Гирди он боғ гашт чун мастон,
 То расид аз чаман ба нахлистон.
 Дид шахсе зи дур¹⁸⁴⁸ к-омад¹⁸⁴⁹ пеш,
 Хабараш дод аз ошноии хеш.

Чунки бишнохташ ҳамолаш буд,
Дар тиҷорат шарики молаш буд.
Гуфт: «Чун омадӣ бад-ин ҳангом,
На рафику на чоқару на ғулом?»
3330 Гуфт, к-имшаб расидам аз раҳи дур,
Дилам аз диданат набуд сабур.
Суде овардаам бурун зи қиёс,
З-он чунон суд ҳаст ҷои сипос.
Чун расидам ба шаҳр бегаҳ буд,
Шаҳр дарбаста, хона бераҳ буд.
Ҳам дар он корвонсарои бурун
Бурдам он бори мӯҳркарда дарун.¹⁸⁵⁰
Чун шунидам,

ки хоҷа меҳмон аст,
Омадам, боз рафтан осон аст.
Гар ту ой ба шаҳр, беҳ бошад,
3335 Довари деҳ салоҳи деҳ бошад.
Низ мумкин бувад, ки дар шаби рӯҷ
Нимасуде ниҳон кунем аз боҷ,
Дили Моҳон зи шодмонии мол,
Баргирифт он шарикро дунбол.
Дар кушоданд боғро зи нахуфт,
Чун касешон надид, ҳеч нагуфт.
Ҳар ду дар пӯя гашта бодхиром,
То зи шаб рафт як-ду пос тамом.
Пеш мешуд шарики роҳнавард,
3340 У ба дунбол медавид чу гард.
Роҳ чун аз ҳисоби хона гузашт,
Тири андеша аз нишона гузашт.
Гуфт: «Моҳон зи мо ба фарзаи Нил
Дурии роҳ нест ҷуз як мил.
Чор фарсанг раҳ фузун рафтем,
Аз хати доира бурун рафтем».
Боз гуфто: «Магар ки ман мастам,
Бар назар сурате ғалат бастам?

- 3345 Ү, ки дар рахбарӣ маро ёр аст,
 Роҳдон асту низ хушёр аст.
 Ҳамчунон мешуданд дар тағу тоб,
 Пасрав оҳиста, пешрав ба шитоб.
 Гарчи пасрав зи пешрав мемонд,
 Пешрав бозмондари мехонд.
 Қам накарданд ҳар ду з-он парвоз
 То бад-он гаҳ, ки мурғ кард овоз.
 Чун пар афшонд мурғи субҳгаҳӣ
 Шуд димоғи шаб аз хаёл тижӣ.
 Дидаи мардуми хаёлпараст
- 3350 Аз фиреби хаёлбозӣ раст.
 Шуд зи Моҳон шарик нопаддо,
 Монд Моҳон зи гумраҳӣ шайдо.
 Мастию мондагӣ димоғаш суфт,
 Мондаю маст буд,
 бар чо хуфт.
- Ашк чун шамъи нимсӯз фишонд,
 Хуфта то вақти нимрӯз бимонд.
 Чун зи гармои офтоб сараш
 Гармтар гашт аз оташи цигараш.
 Дида бикшод бар назораи роҳ
- 3355 Гирд бар гирди хеш кард нигоҳ.
 Боғи гул ҷусту гул ба боғ надид,
 Ҷуз диле бо ҳазор доғ надид.
 Ғор бар ғор дид манзили хеш,
 Мори ҳар ғор аз аждаҳое беш.
 Гарчи тоқат намонд дар пояш,
 Ҳам ба рафтани пазира шуд рояш.
 Пӯя мекарду зӯри пояш на,
 Роҳ мерафту раҳнамояш на.
 То назад шоҳи шаб сепояи хеш,
 Буд тарсон дилаш зи сояи хеш.
- 3360 Шаб чу нақши сиёҳторӣ¹⁸⁵¹ баст,
 Рӯзгор аз сапедкорӣ раст.

Бехуд афтод бар дари ғоре
Ҳар гиёҳе ба чашми ӯ море.

ӯ дар он девхона рафта зи хуш,
К-омад овози одамеш ба гӯш.

Чун назар баркушод, дид ду тан,

З-ӯ яке мард буду дигар зан.

Ҳар ду бар дӯш пуштае баста,

3365 Мешуданд аз гаронӣ оҳиста.

Мард, к-ӯро бидид бар раҳи хеш,

Монд занро ба чою омад пеш.

Бонг барзад бар ӯ, ки, ҳон,

чӣ касӣ,

Бо кӣ дорӣ чу бод ҳамнафасӣ?

Гуфт: «Марде ғарибу қорам хом,

Ҳаст Моҳони Гӯшьёрам ном».

Гуфт, к-ин чо чӣ гуна афтодӣ,

К-ин харобӣ надорад ободӣ?

Ин бару бум чои девон аст,

3370 Шер аз ошӯбашон ғиревон аст.

Гуфт: «Лилоху филиллох, эй сарамард,

Он кун аз мардумӣ, ки шояд қард.

Ки ман ин чо ба худ наяфтодам,

Дев бигзор, к-одамизодам.

Дӯш будам ба нозу осонӣ

Бар бисоти Ирам ба меҳмонӣ.

Марде омад, ки ман ҳамоли туам.

Аз шарикони мулку моли туам.

З-он биҳиштам бад-ин хароб афғанд,

3375 Гум шуд аз ман, чу рӯз гашт баланд.

Бо ман он ёри фориғ¹⁸⁵² аз ёрӣ

Ё ғалат қард ё ғалатқорӣ.

Мардумӣ кун ту аз барои худой,

Роҳи гумқардаро ба ман бинмой».

Мард гуфт: «Эй чавони зеборӯй,

Ба яке мӯй растӣ аз як мӯй.

- Дев буд он ки мардумаш хонӣ,
Номи ӯ Хойили биёбонӣ.¹⁸⁵³
Чун ту сад одамӣ зи раҳ бурдаст,
3380 Хар яке бар гаревае мурдаст.
Ману ин зан рафику ёри туем,
Хар ду имшаб нигоҳдори туем.
Дил қавӣ кун, миёни мо бихиром,
Пай зи пай бармагиру¹⁸⁵⁴ гом аз гом».
Рафт Моҳон миёни он ду далел,
Роҳро менавашт мил ба мил.
То дами субҳ ҳеҷ дам назаданд,
Чуз пай якдигар қадам назаданд.
Чун духул баркашид бонги хурӯс,
3385 Субҳ бар ноқа баст заррин кӯс.
Он ду зиндон,
ки¹⁸⁵⁵ бекалид шуданд,
Хар ду аз дида нопадид шуданд.
Боз Моҳон даруфтод зи пой,
Чун фурумондагон бимонд ба ҷой.
Рӯз чун акси рӯшноӣ дод,
Хок бар хуни шаб гувоӣ дод.
Гашт Моҳон дар он гареваи танг,
Кӯҳ бар кӯҳ дид ҷои паланг.
Тоқаташ рафт аз он ки х(в)ард набуд,
3390 Хӯрише чуз дареғу дард набуд.
Беҳу тухми гиё талаб мекард,
Андак-андак ба ҷои нон мех(в)ард.
Бозмондан зи роҳ рӯй надошт,
Раҳ наю раҳравӣ фуру нагузошт.
То шаб он рӯз рафт кӯҳ ба кӯҳ,
Омад аз ҷону аз ҷаҳон ба сутӯҳ.
Чун ҷаҳони сапед гашт сиёҳ,
Роҳрав низ бозмонд зи роҳ.
Дар мағоке хазиду лахте хуфт,
3395 Рӯи хеш аз равандагон бинухуфт.

- Ногаҳ овози пой асб шунид,
 Бар сари роҳ шуд, саворе дид.
 Маркаби хеш гарм карда савор,
 Дар дигар даст маркабе раҳвор.
 Чун даромад ба назди Моҳон танг,
 Пайкаре дид дархазида ба санг.¹⁸⁵⁶
 Гуфт, к-эй раҳнишини зарқнамой,
 Чӣ касию чӣ ҷои туст ин ҷой?
 Гар хабар боздодӣ аз розам,
- 3400 Варна ҳолӣ сарат бияндозам.
 Гашт Моҳон зи бими ӯ ларзон,
 Тухме афшонд чун кишоварзон.
 Гуфт, к-эй раҳнаварди хубхиром,
 Гӯш кун саргузашти банда тамом.
 В-он чӣ донист зи ошкору нуҳуфт,
 Чун ниюшанда гӯш кард, бигуфт.
 Чун савор он фасона з-ӯ бишунид,
 Дар аҷаб монду пушти даст газид.
 Гуфт: «Бурдам ба хештан лоҳавл,
- 3405 Ки шудӣ эмин аз ҳалоки ду ҳавл.
 Нару мода ду ғӯли чорагаранд,
 К-одамиро зи роҳи худ бибаранд.
 Дар мағок афгананду хун резанд,
 Чун шавад¹⁸⁵⁷ бонги мурғ бигрезанд.
 Мода Хилову¹⁸⁵⁸ номи нар Ғилост,
 Қорашон кардани бадию балост.
 Шукр кун,
 к-аз ҳалокашон растӣ,
 Ҳон, сабук бош, агар касе ҳастӣ.
 Бар ҷанибат нишин, инон даркаш
- 3410 В-аз ҳама неку бад забон даркаш.
 Бар паям бодпойро мерон,
 Дар дили худ худойро мехон.
 Оқизу ёва гашта з-он дар ғор,
 Бар пари он паранда гашт савор.

- Ончунон бар паяш фарас меронд,
Ки аз ū бод бозпас мемонд.
Чун қадар моя роҳ бинваштанд
В-аз хатаргоҳи кӯҳ бигзаштанд.
Гашт пайдо зи кӯҳпояи паст
- 3415 Сода даште, чӣ гуна? Чун кафи даст.
Омад аз ҳар тараф навозиши рӯд,
Нолаи барбату навои суруд.
Бонг аз он сӯ, ки сӯи мо бихром,
Наъра з-ин сӯ, ки нӯш бодат чом.
Ҳама сахро ба ҷои сабзаю гул,
Ғӯл дар ғӯл буду ғул дар ғул.
Кӯҳу сахро зи дев гашта сутӯҳ,
Кӯҳ сахро гирифта, сахро кӯҳ.
Барнишаста ҳазор дев ба дев,
- 3420 Аз дару дашт баркашида ғирев.
Ҳама чун девбод, хокандоз,
Балки чун деви чаҳ сиёҳу дароз.
То бад-он ҷо расид,
к-аз чапу рост
Хоюҳе бар осмон бархост.
Сафақу рақс баркашида хурӯш,
Мағзро бар сар оварид ба чӯш.
Ҳар замон он хурӯш меафзуд,
Лаҳза то лаҳза бештар мебуд.
Чун бар ин соате гузашт, аз дур
- 3425 Гашт пайдо ҳазор машъали нур.
Ногаҳ омад падида шахсе чанд,
Қолбадҳои сахмноку баланд.
Лафҷҳои чу зангӣни сиёҳ,
Ҳама қатронқабову қиркулоҳ,
Ҳама хартумдору шохгирой,
Гову пиле намуда дар як ҷой.
Ҳар яке оташе гирифта ба даст,
Мункиру зишт чун зи бонии маст.

- 3430 Оташ аз ҳалқашон забоназанон,
Байтгӯёну шохшоназанон.
З-он чалочил, ки дар дам оварданд,
Рақс дар ҷумла олам оварданд.
Ҳам бад-он захма, к-он сиёҳон дошт,
Рақс кард он фарас,
ки Моҳон дошт.¹⁸⁵⁹
Қард Моҳон дар асби хеш назар,
То зи пояш чаро баромад пар.
Зери худ меҳнату балое дид,
Хештанро бар аждаҳое дид.
Аждаҳое чаҳор пою ду пар,
- 3435 В-ин аҷибтар, ки ҳафт будаш сар.
Фалаке, к-ӯ ба гирди мо камар аст,
Чӣ аҷаб, к-аждаҳои ҳафтсар аст.
Ӯ бар он аждаҳои дӯзахваш
Қарда бар гарданаш ду пой ба каш.
В-он ситамгора деви бозигар
Ҳар замон бозие намуд дигар.
Пой мекуфт бо ҳазор шикан,
Печ дар печтар зи тоби расан.
Ӯ чу хошоки сояпарварда
- 3440 Селаш аз кӯҳ пеши дар карда.
Сӯ ба сӯ мефиганду мебурдаш,
Қард якбора хастаю хурдаш.
Медавондаш зи роҳи сармасти,
Мезадаш бар баландию пастӣ.
Гаҳ барангехташ чу гӯй аз ҷой,
Гаҳ ба гардан дароваридаш пой.
Қард бар вай ҳазор гуна фусус,
То ба ҳангоми субҳу бонги хурӯс.
Субҳ чун зад дам аз даҳонаи шер,
- 3445 Ҳолӣ аз гарданаш фиганд ба зер.
Рафту рафт аз ҷаҳон нафиру хурӯш,
Дегҳои сияҳ нишаст зи ҷуш.

- Чун зи дев уфтод девсавор,
 Рафт чун девдидагон аз кор.
 Монд бехуд дар он раҳ афтода,
 Чун касе¹⁸⁶⁰ хаста, балки чондода.
 То натафсид аз офтоб сараш,
 На зи худ буду н-аз ҷаҳон хабараш.
 Чун зи гармӣ гирифт мағзаш ҷӯш,
 3450 Дар тани хушрафта омад хуш.
 Чашм молиду аз замин бархост,¹⁸⁶¹
 Соате нек дид дар чапу рост.
 Дид бар гирди худ биёбоне,
 Қ-аз дарозӣ надошт поёне.
 Рег рангин кашаида нах бар нах,
 Сурхӣ чун хуну гармӣ чун дӯзах.
 Теғ чун бар саре фароз кашанд,
 Рег резанду натъ боз кашанд.
 Он биёбон алам ба хун афрохт,
 3455 Рег аз он рехту натъ аз он андохт.
 Марди меҳнаткашидаи шаби дӯш
 Чун тануманд шуд ба тоқату хуш,
 Ёфт аз домгоҳи он дадгон,
 Қўчароҳе ба қўи ғамзадагон.
 Роҳ бардошту медавид чу дуд,
 Саҳм зад з-он ҳавои захролуд.
 Он чунон шуд,
 ки тир дар партоб,
 Боз монд аз такаш ба гоҳи шитоб.
 Чун даромад ба шаб сиёҳии шом,
 3460 Он биёбон навашта буд тамом.
 Замие сабз диду оби равон,
 Дили пираш чу бахт гашт ҷавон.
 Хӯрд аз он обу хештанро шуст,
 В-аз пай хоб ҷойгоҳе ҷуст.
 Гуфт: «Бех, гар ба шаб баросоям,
 Қ-аз шаб ошуфта мешавад роям.

- Ман худ андар мизочи савдой
В-ин ҳаво хушку роҳ танҳой.
Чун набошад хаёлҳои дурушт,
3465 Хотирамро хаёлбозӣ кушт.
Хусбам имшаб зи роҳи дамсозӣ,
То набинам хаёли шаббозӣ.
Пас зи ҳар манзилиею ҳар роҳе
Боз мечуст офиятгоҳе.
То ба байғулае расид фароз,
Дид нақбе дар ӯ кашида дароз.
Чоҳсоре ҳазорпоя дар ӯ,
Ношуда кас магар, ки соя дар ӯ.
Шуд дар он чоҳхона Юсуфвор,
3470 Чун расан пояш уфтода зи кор.
Чун ба поёни чоҳхона расид,
Мурғ, гуфтӣ, ба ошъёна расид.
Бехатар шуд,
аз он ҳичоб нухуфт,
Бар замин сар ниҳоду лахте хуфт.
Чун даромад зи хоби нӯшин боз,
Қарда болини хобгаҳро соз.
Дида бикшод бар ҳаволии чоҳ,
Нақш мебаст бар ҳарири сиёҳ.
Як дирамвор дид нури сапед,
3475 Чун суманбар саводи сояи бед.
Гирди он рӯшноӣ аз чапу рост,
Дид, то асли равшанӣ зи қучост.
Рахнае дид дода чархи баланд
Нури маҳтобро бад-ӯ пайванд.
Чун шуд огах, ки он фавораи нур
Тобад аз моҳу моҳ аз он чо дур.
Чангу нохун ниҳод дар сӯроҳ,
Тангияшро ба чора¹⁸⁶² кард фарох.
То чунон шуд, ки фарқ то гардан
3480 Метавонист аз ӯ бурун кардан.

- Сар бурун карду боғу гулшан дид,
Чойгоҳе латифу равшан дид.
Рахна ковиду то ба чаҳду фусун
Хештанро зи рахна кард бурун.
Дид боғе на боғ, балки биҳишт
Беҳ зи боғи Ирам ба табъу сиришт.
Равзагоҳе чу сад нигор дар \bar{y} ,
Сарву шамшод бешумор дар \bar{y} .
Мевадоронаш аз барумандӣ
3485 Карда бо хок сачдапайвандӣ.
Меваҳое бурун зи¹⁸⁶³ андоза,
Чон аз \bar{y} тоза,
 \bar{y} чу чон тоза.
Себ чун лаъли қомҳои раҳик,
Нор бар шакли дурҷҳои ақиқ.
Биҳ чу¹⁸⁶⁴ гӯй бароганида ба мушк,
Писта бо хандаи тар аз лаби хушк.
Ранги шафтолу аз шамоили шох
Карда ёқути сурху сабз¹⁸⁶⁵ фарох,
Мӯз бо луқмаи халифа ба роз:
3490 Рутабашро се бӯса бурда ба гоз.¹⁸⁶⁶
Шаккарамруд дар шакархандӣ,
Иқди унноб дар гуҳарбандӣ.
Шаҳди анчиру мағзи бодомаш,
Саҳни полуда карда дар қомаш.
Токи ангур қач ниҳода кулоҳ,
Дида дар ҳукми худ сапеду сиёҳ.
З-оби ангуру нори оташгун
Ҳамчу ангур баста маҳзари хун.
Шохи норинҷу барга тора¹⁸⁶⁷ турунҷ
3495 Нахлбанде ниҳода бар ҳар кунҷ.¹⁸⁶⁸
Бӯстон чун¹⁸⁶⁹ мушаъбад аз найранг
Харбуза ҳуққаҳои рангоранг.
Мева бар мева себу санчиду нор.
Чун табархун, вале табарзадвор.¹⁸⁷⁰

Чунки Моҳон чунин бихиште ёфт,¹⁸⁷¹
Дил зи дӯзахсарон дӯшин тофт¹⁸⁷²
ӯ дар он меваҳо аҷаб монда,
Хӯрда бархеву бархе афшонда.
Ногаҳ аз гӯша¹⁸⁷³ наърае бархост,
3500 Ки бигиред дузд¹⁸⁷⁴ чапу рост.
Пире омад зи хашму кина ба чӯш,
Чӯбдасте бароварида ба дӯш.
Гуфт, к-эй деви мевадузд кий?
Шаб ба боғ омада зи баҳри чий?
Чанд сол аст,
 то дар ин боғам
Аз шабехуни дузд пай доғам.
Ту чӣ халқӣ, чӣ асл донандат?
Чунию кистӣ? Кӣ хонандат?
Чун ба¹⁸⁷⁵ Моҳон бар ин ҳадис шумурд,
3505 Марди мискин ба дасту пой бимурд.
Гуфт: «Марде ғарибам, аз хона
Дур монда ба ҷои бегона.
Бо ғарибони ранҷдида бисоз,
То фалак хонадат ғарибнавоз».
Пир чун дид узрсозии ӯ,
Қард рағбат ба дилнавозии ӯ,
Чӯбдасте ниҳод зуд зи¹⁸⁷⁶ даст,
Фориғаш карду пеши ӯ биншаст.
Гуфт: «Баргӯй саргузашти¹⁸⁷⁷ хеш,
3510 То чӣ дидӣ, туро чӣ омад пеш.
Чӣ ситам дидай зи беҳирадон,
Чӣ бадӣ кардаанд бо ту бадон?»
Чунки Моҳон зи рӯи дилдорӣ
Дид дар пир нармгуфторӣ,
Қардаш огаҳ зи саргузаштаи хеш
В-аз балоҳо¹⁸⁷⁸ ки омад ӯро¹⁸⁷⁹ пеш.
Он зи меҳнат ба меҳнат афтодан,
Ҳар шабе дил ба меҳнате додан.

- В-он саранчом ноумед шудан,
3515 Гаҳ сиёху гаҳе сапед шудан,
То бад-он чоҳу он хучиста чароғ,
Ки зи торикияш расонд ба боғ.¹⁸⁸⁰
Қиссаи худ ягон-ягон баргуфт,
Қард пайдо бар ӯ ҳадиси нухуфт.
Пирамард аз шигифтии кораш
Хира шуд, чун шунид гуфтораш.
Гуфт: «Бар мо фариза гашт сипос,
К-эминӣ ёфтӣ зи ранчу ҳарос.
З-он фурумоя гавҳарон растӣ,
3520 Ба чунин ганҷхона пайвастӣ».¹⁸⁸¹
Чунки Моҳон зи рифқу ёрии ӯ
Дид бар худ сипосдории ӯ.
Боз пурсид, к-он нишемани шум
Чӣ замин аст в-аз кадомин бум?
К-он қиёмат намуд дӯш ба ман,
К-офариниш надошт гӯш ба ман.¹⁸⁸²
Оташе¹⁸⁸³ барзад аз димоғам дуд,
К-он ҳама шӯри як¹⁸⁸⁴ шарора намуд.
Дев дидам, зи худ шудам холи,
3525 Девдида чунон шавад холи.
Пешам омад ҳазор девкада,
Дар яке сад ҳазор деву дада.
Ин кашид,
он фиганд в-онам зад,
Дадаву дев ҳар ду бад дар бад.
Тирагири зи равшанист калид,
Дар сиёҳӣ сапед шояд дид.
Ман сияҳ дар сияҳ чунон дидам,
К-аз сиёҳии дида тарсидам.¹⁸⁸⁵
Мондам аз кори хеш саргашта,
3530 Даҳанам хушку дида тар гашта.
Гоҳе аз дасти дида нолидам,
Гоҳ бар дида даст молидам.¹⁸⁸⁶

Мезадам гому мебуридам роҳ,
Ин ба «лоҳавл»-у он ба «бисмиллоҳ».
То зи ранҷам худой дод наҷот,
Зулматам шуд бадал ба оби ҳаёт.
Ёфтам боғе аз Ирам хуштар,
Боғбоне зи боғ дилкаштар.

3535 Тарси дӯшинам аз куҷо бархост
В-имшабам коми эминӣ зи қучост?¹⁸⁸⁷
Пир гуфт:

«Эй зи банди¹⁸⁸⁸ ғам раста,
Ба ҳарими наҷот пайваста,
Он биёбон, ки гирди ин тараф аст,
Девлохе махуфу¹⁸⁸⁹ беалаф аст.
В-он биёбониёни зангисор,
Деви мардум шуданду мардумхор.
Бифиребанд мардро зи нахуст,
Бишканандаш шикастанӣ ба дуруст.
Ростхонӣ кунанду қач бозанд,

3540 Даст гиранду дар чаҳ андозанд.
Меҳрашон раҳнамои кин бошад,
Девро одат инчунин бошад.
Одамӣ, к-ӯ фиребнок бувад,
Ҳам зи девони он мағок бувад.
В-ин чунин дев дар чаҳон чанданд,
К-аблаҳанду бар аблаҳон ханданд.
Гаҳ дурӯғе ба ростӣ пӯшанд,
Гоҳ заҳре дар ангубин чӯшанд.
Дар хаёли дурӯғ бемададист,

3545 Ростӣ ҳукмномаи абадист.
Ростиро бақо калид омад,
Мӯъҷиз аз сеҳр аз он падид омад.
Содадил шуд дар асл гавҳари ту,
К-ин хаёл уфтод дар сари ту.
Инчунин бозие кареху¹⁸⁹⁰ калон
Нанамоянд чуз ба содадилон.

- Гуфт Моҳон: «Чӣ ҷои ин сухан аст,
 Хорбун кай сазон сарвбун аст?»¹⁸⁹⁵
 Чун пазируфтIAM ба фарзандӣ,
 Банда гаштам бад-ин худовандӣ.
 Шодбодe,
 ки кардиям шодон,
 Эй ба ту хонумонам ободон!»
 Дасти ӯ бӯса дод шод бад-ӯ
 В-онгаҳе дасти хеш дод бад-ӯ.
 Пир дасташ гирифт зуд ба даст,
 3570 Ахду мисоқ карду паймон баст.¹⁸⁹⁶
 Гуфт: «Бархез!» Мехмон бархост,
 Бурдаш аз дасти чап ба ҷониби рост.
 Боргоҳе бад-ӯ намуд баланд,
 Густаришҳои боргоҳ паранд.
 Суффае то фалак сар оварда,
 Гилвие тоқи ӯ бароварда.¹⁸⁹⁷
 Ҳама девору сахни ӯ зи рухом,
 Ба фирузандагӣ чу нуқраи хом.
 Пешгоҳе фароҳу авҷе танг,
 3575 Аз бaсе шоҳи сарву беду хаданг.
 Даргаҳе баста бар ҷаноҳи дараш,
 Қ-осмон бӯса дод бар камараш.
 Пеши он суфаи каёникоҳ
 Руста сандалбуне баланду фароҳ.
 Шох дар шох зевар афганда,
 Зевараш дар замин сар афганда.¹⁸⁹⁸
 Қарда бар вай нишастгоҳе ҷуст,
 Тахт баста ба тахтаҳои дуруст.
 Фаршҳои кашиди бар сари тахт,
 3580 Нарму хушбӯ чу баргҳои дарахт.¹⁸⁹⁹
 Пир гуфташ¹⁹⁰⁰ бар ин дарахт хиром
 В-ар ниёз оядат¹⁹⁰¹ ба обу таом.
 Суфра овехтасту кӯза фуруд,
 Пур зи нони сапеду оби кабуд.

- 3600 Дар чунон хонаи муанбарпӯш
 Шуд чу боди шамол хонафуруш.¹⁹⁰⁶
 Суфраи нон кушоду лахте х(в) ард,
 Аз рукоқи сапеду гурдаи зард.
 Хӯрд аз он сардкӯза оби зулол,
 Парвариш ёфта зи¹⁹⁰⁷ боди шамол.
 Чун бар он тахти румиороиш
 Ёфт аз фарши чинӣ¹⁹⁰⁸ осоиш,
 Шохи сандал, шамомаи кофур
 Аз дилаш кард ранчи савдо дур.
 Такья зад,
 гирди боғ менигарист,
- 3605 Ногаҳ аз дур тофт шамъе бист,
 Наварӯсон гирифта шамъ ба даст,
 Шоҳи навтахт шуд арӯспараст.
 Ҳафдаҳ султон даромаданд зи роҳ,
 Ҳафдаҳ хасли¹⁹⁰⁹ тамом бурда зи моҳ.
 Ҳар як ороише дигар карда,
 Қасабе пургулу шакар карда.
 Чун расиданд пеши суфайи боғ
 Шамъ бар дасту хештан чу чароғ.
 Базмгаҳ хусравона бинҳоданд,
- 3610 Пешгоҳи бисот бикшоданд.
 Шамъ бар шамъ гашт рӯи бисот,
 Рӯи дар рӯй шуд суруру¹⁹¹⁰ нишот.
 Он парируй¹⁹¹¹, ки буд меҳтарашон,
 Дурратуттоҷи икди гавҳарашон
 Рафту дар¹⁹¹² базмгоҳи хос нишаст,
 Дигаронро нишонд ҳам бар даст.
 Баркашиданд мурғвор наво,
 Даркашиданд мурғро зи ҳаво.¹⁹¹³
 Бурд овозашон зи роҳи фиреб
- 3615 Ҳам зи Моҳону ҳам зи моҳ шикеб.¹⁹¹⁴
 Рақс дар пояшон ба захмагарӣ,
 Зарб дар дасташон ба хонабарӣ.

- Бодe омад, намуд дастонхо,
 Даркушод аз турунч пистонхо.¹⁹¹⁵
 Дар гами он турунчи табъкушой
 Монда Моҳон зи дур сандалсой.
 Карда сад рах, ки чорае созад,
 Хештан¹⁹¹⁶ з-он дарахт¹⁹¹⁷ андозад.¹⁹¹⁸
 Бо чунон лӯъбатони хурсиришт
 3620 Бе қиёмат даруфтад¹⁹¹⁹ ба бихишт.
 Боз гуфтори пираш омад ёд,
 Банд бар саръиёни табъ ниҳод.
 В-он бутон ҳамчунон дар он бозӣ
 Менамуданд шуъбадасозӣ.
 Чун замоне нишот бинмуданд,
 Хон ниҳоданду хӯрдро буданд.¹⁹²⁰
 Хӯрдаҳое надида оташу об,
 Карда хушбӯ ба мушку ўду гулоб.
 Зирабое ба заъфарону шакар,
 3625 Норбое зи зирабо¹⁹²¹ хуштар.
 Барраи ширмасти булғорӣ,
 Моҳии тоза, мурғи парворӣ.
 Гирдаҳои сапед чун кофур
 Нарму нозук чу пушту синаи хур.
 Хусни ҳалвои парварида ба қанд
 Бештар з-он,
 ки гуфт шояд чанд.
 В-аз кулича ҳазор ҷинси ғариб,
 Парвариш ёфта ба равғану тиб.¹⁹²²
 Чун бад-ин гуна хоне оварданд,
 3630 Хон на хон, бал¹⁹²³ ҷаҳоне оварданд.
 Шаҳи хубон ба нозанине гуфт:
 «Тоқи мо¹⁹²⁴ зуд гашт хоҳад чуфт».
 Бӯи ўд оядам зи сандали хом,
 Сӯи он ўди сандали бихиром.
 Ўдбӯе бар ўст ўдипӯш,
 Сандаломезу сандали бару¹⁹²⁵ дӯш.

- Шаб чу ўди сиёху сандали зард
Ўди моро ба сандалаш парвард.
Мағзи моро зи тиб ҳаст насиб,
3635 Тийбате низ хуш бувад бо тиб.¹⁹²⁶
Менамояд чу¹⁹²⁷ ошно нафасе,
Бар дарахт асту мепазад ҳавасе.
Зер хонаш зи рӯи дамсоzӣ,
То кунад бо хаёли мо бозӣ.
Гар наёяд бигӯ, ки хон пеш аст,
Меҳри он меҳрубон аз он беш аст,¹⁹²⁸
Кай¹⁹²⁹ ба хон дасти хеш бикшояд,¹⁹³⁰
Магар он гаҳ, ки меҳмон ояд.
3640 Хон ниҳода мадор дар бандаш.
Нозанин рафт сӯи сандалшоҳ,
Даҳане тангу лобаҳон фарох.
Булбулосо бар ӯ дурӯд овард
В-аз дарахташ чу гул фуруд овард.
Меҳмон худ, ки чойкаш будаш,¹⁹³¹
Бар чунон рақс пой х(в)аш будаш.¹⁹³²
Шуд ба дунболи он миёнҷии чуст,
Қ-ӯ бад-он кори худ миёнҷӣ чуст.
З-он ҷавонӣ,
ки дар сар афтодаш,
3645 Н-омад аз панди пири худ ёдаш.
Чун ҷавон ҷӯш дар ниҳод орад,
Панди пирон кучо ба ёд орад.¹⁹³³
Ишқ чун баргирифт шарм аз роҳ,
Рафт Моҳон ба меҳмонии моҳ.
Моҳ чун дид рӯи Моҳонро,
Сачда бурдаш чу тахт шоҳонро.
Бо худаш бар бисоти хос¹⁹³⁴ нишонд,
Ин шакар рехт в-он гулоб¹⁹³⁵ афшонд.
Қард бо ӯ ба хӯрд ҳамхонӣ,
3650 Қ-инчунин аст¹⁹³⁶ шарти меҳмонӣ.

- З-аждаҳо даргузар, ки Аҳрамане
 Аз замин то ба осмон даҳане.
 Чафтапуште наузубиллаҳ, кӯз
 Чун камоне, ки баркашанд ба туз.
 Пушт қавсию рӯй харчангӣ,
 3670 Бӯи ганда (а)ш ҳазор фарсангӣ.¹⁹⁴⁹
 Биние чун танӯри хиштпазон,
 Даҳане чун тағори¹⁹⁵⁰ рангразон.
 Боз карда лабе чу коми наҳанг,
 Дар бар оварда меҳмонро¹⁹⁵¹ танг.
 Бар сару рӯяш ошкору нуҳуфт
 Бӯса медоду ин сухан меғуфт,
 К-эй ба чанги ман уфтода сарат
 В-эй ба дандони ман дарида барат,
 Чанг дар ман задию дандон ҳам,
 3675 То лабам бӯсию занаҳдон ҳам.
 Чангу дандон нигар чу теғу синон,
 Чангу дандон чунин бувад, на чунон.
 Он ҳама рағбатат чӣ буд нахуст,
 В-ин замон рағбатат чаро шуд суст?
 Лаб ҳамон лаб шудаст, бӯса бихоҳ,
 Рух ҳамон рух,
 назар мабанд зи моҳ.¹⁹⁵²
 Бода аз дасти соқие маситон,
 К-оварад секие ба сад дастон.¹⁹⁵³
 Хона дар кӯчае мағир ба музд,¹⁹⁵⁴
 3680 Ки дар он кӯча шаҳна бошад¹⁹⁵⁵ дузд.
 Эй чунон инчунин ҳаме¹⁹⁵⁶ шояд,
 То кунам, он чӣ бо ту мебояд,
 Гар насозам чунон ки дархӯри туст,
 Пас, чунонам, ки дидай зи нахуст».¹⁹⁵⁷
 Ҳар дам ошӯбе инчунин мекард,
 Уштулумҳои оташин мекард.
 Чунки Моҳони бенавогашта
 Дид моҳе ба аждаҳо гашта.

- Симсоке шуда гурозуме,
 3685 Говчашме шуда ба говдуме.
 Зери он аждаҳои ҳамчун қир
 Мешуд аз зераш об, маънӣ гир.¹⁹⁵⁸
 Наърае зад чу тифли захирашикоф,
 Ё зане тифлаш уфтода зи ноф.¹⁹⁵⁹
 Он гурузи сияҳ чу деви сапед
 Мезад¹⁹⁶⁰ аз бӯса оташ андар бед.
 То бад-он гаҳ, ки нури субҳ дамид,
 Омад овози мурғу дев рамид.
 Пардаи зулмат аз ҷаҳон бархост
 3690 В-он хаёлот аз миён бархост.
 Он хазафгавҳарони лаълнамоӣ
 Ҳама рафтанду кас намонд ба ҷой.
 Монд¹⁹⁶¹ Моҳон фитода бар дари коҳ,
 То бад-он гаҳ, ки рӯз гашт фароҳ.
 Чун зи райҳони рӯзи тобанда
 Шуд дигар бора хушъебанда.
 Дида бикшод: дид ҷое зишт,
 Дӯзахе тофта¹⁹⁶² ба ҷои биҳишт.
 Нолише чанд монда нол шуда,
 3695 Хок дар дидаи хаёл шуда.
 З-он бино,
 к-асли ӯ хаёле буд,
 Турфа-ш омад, ки турфа-ҳоле буд.¹⁹⁶³
 Богро дид ҷумла хористон,
 Суффаро сифре аз бухористон.
 Сарву шамшодҳо ҳама хасу хор,
 Меваҳо мӯру мевадорон мор.
 Синаи мурғу пушти бузғола,
 Ҳама мурдорҳои даҳсола.¹⁹⁶⁴
 Ною чангу рубоби коргарон,
 3700 Устухонҳои ғӯру ҷонварон.
 В-он тутуқҳои гавҳаромуда,
 Чармҳои дабогатолуда,

- Боғро дар кушоду кард шитоб,
 Сӯи Миср омад аз диёри хароб.
 Дид ёрони хешро хомӯш,
 Ҳар як аз сӯгворӣ азракпӯш.
 Ҳар чӣ з-оғоз дид то фарҷом,
 Гуфт бо дӯстони хеш тамоm.
 Бо вай он дӯстон, ки хӯ карданд,
 Дид, к-азрак зи баҳри ӯ карданд,¹⁹⁷⁷
 Бо ҳама дар мувофиқат кӯшид,
 3740 Азракӣ рост карду дарпӯшид.
 Ранги азрак бар ӯ қарор гирифт,
 Чун фалак ранги рӯзгор гирифт.
 Азрак он аст, к-осмони баланд
 Хуштар аз ранги ӯ наёфт паранд.
 Ҳар кӣ ҳамранги осмон гардад,
 Офтобаш ба қурси хон гардад.
 Гули азрак, ки он ҳисоб кунад,
 Қурса аз қурси офтоб кунад.
 Ҳар сӯе,¹⁹⁷⁸ к-офтоб сар дорад,
 3745 Гули азрак дар ӯ назар дорад.
 Лочарам, ҳар гуле, ки азрак ҳаст,
 Хонадаш ҳинду офтобпараст».
- Қисса чун гуфт моҳи зебочехр,
 Дар канораш гирифт шоҳ ба меҳр.

НИШАСТАНИ БАҲРОМ РӯЗИ
ПАНЧШАНБЕ
ДАР ГУНБАДИ САНДАЛӢ
ВА АФСОНА ГУФТАНИ ДУХТАРИ
ПОДШОҲИ ИҚЛИМИ ШАШУМ

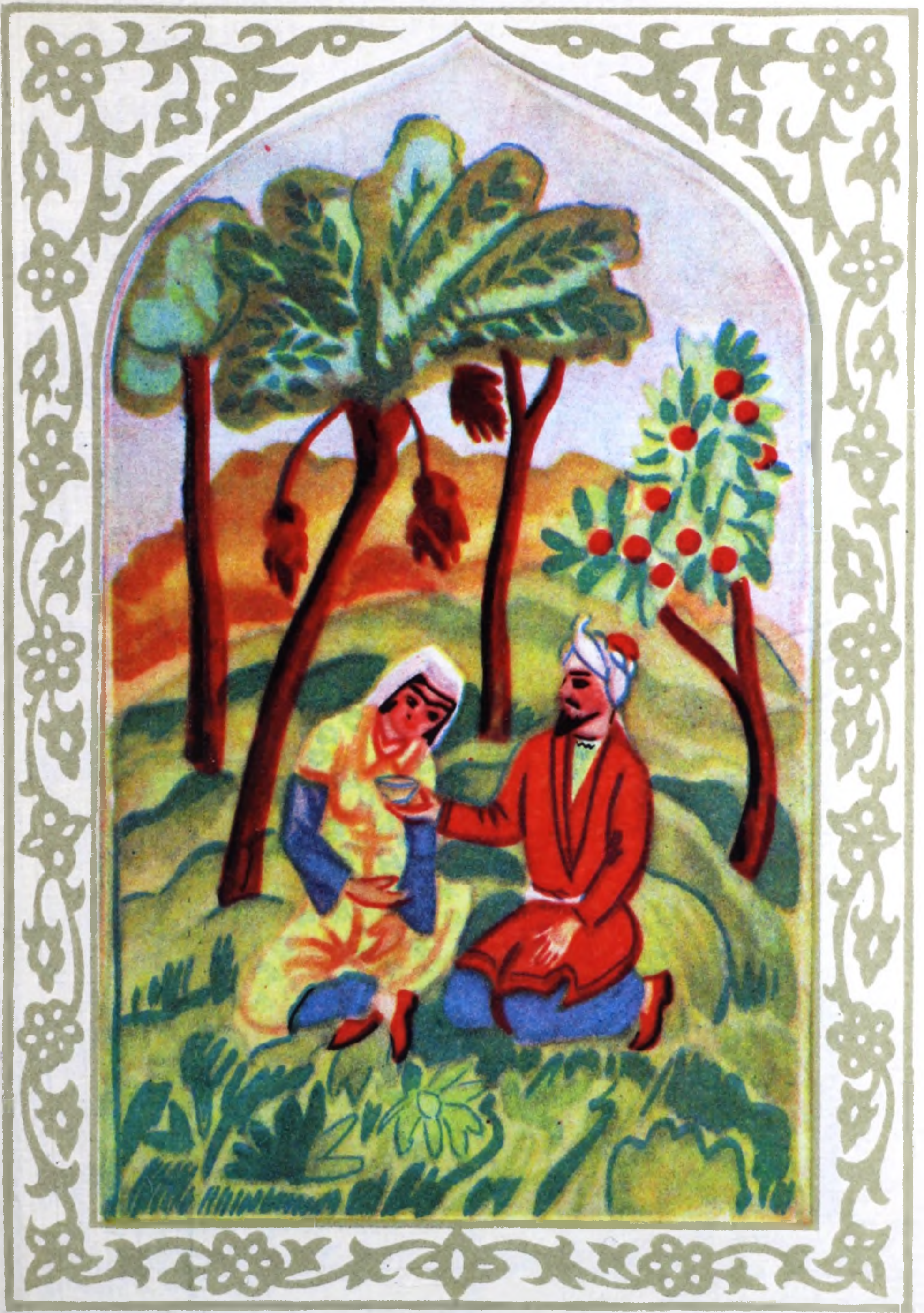
Рӯзи панҷшанбе¹⁹⁷⁹ рӯзе хуб,
 В-аз саодат ба Муштарӣ мансуб.
 Чун дами субҳ гашт нофакушой,
 Ӯдро сӯхт хоки сандалсой.

- Бар намудори хоки сандалфом
 3750 Сандалӣ кард шоҳ чомаву чом.
 Омад аз гунбади кабуд бурун,
 Шуд ба гунбадсарои сандалгун.
 Бодахӯр шуд зи дасти лӯбати Чин
 В-оби кавсар зи дасти хурулӯн.
 То шаб аз дасти хур май¹⁹⁸⁰ мех(в) ард
 В-аз маи хӯрда хуррамай мекард.
 Садафи ин муҳити кӯҳлиранг
 Чун баромуд дур ба коми наҳанг.
- 3755 Шоҳ аз он тангчашми чинпарвард
 Хост, к-аз хогираш фишонад¹⁹⁸¹ гард.
 Бонуи Чин зи чеҳра чин бикшод
 В-аз рутаб қӯи ангубин бикшод.
 Гуфт,
 к-эй зинда аз ту чони чаҳон,
 Бартарин¹⁹⁸² подшоҳи подшаҳон.
 Бештар з-он ки рег дар саҳрост,
 Санг дар кӯҳу об дар дарьёст,
 Умр бодат, ки ҳаст бахтат ёр,
 Бодӣ аз умру бахт бархурдор.
 Эӣ чу хуршеди рӯшноибашш,
- 3760 Подшо,¹⁹⁸³ балки подшонбахш.
 Ман худ андешанок пайваста
 З-ин забони¹⁹⁸⁴ шикаставу баста.
 В-онгаҳе пеши роҳи райҳонӣ
 Кард бояд сикоҳанафшонӣ.
 Лек чун шаҳ нишоти қон¹⁹⁸⁵ хоҳад,
 В-аз паи ханда заъфарон хоҳад.
 Кажмажиро харита бикшоям,
 Хандае дар нишоташ афзоям.
 Гуям, ар з-он ки дилпазир ояд,
- 3765 Дар дили шоҳ чойгир ояд.¹⁹⁸⁶
 Чун дуо кард моҳи меҳрпараст,
 Шоҳро бӯса дод бар сари даст.¹⁹⁸⁷

АФСОНА

- Гуфт: «Вақте зи шаҳри худ ду ҷавон
 Сӯи шаҳре дигар шуданд равон.
 Ҳар яке дар ҷуволгӯшаи хеш
 Қарда тартиби роҳ — тӯшаи хеш.
 Номи ин Хайру номи он¹⁹⁸⁸ Шар буд,
 Феъли ҳар як ба ном дарх(в)ар буд.
 Чун буриданд рӯзаке ду-се роҳ,
 3770 Тӯшаеро, ки доштанд нигоҳ
 Хайр меҳӯрду Шар ниғаҳ медошт,
 Ин ғала¹⁹⁸⁹ медуруду он мекошт.
 То расиданд ҳар ду дӯшодӯш
 Ба биёбоне аз бухор ба ҷӯш.
 Кӯрае чун танӯр аз оташи гарм,
 Қ-оҳан аз вай чу мум гаштӣ нарм.
 Гармсере зи хушксории бум
 Қарда боди шамолро ба самум.¹⁹⁹⁰
 Шар хабар дошт,
 к-он замини хароб
- 3775 Дурие дораду надорад об.
 Машке аз об кард пинҳон пур,
 Дар харита нигоҳ дошт чу дур.
 Хайр фориғ, ки об дар роҳ аст,¹⁹⁹¹
 Беҳабар, к-об нест, он чоҳ аст.¹⁹⁹²
 Дар биёбони гарму роҳи дароз
 Ҳар ду метохтанд бо тағутоз.
 Чун ба гармӣ шуданд рӯзе ҳафт,
 Оби Шар монду оби Хайр бирафт.
 Шар, ки он обро зи Хайр нуҳуфт,
 3780 Бо вай аз хайру шар ҳадис¹⁹⁹³ нагуфт.
 Хайр чун дид, к-ӯ зи гавҳари бад
 Дорад обе дар обгинаи х(в)ад.
 Вақт-вақт аз рафиқ пинҳонӣ
 Меҳӯрад чун раҳиқи райҳонӣ.

- Гарчи дар тобу ташнагӣ месӯхт,
 Лаб ба дандон зи лоба бармедӯхт.
 Ташна дар оби ӯ назар мекард,
 Оби дандоне аз чигар мех(в) ард.
 То ба ҳадде, ки хушк шуд чигараш,
 3785 Боз монд аз кушодагӣ назараш.¹⁹⁹⁴
 Дошт бо худ ду лаъли оташранг,
 Обдоранда в-обашон дар санг.
 Мечакид об аз он ду лаъли ниҳон,
 Оби дида, вале на оби даҳон.
 Ҳолӣ он лаъли обдор кушод,
 Пеши он реги обдор¹⁹⁹⁵ ниҳод.
 Гуфт: «Мурдам зи ташнагӣ, даръёб!
 Оташамро бикӯш ба лахте об!
 Шарбате об аз он зулоли чу нӯш
 3790 Ё ба ҳиммат бубахш ё бифрӯш.
 Ин ду гавҳар дар оби хеш андоз,
 Гавҳарамро ба оби худ бинвоз.
 Шар, ки хашми худой бод бар ӯ,¹⁹⁹⁶
 Номи худро варақ кушод бар ӯ.¹⁹⁹⁷
 Гуфт,
 к-аз санг чашма барматарош,
 Фориғам з-ин фиреб, фориғ бош!
 Медиҳӣ гавҳарам ба вайронӣ,
 То ба¹⁹⁹⁸ обод шаҳр бистонӣ.
 Чӣ¹⁹⁹⁹ ҳарифам, ки ин фиреб хӯрам,
 3795 Ман зи дев одамифиребтарам.
 Нарасад вақти чорасозии ман
 Мӯҳраи ту ба ҳуққабозии ман.
 Сад ҳазорон чунин фусуну фиреб
 Қардаам аз мақомарӣ ба шикеб.
 Нанг дорам,²⁰⁰⁰ ки оби ман бих(в) арӣ,
 Чун ба шаҳр оӣ,²⁰⁰¹ оби ман бибарӣ.
 Он²⁰⁰² гуҳар чун ситонам аз ту ба роз,
 К-аз манаш оқибат ситонӣ боз.

- Гуҳаре боядам, ки натвонӣ,
 3800 Қ-аз манаш ҳеҷ гуна бистонӣ!
 Хайр гуфт:²⁰⁰³ «Он чӣ гавҳар аст, бигӯй,
 То супорам ба дасти гавҳарчӯй?»
 Гуфт Шар: «Он ду гавҳари басар аст,
 Қ-ин аз он, он аз ин азизтар аст.
 Чашмҳоро ба ман фуруш ба об,
 Варна з-ин обхӯрд рӯй битоб».
 Хайр гуфт: «Аз худо надорӣ шарм,
 Қ-оби сардам диҳӣ ба оташи гарм?
 Чашма, гирам, ки хушгубор бувад,
 3805 Чашм кандан, бигӯ, чӣ кор бувад!
 Чун ман аз чашми худ шавам дарвеш,
 Чашма гар сад шавад,²⁰⁰⁴ чӣ суд аз беш?
 Чашм додан зи баҳри чашмаи нӯш
 Чун тавон?! Обро ба зар бифруш.
 Лаъл бистону он чӣ дорам чиз,
 Бидиҳам хат бад-он чӣ дорам низ.²⁰⁰⁵
 Ба худои ҷаҳон хӯрам савганд,
 Ки бад-ин доварӣ шавам хурсанд.
 Чашм бигзор бар ман, эй сарамард,
 3810 Сардмехрӣ макун ба обе сард!»
 Гуфт Шар, к-ин сухан фасона бувад,
 Ташнаро з-ин базе баҳона бувад.
 Чашм бояд,
 гуҳар надорад суд,
 Қ-ин гуҳар беш аз ин тавонад буд.²⁰⁰⁶
 Хайр дар кори хеш хира бимонд,
 Оби чашме бар оби чашма фишонд.
 Дид, к-аз ташнагӣ бихоҳад мурд,
 Ҷон аз он ҷойгаҳ²⁰⁰⁷ нахоҳад бурд.
 Дили гармаш ба оби сард фирефт,
 3815 Ташнае, ку, к-аз оби сард шикефт?
 Гуфт: «Бархез, теғу²⁰⁰⁸ дашна биёр,
 Шарбате об сӯи ташна биёр.

- Дидан оташини ман баркаш²⁰⁰⁹
В-оташамро бикуш ба обе х(в) аш!»
Зан чунин бурд, к-аз чунон таслим
Ёбад умедворӣ аз паси бим.
Шар, ки он дид, дашна бозкушод,
Пеши он хоки ташна рафт чу бод.
Дар чароғи ду чашми ӯ зад теғ,
3820 Н-омадаш куштани чароғ дарег.
Наргисеро ба теғ гулгун кард,
Гавҳареро зи тоҷ берун кард.
Чашми ташна чу карда буд табох,
Об нодода кард ҳиммати роҳ!
Чомаву рахту гавҳараш бардошт,
Марди бедидаро тихӣ бигзошт.
Хайр чун рафта дид²⁰¹⁰ Шар зи бараш,
Набуд огоҳие²⁰¹¹ зи хайру шараш.
Бар сари хуну хок меғалтид,²⁰¹²
3825 Беҳ ки чашмаш набуд, ки худро дид.²⁰¹³
Буд курде зи меҳтарони бузург,
Галае дошт дур аз офати гург.
Чорпоёни хуб низ²⁰¹⁴ базе,
Қ-ончунон чорпо надошт²⁰¹⁵ касе.
Хонае, ҳафту ҳашт бо ӯ хеш,
Ӯ тавонгар буд,
он дигар дарвеш.
Курди саҳронишини кӯҳнавард
Чун биёбониён биёбонгард
Аз барои алаф ба сахро гашт,
3830 Галларо мечаронд дашт ба дашт.
Ҳар кучо дидӣ обхӯрду гиёх,
Қардӣ он чо ду ҳафта манзилгоҳ.
Чун алафхӯрдҷойро мемонд,
Галла бар ҷониби дигар меронд.
Аз қазо андар²⁰¹⁶ он ду рӯз, на дер²⁰¹⁷
Панча он чо кушода буд чу шер.

- Курдро буд духтаре ба чамол,
Луъбате туркчашму хиндухол.
Сарве об аз раги чигар хӯрда,
3835 Нозанине ба ноз парварда.
Расани зулф то ба доман беш,
Қарда махро расан ба гардани хеш.
Чаъд бар чаъд чун бунафшаи боғ,
Ба сиёҳӣ сияҳтар аз пари зоғ.
Сеҳри ғамза-ш,
ки буд аз афсун маст,
Бар фиреби замона ёфта даст.
Халқ аз он сеҳри бобулӣ кардан,
Дил ниҳода ба бобулӣ х(в)ардан.²⁰¹⁸
Шаб зи холаш савод ёфта буд,
3840 Маҳ зи тобандагеш тофта буд.
Тангии pistaи шакаршиканаш
Бӯсаро роҳ баста бар даҳанаш.²⁰¹⁹
Он хироманда моҳи хиргоҳӣ
Шуд талабгори об чун моҳӣ.
Хонии сард²⁰²⁰ буд дур аз роҳ,
Буд аз он хонӣ оби он бунгоҳ.
Кӯза пур кард аз оби он хонӣ,
То барад сӯи хона пинҳонӣ.
Ногаҳон нолае шунид аз дур,
3845 Қ-омад аз захмхӯрдае ранчур.
Бар паи нола шуд, чу нола шунид,
Хуфта²⁰²¹ дар хоку хун чавоне дид.
Дасту пое зи дард меафшонд,
Дар²⁰²² тазарруъ худойро мехонд.
Нозаниро зи сар бурун шуд ноз,
Пеши он захмхӯрда рафт фароз.
Гуфт: «Вайҳак,²⁰²³ чӣ кас тавонӣ буд
Инчунин хоксору хунолуд?»
Ин ситам бар чавонии ту кӣ кард,
3850 В-инчунин зинҳор бар²⁰²⁴ ту кӣ х(в)ард?»

- Хайр гуфт: «Эй фариштан фалакӣ,
 Гар паризодай²⁰²⁵ ва гар малакӣ,
 Кори ман турфа бозне дорад,
 Қиссан ман дарозие дорад.
 Мурдам аз ташнагию бесбӣ,
 Ташнаро чаҳд кун, ки даръсбӣ.²⁰²⁶
 Об агар нест, рав, ки ман мурдам,
 В-ар яке қатра ҳаст, чои бурдам».
 Соқии нӯшлаб, калиди наҷот
- 3855 Додаш обе, ба лутф оби ҳаёт.
 Ташнаи гармдил зи шарбати сард
 Хӯрд бар қадри он,
 ки шояд х(в)ард.
 Зинда шуд чоии пажмуриданӣ,
 Шод гашт он²⁰²⁷ чароғи диданӣ.
 Дидаеро, ки қанда буд зи чой,
 Дар ҳам афғанду бурд номи худой²⁰²⁸
 Гар харошида шуд сапедии²⁰²⁹ тӯз,
 Макла дар пих²⁰³⁰ монда буд ханӯз.
 Он қадар зӯр дид²⁰³¹ дар пояш,
- 3860 Ки барангехт шояд аз чояш.
 Пих²⁰³² дар чашми ӯ ниҳоду бибаст,
 В-аз сари мардумӣ гирифташ даст.
 Қард чаҳде тамои, то бархост,
 Қондаш гашту бурд бар раҳи рост.
 То бад-он чо, ки буд бунғаҳи ӯ,
 Марди беида буд ҳамраҳи ӯ.²⁰³³
 Чокареро, ки²⁰³⁴ аҳли хона шумурд,
 Дасти ӯро ба дасти ӯ бисупурд.
 Гуфт: «Оҳиста, то наранҷонӣ,
- 3865 Бар дари мо бараши ба осонӣ».
 Хештан рафт пеши модар зуд,
 Саргузаште, ки дид,²⁰³⁵ боз намуд.
 Гуфт модар: «Чаро раҳо кардӣ,
 Қ-омадӣ, бо худаш наёвардӣ?»

- То магар чорае намуда шудӣ,
 К-андаке роҳаташ фузуда шудӣ».
- Гуфт, к-овардам, ар ба чон²⁰³⁶ бирасад,
 Чашм дорам, ки ин замон²⁰³⁷ бирасад.
 Чокаре, к-ӯ ба хона роҳ овард,
 3870 Хастаро сӯи хобгоҳ овард.
 Ҷой карданду хон ниҳодандаш,
 Шӯрбою кабоб додандаш.
 Марди гармирасида бо дами сард
 Хӯрд лахтеву сар ниҳод ба дард.
 Курд, к-омад шабонгаҳ аз сахро,
 То хӯрад он чӣ бишканад сафро.
 Дид чизе, ки он на одат буд,
 Ҷӯши сафрош аз он зиёдат буд.
 Беҳуше хаста дид афтода,
 3875 Чун касе захмхӯрда, чондода.
 Гуфт,
 к-ин шахси нотавон зи кучост,
 В-инчунин нотавону хаста чарост?
 Он чӣ бар вай гузашта буд нахуст,
 Қас надонист шарҳи он ба дуруст.
 Қиссаи чашмканданаш гуфтанд,
 Ки ба алмос қазъи ӯ²⁰³⁸ суфтанд.
 Курд чун дид, к-он чигархаста
 Шуд зи бедидай назарбаста.
 Гуфт, к-аз шохи он дарахти баланд
 3880 Боз боист кард барге чанд.
 Кӯфтан баргу об аз ӯ ситадан,
 Судан он чову тоб аз ӯ²⁰³⁹ ситадан.
 Гар чунин марҳаме гирифтӣ соз,
 Ёфтӣ дида рӯшноӣ боз.
 Рахнаи дида гарчи бошад сахт,
 Беҳ шавад з-оби он ду барги²⁰⁴⁰ дарахт.
 Пас нишон дод,²⁰⁴¹ к-он дарахт кучост,
 Гуфт: «Аз он обхӯр, ки ҳонин²⁰⁴² мост,

- Хаст руста куҳан дарахте нағз,
3885 К-аз насимаш кушода гардад мағз.
Соқаш аз бех баркашида ду шох,
Дурие дар миёни ҳар ду фарох.
Барги як шох аз \bar{u} чу хуллаи хур
Дидаи рафтaro дарорад нур.
Барги шохи дигар чу оби ҳаёт,
Саръиёнро диҳад зи саръ наҷот».
Чун зи курд он шунид духтари курд,
Дил ба тадбири он илоч супурд.
Лобахо карду аз падар дархост,
3890 То кунад барги бенавое рост.
Курд чун дид лоба кардани сахт,
Роҳ бардошт, рафт сӯи дарахт.
Боз кард аз дарахт муште барг
Нӯшдоруи хастагон аз марг.
Омад, овард, нозанин бардошт,
Кӯфт чандон,
ки мағз боз²⁰⁴³ гузошт.
Кард софӣ чунон ки дурд намонд,
Дар назаргоҳи дардманд фишонд.²⁰⁴⁴
Доруо дидаро ба ҳам дарбаст,
3895 Хаста аз дард²⁰⁴⁵ соате биншаст.
Дида бар бахти корсоз²⁰⁴⁶ ниҳод,
Сар ба болини тахт²⁰⁴⁷ бозниҳод.
Буд то панҷ рӯз баста сараш
В-он тилоҳо ниҳода бар назараш.
Рӯзи панҷум халос додандаш,
Дору аз дида баркушодандаш.
Чашми аздастрафта гашт дуруст,
Шуд баайниҳ чунон ки буд нахуст.
Марди бедида баркушод назар,
3900 Чун ду нарғис, ки бишкуфад ба сахар.
Хайр, к-он хайр дид, бурд²⁰⁴⁸ сипос,
К-аз рамад раста шуд чу гови харос.

- Аҳли хона зи ранчи дил растанд,
 Дил кушоданду рӯй барбастанд.²⁰⁴⁹
 Аз базе ранҷо, ки бар вай бурд,
 Меҳрубон гашта буд духтари курд.
 Чун ду наргис кушод сарви баланд
 Дурчи гавҳар кушода гашт зи²⁰⁵⁰ банд.
 Меҳрубонтар шуд он паризода
- 3905 Бар ҷамоли ҷавони озода.²⁰⁵¹
 Хайр низ аз латафрасонии ӯ
 Меҳрубон шуд зи меҳрубонии ӯ.
 Гарчи рӯяш надида буд тамом,
 Дида будаш ба вақти хезу хиром.
 Лафзи ширини ӯ шунида базе,
 Лутфи дасташ бад-ӯ расида базе.
 Дил дар ӯ баста буду он дилбанд
 Ҳам²⁰⁵² дар ӯ баста дил,
 зиҳи пайванд!
- 3910 Хайр бо курди пир²⁰⁵³ ҳар саҳарӣ
 Бастӣ аз роҳи чокарӣ камаре.
 Ба шутурбонию галадорӣ
 Қардӣ оҳистагию хушъерӣ.
 Аз гала дур қардӣ офати гург,
 Доштӣ поси чумла хурду бузург.
 Курди саҳрораи биёбонӣ
 Чун аз ӯ ёфт²⁰⁵⁴ он таносонӣ,
 Ба таваллои худ азизаш қард,
 Ҳокими хону мону чизаш қард.
 Хайр чун шуд ба хона-дар густох,
- 3915 Қиссаи ҷустуҷӯӣ гашт фарох.
 Бозчустанд ҳоли дидаи ӯ,
 Қ-аз кӣ буд он ситам расидаи ӯ.
 Хайр аз эшон ҳадиси Шар нанхуфт,
 Ҳар чӣ будаш зи хайру шар — ҳама гуфт.
 Қиссаи гавҳару харидани об,
 Қ-оташи ташнагеш қард кабоб.

- В-он кӣ аз дида гавҳараш барканд,
 Ба дигар гавҳараш расонд газанд.
 Ин гуҳар суфту он гуҳар²⁰⁵⁵ бардошт
- 3920 В-он надода ташнаро бигзошт.
 Курд, к-он дoston шунид зи Хайр,
 Рӯй бар хок зад чу роҳиби дайр,
 К-он чунон тундбоди беачале
 Нарасонд ин²⁰⁵⁶ шукуфаро халале.²⁰⁵⁷
 Чун шуниданд, к-он фариштасиришт
 Чӣ бало дид аз он забонии зишт.
 Хайр²⁰⁵⁸ аз ном гашт номитар,
 Шуд бар эшон зи қон гиromитар.
 Доштандаш чунон ки бояд дошт,
- 3925 Нозанин хидматаш ба кас нагзошт.
 Рӯйбаста парастиге мекард,
 Об медоду оташе мех(в)ард.
 Хайр якбора дил бад-ӯ биспурд,
 Аз вай он қон, ки бозёфт набурд.
 Қард бар ёди он гиromӣ дур
 Хидмати гову гӯспанду шутур.
 Гуфт: «Мумкин нашуд, ки ин дилбанд
 Бо чу ман муфлисе кунад пайванд.
 Духтареро бад-ин чамолу камол
- 3930 Натавон ёфт бе хазиною мол.
 Ман, ки nonшон²⁰⁵⁹ хӯрам ба дарвешӣ,
 Қай ниҳам чашми²⁰⁶⁰ хеш бар хешӣ.
 Беҳ аз он нест,
 к-аз чунин²⁰⁶¹ хатаре
 Зиракона бароварам сафаре».
 Чун бар ин²⁰⁶² қисса ҳафтае бигзашт,
 Шомгоҳе ба хона рафт аз дашт.
 Дил зи тимори он арӯс ба ранҷ,
 Чун гадое нишаста бар сари ганҷ.
 Ташнаю дар²⁰⁶³ баробар оби зулол,
- 3935 Ташнатар з-он ки буд аввали ҳол.

- Он шаб аз рахнае, ки дошт дилаш,
 З-оби дида шукуфа кард гилаш.²⁰⁶⁴
 Гуфт бо курд, к-эй ғарибнавоз,
 Аз ғарибон базе кашидӣ ноз,
 Нури чашмам бинониҳодаи туст,
 Дилу чон ҳар ду боздодаи туст.
 Чун ба хонрезаи ту парвардам,
 Неъмат аз хони ту²⁰⁶⁵ базе х(в)ардам,²⁰⁶⁶
 Доғи ту бартар аз ҷабини ман аст,
 3940 Шукри ту беш аз офарини ман аст.²⁰⁶⁷
 Гар бичӯй даруну берунам,
 Бӯи хони ту ояд аз хунам.
 Хони бар сар бар ин надорам даст,
 Сари бар хон,
 агар бихоҳӣ, ҳаст.²⁰⁶⁸
 Беш аз ин меҳмон нашоёд буд,
 Намаке бар цигар нашоёд суд.
 Бар киёси наволахориин ту
 Н-ояд аз ман сипосдориин ту.
 Магарам ҳам ба фазли хеш худой
 3945 Диҳад он-ч оварам ҳақи ту ба ҷой.²⁰⁶⁹
 Гарчи тимор ёбам аз дурӣ,
 Хоҳам аз хидмати ту дастурӣ.
 Дер гоҳ аст аз²⁰⁷⁰ вилояти хеш
 Дурам аз кору аз кифояти хеш.
 Азм дорам, ки бомдоди пагоҳ
 Сӯи хона кунам азимати роҳ.
 Гар ба сурат ҷудо шавам зи барат,
 Набурад ҳимматам зи хоки дарат.²⁰⁷¹
 Чашм дорам ба чун ту чашмаи нур,
 3950 Ки зи дурӣ дилам надорӣ дур.²⁰⁷²
 Ҳимматамро кушодабол кунӣ
 В-он чӣ хӯрдам, маро ҳалол кунӣ.
 Чун сухангӯ сухан ба охир²⁰⁷³ бурд,
 Дарзад оташ ба хели хонаи курд,

- Гирьян курде аз²⁰⁷⁴ миён бархост,
 Хой-хое²⁰⁷⁵ фитод дар²⁰⁷⁶ чапу рост.
 Курд гирьяну курдзода батар,
 Мағзхо хушку дидахо шуд²⁰⁷⁷ тар.
 3955 Аз паси гирья сар фуру бурданд,
 Гуӣ, обе буданд, к-афсурданд.²⁰⁷⁸
 Сар баровард курди равшанрой,
 Кард холӣ зи пешкорон чой.
 Гуфт бо Хайр, к-«эй чавони бахуш,
 Зираку хубу меҳрубону хамӯш,
 Рафта гират ба шаҳри худ боре
 Хурда аз хамраҳе дигар хорӣ.
 Неъмату нозу комгорӣ²⁰⁷⁹ ҳаст,
 Бар ҳама неку бад ту дорӣ даст.
 3960 Некмардон ба бад инон надҳанд,
 Дӯстонро ба душманон надҳанд.
 Чуз яке духтари азиз маро
 Несту бисъёр ҳаст чиз маро.
 Духтари меҳрубони хидматдӯст
 Зишт бошад, ки гӯямаш на накуст.
 Гарчи дар нофа аст мушк ниҳон,
 Ошкор аст бӯи ӯ ба чаҳон.
 Гар ниҳӣ дил ба мову духтари мо,
 Ҳастӣ аз чон азизтар бари мо.
 Бар чунин духтаре ба озодӣ
 3965 Ихтиёрат кунам ба домодӣ.
 В-он чӣ дорам зи гӯсфанду шутур,
 Диҳамат, то зи моя гардӣ пур.
 Ман миёни шумо ба неъмату ноз
 Мезиям, то расад раҳил фароз.
 Хайр,
 к-ин хушдилӣ шунид зи курд,
 Сачдае²⁰⁸⁰ он чунон ки шояд бурд
 Чун бад-ин хуррамӣ сухан гуфтанд,
 Аз сари нозу дилхушӣ хуфтанд.

- Субҳи Ҳорунсифат чу баст камар,
 3970 Мурғ нолид чун чалочили зар.
 Аз сари толеи хумоюнбахт
 Рафт султони машриқӣ бар тахт.²⁰⁸¹
 Курд хушдил зи хобгаҳ бархост,
 Кард кори никоҳ кардан рост.
 Ба никоҳе, ки асли пайванд аст,
 Тухми авлод аз ӯ барӯманд аст.
 Духтари хешро супурд ба Хайр,
 Зӯхраро дод бо Аторуд сайр.²⁰⁸²
 Ташнаи мурда²⁰⁸³ оби ҳайвон ёфт,
 3975 Нури хуршед бар шукуфа битофт.
 Соқии нӯшлаб ба ташнаи хеш
 Шарбате дод аз оби кавсар²⁰⁸⁴ беш.
 Аввалаш гарчи оби хонӣ дод,
 Охираш оби зиндагонӣ дод.
 Шодмон зистанд ҳар ду ба ҳам,
 З-он чӣ бояд, набуд чизе кам.
 Аҳди пешина ёд мекарданд,
 В-он чӣ-шон буд, шод мех(в)арданд.
 Курд ҳар мое, ки бо худ дошт,
 3980 Бар гаронмояғони худ бигзошт.
 То чунон шуд, ки хону мону²⁰⁸⁵ рама
 Ба сӯи Хайр бозгашт ҳама.
 Чун аз он марғзору обу дарахт
 Баргирифтанд сӯи сахро рахт,
 Хайр шуд зӣ²⁰⁸⁵ дарахти сандалбӯй,
 Ки аз ӯ чон-ш гашт дармонҷӯй.
 На зи як шох,
 к-аз сутуни ду шох
 Чид бисъёр баргҳои фарох.
 Кард аз он баргҳо ду анбон пур,
 3985 Таъбия дар миёни бори шутур.
 Он яке буд илочи саръ тамом,
 В-он дигар худ «давои дида» ба ном.²⁰⁸⁷

- Бо кас аҳволи барг бознагуфт,²⁰⁸⁸
Он даворо зи дида дошт нухуфт.
То ба шаҳре шитофтанд зи роҳ,
Ки дар ӯ саръ дошт духтари шоҳ.
Гарчи бисъёр чора мекарданд,
Беҳ намешуд, дареғ мех(в) арданд.
Ҳар пизишке, ки буд донишбаҳр,
3990 Омада бар умед шаҳр ба шаҳр.
То баранд аз тариқи чорагарӣ,
Офати девро зи пеши парӣ.
Подшаҳ шарт карда буд нахуст,
Ки ҳар он к-ӯ кунад илочи дуруст,
Духтар ӯро диҳам ба озодӣ,
Арчумандаш кунам ба домодӣ,
В-он ки бинад ҷамоли ин духтар,
Накунад чорасозие дарх(в) ар,
Бар вай аз теғ турктоз кунам,
3995 Сараш аз тан ба теғ боз кунам.
Бедавой, ки дид он бемор,
Гашт чандин пизишк дар тимор.
Сарбурида шуда ҳазор табиб,
Чӣ зи шаҳрӣ,
 чӣ мардумони ғариб.
Ин сухан гашт дар вилоят фoš,
Лек ҳар як ба орзуи маош
Сари худро ба бод бармедод,²⁰⁸⁹
Дар паи хуни хеш меафтод.
Хайр, к-аз мардум ин сухан бишнид,
4000 Он халалро халос бо худ дид.
Кас фиристоду подшаҳро гуфт,
К-аз раҳ ин хор ман тавонам²⁰⁹⁰ рӯфт.²⁹⁹¹
Бибарам ранчи ӯ ба фазли худой
В-оварам бо ту шартӣ хеш ба ҷой.
Лек шарт он бувад ба дастурӣ,
К-аз тамаъ ҳаст бандаро дурӣ.

- Дар сеюм рӯз чунки сар бардошт,
 Хӯрд он чизҳо, ки дархӯр дошт.
 Шаҳ, ки ин муждааш ба гӯш расид,
 Пон бекафш дар сарой давид.
 Духтари хешро ба хушу ба рой
 Дид бар тахт дар миёни сарой.
 Рӯй бар хок зад, ба духтар гуфт,
 К-«эй ба чуз ақл кас наёфта чуфт,
 Чунӣ аз хастагию ранчури,
 4025 К-аз барат бод фитнаро дурӣ?»²⁰⁹⁶
 Духтари шармгин зи ҳашмати шоҳ
 Бар худ ойини шукр дошт нигоҳ.
 Шоҳ рафт аз саройпарда бурун,
 Андӯхаш кам шуду нишот фузун.
 Дод духтар ба маҳраме пайғом,
 То бигӯяд ба шоҳи некӯном,
 Ки шунидам,
 ки дар чаридан чаҳд
 Подшоро²⁰⁹⁷ дуруст бошад аҳд.
 Чун ба ҳангоми теғи торақсой
 4030 Шарти хеш оварид шоҳ ба чой.²⁰⁹⁸
 Бо саре, к-ӯ ба тоҷ шуд дарх(в)ард,
 Аҳди²⁰⁹⁹ худро дуруст бояд кард.
 То чу аҳдаш бувад ба теғ дуруст,
 Ба гаҳи тоҷ ҳам набошад суст.²¹⁰⁰
 Сад сар аз теғи тез ёфт газанд,
 Гӯ, яке сар ба тоҷ бош²¹⁰¹ баланд.
 Он кӣ з-ӯ шуд маро илоҷ падид
 В-аз вай ин банди баста ёфт калид,
 Қори ӯро ба тарк натвон гуфт,
 4035 К-аз қаҳонам чуз ӯ набошад²¹⁰² чуфт.
 Беҳ, ки мо дил зи аҳд накшоем
 В-аз чунин ӯҳдае бурун оем.
 Шоҳро низ рои он бархост,
 Ки кунад аҳди хештанро рост.²¹⁰³

- Хайри озодаро ба ҳазрати шоҳ
Бозчустанду ёфтанд ба роҳ.
Гухаре ёфта шумурдандаш,
Дар замон назди шоҳ бурдандаш.
Шоҳ гуфт: «Эй бузургвори ҷаҳон,
4040 Рух чи дорӣ зи бахти хеш ниҳон?»
Хилъати хос додаш аз тани хеш
Аз яке мамлакат ба қимат беш.
Ба ҷуз ин чанд зинати дигараш,
Қамари зар, ҳамоили гуҳараш.
Қилла бастанд гирди шаҳру сарой,
Шаҳриён сохтанд шаҳророй.
Духтар омад зи тоқи гӯшаи бом,
Дид домодро чу моҳи тамом.
Чобуку сарвқадду зеборӯй,
4045 Голияхат, ҷавони мушкинмӯй.
Ба ризои арӯсу рои падар
Хайр домод шуд ба кӯрии Шар.
Бар дари ганҷ ёфт султон даст,
Мӯҳр ончи-ш²¹⁰⁴ дуруст буд, шикаст.
Айш аз он пас ба коми дил меронд,
Нақши хубию хушдилӣ мехонд.²¹⁰⁵
Шоҳро мӯхташам вазире буд,
Халқро нек дастгире буд.
Духтаре дошт дилрабою шигарф,
4050 Чехра чун хуни зор²¹⁰⁶ бар сари барф.
Офати обила расида ба моҳ,
З-обила дидаҳош гашта табоҳ.
Хост дастурие дар он дастур,
Ки диҳад Хайр чашми маҳро нур.
Ҳам ба шарте,
ки шоҳ²¹⁰⁷ қард нахуст,
Қард маҳро давои Хайр дуруст.
В-он дигар низ гашт бо ӯ, ҷуфт,
Гавҳарӣ бин, ки чанд гавҳар суфт.

- Ёфт Хайр аз нишоти он се арӯс
 4055 Тоҷи Қисрову тахти Кайковус.
 Гоҳ бо духтари вазир нишаст,
 Бар ҳама коми хеш ёфта даст.
 Чашмравшан гаҳе ба духтари шох,
 К-ин чу хуршед буду он чун моҳ.
 Шодмона гаҳе ба духтари курд,
 Ба се нард аз ҷаҳон надаб мебурд.
 То чунон шуд, ки²¹⁰⁸ некхоҳии бахт
 Бирасондаш ба подшоҳию тахт.
 Мулки он шаҳр дар шумор гирифт,
 4060 Подшоҳӣ бар ӯ қарор гирифт.
 Аз қазо сӯи боғ шуд рӯзе,
 То кунад айш бо дилафрӯзе.
 Шар, ки дар роҳ²¹⁰⁹ буд дар сафараш
 Гашт сирри дилаш қазои²¹¹⁰ сараш.
 Бо чухуде муомилат месохт,
 Хайр дид он чухудро бишнохт.
 Гуфт, к-«ин шахсро ба вақти фароғ
 Аз паси ман биёваред ба боғ.
 Ӯ сӯи боғ рафту хуш бинишаст,
 4065 Курд пеш истода²¹¹¹ теғ ба даст.
 Шар даромад фароҳ карда чабин,
 Фориғ аз Хайру бўса дод замин.
 Гуфт Хайраш: «Бигӯ,
 ки номи ту чист,
 Эй ки хоҳад сари ту бар ту гирифт?»
 Гуфт: «Номам Мубашшири Сафарӣ
 Дар ҳама корномаи хунарӣ».
 Хайр гуфто, ки номи хеш бигӯй,
 Рӯи худро ба хуни хеш бишӯй.
 Гуфт: «Берӯн аз ин надорам ном,
 4070 Хоҳ теғам намову хоҳӣ чом».
 Гуфт Хайр: Эй ҳаромзодаи хас,
 Ҳаст хунат ҳалол бар ҳама кас.²¹¹²

- Дар танаш цусту ёфт он ду гуҳар,
 Таъбия карда дар миёни камар.
 Омад, овард пеши Хайр фароз,
 4090 Гуфт: «Гавҳар ба гавҳар омад боз».
 Хайр бӯсиду пеши ӯ андохт,
 Гавҳариро ба гавҳаре бинавохт.
 Даст бар чашми худ ниҳоду бигуфт,
 К-аз ту дорам ман ин ду гавҳари чуфт,
 Ин²¹¹⁷ ду гавҳар бад-он шуд арзонӣ,
 К-ин ду гавҳар бад-ӯст нуронӣ.²¹¹⁸
 Чунки шуд корҳои Хайр ба ком,
 Халқ аз ӯ дид хайрҳои тамом.
 Давлат он ҷо ки роҳбар гардад,
 4095 Хор хурмову хора зар гардад.
 Чун саодат бад-ӯ супурд сарир,
 Оҳанаш нукра шуд, палос ҳарир.²¹¹⁹
 Адлро устуворкорӣ дод,
 Мулкро бар худ устуворӣ дод.
 Баргҳое, к-аз он дарахт овард,
 Роҳати ранҷҳои сахт овард.
 Вақт-вақт аз барои дафъи газанд
 Тохтӣ сӯи он дарахти баланд.
 Омадӣ зери он дарахт фуруд,
 4100 Додӣ он бумро салому дуруд.
 Бар ҳавои дарахти сандалбӯй
 Ҷомаро карда буд сандалшӯй.
 Ҷуз ба сандалхари накӯшидӣ,
 Ҷома ҷуз сандали напӯшидӣ.
 Сандал осоиши равон дорад,
 Бӯи сандал нишони ҷон дорад,
 Сандали суда дарди сар бибарад,
 Таб зи дил,
 тобиш аз чигар бибарад.
 Турки чинӣ чу ин хикояти цуст
 4105 Ба забони шикаста кард дуруст,

Шоҳ қой аз миёни чон кардаш,²¹²⁰
Яъне аз чашми бад ниҳон кардаш.²¹²¹

**НИШАСТАНИ БАҲРОМ РҶЗИ ОДИНА
ДАР ГУНБАДИ САПЕД
ВА АФСОНА ГУФТАНИ ДУХТАРИ
ПОДШОҲИ ИҚЛИМИ ҲАФТУМ**

- Рӯзи одина, к-ин муқарнаси бед²¹²²
Хонаро кард аз офтоб сапед.
Шоҳ бо зевари сапед ба ноз
Шуд сӯи гунбади сапед фароз.²¹²³
Зӯхра бар бурҷи²¹²⁴ панҷум иқлимаш
Панҷнавбатзанон ба таслимаш.
То назад²¹²⁵ бар Хутан талояи занг
- 4110 Шаҳ зи шодӣ накард майдон танг.
Чун шаб аз сурмаи фалакпарвард
Чашми моҳу ситора равшан кард.
Шоҳ аз он чоннавози дилдода
Шабнишини сапедадамзода,
Хост, то аз садои гунбади хеш
Орад овози арғунунаш пеш.
Пас аз он, к-офарини он дилбанд
Хонд бар тоҷу бар сарири баланд,
В-он дуоҳо, ки давлат афзояд
- 4115 В-он чунон тоҷу тахтро шояд.
Гуфт: «Шаҳ чун²¹²⁶ зи баҳри²¹²⁷ тибат хост,
Он чӣ аз тибати ман ояд рост».

АФСОНА

Модарам гуфту ӯ зане сара буд,
Пиразан гург бошад, ӯ бара буд.

- Хама дил буд чун миёнаи нор,
4135 Хама гул буд бе миёнчии хор.
Тез хоре, ки дар гулистон буд,
Аз пай чашмзахми бустон буд.
Об дар зери сарвҳои ҷавон,
Сабза дар гирди обҳои равон.
Мурғ дар мурғ баркашида наво,
Арғунун баста дар миёни ҳаво.
Сарвбун чун зумурадин кохе
Қумрие бар сарири ҳар шохе.²¹³⁴
Зери сарваш,
ки пой дар гил буд,
4140 Ба наво дода ҳар киро дил буд.
Баркашида зи хатти паргораш
Чор мӯҳра ба чор девораш.
Аз биноҳои баркашида ба моҳ
Чашми бадро набуд дар вай роҳ.
Дар таманнои он чунон боғе
Бар дили ҳар тавонгаре доғе.
Мард ҳар ҳафтае зи роҳи фароғ
Ба тамошо шудӣ ба дидани боғ.
Сарв пиростӣ, суман киштӣ,
4145 Мушк судию анбар оғиштӣ.
Тоза қардӣ ба дасти наргис чом,
Сабзаро додӣ аз бунафша паём.
Соате гирди боғ баргаштӣ,
Боз бигзоштию бигзаштӣ.
Рафт рӯзе ба вақти пешингоҳ
То дар он боғи равза ёбад роҳ.
Боғро баста дид дар чун санг,
Боғбон хуфта бар навозиши чанг.
Боғ пуршӯр аз он хушовозӣ
4150 Ҷоннавозон дар ӯ ба ҷонбозӣ.
Рақс бар²¹³⁵ ҳар дарахте афтада,
Мева дил бурда, балки²¹³⁶ ҷон дода.

- Хоча, к-овози ошиқона шунид,
 Чон-ш²¹³⁷ хозир набуду чома дарид.
 На шикебе, ки баргирояд сар,
 На калиде, ки баркушояд дар.
 Дар базе кўфт, кас надод чавоб,
 Сарв дар рақс буду гул дар хоб.
 Гирд бар гирди боғ баргардид²¹³⁸,
 4155 Дар ҳама боғ ҳеч роҳ надид.
 Бар дари хештан чу бор наёфт,
 Рукни девори хештан бишикофт.
 Шуд дарун,
 то кунад тамошое
 Сӯфиёна бароварад пое.
 Гуш бар нағмаи тарона ниҳад,
 Дидани боғро баҳона ниҳад.
 Шуриши боғ бингарад, ки зи кист,
 Боғ чун асту боғбонро чист.
 З-он гуле чанд бӯстонафрӯз,
 4160 Ки дар он бӯстон буданд он рӯз.
 Ду сумансина балки симинсоқ
 Бар дари боғ доштанд ятоқ.
 То бар он ҳурпайкарони чу моҳ
 Чашми номаҳраме наёбад роҳ.
 Чун дарун рафт хоча аз сӯроҳ,
 Ёфтандаш канизакон густоҳ.
 Заҳм бардоштанду хастандаш,
 Дузд пиндоштанду бастандаш.
 Хоча дардода тан бад-он хорӣ.
 4165 Аз чӣ? Аз тӯҳмати гунаҳгорӣ.
 Баъд аз озурданаш бачангу ба мушт
 Бонгҳое дар ӯ заданд дурушт.
 К-эй зи доғи ту боғ нохушнуд,
 Нест ин чо нақибӣ боғ, чӣ суд.
 Чун ба боғи қасон дарояд дузд,
 Заданаш ҳаст боғбонро музд.

- Мо, ки лахте ба чӯб хастемат,
4170 Шояд ар дасту пой бастемат²¹³⁹.
То ту, эй нақбзан дар ин паргор,
Дар гузорӣ, дарой аз девор.
Мард гуфто, ки боғ боғи ман аст,
Бар ман ин дуд аз чароғи²¹⁴⁰ ман аст.
Бо даре чун даҳони шер фарох
Чун дароям чу рӯбах аз сӯроҳ?
Ҳар кӣ дар мулки худ чунин ояд,
Мулк аз ӯ зуд бар замин ояд.
Чун канизон нишони ӯ диданд,
В-аз нишонҳои боғ пурсиданд,
Ёфтандаш дар он гувоҳӣ рост,
4175 Меҳр биншасту доварӣ бархост.
Соҳиби боғ чун шинохта шуд,
Ҳар ду ро дил ба меҳр охта шуд.
Буд хубу чавону нодирагӯй,
Зан, ки ин дид,
аз ӯ ту даст бишӯй.
Ошти карданаш раво диданд,
З-он ки бо табъаш ошно диданд.
Дасту пояш зи банд бикшоданд,
Бӯса бар дасту пой ӯ доданд.
Узрҳо хостанд бисъёраш,
4180 Ҳар ду якдил шуданд дар кораш.
Пас ба узре, ки хасм ёр шавад,
Рахнаи боғ устувор шавад.
Хор бурданду рахнаро бастанд,
В-аз шабехуни раҳзанон растанд.
Бинишастанд пеши хоҷа ба ноз,
Бозгуфтанд қиссаҳои дароз.
Ки дар ин боғ чун шукуфтабахор
Ки аз ӯ хоҷа бод бархурдор,
Меҳмонист дилситонор,
4185 Мохрӯёну меҳрубонор.

- Хар зани хубрӯ, ки дар шаҳр аст,
 Дидаро аз ҷамоли ӯ баҳр аст.
 Ҳама ҷамъ омада дар ин боғанд,
 Шамъи бедуду нақши бедоғанд.
 Узри онро, ки бо ту бад қардем,
 Хок дар обхӯрди х(в)ад қардем.
 Хезу бо мо яке замон бихиром,
 То барорӣ, зи ҳар кӣ хоҳӣ, ком.
 Рӯй даркаш ба кунчи пинҳонӣ,
 4190 Шодмон бин дар он гулафшонӣ.
 Хар, бутеро, ки дил дар ӯ бандӣ,
 Меҳр бар вай ниҳию бипсандӣ,
 Оваремаш ба кунчи хонаи²¹⁴¹ ту,
 То ниҳад сар бар остонаи ту.
 Хоҷаро,
 к-он сухан ба гӯш омад,
 Шаҳвати хуфта дар хурӯш омад.
 Гарчи дар табъ порсой дошт,
 Табъ бо шаҳват ошноӣ дошт.
 Мардияш мардумешро бифирефт,
 4195 Мард буд, аз дами занон нашикефт.
 Бо сумансинағони симандом
 Пой бардошт бар умеди тамом.
 То ба ҷое расидашон новард,
 Ки бад-он ҷой дил қарор овард.
 Пеши он шоҳидони қасри бихишт
 Ғурфае буд баркашида зи хишт.
 Хоҷа бар ғурфа рафту баст дараш,
 Бозгаштанд раҳбарон зи бараш.
 Буд дар нофи ғурфа сӯрохе,
 4200 Равшанӣ тофта дар ӯ шохе.
 Чашми хоҷа зи чашмаи сӯрох
 Чашмаи танг диду оби фарох.
 Қарда бар ҳар тараф гулафшонӣ
 Симсоқеву норпистоне.

- Равшаноне²¹⁴² чароғи дида ҳама,
 Хуштар аз меваи расида ҳама.
 Ҳар арӯс аз раҳи дилангезӣ
 Карда бар сури худ шакаррезӣ.
 Аждаҳое нишаста бар ганҷаш,
 4205 Ба турунче расида норанҷаш.
 Нори пистон бидиду себи занаш,
 Номи он себ барнибишта ба ях²¹⁴³.
 Буд дар равзагоҳи он бӯстон
 Чамане бар канори сарвистон.
 Ҳавзае сохта зи санги рухом
 Ҳавзи кавсар бад-ӯ навишта²¹⁴⁴ ғулом.
 Мешуд обе чу оби дида дар ӯ,
 Моҳиёне ситам надида дар ӯ.
 Гирди он обдони рӯшуста
 4210 Савсану наргису суман руста.
 Омаданд он бутони хиргоҳӣ,
 Ҳавз диданду моҳ бо моҳӣ.
 Гармии офтоб тофташон
 В-оби чун офтоб ёфташон²¹⁴⁵.
 Сӯи ҳавз омаданд нозкунон,
 Гирав аз банди фӯта²¹⁴⁶ бозкунон.
 Судра²¹⁴⁷ канданду бениқоб шуданд,
 В-аз латофат чу²¹⁴⁸ дур дар об шуданд.
 Мезаданд обро ба сими мурод,
 4215 Менухуфтанд симро ба савод.
 Моҳу моҳӣ равона ҳар ду дар об,
 Моҳ то²¹⁴⁹ моҳӣ уфтода ба тоб.
 Моҳ дар об чун дирам резад,
 Ҳар кучо моҳияст,
 бигрезад.
 Моҳи эшон дар он дирамрезӣ²¹⁵⁰
 Ҳочаро карда моҳиангезӣ.²¹⁵¹
 Соате дастбанд мекарданд,
 Бар суман ришханд мекарданд²¹⁵².

- Соате бар ба бар дарафшурданд,
4220 Нору норанчро кирав карданд.
Ин шуд онро ба мор метарсонд,
Мор мегуфту²¹⁵³ зулф меафшонд.
Бесутуне ҳама сутунангез
Кушта Фарҳодро ба тешаи тез.
Чӯи шире, ки қасри Ширин дошт,
Сар бад-он ҳавзҳои ширин дошт.
Хоча, к-он дид, чои сабр набуд,
Ёрию ёригӣ надошт, чӣ суд.
Буд чун ташнае, ки бошад маст,
4225 Об бинад, бар ӯ наёбад даст.
Ё чу саръӣ,
ки моҳи нав бинад,
Барҷаҳад гоҳу гоҳ биншинад.
Сӯи ҳар сарвқомате медид²¹⁵⁴,
Қомате не, қиёмате медид.
Раг ба раг хунаш аз гирифтани чӯш²¹⁵⁵
Аз ҳар андом баркашид хуруш.
Истода чу дузд пинҳонӣ
В-он чӣ донӣ, чунон ки медонӣ.
Хост то дар миён ҷаҳад густох
4230 Мурғаш аз раҳна, мораш аз сӯроҳ.
Лек мораш накард густохӣ,
Аз чӣ? Аз роҳи тангсӯроҳӣ.
Шустарӯён чу рӯи гул шустанд,
Чун суман бар паранди гул²¹⁵⁶ рустанд.
Осмонгун паранд пӯшиданд,
Бар маҳи осмон хурушиданд²¹⁵⁷.
Дар миён буд лӯъбате чангӣ,
Пеши²¹⁵⁸ румӣ руҳаш ҳама зангӣ²¹⁵⁹.
Офтобе ҳилоли ғабғаби ӯ,
4235 Рутабе ногазида кас лаби ӯ.
Ғамза-ш аз ғамза²¹⁶⁰ тезпайконтар,
Ханда-ш аз ханда²¹⁶¹ шаккарафшонтар.

- Уфтода зи сарви пурбораш
Нор дар обу об дар нораш.
Ба фиребе хазор дил бурда,
Хар кӣ дида, баробараш мурда²¹⁶².
Чун ба дастон задан²¹⁶³ кушодӣ даст,
Ишқ хушьёру ақл гаштӣ маст.
Хоча бар фитнае чунон аз дур
4240 Фитнатар з-он ки ҳиндувон бар нур.
Зоҳид аз роҳ рафт пинҳонӣ²¹⁶⁴,
Қофарӣ бин, зиҳӣ мусулмонӣ.
Баъди як соат он ду охучашм,
Қ-оташи барқ будашон дар пашм²¹⁶⁵,
В-оҳуангези он Хутан буданд,
Охувонро ба юз бинмуданд,
Омаданд аз раҳи шакарборӣ,
Қарда зери қасаб кулахдорӣ.
Хочаро дар ҳичобгаҳ²¹⁶⁶ диданд,
4245 Хочибона зи қор пурсиданд,
Қ-аз ҳама лӯъбатони ҳурнаҷод
Майли ту бар кадом ҳур афтод?
Хоча накше, ки дар писанд овард,
Дар миёни ду нақшбанд²¹⁶⁷ овард.
Ин нагуфта ҳанӯз²¹⁶⁸ барчастанд,
Гуфтӣ оҳу на, шери сармастанд.
Он паризодаро ба тунбалу ранг
Овариданд бо навозиши чанг.
Ба тарике, ки кас гумон набарад
4250 В-ар барад з-он ду шаҳна қон набарад.
Турфаро чун ба ғурфа пайвастанд,
Гурфаро турфа бин,
ки дар бастанд.
Хоча з-он беҳабар, ки ӯ аҳл аст,
Ёри²¹⁶⁹ ӯ аҳлу²¹⁷⁰ кори ӯ саҳл аст.
В-он бути чангзан, ки тохта буд,
Қори ӯро чу чанг сохта буд.

- Гуфта будандаш он ду моян ноз
Қиссаи хоҷаи канизнавоз²¹⁷¹.
В-он парипайкари писандида
4255 Дил дар \bar{u} баста буд нодида.
Чун дар \bar{u} дид,
аз он беҳитар²¹⁷² буд,
Оҳанаш симу сими \bar{u} зар буд.
Хоҷа, к-аз меҳр ношикеб²¹⁷³ омад,
Бо сиҳисарв дар итеб омад.
Гуфт: «Номи ту чист?» Гуфто: «Бахт».
Гуфт: «Чоят кучост?»²¹⁷⁴ Гуфто: «Тахт»²¹⁷⁵.
Гуфт: «Асли ту чист?» Гуфто: «Нур».
Гуфт: «Чашми бад аз ту?» Гуфто: «Дур»²¹⁷⁶
Гуфт: «Парда-т чӣ парда?» Гуфто: «Соз».
4260 Гуфт: «Шева-т чӣ шева»²¹⁷⁷? Гуфто: «Ноз».
Гуфт: «Бӯса диҳим?» Гуфто: «Шаст».
Гуфт: «Хон, вақт»²¹⁷⁸ ҳаст?» Гуфто: «Ҳаст».
Гуфт: «Ой ба даст?» Гуфто: «Зуд».
Гуфт: «Бод ин»²¹⁷⁹ мурод». Гуфто: «Буд».
Хоҷаро чӯш аз устухон бархост,
Шарму раъной аз миён бархост.
Зулфи дилбар гирифт чун²¹⁸⁰ чангаш,
Дар бар овард чун дили тангаш.
Бӯсаю гоз бар шакар мезад,
4265 Аз яке то даҳу зи даҳ то сад.
Гарм шуд бӯса дар дилангезӣ,
Дод гармӣ нишотро тезӣ.
Хост то нӯшчашмаро хорад,
Мӯҳр аз оби ҳаёт бардорад.
Чун даромад сиёҳ шер ба гӯр,
Зери чанги худаш кашид ба зӯр.
Чойгах суст буд, сахтӣ ёфт,
Хишт бар хишт рахнаҳо²¹⁸¹ бишкофт.
Гурфа дерина буд, фурӯд омад,
4270 Кори некон ба бад наянҷомад,

- Ин зи мӯеву он ба мӯе раст,
 Ин аз ин²¹⁸² сӯ шуд, он аз он²¹⁸³ сӯ част.
 То набинандашон бар он сари роҳ,
 Дур гаштанд аз он иморатгоҳ²¹⁸⁴.
 Хоҷа гӯша гирифт аз он ғаму дард,
 Рафт дар гӯшаеву ғам мех (в) ард.
 Шуд канизак нишаст бо ёрон
 Бар ду абру гирех чу ғамхорон.
 Ранҷҳои гузашта пеш ниҳод.
 4275 Чангро бар канори хеш ниҳод.
 Нолаи чангро чу пайдо кард,
 Ошиқонро зи нола шайдо кард²¹⁸⁵.
 Гуфт, к-«аз чанги ман ба нолаи руд
 Бод бар хастагони ишқ дуруд.
 Ошиқ он шуд, ки хастагӣ дорад,
 Ба дурустӣ шикастагӣ дорад.
 Ишқ нӯшида чанд дорам, чанд,
 Ошиқам, ошиқам ба бонги баланд.
 Мастию ошиқӣ-м бурд зи даст,
 4280 Сабр н-ояд зи ҳеч ошиқӣ²¹⁸⁶ маст.
 Гарчи бар чони ошиқон хорист,
 Тавба дар ошиқӣ гунаҳгорист.
 Ишқ бо тавба ошно набвад,
 Тавба дар²¹⁸⁷ ошиқӣ раво набвад²¹⁸⁸.
 Ошиқ он беҳ, ки чон кунад таслим,
 Ошиқонро зи теғу тир²¹⁸⁹ чӣ бим.
 Турки чангӣ чу дур зи лаъл афшонд,
 Хасби ҳоле бад-ин сифат бархонд.
 Он ду гавҳар, ки риштакаш буданд,
 4285 Дар нишоти²¹⁹⁰ симоъ х (в) аш буданд.
 Дар дил афтодашон,
 ки дар ду чароғ
 Тундбодде расидааст ба²¹⁹¹ боғ²¹⁹².
 Юсуфи ёвагаштаро²¹⁹³ чустанд,
 Чун Зулайхо зи доманаш рустанд.

- Бозчустандаш аз ҳақиқати кор
 Дод шархе²¹⁹⁴, ки гирья орад бор.
 Ҳар ду ташвири кори \bar{y} х(в) арданд,
 Боз тадбири кори \bar{y} карданд.
 Қ-имшаб ин ҷойгаҳ ватан созем,
 4290 Аз ту бо кори кас напардозем.
 Нагузорем бар баҳонаи хеш,
 Ки кас имшаб равад ба хонаи хеш²¹⁹⁵.
 Магар он мохро²¹⁹⁶, ки дилбари туст,
 Имшаб андар²¹⁹⁷ канор гирӣ чуст.
 Рӯзи равшан сапедкор бувад,
 Шаби торик пардадор бувад.
 Қ-ин сухан гуфта шуд,
 равона шуданд,
 Бо бутон бар²¹⁹⁸ сари фасона шуданд.
 Шаб чу зери²¹⁹⁹ самури анқосӣ
 4295 Қад пинҳон дувоҷи биртосӣ
 Теғи як меҳи офтоб²²⁰⁰ гузашт,
 Чавшани шаб ҳазормеҳӣ гашт.
 Омаданд он бутон, вафо карданд,
 В-он санамро бад- \bar{y} раҳо карданд.
 Сарви ташна ба \bar{c} ӯи об расид,
 Офтобе ба моҳтоб расид.
 Ҷой холию он чунон ёре,
 Ки кунад сабр дар чунон коре.
 Хочаро дар уруқи²²⁰¹ ҳафт андом
 4300 Хун ба \bar{c} ӯш омада зи²²⁰² чустанни ком.
 В-он \bar{c} ӣ гуфтан нашоядаш бо кас,
 Бо ту гуфтам наузу биллаҳу бас.
 Хост то дур ба лаъл суфта шавад,
 Тавқ бо тоқи ҳар ду чуфта шавад²²⁰³.
 Гурбаи ваҳшӣ аз сари шохе
 Дид мурғе²²⁰⁴ ба кунҷи сӯрохе.
 Ҷаст бар мурғу²²⁰⁵ бар замин афтод,
 Садмае бар ду нозанин афтод.

- Кафш бигзошту роҳ неш гирифт,
 Боз дунболи кори хеш гирифт.
 В-он санам рафт бо ҳазор ҳарос
 4340 Пеши он ҳамдамони пардашинос.
 Чун замоне бар он²²²⁶ намуд даранг,
 Пардадар гашту сохт пардаи чанг.
 Гуфт: «Гуфтанд ошиқон боре
 Рафт ёре ба дидани ёре.
 Хост,
 к-аз роҳи орзумандӣ
 Ёбад аз васли ӯ барӯмандӣ.
 Бар канораш кашад чунон ки ҳавост,
 Сурхгул дар канори сарв равост.
 Аз раҳи синаву занахдонаш,
 4345 Себу норе хӯрад зи бӯстонаш.
 Даст бар ганчи дур дароз кунад,
 То дари ганҷхона боз кунад.
 Ба табарзад шакар баромезад,
 Бар табархун зи лола хун резад.
 Ногаҳ овард фитна ғавғое,
 То ғалат шуд чунон таманное²²²⁷.
 Монд парвонаро дар андӯхи нур,
 Ташнае гашт аз²²²⁸ оби ҳайвон дур.
 Эй ҳама зарби ту ба қачбозӣ²²²⁹
 4350 Зарбае зад²²³⁰ ба ростандозӣ²²³¹.
 Ту маро парда қач диҳию равост,
 Нағзарам бо ту ман зи пардаи рост».
 Қ-ин ғазал гуфта шуд чу дамсозон
 З-ӯ хабар ёфтанд ҳамрозон.
 Суи хоча шуданд пӯзишсоз,
 Ёфтандаш кашида пой дароз.
 Шармзад гашта, дилрамида шуда,
 Бар сари хок орамида шуда.
 Ба навозишгарию дилдорӣ,
 355 Баркашидандаш аз чунон хорӣ.

- Рӯбаҳе чанд буд дар буни ғор
 Ба ҳам афтада аз барои шикор.
 Гурге оварда роҳ бар сарашон,
 То кунад дур сар²²³⁷ зи пайкарашон²²³⁸.
 Рӯбаҳон аз ҳаромхори гург,
 4375 К-офате буд сахмноку бузург,
 Ба ҳазимат шуданду гург аз пас,
 Роҳашон дар бисоти хочаву бас.
 Бардавиданд бар ду чора сигол,
 Рӯбаҳон пешу гург аз²²³⁹ дунбол.
 Хоҷаро боргаҳ фитод аз пой,
 Дид лашкаргаҳе бичаст²²⁴⁰ аз чой.
 Худ надонист, он чӣ воқеа буд,
 Сӯ ба сӯ медавад хоколуд.
 Дил пурандешаву цигар пурхун
 4380 . То чӣ гуна равад зи боғ бурун²²⁴¹.
 Он ду сарваш²²⁴² баробар афтаданд²²⁴³
 К-он ҳама нору²²⁴⁴ наргисаш диданд²²⁴⁵.
 Домани дилбараш гирифта ба чанг
 Чун дуре дар миёнаи ду наҳанг.
 Бонг бар вай заданд,
 к-ин чӣ фанест,
 Дар ҳисоли ту ин чӣ Аҳриманист?
 Чанд барҳам занӣ чавоширо,
 Куштӣ аз кина меҳрубониرو.
 Бо ғарибе зи рӯи дамсоzӣ
 4385 Накунад ҳеч кас чунин бозӣ.
 Чанд бор имшабаш²²⁴⁶ раҳо кардӣ
 Чанд найрангу кимиё кардӣ.
 Ӯ ба савганд узрҳо мехост,
 Нашуниданд аз ӯ ҳикояти рост.
 То зи бунгаҳ расид хоча фароз,
 Шамъро²²⁴⁷ дид дар миёни ду гоз.
 Дар хичолат зи сарзаниш кардан
 Заҳми ину қафои он х(в) ардан.

- Корбинон, ки²²⁶¹ кори ӯ диданд,
 Аз худатарсияш битарсиданд.
 Сар ниҳоданд пеши ӯ бар хок,
 К-офарин бар чунон²²⁶² ақида (и) пок,
 Ки дар ӯ тухми некӯӣ коранд,
 В-аз сиришти бадаш ниғаҳ доранд.
 Эӣ басо ранҷо, ки ранҷ намуд,
 4410 Ранҷ пиндоштанду роҳат буд.
 В-эӣ басо дардҳо, ки бар мард аст,
 Ҳама ҷондоруй дар он дард аст²²⁶³.
 Чун баромад зи кӯҳ чашмаи нур,
 Қард аз офоқ²²⁶⁴ чашми бадро дур.
 Субҳ чун анкабути устурлоб
 Бар амуди замин танид луоб²²⁶⁵.
 Боде омад ба каф гирифта чароғ
 Боғбонро ба шаҳр бурд зи²²⁶⁶ боғ.
 Хоҷа барзад алам ба султонӣ,
 4415 Раст аз он банду бандафармонӣ.
 З-оташи ишқбозии шаби дӯш
 Омада хотираш чу дег ба ҷӯш.
 Чун ба шаҳр омад аз вафодорӣ,
 Қард максудро²²⁶⁷ талабгорӣ.
 Моҳи дӯшинаро расонд ба маҳд,
 Баст кобин²²⁶⁸, чунон ки бошад аҳд.
 Дурри²²⁶⁹ носуфтaro ба марҷон суфт,
 Мурғ бедор гашту моҳӣ хуфт.
 Гар бубинӣ зи мурғ то моҳӣ,
 4420 Ҳамарo бошад ин ҳавохоҳӣ.
 Давлате бин, ки ёфт оби зулол,
 В-онгаҳе хӯрд аз ӯ, ки буд ҳалол.
 Чашмае ёфт пок чун хуршед,
 Чун суман софею чу сим сапед.
 Дар сапедист рӯшноии рӯз
 В-аз сапедист маҳ ҷахонафрӯз.
 Ҳама ранге такаллуф андудааст,

- Чуз сапедӣ, ки ӯ наёлудааст²²⁷⁰.
 4425 Ҳар ч-аз олудагӣ шавад навмед,
 Покиязиро лақаб кунанд сапед²²⁷¹.
 Дар парастии ба вақти кӯшидан,
 Суннат²²⁷² омад сапед пӯшидан».
- Чун сумансина з-ин сухан пардохт,
 Шаҳ дар оғӯши хеш чояш сохт.
 В-инчунин шаб²²⁷³ басте ба нозу нишот
 Суи ҳар гунбаде кашид бисот,
 Бар вай ин осмони гунбадсоз
 Қарда дарҳои ҳафт гунбад боз.

ОГОҲИИ БАҲРОМ
АЗ ЛАШҚАРҚАШИИ
ХОҚОНИ ЧИН БОРИ ДУВВУМ

- 4430 Чун ба таслиси Муштарию Зухал
 Шоҳи анҷум зи Хут шуд ба Ҳамал,
 Сабзаи хизрваш²²⁷⁴ ҷавонӣ ёфт,
 Чашмаи оби зиндагонӣ ёфт.
 Нофи ҳар чашма рӯди Ниле шуд,
 Ҳар сабиле ба²²⁷⁵ Салсабиле шуд.
 Мушкбар гашт хоки ӯдипӯш,
 Нофаҳар гашт боди нофафуруш²²⁷⁶.
 Эътидоли ҳавои наврӯзӣ
 Рострав шуд ба оламафрӯзӣ.
 Боди наврӯзӣ аз қаболаи нав
- 4435 Бо раёҳин ниҳод чон ба гарав.
 Рустанӣ сар бурун зад аз дили хок,
 Занги хуршед гашт аз ойина пок.
 Шабнам аз домани асир нишаст²²⁷⁷,
 Гармӣ андоми замҳарир шикаст²²⁷⁸.
 Барфи кофури аз гареваи кӯх
 Рӯдро з-оби дида дод шукуҳ.

- Гули кофурбӯи мушкнасим
 Чун баногӯши ёр дар зару сим.
 Мушкбед аз дарахти ўднишон
 Гоҳ кофуру гоҳ мушкфишон²²⁸⁶.
 Арғувону суман баробари бед
 Рояте баркашида сурху²²⁸⁷ сапед.
 З-офати бедбарги боди хазон
 Шохи пурбарги бед дастгазон.
 Гул камар баста дар шаҳаншоҳӣ.
 4460 Хок чун бод дар ҳавохоҳӣ.
 Булбул овоз баркашида чу кӯс,
 Ҳама шаб то ба вақти бонги хурӯс²²⁸⁸.
 Сурхгулро²²⁸⁹ ба сабз майдоне
 Панҷнавбатзанон²²⁹⁰ ба султонӣ.
 Бар сари сарв бонги фохтагон
 Чун тарабрӯди дилнавохтагон.
 Нои қумрӣ ба нолаи сахарӣ
 Ханда бурда зи коми кабки дарӣ²²⁹¹.
 Бонги дурроҷ бар ҳаволии кишт
 4465 Қарда тактеъи байтҳои биҳишт.
 Зандбоф аз биҳиштномаи «Занд»
 Дар шаб оварду хонд ҳарфе чанд²²⁹².
 Андалеб аз навои тезоҳанг
 Гашта борик чун бирешими чанг.
 Боғ чун лавҳ нақшбанд шуда,
 Мурғу моҳӣ нишотманд шуда.
 Шох Баҳром дар чунин рӯзе
 Қард шоҳона маҷлисафрӯзӣ.
 Аз намудори ҳафт гунбади хеш
 4470 Гунбаде з-осмон фарохта беш.
 Чорбанди расид пайке суст
 Роҳи шаштоки ҳафт гунбад суст.
 Чун даромад
 дар он биҳиштӣ кох,
 Шуд дилаш чун дари биҳишт²²⁹³ фарох,

- Шох агар маст, хасм хушьёр аст,
 Шаҳна гар хуфта, дузд бедор аст.
 Чун сиёсат зи ёди шоҳ шавад,
 Подшоҳӣ бар у табоҳ шавад.
 Аз шаҳе, к-ӯ сиёсат ангезад,
 Душману дев ҳар ду бигрезад.
 Дев бошад раияти густох,
 4510 Чун гузорӣ, ниҳанд пой фарох²³⁰⁸.
 Чаҳди он кун, ки аз сиёсати хеш
 Нашкани равнақи раёсати хеш.
 Нафиребӣ ба ошноии кас,
 Қаси худ, теғи худ²³⁰⁹ шиносию бас.
 Шаҳ ба уммеди мост бодапараст,
 Ман қалам дораму ту теғ ба даст.
 Аз ту қаҳр ояду зи ман тадбир,
 Ҳар кӣ гӯям гирифтанист, бигир.
 Мӯхташамро ба мол молиш кун,
 4515 Бедирамро ба хун сиголиш кун.
 Неку бад ҳар ду ҳаст бар ту ҳалол,
 Аз бадон ҷон ситон,
 зи некон мол.
 Хор кун халқро ба чоҳу ба чиз,
 То бимонӣ ба чашми халқ азиз²³¹⁰.
 Чун раият забуну хор бувад,
 Мулк пайваста барқарор бувад».
- Нониби шаҳ зи рӯи сармастӣ
 Кард бо ӯ ба чавр ҳамдастӣ²³¹¹.
 Ба чафое²³¹², ки ӯ намудаш роҳ,
 4520 Чавр мекард бар раияти шоҳ.
 То ба ҳадде, ки хорӣ аз ҳад бурд,
 Ҳеҷ касро ба ҳеҷ кас нашумурд.
 Дар ситамгорагӣ пай афшурданд,
 Мегирифтанду хона мебурданд.
 Дар деху шаҳр ҷуз нафир набуд,
 Сухане ҷуз гирифту гир набуд.

- То дар он мамлакат ба андак сол
 Ҳеҷ касро на мулк монду на мол.
 Ҳамаро Ростравшан аз каму беш,
 4525 Росту равшан ситуд ба ришвати²³¹³ хеш.
 Аз зару гавҳару ғулому каниз
 Дар вилоят намонд касро чиз.
 Уфтод аз камӣ, на аз бешӣ
 Мӯхташамтар касе ба дарвешӣ.
 Хонадорон зи ҷаври хонабарон
 Хонаи хеш монда бар дигарон.
 Шаҳрию лашкарӣ зи ҷон ба сутӯҳ
 Ҳама овора гашта кӯҳ ба кӯҳ.
 Дар навоҳӣ на гов²³¹⁴ монду на кишт,
 4530 Дахлро кас фазоликӣ нанвишт²³¹⁵.
 Чун вилоят хароб шуд ҳолӣ,
 Дахли шоҳ аз хазона шуд холӣ.
 Ҷуз вазире, ки хона будашу ганҷ,
 Ҳосили кас набуд ҷуз ғаму ранҷ²³¹⁶.
 Шоҳро чун ба соз кардани ҷанг
 Ганҷу лашкар набуд,
 шуд дилтанг.
 Мундиёнро ягон-ягон ба дуруст
 Як ба як ҳоли он харобӣ ҷуст.
 Қас зи бими вазири оламсӯз
 4535 Он ҷӣ шаб рафт, во нагуфт ба рӯз²³¹⁷.
 Ҳар касе узре аз дурӯғ ангехт,
 Қ-ин тixидаст гашту он²³¹⁸ бигреҳт.
 Бар замин ҳеҷ дахлу дона намонд,
 Лоҷарам, ганҷ²³¹⁹ дар хазона намонд.
 Шуд зи бемаксабию бемоли
 Мулки шаҳ аз муаддиён холӣ.
 Шаҳ чу шафқат барад, фароз оянд,
 Бар амалҳои хеш боз оянд²³²⁰.
 Шоҳро он баҳона сер накард,
 4540 Лек бевақт ҷанги шер накард.

Аз бади гунбади ҷафопеша
Қард чандон, ки бояд андеша.
Раҳ ба сомони кори хеш набурд,
Ҷаҳди худ бо замона пеш набурд.

АНДАРЗ ГИРИФТАНИ БАҲРОМ АЗ ШУБОН

- Шаҳ чу таиғ омадӣ зи таиғии қор,
Як савора бурун шудӣ ба шикор.
Сайд кардию шодмона шудӣ,
Чун шудӣ шод, сӯи хона шудӣ.
Чун шуд он рӯз ғам иноиғираш,
4545 Рағбат омад ба сӯи нахчираш.
Яктана сӯи сайд рафт бурун,
То зи дил ҳам ба хун бишӯяд хун.
Қард сайде чунон ки будаш рой,
Ғуссаро даст басту²³²¹ ғамро пой.
Чун зи сайди палангу шеру²³²² ғуроз
Хост то сӯи хона гардад боз,
Дар тағу тоб з-он ки тохта буд,
Мағзаш аз ташнағӣ гудохта буд,
Гирд бар гирди он замин биштофт,
4550 Об то беш ҷуст, камтар ёфт.
Дид дуде чу аждаҳон сиёҳ
Сар бароварда дар гирифтани моҳ.
Кӯҳа бар кӯҳа печ-печунон,
Бар сууди²³²³ фалак басечунон,
Гуфт: «Он дуд, гарчи з-оташ хост,
Аз фурузанда-ш об бояд хост».
Чун бар он дуд рафт гоме чанд,
Хирғаҳе дид²³²⁴ баркашида баланд.
Галлан ғӯспанд сум то ғӯш
4555 Гашта дар офтоб яхниҷуш²³²⁵.

- Саге овехта зи шоҳи дарахт,
 Баста чун санг дасту пояш сахт.
 Суи хиргоҳ ронд маркаб тез,
 Дид пире чу субҳ меҳрангез.
 Пир чун дид меҳмон, барҷаст,
 Ба парастиишгарӣ миён дарбаст.
 Чун замин меҳмонпазирӣ кард,
 В-осмонро лагомгирӣ кард.
 Аввалаш пешкаш дуруд овард,
 4560 В-онгаҳ аз маркабаш фуруд овард²³²⁶.
 Ҳар чӣ дар хона дошт моҳазарӣ,
 Пешаш оварду кард лобагарӣ.
 Гуфт: «Шак нест, к-инчунин хоне
 Нест дархӯрди чун ту меҳмоне.
 Лек аз ободӣ ин тараф дур аст,
 Хон агар бенавост, маъзур аст».
 Шаҳ чу нонпораи шубонро дид,
 Шарбате об хӯрду даст кашид.
 Гуфт: «Нон он гаҳе хӯрам, ки нахуст
 4565 З-он чӣ пурсам,
 хабар диҳӣ ба дуруст.
 К-ин саги баста мустаманд чарост,
 Шери хона-ст, гургбанд чарост?»
 Пир гуфт: «Эй ҷавони зеборӯй,
 Гӯямат он чӣ рафт²³²⁷ мӯй ба мӯй.
 Ин саге буд посбони гала,
 Ман бад-ӯ карда кори хеш яла.
 Аз вафодорию аминии ӯ
 Шод будам ба ҳамнишинии ӯ,
 К-аз гала дур доштӣ ҳама сол
 4570 Дуздро чангу гургро чангол.
 Ман бад-ӯ дода ҳирзи²³²⁸ хонаи хеш,
 Хонда ӯро на сағ, шубонаи хеш.
 В-ӯ ба дандону чанги душмансӯз
 Бозуи оҳанини ман шабу рӯз.

Гар ман аз дашт рафтаме сӯи шаҳр,
Галла аз поси ӯ гирифтӣ баҳр²³²⁹.
В-ар²³³⁰ шудӣ шугли ман ба шаҳр дароз,
Галларо ӯ ба хона бурдӣ боз.

Чанд солам ятоқдорӣ кард,
4575 Ростбозию росткорӣ кард.
То яке рӯз бар саҳифан кор
Галларо нақш барзадам ба шумор.
Хафт сар гӯсфанд кам дидам,
Ғалатам, дар ҳисоб тарсидам.
Баъди як ҳафта чун шумурдам боз,
Хам кам омад,

ба кас нагуфтам роз.

Пос медоштам ба рою ба хуш,
Дар хатон касам наёмад гӯш²³³¹.

Гарчи медоштам ба шабҳо пос,
4580 Нашудам ҳеч шаб ҳарифшинос.
В-он сағ огоҳтар ба кор аз ман,
Посбонтар ҳазор бор аз ман.
Боз чун кардам он шумор дуруст,
Хам кам омад чунон ки рӯзи нухуст.
Ҳама шаб хотирам ба ғам мебуд,
Қ-аз гала гӯсфанд кам мебуд.
Даҳ-даҳу панҷ-панҷ мепардохт,
Чун яхе, к-ӯ²³³² ба офтоб гудохт.
То ба ҳадде, ки омили²³³³ садақот

4585 Он чӣ монд аз манаш, ситуд ба закот.
Уфтодам мани биёбонӣ
Аз галасоҳибӣ ба чӯпонӣ.
Нарм кард он ғами дурушт маро,
Дар чигар кор карду кушт маро.
Гуфтам: «Ин раҳна, гар зи чашми бад аст,
Дасткори кадом дому дад аст.
Бо саге инчунин кӣ шерӣ кард,
Қист, к-ин ошно далерӣ кард.

- То яке рӯз бар канораи об
 4590 Хуфта будам, даромадам аз хоб.
 Ҳамчунон сар ниҳода бар сари ҷӯб,
 Дасту пое кашида бе ошӯб.
 Модагурге зи дур дидам ҷуст,
 Қ-омаду шуд сагаш баробар суст.
 Хонд сагро ба сағзабонии хеш,
 Сағ давидаш ба меҳрубонӣ пеш,
 Гирди ӯ гашту гард меафшонд,
 Гаҳ думу гаҳ дабус меҷунбонд²³³⁴.
 Оқибат бар суриии гург нишаст,
 4595 Коми дил ронду рафт кор аз даст.
 Омаду хуфту орамид танаш,
 Мӯҳри ҳаққ-ус-сукут бар даҳанаш.
 Гург чуи ришва дода буд зи пеш,
 Ҷуст ҳаққ-ул-қудуми хидмати хеш.
 Гӯсфанде қавӣ, ки саргала буд,
 Пояш аз бори дунба обила буд,
 Бурду хӯрдаш ба камтарин нафасе
 В-инчунин ришва хӯрда буд басе.
 Саги малъун ба шаҳвате,
 ки биронд,
 4600 Галаеро ба дасти гург бимонд.
 Галлаеро²³³⁵, ки корсозӣ кард,
 Дар сари кор ишқбозӣ кард.
 Чанд навбат маоф²³³⁶ доштамаш,
 У²³³⁷ хато карду ман гузоштамаш.
 То ҳам²³³⁸ охир гирифтамаш бо гург,
 Бастамаш бар чунин хатои бузург.
 Қардамаш дар шиканча зиндонӣ²³³⁹,
 То кунад банда бандафармонӣ.
 Саги ман гурги²³⁴⁰ роҳбанди ман аст,
 4605 Балки қассоби гӯсфанди ман аст.
 Бар амонат хиёнате бардухт,
 В-он аминӣ ба хонин бифрӯхт.

- Рухсат он шуд, ки то нахоҳад мурд,
 Аз чунин банд чон нахоҳад бурд²³⁴¹.
 Ҳар кӣ бо мучримон чунин накунад,
 Ҳеч кас бар вай офарин накунад».
- Шоҳ Баҳром аз он сухандонӣ
 Ибрата баргирифт пинҳонӣ.
- 4610 Ин²³⁴² сухан рамз буд, чун даръёфт,
 Хӯрд чизеву сӯи шаҳр шитофт.
 Гуфт бо худ, к-«аз ин шубонаи пир
 Шоҳӣ омӯхтам, зиҳӣ тадбир!
 Дар намудори одамияти ман,
 Ман шубонам, гала раияти ман.
 Ин ки дастури тезбини ман аст,
 Дар ҳифози гала амини ман аст.
 Чун намонад асоси кор дуруст,
 Аз амин²³⁴³ раҳна боз бояд ҷуст²³⁴⁴.
- 4615 То бигӯяд, ки ин харобӣ чист,
 Аслу бунъеди ин харобӣ кист?»
 Чун ба шаҳр омад, аз гумоштагон
 Хост машрӯҳи боздоштагон.
 Чун дар он рӯзнома кард нигоҳ,
 Рӯз бар вай чу нома гашт сиёҳ.
 Дид саргашта як чаҳон маҷрӯҳ,
 Номи ҳар як набишта дар²³⁴⁵ машрӯҳ.
 Гуфта дар шаҳрҳои мотаму сур
 «Куштан аз шаҳ, шафоат аз дастур».
- 4620 Номи шаҳро ба чавр бад карда,
 Некномӣ ба номи х(в) ад карда²³⁴⁶.
 Шоҳ донист, к-он чӣ шевагарист,
 Дузди хона ба қасди хонабарист.
 Чун саге,
 к-ӯ гала ба гург супурд,²³⁴⁷
 Шеван ангехт бо шубонаи курд.²³⁴⁸
 Худ сагон дар сағӣ чунин бошанд,
 Бихӯрӯшанд, чунки бихрошанд.²³⁴⁹

Маслиҳат дид боздоштанаши,
Рӯзаке даҳ фуру гузоштанаши.
Гуфт: «Агар монамаш ба мансаби хеш,
4625 Кас ба рафъаш²³⁵⁰ қалам наёрад пеш.
Чун зи ҳашмат кунам дараширо²³⁵¹ дур,
Дар шаби тира бех намояд нур».

БОЗХОСТИ БАҲРОМ АЗ ВАЗИРИ СИТАМГОР

Бомдодон, ки рӯз равшан гашт,
Шаби торик фарши худ бинвашт.
Субҳи якзахмии²³⁵² душамшерӣ
Дод махро зи хуни худ серӣ.
Борғаҳ бар сипеҳр зад Баҳром,
Бори худ кард бар халоиқ ом.
Меҳтарон омаданд аз пасу пеш,
4630 Саф кашиданд бар маротиби²³⁵³ хеш.
Ростравшан даромад аз дари кох,
Рафт бар садргоҳи худ густох.
Шаҳ дар ӯ дид хашмноку дурушт,
Бонг барзад чунон ки ӯро кушт,
Қ-«эй ҳама мулки ман хароб аз ту,
Рафта равнақ зи мулку об аз ту.
Ганчи худро ба гавҳар огандӣ,
Гавҳару ганчи ман парокандӣ.
Созу барг аз сипаҳ гирифтӣ боз,
4635 То сипахро на барг монду на соз.
Хонаи бандағони ман бурдӣ,
Пой дар хуни²³⁵⁴ ҳар кас афшурдӣ.
Аз раият ба ҷои расму хироч
Гаҳ камар хостию гоҳе тоҷ.
Ҳаққи неъмат гузоштӣ аз ёд,
Нест шармат зи ман, ки шармат бод!

Бандиёни зи банд часта бурун
Омаданд аз ҳазор шахс фузун.
Шоҳ аз он ҷумла ҳафт шахс гузид,
Ҳар касеро зи ҳоли худ пурсид.
Гуфт бо ҳар яке: «Гуноҳи ту чист?
Аз кучоию дудмони ту кист²³⁶⁶?»

ШИҚОЯТ ҚАРДАНИ МАЗЛУМИ АВВАЛ

- Аввалин шахс гуфт бо Баҳром,
К-«эй шуда душмани ту душманком.
Ростравшан ба захмҳои дурушт,
4660 Дар шиканча бародарамро кушт.
В-он ҷӣ буд аз маошу²³⁶⁷ маркабу чиз
Ҳама бистуд, ҳаёту ҳашмат низ.
Ҳар кас аз хубию ҷавонии ӯ
Сӯхт бар ғабни зиндагонии ӯ²³⁶⁸.
Чун ман ангехтам хурӯшу нафир,
З-он ҷиноят маро гирифт вазир.
К-ӯ ҳавохоҳи душманон будаст,
Ту ҷунинию ӯ ҷунон будаст.
Ғӯрие тундро ишорат кард,
4665 То маро низ хона ғорат кард.
Банд бар пой ман ниҳод ба зӯр,
Қард бар ман саройро чун ғӯр.
Он²³⁶⁹ бародар ба ҷавр²³⁷⁰ ҷон бурда,
В-ин бародар ба дасту по мурда.
Қарда зиндониям кунун солест,
Рӯи шоҳам ҳучастатар фолест?!»
Шоҳро чун зи гуфти он мазлум
Он ҷӣ дастур кард, шуд маълум.
Ҳар ҷӣ дастур аз ӯ ба ғорат бурд,
4670 Ҷумла бо хунбаҳо бад-ӯ биспурд.

Кардаш озоду дилхушӣ додаш,
Бар²³⁷¹ сари шуғли худ фиристодаш.

ШИКОЯТ КАРДАНИ МАЗЛУМИ ДУВВУМ

- Кард шахси дувум дуои дароз,
Дар заминбӯси шоҳи банданавоз.
Гуфт: «Боғем дар каёй²³⁷² буд,
К-ошноиш равшаноӣ буд.
Чун бисоти биҳишт сабзу фарох,
Калла бар калла меваҳо бар шох.
Дар хазон дода навбаҳор маро,
4675 В-аз падар монда ёдгор маро,
Рӯзе аз роҳи оташин доғе
Сӯи боғи ман омад он боғӣ²³⁷³
Меҳмон кардамаш ба меваю май,
Меҳмонӣ сазои хидмати вай.
Ҳар чӣ дар боғ буду дар хона,
Пеши ӯ рехтам ба шукрона.
Хӯрду хандиду ҳуфту оромид,
В-аз шароб он чӣ хост, ошомид.
Чун замоне ба гирди боғ бигашт,
4680 Хост, к-аз ишки боғ гирад дашт²³⁷⁴.
Гуфт: «Бар ман фуруш боғатро,
То диҳам равшани чароғатро».
Гуфтам: «ин боғро, ки чони ман аст,
Чун фурушам, ки айшдони²³⁷⁵ ман аст?
Ҳар касеро дар²³⁷⁶ оташе доғест,
Мани бечораро ҳамин боғест.
Боғ пиндор, к-они туст мудом,
Ман туро боғбон на, балки гулом.
Ҳар гаҳе, к-афтадат ба боғ шитоб,
4685 Мева хӯр, бода нӯш бар лаби об²³⁷⁷.

В-он чӣ хезад зи матбахи чу мане,
Пешат орам ба дасти симтане».

Гуфт: «Аз ин даргузар,

баҳона масоз²³⁷⁸,

Боғ бифрӯшу рахт во пардоз²³⁷⁹».

Чаҳди бисъёр шуд ба шӯру ба шар,

Боғ нафрӯхтам ба зӯру ба зар.

Оқибат чун зи кина шуд сармаст,

Тӯхмате аз дурӯғ бар ман баст.

То бад-он чурм²³⁸⁰ аз қинояти²³⁸¹ хеш

4690 Боғро бистуд аз мани дарвеш.

В-аз пай он, ки дар тазаллумгоҳ

Ин тазаллум наёварам бар шоҳ.

Қард зиндониям ба ранчу²³⁸² вубол,

В-ин суханро камина рафт ду сол».

Шаҳ бад-ӯ боғ доду гашт обод²³⁸³,

Хонаву боғ дод²³⁸⁴ чун Бағдод.

ШИКОЯТ ҚАРДАНИ МАЗЛУМИ СЕЮМ

Гуфт зиндонии савум²³⁸⁵, бо шоҳ

К-«эй²³⁸⁶ туро сӯи ҳар чӣ хоҳӣ роҳ.

Банда бозоргони даръё буд,

4695 Рӯзиям з-он сафар муҳайё буд.

Рафтаме гаҳ-гаҳе ба даръё бор

Судҳо дидаме дар он бисъёр.

Чун шиносо шудам ба доное

Дар баду нек дурри даръёӣ.

Лӯълӯе чандам уфтод ба чанг,

Шабчароғи саҳар²³⁸⁷ ба равнаку ранг.

Омадам сӯи шаҳр ҳавсалапур

Чашмравшан бад-он алоқои дур

Хостам, к-он алоқа бифрӯшам,

4700 В-аз баҳо гаҳ хӯрам, гаҳе пушам.

- Чун вазири малик хабар бишунид,
 К-они ман буд²³⁸⁸ икди марворид.
 Хонду аз ман харид бо сад шарм,
 Дар баҳо доштам бaсе озарм,
 Чунки вақти баҳо расид фароз,
 Гуна-гуна баҳона кард оғоз.
 Ман баҳо хостам ба ғуссаву дард,
 Ӯ наёвард чуз баҳонаи сард,
 Рӯзаке чандам аз сиёху сапед
 4705 Ишва бар ишва доду ман ба умед²³⁸⁹.
 В-охир-ул-амр хонд пинҳонам,
 Кард бо хуниён ба зиндонам.
 Бар гуноҳам яке баҳона шумурд,
 Қ-он баҳоро бад-он баҳона бибурд.
 Ивази икди ман, ки бурд аз даст,
 Дасту поям ба уқдаҳо дарбаст²³⁹⁰.
 Ӯ зи ман гавҳар оварида ба чанг,
 Ман аз ӯ дар шиканча²³⁹¹ монда чу санг.
 Ӯ дароварда дар шиканч кулоҳ,
 4710 Ман садафвор монда дар буни чоҳ.
 Шуд се сол ин замон, ки дар бандам,
 Рӯи шаҳ дида диду хурсандам²³⁹²»,
 Шаҳ зи ганчи вазири бадгавҳар
 Гавҳараш боз доду зар бар сар²³⁹³.

ШИҚОЯТ ҚАРДАНИ МАЗЛУМИ ЧАҲОРУМ

- Чорумин шахс бо ҳазор ҳарос
 Гуфт, к-«эй дархӯри ҳазор сипос.
 Мутрибе ошиқам ғарибу ҷавон,
 Барбате хуш занам²³⁹⁴ чу оби равон,
 Мехрубон доштам нав-ойине
 4715 Чиние, балки дардбар чине.

- Мехраш аз моҳ равшани бурда,
 Рӯз чун шаб баробараш мурда.
 Ҳечро ном карда, к-ин даҳан аст,
 Нӯш дар ханда, к-ин шакаршикан аст.
 Хубияш²³⁹⁵ аз баҳори зеборӯй,
 Хонаву боғ бурда рӯборӯй.
 Гулҳи гелӣ кашон ба домонаш,
 Сарвро лавҳ дар дабистонаш²³⁹⁶.
 Дар вилоят дирамхаридаи ман
 4720 В-аз валинеъматони дидаи ман²³⁹⁷.
 Бурда равнақ ба тезбозорӣ
 Тори зулфаш зи мушки тоторӣ²³⁹⁸.
 Аз ман омӯхта тараннуми соз
 Заданаш дилфиребу рӯҳнавоз²³⁹⁹.
 Ҳар ду бо якдигар ба як хона
 Гарми²⁴⁰⁰ сӯҳбат чу шамъу парвона.
 Ман бад-ӯ зиндадил чу шаб ба чароғ
 ӯ ба ман шодмон чу сабза ба боғ.
 Равшану рост ҳамчу шамъ аз нур
 4725 Ростравшан зи банда кардаш дур.
 Шамъро дар сарои хеш афрӯхт
 Дили парвонаро ба оташ сӯхт.
 Чун барошуфтам аз чудоии ӯ,
 Роҳ ҷустам ба рӯшноии ӯ.
 Банд бар ман ниҳод хандоханд²⁴⁰¹,
 Яъне ошуфтаро бибояд банд.
 ӯ арӯси маро гирифта ба ноз,
 Ман ба зиндон ба сад ҳазор ниёз²⁴⁰².
 Чор сол аст, к-аз ситамгорӣ
 4730 Дорадам бегунаҳ бад-ин хорӣ²⁴⁰³»,
 Шоҳ ҳолӣ бад-ӯ супурд каниз,
 На тижӣ,
 балки бо фаровон чиз.
 Бар арӯсиш дод ширбаҳо,
 Бо арӯсаш зи банд кард раҳо.

ШИКОЯТ ҚАРДАНИ МАЗЛУМИ ПАНЦУМ

- Шахси панҷум ба шоҳи анҷум гуфт,
К-«Эй фалак бо чаҳортоқи ту чуфт.
Ман ранси фалон расадгоҳам,
К-аз мутеони давлати²⁴⁰⁴ шоҳам.
Шуда шуғлам ба кишваророй
- 4735 Ҳалқа дар гӯши ман ба мавлоӣ,
Дода буд эзидам ба давлати шоҳ
Неъмату ҳашмате, зи молу зи чоҳ.
Аз пай чондарозии²⁴⁰⁵ шаҳи Шарқ
Қардам офокро ба шодӣ фарқ.
Аз дуо зоди роҳ мекардам,
Хайре аз баҳри шоҳ мекардам.
Хурраму тоза шаҳру кӯй ба ман,
Аҳли дониш ниҳода рӯй ба ман.
Додам аз мамлакатфурӯзии хеш
- 4740 Ҳар касеро бароти рӯзии хеш.
Тангдастон зи ман фарохдирам
Бевагон серу бевазодон²⁴⁰⁶ ҳам.
Ҳар кӣ зар хост, зарпазир шудам,
В-он ки афтод ' дастгир шудам.
Ҳеч дармонда дар²⁴⁰⁷ намонд ба банд,
То раҳой надодамаш зи газанд.
Ҳар чӣ омад зи даҳли деҳқонон,
Сарф мешуд ба харчи меҳмонон.
Дахлу харче чунон ки бояд буд,
- 4745 Ҳалқ розӣ зи ман, худо хушнуд.
Чун вазир ин суҳаб ба гӯш овард,
Деги бедодро ба чӯш овард.
Қадхудоимро зи даст кушод,
Даст бар молу мулки банда ниҳод.
Гуфт, к-ин мол дастранчи ту нест,
Бахшиши ту ба кадри ганчи ту нест.

- Гаҳ ба зарқам²⁴¹⁸ ҳаме кунӣ тақлид,
 Гаҳ ба шоҳам ҳамедихӣ таҳдид.
 Шоҳро ман нишондаам бар гоҳ
 Нест бе хатти ман сапеду сиёҳ.
 Сари шоҳон ба зери пой ман аст,
 Ҳамаро зиндагӣ ба рои ман аст.
 Гар тавалло ба ман накардандӣ,
 Қаргасон мағзашон бих (в) ардандӣ».
- 4785 Ин бигуфту давот бар ман зад,
 Асбу созу салеҳи ман биситад.
 Пас ба дужҳими²⁴¹⁹ хуниён додам,
 Суи зиндони худ фиристодам.
 Қурби шаш сол аст, балки фузун,
 То дилам пурғам асту чон пурхун».
- Шоҳ бинвохташ ба хилъату соз,
 Ҷовидон бод шоҳи банданавоз!
 Чун лабашро ба лутф хандон кард,
 Расми иктоъи ӯ дучандон кард.

ШИҚОЯТ ҚАРДАНИ МАЗЛУМИ ҲАФТУМ

- 4790 Ҳафтумин шахс чун расид фароз,
 Бар лаб аз шукри шах кашид тироз.
 Гуфт: «Ман-к аз чаҳон кашадам даст,
 Зоҳиде раҳравам, худойпараст.
 Тангдасте фарохдида чу шамъ
 Хештан, сӯхта баробари чамъ.
 Оқибатро²⁴²⁰ қарида бархонда,
 Даст бар шуғли гетӣ афшонда.
 Аз ҳама хӯрду хоб бебаҳрам,
 Қоим-ул-лайлу соим-уд-дахрам.
 Рӯз нохӯрда, к-обу нонам нест.
- 4795 Шаб нахуфта, ки хону монам нест.

Дар парастииш гахе гирифта қарор,
Нестам чуз худопарастӣ кор,
Ҳар киро бингарам, ризо чӯям,
Ҳар²⁴²¹ кӣ ёд орамаш²⁴²², дуо гӯям.
Қас фиристод сӯи ман дастур,
Хонду рафтам, маро нишонд аз дур.
Гуфт: «Бар ту маро гумони бад аст,
Гар азобат кунам,

ба ҷои х(в) ад аст».

Гуфтам: «Эй сайидӣ, гумони ту чист,
4800 То ба тартиби²⁴²³ ту тавонам зист²⁴²⁴».

Гуфт: «Метарсам аз дуои бадат,
Марг меҳоҳам аз худои х(в) адат.
Қ-аз сари кинварию бадхӯй²⁴²⁵

Дар ҳақи ман дуои бад гӯӣ,
З-он дуои шабона шабгире
Тарсам афтад бад-ин ҳадаф тире.

Пештар з-он, қ-аз оташи кинат
Дар ман афтад шарори нафринат,
Дасти ту бандам аз дуо қардан,

4805 Даст танҳо на, даст бо қардан.
Зери бандам қашиду бок надошт,
Ҷами ин ҷони қарнок надошт.

Ҳафт солам қар ин қарос²⁴²⁶ афқанд,
Дар ду қоям қалиду қос афқанд.

Банд қар дасти ман қаманд қада,
Ман қар афқок қастбанд қада²⁴²⁷.

Ҷ фуру баста аз дуо қастам,
Ман қар ӯ дасти мамлақат бастам.

Ҷ маро қар қисор қарда ба қан²⁴²⁸,
4810 Ман қар айқони ӯ қисоршиқан²⁴²⁹.

Чун худоям ба қифқи шох қарсонд,
Хушдиқиро қигар бақона намонд».

Шох қар қар қифқи зоқидро,
Шери қифқуши муқоқидро.

- В-он шубонро бихонду шоҳӣ дод,
4845 Некбахтию некхоҳӣ дод,²⁴⁴⁹
Сахтӣ аз кори мамлакат бардошт,
Бар касе зӯрдаст кас²⁴⁵⁰ нагузошт.
То на бас дер⁴²⁵¹ аз чунон тадбир
Оҳанаш зар шуду палос ҳарир.
Лашкару ганҷ шуд бар ӯ анбӯх,
Ин зи дарёе гузашту он аз кӯх.

ПУЗИШ ХОСТАНИ ХОҚОНИ ЧИН АЗ БАҲРОМ

- Чун ба хоқон расида шуд²⁴⁵² хабараш,
Боз пас шуд, надод дарди сараш.
Кас фиристоду узр хост басте,
4850 Барназад бе ризои ӯ нафасе.
Гуфт, к-«он куштани, ки шоҳаш кушт,
Офате буд, фитнаро ҳам пушт.
Сӯи мо нома карду моро хонд,
Фаслҳое ба дилфиребӣ ронд²⁴⁵³.
То бад-он ишваҳои табъфиреб
Аз мани содатабъ бурд шикеб.
Гуфт: «Қон пурзар асту раҳ ҳолӣ,
Қ-ин бихонӣ, шитоб кун ҳолӣ.
Шаҳ зи мастӣ бад-он напардозад,
4855 Қ-обе аз даст бар рух андозад²⁴⁵⁴».
Ман камар бастаам ба дамсозӣ,
Аз ту теғу зи ман сарандозӣ.
Чун хабарҳои шоҳ бишнидам,
Қорҳо²⁴⁵⁵ бар хилофи он дидам.
Шаҳ ба ҳангоми оштию набард,
Қорҳое кунад, ки шояд кард.
Ман ҳамон суфтагӯши ҳалқакашам,
Бо худ аз Чину бо ту аз Ҳабашам.

- 4860 Духтарам худ канизи хонаи туст,
 Тоҷи ман хоки остонаи туст».
- В-он чӣ он хоини харобихоҳ²⁴⁵⁶
 Ба²⁴⁵⁷ шикоят набишта буд зи шоҳ,
 Ҳама тӯморҳо ба ҳам дарпехт²⁴⁵⁸,
 Дод то пайк пеши хусрав рехт²⁴⁵⁹.
 Шаҳ чу бархонд номаҳои вазир,
 Тез шуд чун қалам ба дасти дабир.
 Бар ҳалокаш сипосдорӣ кард,
 Қор аз он пас ба устуворӣ кард.
 Пайкари адл чун ба дидаи шоҳ,
 4865 Ибрат ангехт аз²⁴⁶⁰ сапеду сиёҳ.
 Шоҳ кард аз чамоли²⁴⁶¹ манзари ӯ,
 Ҳафт пайкар фидои пайкари ӯ.
 Беҳи дигар ҳаёлҳо барканд,
 Дил дар ӯ басту шуд бад-ӯ хурсанд²⁴⁶².

ФАРҶОМИ КОРИ БАҲРОМ ВА НОПАДИД ШУДАНИ Ӯ ДАР ҚОР

- Лаълпайванди ин алокаи дур,
 Қ-аз гуҳар кард гӯши гетӣ пур,
 Гуфт: «Чун ҳафт гунбад аз маю қом
 Он садо²⁴⁶³ боздод бо Баҳром,
 Ақл дар гунбади димоғи сараш
 4870 Дод аз ин гунбади равон хабараш.
 Қ-аз санамхонаҳои гунбади²⁴⁶⁴ хок
 Дур шав, қ-аз ту дур бод ҳалок!
 Гунбади мағзи шоҳ чӯш гирифт,
 Қ-аз фусуну фасона гӯш гирифт.
 Дид, қ-ин гунбади бисотнавард
 Аз ҳама гунбаде барорад гард²⁴⁶⁵.
 Ҳафт гунбад бар осмон²⁴⁶⁶ бигзошт,
 Ӯ раҳи гунбади дигар бардошт.

- З-охи он тифлакони дардолуд
 Гарде аз ғор бардамид чу дуд.
 Бонге омад, ки шоҳ дар ғор аст,
 4910 Бозгардед, шоҳро кор аст.
 Хосагоне²⁴⁸², ки аҳли кор буданд²⁴⁸³,
 Шоҳчӯён даруни ғор шуданд.
 Ғорбун баста²⁴⁸⁴ буду кас на падид,
 Анкабӯтон басте, мағас на падид.
 Сад раҳ аз оби дида шустандаш,
 Балки садбора бозчустандаш.
 Чун надиданд шоҳро дар ғор,
 Бар дари ғор саф заданд чу²⁴⁸⁵ мор.
 Дидахоре ба об тар карданд,
 4915 Модари шоҳро хабар карданд.
 Модар омад чу сӯхтачигаре,
 В-аз миён гум шуда чунон писаре.
 Чуст шаҳро на чун касони²⁴⁸⁶ дигар,
 Қ-ӯ ба қон қусту дигарон ба назар.
 Гул талаб карду хор дар бар ёфт,
 То писар беш қуст, камтар ёфт.
 Зар²⁴⁸⁷ фуру рехт пушта-пушта²⁴⁸⁸ чу кӯх,
 То кананд он замин²⁴⁸⁹ гурӯҳ-гурӯҳ.
 Чоҳ канду²⁴⁹⁰ ба ганҷ роҳ наёфт,
 4920 Юсуфи хешро ба чоҳ наёфт.
 З-он заминҳо²⁴⁹¹, ки раҳна кард ачуз,
 Монда он хок раҳна-раҳна ҳанӯз.
 Он шиносандагон,
 ки донандаш,
 «Ғори Баҳроми Гӯр» хонандаш.
 То чиҳил рӯз хок²⁴⁹² меканданд,
 Дар чаҳон гӯркан чунин чанданд.
 Шуд замин канда то даҳонаи об,
 Қасе он ганҷро надид ба хоб.
 Он кӣ ўро бар осмон раҳт аст,
 4925 Дар замин бозчустанаш саҳт аст.

- Дар замин чирму устухон бошад,
В-осмоне бар осмон бошад.
Ҳар ҷасадро, ки зери гардун аст,
Модаре хоку модаре хун аст.
Модари хун бипарварад дар ноз,
Модари хок аз ӯ ситонад боз.
Гарчи Баҳромро ду модар буд,
Модари хок меҳрубонтар буд.
К-он чунонаш ситуд, ки бознадоод,
4930 Сози чора ба чорасоз надод²⁴⁹³.
Модари хун зи ҷаври модари хок
Қард худро ба дарду ранҷ ҳалок.
Чун табаш барзад аз димоғаш ҷӯш,
Омад овози хотифеш²⁴⁹⁴ ба гӯш,
К-эй ба ғафлат²⁴⁹⁵ чу дому дад пӯён,
Шири мурғони ғайбро ҷӯён.
Бар ту яздон вадиате биспурд,
Чунки вақт омад, он вадиат бурд.
Бар видои вадиати дигарон
4935 Хештанро макуш чу беҳабарон²⁴⁹⁶.
Бозпас гарду кори хеш бисоз,
Даст кӯтоҳ кун зи ранчи дароз!»
Чун зи хотиф чунин шунид паём,
Меҳр бардошт модар аз Баҳром.
Рафту он дил,
ки дошт дар бандаш,
Қард машғули кори фарзандаш²⁴⁹⁷.
Тоҷу тахташ ба ворисон бисупурд,
Ҳар кӣ з-ӯ ворисе бимонд, намурд.
Эй зи Баҳроми Гӯр дода хабар,
4940 Гӯри Баҳром ҷӯй, аз ин бигзар.
На ки Баҳроми Гӯр бо мо нест,
Гӯри Баҳром низ пайдо нест.
Он ҷӣ бинӣ, ки вақте аз сари зӯр
Номи доғе, ниҳод бар тани гӯр.

- Доғи гӯраш²⁴⁹⁸, мабин, ба аввал бор,
 Гӯри доғаш, нигар²⁴⁹⁹, ба охири кор.
 Гарчи пой ҳазор гӯр шикаст,
 Охир аз поймоли гӯр нараст²⁵⁰⁰.
- 4945 Хонаи хок дон ду дар дорад,
 То якеро барад, яке орад²⁵⁰¹.
 Эй се газ хоку паҳнии ту газе,
 Чор хум дар дукони рангрезе.
 Ҳар навола, ки меъдаи ту пазад,
 Хулте онро ба ранги худ барзад.
 Аз сару пой то ба гардану гӯш
 Ҳаст аз ин чор хилт орияпӯш.
 Бар чунин рангҳои ориясоз
 Чӣ ниҳӣ, дил, ки дод бояд боз²⁵⁰².
- 4950 Ғоибоне ки рӯйбаста шуданд,
 Аз чунин рангу бӯй раста шуданд.
 То қиёмат қиём нанмояд,
 Қас руҳи баста боз накшоёд²⁵⁰³.
 Раҳ раҳи хавфу шаб шаби хатар аст,
 Шаҳна хуфтасту дузд бар²⁵⁰⁴ гузар²⁵⁰⁵ аст.
 Хоксорон ба хок сер шаванд,
 Зердастон ба дасти зер шаванд.
 Чун ту боре зи дасти болоӣ,
 Зери ҳар даст хун чӣ болоӣ²⁵⁰⁶?!
 Осмон зери даст хоҳӣ, хез,
- 4955 Пой боло неҳ, аз замин бигрез.
 Мераву ҳеч гуна бозмабин,
 То наяфтӣ аз осмон ба замин.
 Анҷуми осмон ҳамоили туст,
 Чистанд он ҳама,
 васоили туст.
 Тангии²⁵⁰⁷ чумларо маҷол туй,
 Тангалушон ин хаёл туй.
 Ҳар як аз ту гирифта тимсоле,
 Ту чӣ гири зи ҳар яке фоле.

- Ҳаст чанд офарида з-инҳо дур,
 Қ-огаҳӣ несташон зи зулмату нур.
 Офариниш басест, нест шаке
 В-офаринанда ҳаст, лек яке.
 Нақши ин ҳафт лавҳи²⁵¹² чор сиришт
 З-ибтидо ҷуз яке қалам нанабишт.
 Гар на ҳафт, ар чаҳорсад бошад,
 4980 Зери як доду як ситад бошад²⁵¹³.
 Аввалин нуқта в-охирин паргор
 Аз якию яке нагардад кор.
 Дар дуиҳо мабину дар васлаш,
 Дар яке бину дар яке аслаш.
 Ҳар дуй аввал аз якӣ шуд рост,
 Ҳам якӣ монд чун дуй бархост.
 Ҳар кӣ ояд дар ин сипанҷсарой,
 Боядаш боз рафта аз сари пой.
 Дар вай оҳиста рав²⁵¹⁴,
 ки тезхуш аст,
 4985 Дергир аст, лек зудкуш аст²⁵¹⁵.
 Гарчи дар доварӣ²⁵¹⁶ забункуш нест,
 Аз ҳисобаш касе²⁵¹⁷ фаромуш нест.
 Гар кунӣ сад ҳазор бозии ҷуст,
 Нахӯрӣ беш аз он ки рӯзии туст.
 Ҳавзае дорад осмон яхбанд,
 Чанд аз ин ях²⁵¹⁸ фуқаъ кушой, чанд?
 Дар ҳавое, к-аз он фусурда шавӣ,
 Пеш аз он зинда шав, ки мурда шавӣ.
 Он кӣ чун чарх гирди олам гашт,
 4990 Окибат ҷумларо гузошту гузашт.
 Олами ҳеч кас²⁵¹⁹ ба ҳечаш кушт,
 Чархи печон²⁵²⁰ ба чархпечаш²⁵²¹ кушт.
 Аз ғаразҳои инчаҳонии хеш
 Боз бархур ба зиндагонии хеш.
 То чу шамшеру тири чоноҳанҷ
 Ҳар-ч аз онат барад:надорӣ ранҷ.

- Хукми ҳар неку бад, ки дар даҳр аст,
 Заҳр дар нӯшу нӯш дар заҳр аст,
 Қӣ хӯрад нӯшпорае дар пеш,
 К-аз пай он нахӯрд бояд неш.
 Нешу нӯши ҷаҳон, ки пешу пас аст,
 Дар даму дар думи яке магас аст
 Набувад дар ҳичоби зулмату нур
 Мӯхраи ҳар зи мӯҳри Исо дур.
 Қист, к-ӯ бар замин фарозад тахт,
 5015 Қ-охираш ҳам замин нагирад сахт.
 Ё раб, он дех, ки орад²⁵³¹ осонӣ,
 Н-оварад оқибат пушаймонӣ.
 Бар Низомӣ дари карам бикшой,
 Дар паноҳи дари ту созаш²⁵³² ҷой.
 Аввалаш додаӣ накӯномӣ,
 Охираш дех накӯ саранҷоме.

ДАР ХАТМИ КИТОБ ВА ДУОИ АЛОУДДИН ҚАРП АРСЛОН

- Чун фурузанда шуд ба аксу иёр
 Накди ин ганҷахези румикор,
 Номи шоҳаншаҳӣ бар ӯ бастам,
 5020 Қ-об гирад зи накши ӯ дастам.
 Шоҳи чиниқабои²⁵³³ румитоҷ²⁵³⁴
 Чизьяташ дода Чину Рум хироҷ.
 Ёфта аз раҳи усулу фуруъ
 Бахти Ишӯъу ройи Бахтишӯъ.
 Бар заминбӯсаш осмон барпой
 В-офаринаш зи ҷоҳи ӯ барҷой.
 Дар низоме²⁵³⁵, ки осмон дорад,
 Учрии²⁵³⁶ мамлакат ду нон дорад.
 З-он мурувват, ки бӯи мушк диҳад,
 5025 Лӯълӯи тар чу²⁵³⁷ хоки хушк диҳад.

Аз замин то асири дурду каф аст,
Софӣ у шуд,

ки мояи²⁵³⁸ шараф аст.

Дар заҳаб доданаш ба соили хеш,
Зари мисрӣ зи реги маккӣ беш.
Теғаш он карда дар²⁵³⁹ салобат санг,
Қ-оташи тез бо тароши хаданг.

Бедбаргаш ба нӯк мӯйшикоф,
Нофай кӯхро фиғанда зи ноф.

5030 Диръаш аз дасти субҳ найзакушой,
Найза-ш аз диръи²⁵⁴⁰ моҳ ҳалқарубой.

Шаш ҷиҳат бар қабои ӯ зираҳе,
Ҳафт чарх аз каманди ӯ гираҳе.

Эй, Низомӣ умедвор ба ту,
Назми даврони рӯзгор ба ту.

Замӣ аз қадрат осмон донад
В-осмонат ҳам осмон хонад²⁵⁴¹.

Дуру наздик чун дар оби сипехр
Тезу оҳиста чун дар ойина меҳр.

5035 Қоиди²⁵⁴² аҳди оламе ба дуруст,
Қоими номдеҳ фиғандаи туст.

Бо ҳама чун малак баромадаӣ
В-аз ҳама чун фалак саромадаӣ.

Инчунин нома²⁵⁴³ бар ту шояд баст,
Қ-аз ту ҷои баландномӣ ҳаст.

Чунки шуд лаъл баста бар тоҷаш,
Бар ту бастам зи бими торочаш.

Ғар ба самъи ту дилписанд шавад,
Чун сарири ту сарбаланд шавад.

5040 Хоракон ангубин бар ӯ ронанд,
Зираконаш тарангубин хонанд.

Мевае²⁵⁴⁴ додамат зи боғи замир,
Чарбу ширин чу ангубин дар шир.

Завки анҷир дода донаи ӯ,
Мағзи бодом дар миёнаи ӯ.

- Ман, ки дар шаҳрбанди кишвари хеш
Баста дорам гурезгаҳ пасу пеш,
Нома дар мурғи номабар²⁵⁵⁹ бастам,
К-ӯ расонад ба шох, ман растам.
Эй, фалак бар дари ту ҳалқабағуш
Ҳам хатопӯшу ҳам хатоипӯш!
Чун маро давлати ту ёрӣ кард,
5080 Табъ, бин, то чӣ сеҳркорӣ кард!
Аз паси понсаду навад се бар он²⁵⁶⁰
Гуфтам ин номаро чу номварон.
Рӯз бар чордах зи моҳи сиём,
Чор соат зи рӯз рафта тамом.
Бод бар ту муборак ин пайванд,
То нишинӣ бар ин сарири баланд.
Нӯшӣ оби ҳаёт аз ин абъёт,
Зинда монӣ чу Хизр аз оби ҳаёт.
Эй, ки дар мулк ҷовидон бодӣ,
5085 Мулк^о бо умру умр бо шодӣ!
Гар наранҷӣ, зи роҳи маъзури
Гӯямат нуктае ба дастурӣ:
Базмҳои ту гарчи рангин аст,
Он чӣ базми мухаллад²⁵⁶¹ аст, ин аст.
Ҳар чӣ ҳаст аз ҳисоби гавҳару ганҷ,
Роҳат ин аст в-он дигар ҳама ранҷ.
Он агар сад кашад ба понсад сол,
Дер зӣ ту, ки ҳам расад²⁵⁶² ба завол.
В-ин хазина, ки хоси даргоҳ аст,
5090 Абадуддахр бо ту ҳамроҳ аст.
Ин суханро, ки шуд хирадпарвард,
Бар дуои ту хатм хоҳам кард.
Давлатӣ бош, ҳар кучо бошӣ,
Дар рикобат фалак ба фаррошӣ.
Давлататро, ки барзиёдат бод,
5093 Хотами кор бар саодат бод!

ФАРҚУ

БАДАЛИ НУСХАҲО

1	р — гашт; Д — кишту	27	Д — соф
2	р — монанд аст	28	Р — он-к
3	р — надонанд аст	29	Д — чандин
4	р — равшанӣ ба пеши	30	ДР — рӯзи
5	Д — чумла	31	ДР — ҷоннавозӣ
6	Д — ҳаст будӣ ҳама	32	ДР — бандсон
7	Р — он дигар	33	Др — в-осмон
8	Р — он дигар	34	Др — болаш
9	Р — суфтагӯён; Д —	35	В — аз ин
	ҳалқагушон	36	Др — к-аз
10	Р — ҷавҳар шудасту	37	Др — дӯстон
11	ДР — он	38	Р — заминат бигардад
12	Р — бар	39	Д — зи
13	Р — на	40	В — барор
14	Р — на	41	Др — ин б. нест
15	Р — ҷузве	42	Др — ин б. нест.
16	ДР — берун зи	43	Др — бб. 116—117 па-
17	Р — ҷуз тӯе нест		сопеш омада.
18	Р — гнлу	44	Р — мӯҳрпазир
19	Р — аз	45	Д — мурод
20	Р — раҳ ба ганчина	46	Д — ин мисраъ нест
21	Р — в — он	47	Р — ақил
22	Р — з — он	48	Д — ки аз
23	Д — чу	49	Д — овард
24	Р — гар-ч дарвешӣ	50	Д — овард
25	Р — алайҳи-с-салоту ва-	51	Д — ин б. нест
	с-салом; Д — дар наъти	52	Д — масири
	пайғамбари акрам	53	Р — ин байт чунин
26	Р — аввалин		омада:

Мистарашро самоки он
чадвал,
Гоҳ ромеҳ намуду гоҳ
аъзал.

- 54 Др — дар навишт
55 Д — хотири
56 Д — ризо мебаст
57 Д — сурх пули гузашт
58 Д — кард
59 Д — цирми
60 Д — барг боз
61 Др — ин б. чунин ома-
да:

Аз пари Чабраилу
Мекоил,
Бол барзад ба сифти
Исрофил.

- 62 ДР — нимрах
63 Д — ин байт чунин
омада:

Хутва бар хутва бар
муҳит^о гузашт;
Утва бар хутва ҳар чи
буд, навашт.

- 64 Д — об. 149—150 нест
65 Др — ғайр
66 Д — ин б. нест
67 Д — ин мисраъ чунин
омадааст:

То қаҳон бар назар ниқоб
набаст

- 68 Д — ташвиру
69 Д — ҳамаг аз
70 ДР — баъди ин б. чу-
нин байтро овардааст:

Чун набӣ бечихат худоро
дид,
Бе лабу бе даҳон калом
шунид.

- 71 Д — ёфта
72 Р — раҳи халос
73 Р — аз
74 Д — вақаргоҳи

- 75 Р — бар ой
76 Д — в-ин
77 Д — Сарлавха баъди
ин б. омадааст
78 Д — борикӣ
79 Д — ба рӯз торнкӣ
80 Д — қодувона
81 Д — кул-кул
82 Д — бар
83 Д — дилгармӣ

- 84 Р — пули
85 Д — бас раҳи ҷанг
86 Д — ин б. нест
87 Др — бар
88 Д — худ
89 Д — аз пай об
90 Д — рӯ бигардонд
91—101 ДР — номҳон

- 102 Р — он-ч
103 Д — чанд
104 Д — чанд
105 Д — нақш
106 Д — он чи
107 ДР — з-ӯ
108 ДР — гуҳари
109 Д — бад-он
110 Р — нақди
111 Д — нусхаи
112 Д — қаламам
113 Р — фарзонагон
114 Д — ин мисраъ ин хел
оварда шудааст:

На ба

- ӯ зираке бар ӯ хандад
115 Др — нақши
116 Д — нақши
117 Д — ин мисраъ чунин
навишта шудааст: Дар
арӯси Низомӣ орад
роҳ
118 Д — он
119 Д — ин б. нест
120 Д — сарволаҳо
121 Д — гузарад

- 122 Р — разм
 123 Д — расад
 124 Р — андохтанд
 125 Д — дуру кашидаам ба
 126 Д — кай
 127 Д — намепечам
 128 Д — аст
 129 Д — ин б. нест
 130 Д — абр ҳар чӣ
 131 Д — бб. 220—223 нест
 132 Д — ин
 133 Д — ба чуз
 134 Д — ман аст
 135 Д — бозмонда в-он да-
 хан аст
 136 Д — созам
 137 Д — ангур
 138 Р — занам
 139 Д — ин мисраъ ин хел
 омадааст: Дам дам зар
 задам на дам панҷӣ
 140 Д — в-ар нахарад; Р —
 гар нахарад
 141 Р — хӯрдам чу об
 142 Р — медихем чавоб;
 Д — ин б. нест
 143 Р — бе дарню
 144 Д — аз ин
 145 Д — к-он чо
 146 Р — астағфируллоҳам
 147 Д — Чуп бар зери он
 148 Р — дило з-ин
 149 Д — хаёлбозӣ
 150 ДР — хаёли
 151 Р — пирузӣ
 152 Р — куввату
 153 Д — ояти раҳмати ха-
 лонқи даҳр
 154 Д — Умдатул-мамла-
 кат
 155 ДР — бб. 255—256
 нест
 156 Д — Алл

- 157 Р — Орслон
 158 Д — беҳтар аз Арслоп;
 Р — беҳ аз Олб Орс-
 лон
 159 Д — ҳамфари
 160 Д — пан
 161 Д — паёми
 162 Д — ки дар вучуд
 163 Д — вараке
 164 Д — ин б. ин хел ома-
 да:
*Сарбаланде чунон сарир-
 баланд,
 Қ-аз баландӣ бад-ӯ расид
 каманд.*
 165 Д — бародари
 166 Д — бузурғи
 167 Д — баробари
 168 Д — бб. 369—372 нест.
 Аммо пеш аз он ин б.
 омада:
*Акси рӯяш зи ҷинси ҳар
 ҳарфе
 Ранги тавқе! карда
 шангарфе*
 169 Д — сабӯхе
 170 Д — ганҷ
 171 Д — ба харобаш
 172 Д — рӯи
 173 В — аждаҳосурасту
 174 ДР — ночихаш
 175 Р — ин байтро дар ҳо-
 шия овардааст; Д — б.
 282 нест
 176 Д — на аз
 177 Д — ба гурзу каманд
 178 Д — кардӣ
 179 Д — ки ӯ чу
 180 Д — в-ар
 181 Д — зарбахшу зарситон
 182 Д — бб. 296—297 нест
 183 Д — чу ӯ
 184 Д — чу ӯ

- 185 Д — зи чор
 186 Д — чахормех
 187 Д — офтоб
 188 В — ҳамдаридаи ўст;
 Д — чу цирми дидан
 ўст
 189 Д — ӯ
 190 Д — ў
 191 Р — пос дорад
 192 Д — пос дорад зи ҳукм
 дари ду сарой
 193 Д — фирузӣ
 194 Д — рӯяш
 195 ДВ — рикеб
 196 Д — нақшбанди тиро-
 зу афсару гоҳ
 197 Д — Нусрат-ул-мали-
 ки дин
 198 Д — минбаъд
 199 Д — бад-ин
 200 Др — бб. 316—317 па-
 су пеш омадааст
 201 Р — хате
 202 Д — оянд
 203 Д — онро
 204 Д — в-ин
 205 Д — нусратро
 206 ДР — тахт
 207 Р — бахт; Д — онро ба
 тақвият бар тахт
 208 Д-ин б. нест
 209 Р — саводи шаби
 210 Др — ин байт баъд аз
 байти 325 омадааст
 211 Д — надорад
 212 Р — гиёҳии
 213 Д — мушкбӯӣ гиёҳ раҳ-
 бари туст
 214 Д — кор
 215 Д — ичрати
 216 Д — ичрохӯрӣ
 217 Д — з-ӯ
 218 Д — бар
- 219 Д — карда
 220 Д — карда
 221 Др — чашма
 222 Д — аҳли
 223 В — чашми шӯрхокӣ;
 Д — оби чашмахокӣ
 224 Д — гаҳеву
 225 Д — гаҳеву
 226 Р — кӯ
 227 Р — он-к
 228 Р — в-офаринномаат
 229 Д — пойдори
 230 Д — давлате
 231 Д — равнақи
 232 Д — он-з-абр
 233 Р — ё
 234 Д — ин байт нест.
 235 Д — тананду
 236 Д — дил яқин беҳ бу-
 вад, ямин бошад
 237 ДР — сарварон
 238 Д — меҳтарон
 239 Д — кулаҳи
 240 Д — мамлакат аз
 241 Д — к-аз
 242 Д — ойнаяст
 243 Д — оби ҳайвон дар он
 чавонии ту
 244 Д — сипехраш
 245 В — Бузургмеҳре; ча-
 хон бузургмеҳраш
 246 Р — к-ӯ
 247 Д — шуд
 248 Д — номи
 249 Др — коми
 250 Д — хазонбахшӣ
 251 Д — мерезанд
 252 Д — ки барораз зи ме-
 ваҳон
 253 Д — боғро
 254 Д — чунки; В — Чун
 ман

- 255 Д — ки зи фарҳанг бар
ту дорӣ пос
- 256 Д — бифиребӣ ба тур-
ра тарророн
- 257 Д — барнавиштам; Р —
бар ту бастам
- 258 Д — бб. 381—383 нест
- 259 Д — деги
- 260 Д — деге, алҳак, чунин
ба ҳафт ҳазор
- 261 Д — ин б. нест
- 262 Д — чошнигири
- 263 Д — в-онгаҳаш
- 264 Р — малакпайванд
- 265 Д — Дар фаришта ку-
чо, ки одамиям.
- 266 Д — шақари
- 267 Р — шавам
- 268 Д — шабам
- 269 Д — хунрезӣ
- 270 В — офтоб аст
- 271 ДВ — оламтоб
- 272 Д — баробари
- 273 Д — ба
- 274 Д — бар
- 275 Д-ар намесозам
- 276 Д — мебозам
- 277 ДР — хазонаи
- 278 Д — диҳем
- 279 Д-ин б. нест
- 280 Д — к-об
- 281 Д — чун ҳама
- 282 Р — ин б. дар хошия
оварда шудааст.
- 283 Д — шустам
- 284 Р — зи
- 285 Д — бб. 401—402 нест
- 286 Д — диҳодат ки ину он
- 287 Р — ҳар-ч
- 288 Р — В-он-ч
- 289 Р — бинишат
- 290 Р — пешдонӣ
- 291 Д — ин б. нест

- 292 Д — Дар таърифи су-
хан; Р — Дар ситоиши
сухан ва чанд калимае
дар ҳикмат
- 293 Р — он-ч
- 294 Р — сияҳ
- 295 Д — б б. 502—503 нест;
Р — ин байтҳо дар по-
варақ.
- 296 Д — гарчи рӯҳи
- 297 Д — намонад
- 298 Д — то
- 299 Д — боздон ту, ки дар
вучуди ту чист?
- 300 Р — чунон-к
- 301 ВД — афрохт
- 302 Р — чу
- 303 В-ангажа
- 304 Р — гирья-т
- 305 Р — он-к аз ӯ
- 306 Р — он-ч
- 307 Р — имрӯзамон
- 308 Р — гар-ч
- 309 Р — ту зари
- 310 Р — в-он-к
- 311 Р — мурданаҳам ҳам бу-
вад ба хушрӯй
- 312 Р — Чун ту бисёр пар-
вариду кушт
- 313 В — ҳомили
- 314 Р — набояд
- 315 В — бо
- 316 Р — бар
- 317 Р — наёрад
- 318 Р — он-к
- 319 Р — хароба
- 320 Р — биму ранчи сар
дорӣ
- 321 Р — ин б. нест
- 322 Р — се б. охир дар по-
варақ оварда шуда-
аст.
- 323 Р — нуши дорул

- 324 Р — дерзоди
 325 Р — бадэътиқод
 326 Р — хинатам
 327 Р — хирад
 328 Р — в-он-к
 329 Р — кашам
 330 Р — кашам
 331 Р — басеци
 332 Р — хар-ч
 333 Р — хокро пили чарх
 карда мағок,
*Ба чунин бел гил надо-
 рад бок*
- 334 Р — з-он-ч
 335 Р — танг
 336 Р — цумла вом
 337 Р — ту бимонию
 338 Р — зи
 339 Р — бар
 340 Р — он-ч
 341 Р — сарлавҳа баъд аз
 ин байт омада, ки «Дар
 насиҳати фарзанди
 хеш»
- 342 Р — чун-к
 343 Р — дарида
 344 Р — ин б. дар поварак
 оварда шудааст.
- 345 Р — гар-ч
 346 Р — в-он-к
 347 Р — он-к
 348 Р — кунию
 349 В — он-к
 350 Р — ин б. нест
 351 Р — бадгон
 352 Д — бб. 417—619 нест
 353 Д — чоин
 354 Др — гил
 355 Д — ростӣ ман кунун
 356 Д — Аҳмаракро
 357 Р — гар-ч
 358 Р — ин б. нест
 359 Др — ин б. нест

- 360 ДР — ин б. нест
 361 Д — чун кунам хирс
 мар дар як ба чост;
 Р — ин б. нест
- 362 Д — бо
 363 В — Ози ӯ
 364 Д — Орзумандем па-
 зиртар аст
- 365 Д — он
 366 ДР — ҳаросон
 367 Д — мекунам зери ҳар
 касе хаста; Р — меку-
 нам зери бори хас хас-
 та.
- 368 Р — чу
 369 Д — моя сарбузургӣ;
 Р — поя сарбузурги
- 370 Д — касоне
 371 ДР — ҳуснӣ
 372 Д — кон ҳамекан; Р —
 конканӣ кун
- 373 Д — сар бароварад;
 Р — бар сар оварад
- 374 ДР — нисбати
 375 ДР — ин
 376 ДР — он
 377 Д — лутф ӯ
 378 Д — ӯро
 379 Д — буд ба ромӣ
 380 Д — чун
 381 Д — ин б. нест
 382 Д — хияле
- 383—384 Д — дорад
 385 ДР — абиқоёу
 386 Д — ӯ зи; Р-з-ӯ, зи
 387 Д — афшонӣ
 388 Д — буд меъмораши
 389 В — иморини
 390 Д — коҳ ё иморигоҳ
 391 Д — гашту
 392 Д — к-аз
 393 Д — хоки ӯ

- 394 Д — з-эътидол он ҳа-
вош кушояд
- 395 Д — кор чуст
- 396 Д — фарохсози
- 397 В — Тихӣ зи
- 398 Р — он
- 399 Д — ҷое аз қору бор
мечустанд
- 400 Др — нишон
- 401 Р — ба
- 402 Д — шахд
- 403 Р — ҷобуку
- 404 Д — ҷарбдастӣ
- 405 Д — Сомдастею
- 406 Др — заррачини
- 407 Д — бешан
- 408 Д — пинҳону ин
- 409 Д — ки шах устои
чанд
- 410 Д — бб. 695 ва 696 па-
сопеш омада
- 411 Д — шуда бушқоб ё
ба ниқоб
- 412 Д — бб. 697—698 па-
сопеш омада
- 413 Р — к
- 414 Р — он
- 415 Д — бб. 703—704 нест
- 416 Д — як андар
- 417 Д — гачу
- 418 Д — сафеду
- 419 Д — сафеду зангорӣ
- 420 Д — тозию
- 421 Д — қутби он
- 422 Д — з-ӯ нафас
- 423 Д — аз бараш
- 424 Д — дар
- 425 ДР — ба осоиш
- 426 ДР — ба ороиш
- 427 В — сақлаш
- 428 Д — ин б. нест
- 429 Д — шабранг
- 430 Д — хавон

- 431 Д — гирифту
- 432 Д — сохтанд
- 433 Д — он; Р — в-аз
- 434 Д — аз
- 435 Д — вақтро
- 436 Д — чу
- 437 Р — он
- 438 Д — байтҳои 732—733
нест
- 439 Д — байти 735 нест
- 440 ДР — аст, он
- 441 Р — дид
- 442 Р — он
- 443 Д — байти 742 нест
- 444 Д — ин мисраъ чунин
омада: В-ар бубинӣ,
даранги ӯ дур аст
- 445 Д — ҷи
- 446 Д — ин гар
- 447 Д — б. 746 нест; Р —
ин байт дар поварақ
омада
- 448 Д — кордонони
- 449 Р — ин б. илова шуда:
*Ногаҳон сарвро зи бун
барканд,
Дида баста зи боми қалъа
фиганд.*
- 450 Д — чун
- 451 Д — ки ҳамон барка-
шанд
- 452 Д — каф
- 453 Д — тавонанд бурд
- 454 Д — равон
- 455 Д — аз
- 456 Д — радифаш хонанд
- 457 Д — ин
- 458 Д — в-офаринқун
- 459 Д — нигори
- 460 Д — сарири
- 461 Д — аз
- 462 Д — монду

- 463 Р — гирд
464 Д — буруну
465 Д — дарун
466 Д — гашт
467 Д — чонибе
468 Д — в-он
469 ДР — гӯша
470 ДР — Сидран чу сарир
471 Д — ном
472 Д — на
473 Д — дар
474 Д — ин мисраъ чунин омада: Гуфт: «Аз ин хубтар тавон ба дуруст», лекин он маънне надорад ва хатон котиб аст
475 Д — он
476 Д — аз он
477 ДР — кашид
478 Д — чунон
479 Д — дар
480 Д — мисраъҳо пасопеш омада
481 Д — ганчи
482 Д — шуд
483 Д — ошуфта
484 Д — дида
485 Р — бб. 786 ва 787 пасопеш омада.
486 Р — з-он
487 ДР — бар
488 Р — сарф
489 ДР — офтобу чу
490 Д — он
491 Д — ин
492 Д — ӯ
493 Д — б. 801 нест
494 Д — чу мағзи бӯстонӣ
495 Д — бб. 805—810 нест
496 Д — Д-в-ар
497 Д — дар дӯхт
498 Д — бар
- 499 Д — бар дӯхт
500 Р — зичу
501 Д — бб. 813, 814 нест
502 В — кори
503 Д — хунаромӯзнию са-лох
504 Д — хӯшаро; Р — чуфтае
505 Д — б. 824 нест; Р — дар поварақ оварда
506 ДР — Яғлукашро
507 Р — дидӣ, арчи
508 Д — мисраъ чунин омада: Задӣ аз сояи бадӣ аз нур
509 Д — шертошони посго-ни
510 Д — тир
511 Д — Буд Нуъмон
512 Д — нишоти
513 ДР — ин
514 ДР — в-он
515 Р — в-ин
516 ДР — саворин
517 Д — буда
518 Р — бофт
519 В — паркан
520 ДР — навиштӣ
521 Д — мехр, курса
522 Д — хилваташ малак
523 Д — бар дида
524 Р — ҳизабрсавор
525 Р — феъли
526 Р — пуштҳо
527 Д — бб. 849—853 нест
528 Д — камандаш
529 Д — шитоб. Аммо ин галат аст, зеро ҳам маънӣ надорад ва ҳам кофияи байт вайрон мешавад.
530 Д — к-ӯ бикардӣ
531 Д — фиғанда

532 Р — фиганд
533 Д — бб. 856—857 нест
534 Д — карда
535 Д — дода
536 Д — бигирифтї аз он
537 Д — мисраъхо пасо-
пеш омада
538 Д — б. 863 нест
539 Д — суде
540 Д — сипехри
541 Д — рухсати
542 Д — уштур
543 Д — об
544 Д — дидї
545 Д — бар
556 Р — баркушоду
547 Д — тири
549 Р — чунин
550 Р — истода
551 Р — гирифта
552 Д — гӯру шер
553 Д — мисраъ чунин ома-
да: Сурати гӯру шер
зеру забар
554 Д — кушта он
555 Д — чои нав ангашт
556 Д — чавон
557 Д — офаринхо зи
558 Д — равон ба
559 Д — шуда зи сармас-
тї
560 ДР — кушода
561 Д — карда
562 Д — чо
563 Д — тоза
564 Д — то сари дум
565 Д — шаш
566 Д — одиён
567 Р — хамрї
568 Д — б. б. 899—904
нест
569 Р — дид
570 Р — паяш

571 Д — шері жаён
572 Р — дар
573 Д — буи
574 Д — Аждаҳое бидид
дар дунбол. Бояд ин
ғалати маҳз бошад, зе-
ро қофия хароб аст.
575 Д — б. 915 нест
576 Д — даҳанаш
577 Д — з-он
578 Р — бб. 914—917 дар
поварақ омада; Д —
бб. 914, 915, 916, 917
чунин омада: 917, 915,
916, 914
579 Р — ки
580 Д — б. 918 нест
581 Д — в-андар
582 Р — мӯр
583 Д — б. 923 нест
584 Д — б. 924 нест
585 Д — тӯе
586 Д — дид карду боз
587 Д — омад
588 Д — б. нест
589 Д — майдони
590 Д — шоҳ омад чу
591 Д — ба
592 Д — дарид
593 Д — З-Аҳроман
594 Р — хонд шаҳрози
595 Д — хайр мекард
596 Д — мардон
597 Р — хост
598 Д — давид
599 Р — танғноий ғор
600 Д — шуд дар он танғ-
но, не лаби гӯр
601 Д — чунки шуд андаке
602 Д — дид
603 Д — бар
604 Д — дид

- 605 Д — бб. 944 ва 945 па-
сопеш омада
- 606 Д — ин байт нест
- 607 Д — буд
- 608 В — ба
- 609 Р — дар
- 610 Р — ки
- 611 Р — аждаҳоро
- 612 Д — мӯр
- 613 Д — нӯх
- 614 Д — шутурвор
- 615 ДР — дигар
- 616 Д — инчунин ганҷхонае
- 617 Д — биорояд
- 618 Р — ходим
- 619 Д — ӯ
- 620 Д — хозанону хизона-
дорон
- 621 Р — к-ин
- 622 Д — шоҳ дар боз кар-
ду хона бидид
- 623 Д — корхонаи
- 624 Д — духтареро зи
- 625 Д — Нуъмонноз ё Яғ-
монноз
- 626 Д — ин б. баъди б. 975
омада
- 627 Д — ин б. баъди 972
омада
- 628 ДР — муборакрой
- 629 Д — бар
- 630 Д — ҳафт пайкар бад-
ону дигар даст
- 631 Д — пӯсту они ӯ
- 632 Д — ба
- 633 Р — фишонда
- 634 Д — хатараш
- 635 Д — бар
- 636 Д — ин
- 637 Р — нибишта; Д — бу-
нафша
- 638 Д — чабири

- 639 Д — К-ин ҷаҳон чун
бароварад бар сар
- 640 Д — чун
- 641 Д — модииён ҷашн буду
фаҳлу шамус
- 642 Д — он ки
- 643 Д — умр
- 644 Д — хона
- 645 Д — хубсиришт
- 646 Д — ташнагон
- 647 Д — дар
- 648 Д — гар
- 649 Д — омад
- 650 Р — ин байт дар пова-
рак омада
- 651 Р — ҳабар ёфтани
- 652 Д — вафот ёфтани Язди-
чурд — падари Баҳром
- 653 Д — ба
- 654 Д — аз
- 655 ДР — к-аз сари панҷа
- 656 Д — гург
- 657 Р — чӣ?
- 658 Р — аз
- 659 Д — бе ёр
- 660 Д — аз бб. 1012, 1913
як байт сохта, мисраъи
якуми б. 1013 ва мис-
раъи дуввуми б. 1012-
ро партофтааст
- 661 Д — сипеҳр
- 662 Д — карда
- 663 Д — ин б. нест
- 664 Д — доду
- 665 Д — аз риоят
- 666 ДР — навишт
- 667 Д — тан дигар
- 668 Д — зерин хатост, зеро
дар ин сурат радиф бо-
кӣ мемонаду қофия не.
- 669 Д — сарири мулк аз
- 670 Д — шоҳу
- 671 Д — нақунад

- 672 Д — хиёнат
 673 Д — дида дар
 674 Д — набуд
 675 Д — номдорон
 676 Д — ин б. нест
 677 Д — тоҷу тахт
 678 Д — мисраъ чунон ома-
 да: Қас на бар тахту
 тоҷ монда сараш
 679 Д — ин б. нест
 680 Р — сӯғворон
 681 Д — нигин
 682 Д — бадӣ
 683 Д — озармҳо
 684 Д — гӯсфандони
 685 Д — марғзори
 686 Д — рустанд
 687 Д — ин
 688 Д — Ба чуз ин ҳар чи
 689 Д — гар
 690 Д — аз афтодааст
 691 Д — сарлавҳа нест;
 Р — замини Аҷам
 692 Д — атрҳон
 693 Д — ба дуруст
 694 Д — нахуст
 695 Д — ин мисраъ чунин
 омада: Мо чӣ гӯем, худ
 ки ӯ гуфтааст, лекин
 қофия хароб шуда
 696 В — худ
 697 Д — ин б. нест
 698 Д — расонам
 699 Д — кӯҳанрӯзи
 700 Д — тир бикшода шуд
 701 Д — бб. 1057—1058 па-
 сопеш омада
 702 Д — чун забонро зи
 гуфт нест гузир
 703 Д — шояд
 704 Д — нуқра карду
 705 ДР — сарлавҳа нест
 706 Д — ақро

- 707 Д — дар
 708 ДР — Нуъмону
 709 Д — чи
 710 Д — кинавар гашту ки-
 на шуд тоза
 711 Д — афтода
 712 Д — ҳазор
 713 Д — набард
 714 Д — чун
 715 Д — фитода
 716 Д — ин б. нест
 717 Д — ба
 718 Д — шуд.
 719 Р — тоҷгоҳ
 720 Р — баъди ин б. сар-
 лавҳа: «Нома навишта-
 ни Эронӣён ба шоҳ
 Баҳром»
 721 Д — к-аждаҳои ҷавон
 722 Д — кашид
 723 Р — ин б. нест
 724 Р — нома он
 725 Д — ин б. нест; Р — ин
 б. дар поварақ омада
 726 Д — шохро
 727 Д — зи нома
 728 Д — боз
 729 Р — ки
 730 Д — шуданд
 731 Д — доштандаш пос
 732 Д — ки аз
 733 Д — ин б. нест
 734 Д — бб. 1098—1099
 нест
 735 Д — ки
 736 Д — ом
 737 Д — бб. 1108—1009
 нест
 738 Д — доштӣ ба
 739 Д — лашкар Эрон маро
 740 Д — гарм карданд
 741 Д — б. б. 1112—1113
 пасопеш омада

- 742 Д — ин
 743 Д — асту
 744 Р — оламе
 745 Р — каёне; Д — яке ки
 бояд
 746 Р — ростхохи
 747 Р — дорй
 748 Д — рӯзу
 749 Р — пурандеша; Д —
 ин б. нест
 750 Д — ин б. нест
 751 Д — қоч
 752 Д — бахт ёри ман бу-
 дй; Р — қор қори ман
 будй
 753 Р — як даме
 754 Д — гармию лавҳу айш
 755 Д — лек
 756 Д — тоҷ
 757 Р — биёрад
 758 ДР — к-ӯ
 759 ДР — зи баҳри
 760 Д — бад-он; Р — он
 761 ДР — он
 762 Д — аз
 763 Д — аз он
 764 Д — турки ё тарки
 765 Д — бб. 1139, 1140,
 1141 нест; Р — ин байт-
 хо дар поварақ омада.
 766 Р — ҷавоб
 767 Р — шох Баҳроми Гӯр;
 Д — сарлавҳа нест
 768 ДР — набуда
 769 ДР — дорам
 770 ДР — ғабн
 771 Д — ки ҳаргиз
 772 Д — ӯ ғайр аз
 773 Д — Бар агар қард ӯ.
 774 Д — аз
 775 Д — бигузорам.
 776 Д — ар
 777 Д — имрӯз

- 778 Д — хуфтанахро
 779 Д — баъди ин байт
 сарлавҳа: «Ҷавоби но-
 ма навиштани Баҳром
 Эрониёнро»
 780—781—782 Д — настедам,
 хустам, бархезам
 783 Д — бедорбахти ман
 784 Д — ин б. нест
 785 Д — то
 786 ДР — моли
 787 ДР — ҳазинаю
 788 Д — барам
 789 Д — бади
 790 Д — баъди ин бо байт-
 ти 1176 омада
 791 Р — зи
 792 Д — хирадмандй
 793 Д — хунарманду
 794 Д — худовандй
 795 Д — ин б. нест
 796 Д — мову
 797 Д — дар
 798 Д — ин б. нест
 799 Д — ин б. нест
 800 Д — навбарй
 801 Р — бар
 802 Д — бб. 1189, 1190 нест
 803 ДР — нишинандае
 804 Д — қ-оварад ӯҳдаро
 зи аҳд.
 805 Д — бераво
 806 Д — муи
 807 Д — мулку
 808 Д — донам
 809 ДР — бе
 810 Д — бинолад
 811 ДР — нури
 812 Д — бо
 813 ДР — хӯрдани ман
 814 Д — бад-ин
 815 Д — жаён
 816 Р — то

- 817 Р — боц
 818 Р — моем
 819 Д — кор
 820 Д — маи гуфтам
 821 Д — дурари ростӣ ба
 чои суфтам
 822 В — лек
 823 Д — некоймой
 824 Д — не зи
 825 Д — берой
 826 ДР — гар кунам, он ку-
 827 В — ки; Р — он-к
 828 ДР — иқди
 829 Д — тоҷбинҳем дар
 830 Д — оташӣ
 831 Д — зи баҳри; Р — за-
 нанд
 832 ДР — хонад
 833 Д — ноз
 834 Д — баъди б. 1234 б.
 зайл омада:

*Кард он номаро ба рифқ
 ҷавоб,*

*Хубу ширину диллазир
 ҷавоб.*

Маълум, ки ин б. қофия
 надорад, вай мазмунӣ б.
 пешинаро такрор мекунад.
 Вай иловаи дигарон аст.

- 835 ДР — ин б. нест; Р —
 ин б. дар поварақи
 омада; В — баъди ин
 б. сарлавҳа: Расидани
 номаи Баҳром ба Эро-
 ниён»
 836 Д — шаҳ
 837 ДР — к-аждаҳое
 838 Д — ҳар ҷавон шуд
 839 Д — нест, к-ӯ
 840 Д — бад-ӯ
 841 Д — кинаҳо
 842 Д — бар
 843 Д — шаҳ ба

- 844 ДР — шунида
 845 Д — он
 846 В — ки
 847 Д — ин б. нест
 848 ДР — балки
 849 Д — аз
 850 ДР — баъди б. 1259
 б. зайл омада:
*Чунин Баҳром шарт кард
 ба шер,
 Дар чунин шарт буданист
 (Д-кас набуд) далер.*
 Ваҳид ин байтро илҳокӣ
 гуфта дар поварақи оварда.
 851 Д — в-ар
 852 Д — шеру
 853 Д — ин б. нест
 854 Д — рабудани
 855 ДР — тоҷ
 856 Д — курсии зар ниҳод
 бар сари оҷ
 857 Д — ин б. нест
 858 Д — ки буд ҷусту; Р —
 чунин ки буд
 859 ДР — дар
 860 ДР — моҳ бо ӯ ба
 861 Д — ҳамчу
 862 Д — 3-аждаҳочигаре
 863 ДР — ду
 864 Д — шер аъд аз
 865 Д — ба ҷом
 866 Д — бо вай
 867 Д — ин ки барҷост,
 чои худ дорад.
 868 ДР — атори
 869 Д — ин б. нест; Р —
 дар поварақи оварда
 870 Д — таъйидашон
 871 Д — панҷшон
 872 Д — сари
 873 Д — сарлавҳа нест
 874 Д — толеъу

- 875 Д — тахти; Р — бах-
ту
- 876 Р — тахт
- 877 Д — аз пай тахти ӯ
будӣ ба сипос
- 878 Д — буду қард
- 879 Р — бахт
- 880 Р — собити
- 881 Д — боядаш зи сабити
бахт
- 882 Д — ҳарчӣ
- 883 Д — боиқбол
- 884 Д — баски аз
- 885 Д — рехтан
- 886 Д — у
- 887 Д — чун ба дониш
- 888 ДР — кас
- 889 Д — ӯ
- 890 Д — шоҳи нав
- 891 Д — хешро
- 892 Д — нор
- 893 Д — афшонд
- 894 ДР — сарлавҳа нест
- 895 Д — худодода
- 896 Д — нек
- 897 ДР — тоҷу тахти
- 898 Д — ин б. нест
- 899 Р — ҳаст
- 900 Д — моро
- 901 Д — ин мисраъ баъди
панҷ байт омада
- 902 Р — аз ман афзун зи
шакли
- 903 Д — зиндагонро зи
мо амону дуруд; В —
хуфтағони даҳр
- 904 Д — бод бар хуфтаго-
ни даҳр навид; Р —
навид
- 905 ДР — ҳар кӣ з-ин
- 906 Д — буд
- 907 Д — з-он
- 908 Д — розӣ аз ӯ
- 909 ДР — ҳафтпоя тахт
- 910 Д — ӯ
- 911 Д — в-он ба хубӣ
- 912 Д — ин б. нест
- 913 Д — ситамгора ҳам
- 914 Д — к-он чӣ мечуст
ӯ
- 915 Д — к-он назоянда
- 916 Д — тарафе
- 917 Д — қалъаҳо
- 918 Р — қалъахоро
- 919 Д — зи
- 920 Д — бар
- 921 Д — пойгоҳи ҳама
бадон
- 922 Д — ки
- 923 Д — офарин
- 924 Д — дона киштӣ, за-
мин
- 925 Д — ин б. нест; Р —
дар поварақ омада
- 926 Д — айш
- 927 ДР — шуғлсозӣ
- 928 ДР — в. он дигар ҳаф-
та айшсозӣ (ҳар дун
ин ғалат аст)
- 929 Д — ин б. нест. Р. дар
поварақӣ омада
- 930 Д — бе нишонаи
- 931 Р — бар доди
- 932 Д — ин мисраъ афто-
да
- 933 Д — мардумонаш зи
иззу
- 934 Д — ин б. нест
- 935 Д — касе
- 936 Д — к-офаридағори
- 937 Д — бар
- 938 Д — орад бурун зи
- 939 Д — дар
- 940 Д — нони араб
- 941 Д — сабуксангӣ
- 942 Д — таъом

- 943 Д — боз карда
 944 Д — бар
 945 Д — в-он
 946 Д — ҳама кас
 947 Д — з-анбораш
 948 Д — ҳама
 949 ДР — чони
 950 Д — хазона
 951 Д — чумлаи мардум аз бузургу зи хурд кас ба тангию некӯй бинамурд.
 952 Д — ӯ
 953 Д — гуфт: эй
 954 Д — шер
 955 ДР — барои
 956 Д — ба чои ин мисраъи дуоми б. 1389 омада.
 957 Д — ба чои ин байт б. 1390 такроран омадааст.
 958 Д — қудрат
 959 Д — танг
 960 Д — сола
 961 Д — в-аз
 962 Д — чу
 963 ДР — сипохон
 964 Р — дар
 965 Д — бб. 1404—1405 нест.
 966 ДР — баъди б. 1408 б. зайл омада:
Нахл то нахл шохи тар бошад
Рузии мо (Р—барги хурмо) фарохтар бошад
Халқ то танг-танг бошад х(в)ард,
Беш дахле бувад зи бешин мард.

- Ваҳид ин байтҳоро дар поварақӣ илҳоқӣ гуфта.
 967 Д — Бар замине ду моявар ҷангӣ
 968 Д — ин б. нест,
 969 Д — салиҳ
 970 Д — теғи тез
 971 Р — ишрату
 972 Д — он ки
 973 Д — к-ӯ
 974 Д — бидошт дар
 975 Д — кишту
 976 Д — бб. 1415—1419 нест.
 977 Д — дуру
 978 Д — бе
 979 Д — он саворон ба раҳ нишаста; Р — раҳ баста
 980 Д — дар
 981 Д — ночехи
 982 Р — нармии нағҳаташ
 983 Д — ин б. нест
 984 Д — з. он
 985 Д — фитна бар
 986 Д — хубу
 987 Д — ӯ
 988 Р — тунд
 989 Д — ин б. нест
 990 Д — зи ёрӣ
 991 Д — чунин
 992 Р — зиёдагӯй
 993 Д — ин б. нест
 994 Д — бар
 995 Д — ин б. нест
 996 Д — наъра
 997 Д — овард
 998 ДР — дардӯхт
 999 ДР — қард
 1000 ДР — ҷавоб
 1001 ДР — кина бар
 1002 Р — то

- 1003 Д — ин б. нест
1004 Д — гуфташ: ар ма-
нам ин
1005 ДР — зан худ
1006 ДР — ба роз
1007 Д — канизак соз
1008 Р — к-аз
1009 Д — шамъосо сараш
бияндозад
1010 Д — инчунин
1011 Д — гӯй куштамаш
1012 ДР — бар он
1013 Д — кушта
1014 Д — тарсаш
1015 Д — андар; Р — дар
1016 Р — харчи
1017 Д — зинҳори шаҳри ёр
1018 Д — рӯзгор
1019 Д — кори ман
1020 Д — аз банд
1021 ДР — Бар
1022 Д — амолафруз
1023 ДР — хар
1024 ДР — дар
1025 Д — куш(к)
1026 Д — дар
1027 Д — бисъёр
1028 Д — он
1029 Д — зуд
1030 Д — туркчашм
1031 В — хурофаш
1032 Д — хар бо
1033 ДР — шамъу нуқлу
1034 Д — некӯн боркаш
1035 ДР — шира(а)ш
1036 Д — б корҳо
1037 Д — з-он
1038 Д — назли
1039 Д — роҳи
1040 Д — ин б. нест
1041 Д — он
1042 В — гаронпоя
1043 Д — он
- 1044 Д — итоб
1045 Д — чи
1046 Д — фарҳанг
1047 Д — бода шох
1048 Д — ин б. нест
1049 Д — зароифи
1050 Д — ба дигар чизҳои
табълисанд
1051 ДР — руҳи
1052 Д — овард; Р — кард
1053 Д — ба ҳуру гулобу
1054 Д — шарбати сард
1055 Д — май барсохт
1056 Д — зи
1057 Д — чабҳааш
1058 Д — базе
1059 Д — он
1060 Д — чархи
1061 Д — ки ҳаво
1062 ДР — зи ман турфа
нест
1063 Д — баррагове
1064 Д — чунон ки зад як
шаст
1065 Д — бибарад.
1066 ДР — шаҳ чу сарҳан-
гаш
1067 ДР — сари ангушт зе-
ри
1068 Д — забун
1069 Д — чу
1070 ДР — гуфт
1071 Д — ваъда кор
1072 Д — таслим
1073 Д — ин б. нест
1074 ДР — пеш аз ин б.
байти зайл омада, ки
Ваҳид дар поварақӣ
илҳокӣ гуфта:
*Дурчи ёқутро ба дурри
ятим
Кард чун себи (Д-сими)
ошиқон ба ду ним*

1075 Д — ин б. нест; ДР —
пеш аз ин б. байти
зайл омада, ки В ил-
хоқӣ гуфта:

*Шаҳ, ки тахташ бувад зи
тахтаи оҷ.*

*Ногузираш бувад зи тах-
ту зи тоҷ.*

1076 Р — пеш аз ин б. бай-
ти:

*Шаббаи хел бар ақиқи
лабаи,*

*Мӯҳри зангӣ ниҳода бар
рутабаи*

омада, ки В. илхоқӣ
гуфта дар поварақӣ
оварда

1077 Д — з-он

1078 Д — ҳамчун бадр

1079 Д — поя-поя давид ӯ
бар бом

1080 Д — дар

1081 Д — чунон нест

1082 Д — он бо

1083 Д — наёяд ком; баъди
ин байтҳои зайл ома-
да:

*Шоҳ Баҳром он яғонаш
даҳр,*

*Қ-аз ҷаҳон доди ӯ зи
шоҳӣ баҳр.*

*Ман нағӯям аз ин тавоноӣ,
Сифати мост суди доноӣ*

ки дар нусхаи «Р» ва
«В» дар поварақӣ ома-
да

1084 Д — гардани

1085 Д — чу шинохт

1086 Д — турктозӣ бикарду
пеш андохт

1087 Д — бо шаҳ он маҳ

1088 Д — бб. 1599—1600
нест

1089 Д — аз он бандагон

1090 Д — киро

1091 Д — айбам

1092 Д — чунин

1093 Д — ин б. нест; Р —
дар поварақӣ омада

1094 Д — сархангро чу

1095 В — вай

1096 камубеш

1097 Д — з-ӯ

1098 Д — писар ӯро ду бу-
ду

1099 Д — ду

1100 Д — ростандеша; Р —
ғоятандеша

1101 Д — божхоҳи

1102 Д — кард

1103 Р — в-ӯ

1104 Д — дунё бидоду

1105 Д — хурданаиш бода,
ҳосилаш бад аст

1106 Д — хоқон

1107 Д — чандин

1108 ДР — ин б. нест

1109 ДР — надошт

1110 Д — з-оӣни

1111 ДР — навардҳои

1112 Д — фард

1113 ДР — молу милки

1114 Д — гуфт: мо низ

1115 В — ба мо

1116 Д — бад-ӯ дорем

1117 ДР — котибе

1118 Д — З-эронӣ

1119 Д — чунин

1120 В — пайк

1121 Д — бину

1122 Д — бб. 1662—1663
нест

1123 Р — ғамми

1124 ДР — дар кор

1125 Д — фориг

1126 Д — бол

- 1127 Д — вале зи боқӣ
- 1128 Д — якдона
- 1129 Др — хасме хуфта бозӣ
- 1130 Д — дод
- 1131 Д — карда
- 1132, 1133 Д — кард
- 1134 Д — шабе
- 1135 Д — ин б. нест
- 1136 Д — зангиён
- 1137 Д — гарчи
- 1148 Д — ҳамлашон
- 1149 Д — тирхон
- 1150 Д — бб. 1684—1685
нест
- 1151—1152 р — на
- 1153 Д — хасму хасм
- 1154 Д — зи
- 1155 Р — шуд
- 1156 Д — бб. 1688—1689
нест
- 1157 Р — ба
- 1158 Д — аз танаш рафт
дар замон
- 1159 Р — захр
- 1160 Р — бб. 1692—1695
нест
- 1161 Др — пеш аз ин б. бай-
ти зайл омада, ки дар
«В» дар поварақӣ ома-
да:
*Найза карда забон ба тег
гарав,
К-аждаҳоро занад биёву
бирав*
- 1162 Р — гар
- 1163 Д — таҳрики
- 1164 ДВ — ин
- 1165 Д — хасми
- 1166 Д — турктозу наъран
- 1167 Д — саҳу захиран
- 1168 Д — тег шуд кунду
тирхо шуд тез
- 1169 В — сахтҷушӣ
- 1170 ДВ — сусткушӣ
- 1171 Р — найза
- 1172 Д — ин б. нест
- 1173 ДР — муқаддам
- 1174 ДР — бб. 1708—1710
пасопеш омада: 1709,
1710, 1708
- 1175 Д — бб. 1711—1712
нест
- 1176 Д — 3-он
- 1177 Д — беҳрӯзӣ
- 1178 Д — фатҳаш
- 1179 Д — басити
- 1180 Д — бб. 1718—1719 па-
сопеш омада
- 1181 Д — фарҳангхонӣ
- 1182 Д — тахномаи
- 1183 Д — паҳлавону
- 1184 Д — сайд
- 1185 Д — ҳеч; В — вақти
- 1186 Д — мард бинӣ, ки
- 1187 Д — бб. 1731—1732
нест; ба чои инҳо бб.
1729—1730 такроран
омада
- 1188 Д — арманиҳунарам
- 1189 Д — чунки хангом
- 1190 Д — кас аз кучо шуд
- 1191 Д — ба
- 1192 Д — бихурам
- 1193 Д — сустияш
- 1194 Д — ин б. нест; Р —
дар поварақӣ омада
- 1195 Д — ин б. нест; Дар
«Р» дар поварақӣ ома-
да
- 1196 Д — ҳастам
- 1197 Р — ба чунин
- 1198 Д — бб. 1756—1757
нест
- 1199 ДР — чун шаҳ
- 1200 Р — худ
- 1201 Р — посухи

1202 Д — бб. 1762—1763 па-
сопеш омада
1203 Др — дар
1204 Д — сӯхт
1205 Д — бигзор, к-он зи:
Р — бигзор, к-ӯ зи
1206 Д — дадро
1207 ДР — нест
1208 Д — чони
1209 Д — б. 1770 нест
1210 Р — боҷ
1211 Д — шерамағз
1212 Д — шермарде, ки
1213 Р — нахоҳад
1214 Д — ин б. нест
1215 ДР — то
1216 Д — бахт
1217 Д — аз рӯи
1218—1219 Д — кунад
1220 Д — бб. 1782—1783
нест
1221 Д — устухонаш чу мағз
1222 Д — баъд байти зайл
омада; ки дар нусха-
ҳои дигар дар повара-
қӣ омада.
Маркази адл боргоҳаш
бод,
Кони иқбол дар кулоҳаш
бод!
1223 Д — Қанори
1224 ДР — ки
1225—1226 Д — расид
1227 Р — каш
1228 Д — рохтушаш
1229 Д — мисоде
1230 Д — бувад
1231 Д — мушқу
1232 ДР — ронда
1233 Д — ин б. нест
1234 Д — Эрон
1235 Р — хандид
1236 Р — бад-ӯ

1237 Д — ин б. нест
1238 Д — чунон
1239 Д — ба ҳашмату чоҳ
1240 Д — рафта Нуъмони
Манзар аз бари шоҳ
1241 Д — сарочае
1242 Д — аз мисми
1243 Д — хубсиришт
1244 Д — кӯзааш
1245 Д — аввал он
1246 Д — духтар низ
1247 Д — Рум
1248 Д — кори
1249 Д — буд турке
1250 Д — ном
1251 Д — дар; Р — бо
1252 Д — кишвар кушоди
1253 Д — ҳафт кишвар шу-
да чу зар дар сим
1254 Д — худ аз
1255 Д — фатҳи; Р — нури
1256 Д — нури
1257 ДР — баркушод
1258 Д — зи
1259 Д — рои
1260 Д — ҳунармандон
1261 Д — рӯз
1262 Д — рахти бегона
1263 Д — бб. 1841—1842
нест
1264 Д — бб. 1843—1844
пасопеш омада
1265 Д — мавҷ-мавҷи обро
гирехгирӣ
1266 Д — тоби сурма бурда
оташбоб.
1267 ДР — сӯхони
1268 Д — ҷӯи хун чу ишор
1269 Д — зи андоми ӯ ба зер
1270 Д — симоб
1271 Д — ҷӯш
1272 Д — б. 1849 нест
1273 Д — эътиқофи замин;

- Р — эътикоф гӯшин
 1274 Р — буда
 1275 Д — бб. 1852—1854
 нест
 1276 Р — мағзомез
 1277 Д — шаробҳо чун
 1278 Д — афрӯхта
 1279 Д — хур
 1280 Д — муътакид
 1281 Д — дар биёбон ба
 худ
 1282 Д — афганда; ДР —
 баъди ин б. омада:
 Боге аз хоб гашта буд
 дураш (Р — муздураш)
 Ғусл карда ба оби ан-
 гураш, ки дар «В» дар
 поварақӣ омада
 1283 Д — шуста
 1284 Д — аслу румӣ аз
 1285 Д — ҳасабаш
 1286 Д — боғи
 1287 Д — базми
 1288 ДР — шабахрангу
 1289 Д — ин б. нест
 1290 ДР — анбарине зигол
 (Д — жигол)
 1291 ДР — бб. 1871—1872
 баъди б. 1876 омада
 1292 Д — ин б. нест
 1293 Д — раҳравони роҳи
 1294 Д — хуфта соз
 1295 Д — машом
 1296 Д — бо
 1297 Д — хӯрда
 1298 Д — ин б. нест; Р —
 дар поварақӣ омада
 1299 Д — ҳар касе аз на-
 мою
 1300 Р — ма
 1301 Д — подшоҳ
 1302 Д — ту шаҳ
 1303 В — паёми

- 1304 Д — ин б. нест
 1305 Д — баъди ин б. ома-
 да, ки дар нухсаҳон
 дигар нест:
*Гар ҳамасола шаҳ ҷавон
 будӣ,
 Хурраму шодком аз он
 будӣ*
 1306 Д — дил
 1307 Д — хуршед
 1308 Д — саёҳат
 1309 Д — зи
 1310 Д — биной
 1311 Д — ришта
 1312 Р — буд
 1313 Д — ин б. нест
 1314 Д — дода устодро ҷи
 бозиҳо
 1315 Д — ёр бошадан; Р —
 шоҳ бошадан
 1316 В — нишотхонам
 1317 Д — набинам
 1318 В — пайкар
 1319 Д — ранги
 1320 Д — шуморо
 1321 Д — ҳафт рон
 1322 Д — кардаанд он чу-
 нон ки
 1323 Д — размҳои
 1324 Д — баландӣ аз
 1325 Д — бад-ин
 1326 Д — охири кор чун;
 Р — оқубати кор чун
 1327 Д — пеш аз ин б. бай-
 ти зайл омада, ки дар
 ду нухсай дигар нест:
*В-он ки гуфтӣ, ки ҳаст
 анбозам,
 На биное бад-ин сифат
 созам.*
 1328 Д — гуфто, ки ин
 1329 Д — чонофарин
 1330 Д — шоҳ гуфту

- 1331 Д — корхонаи
 1332 ДР — в-он
 1333 ДР — он
 1334 Р — ёфт
 1335 Р — пай барандохтан
 1336 Д — пай барандохт,
 надида савоб
 1337 Д — бад-ин
 1338 ДР — як ба як кард
 корҳо ҳама
 1339 Д — ганҷ
 1340 Д — бурду
 1341 Д — замин
 1342 Д — ин б. нест
 1343 ДР — Омул
 1344 Д — кард
 1345 Д — неку бад ҳар ду
 сер донад кард
 1346—1347 Д — шуда
 1348 Д — килк
 1349 Р — бораш
 1350 Д — кард сӯи бурҷ ни-
 гоҳ
 1351 Д — моҳ
 1352 Д — бад-ин
 1353 Д — ин б. нест; Р —
 дар поварақӣ омада
 1354 Д — хонаи
 1355 Д — тахт
 1356 Д — тоза
 1357 Д — мулку
 1358 Д — нишотафрӯз
 1359 Д — дӯз
 1360 Д — з-ӯ
 1361 Р — беҳ
 1362 Д — хурдаклону
 1363 Д — абирсиришт
 1364 Д — кафшу дастору
 чома ҳар се
 1365 Р — туй
 1366 ДР — ки
 1367 Д — он
 1368 Д — шах чу

- 1369 Р — хабар
 1370 ДР — з-ахтарони
 1371 Д — к-ин
 1372 Д — ерат; Р — борагӣ.
 Ваҳиди Дастгардӣ ин-
 хоро ғалат гуфта
 1373 Д — бихрошад
 1374 Д — бозпӯшидани
 1375 Д — ҳам ту хоҳӣ
 1376 Д — хуррам
 1377 Р — он
 1378 Д — аз ӯ
 1379 ДР — барги ӯро
 1380 Д — таъзиятномай
 1381 Д — ин
 1382 ДР — шуд
 1383 Д — байдаке ҳар та-
 раф
 1384 Д — ин
 1385 Д — надошт
 1386 Д — бб. 2073—2074
 нест
 1387 Д — ин
 1388 Д — зи
 1389 Д — хӯрданӣ хурдам
 1390 Д — кардам
 1391 Д — ба кори худ
 1392 Д — овард, узр хост,
 нишаст; Р — оварду
 узр хосту
 1393 Д — зи зарру
 1394 Д — гарон мояҳои нақ-
 ди
 1395 Д — аз
 1396 Д — он
 1397 Д — ранҷ-ранҷан
 1398 Д — инро
 1399 Д — В-онгаҳе к-ин су-
 хан зи ман бишнид
 1400 Д — марди қассоб
 1401 Д — бб. 2104—2105 па-
 сопеш омада

- 1402 Д — бб. 2112—2113 па-
сопеш омада
1403 Д — дар
1404 ДР — кӣ
1405 Д — бидидам ман
1406 Д — ин б. нест
1407 ДР — кимиёсозӣ В «ки-
миё» ғалат гуфта
1408 ДР — ба гардан чуств
1409 Р — бад
1410 Р — ранчур
1411 Д — расан
1412 Р — он
1413 Д — таноб; Р — тано-
би
1414 ДР — монда
1415 Д — майли
1416 Д — чуз
1417 Д — анбӯхе
1418 Р — бб. 1143—1144 па-
сопеш омада
1419 Р — сарири; — сурию
1420 Д — бевафоию
1421 В — кавипайро
1422 Д — бад-он
1423 ДР — гули
1424 Д — будам
1425 Д — баъди ин б. ило-
ва шуда:

*Гирди он боғҳо паранд
зада,*

*Кабку дурроқи дастбанд
зада*

- 1426 Д — чунки аз
1427 Д — сабзаву беду
1428 ДР — газиди
1429 Д — хок
1430 Д — гард
1431 Д — сочу
1432 Д — рангаш
1433 ДР — минофом
1434 ДР — чунон

- 1435 Д — худ ба худ
1436 Д — мазид
1437 ДР — бурдам
1438 Д — мекардам
1439 Д — ин б. нест; В дар
поварақӣ омада
1440 Д — зарафшонӣ
1441 Д — пурнигори
1442 ДР — лутфипарвар
1443 ин б. нест
1444 Д — фарш афганду
хамчу фарши
1445 ДР — фаршҳо рехтан-
ду
1446 Д — ин байт пеш аз
б. 2194 омада
1442 Д — гирд бар гирд
чумлагӣ ҳама нур
1448 ДР — ҳама чо
1449 ДР — он
1450 Д — ҳар шакарпорае
чу шамъ аз
1451 Д — ин б. нест
1452 Р — пас яке
1453 Д — фиганду
1454 Д — он
1455 Д — парирӯй
1456 Д — ӯ
1457 Р — чунон
1458 Д — бар ин; Р — бар
он
1459 Р — зи
1460 Д — чой
1461 Р — ин б. дар поварақӣ
омада
1462 Д — бинишнам
1463 Д — маң, ки ҳастам
1464 ДР — на
1465 Д — ба
1466 Р — зи нодонӣ
1467 Д — ин б. нест; Р —
дар поварақӣ омада
1468 Д — бархез, ҳон

- 1469 Д — низ пояи
 1470 Д — замин-замон
 1471 Р — хазане
 1472 Р — бут
 1473 Д — бб. 2236—2241
 нест
 1474 Д — Гуфтам: «Эй рашки хуриёни биҳишт». Ин мисраъ аз байти дигарест, ки дар поваракии нусхаи «Р» чунин омада:

Гуфтам: Эй рашки Хуриёни биҳишт,

Қўй, эзид ниҳодат аз чӣ сиришт?

ки баъди б. 2235 ҷой дорад.

- 1475 Д — з-он
 1476 Д — расид нонро
 1477 Д — нигоре
 1478 Д — тавба
 1479 Д — оҳанги
 1480 Д — бозгуфтию кардӣ
 1481 Д — ин байт афзуда:

*Чун зи по кӯфтан баро-
 суданд,*

*Лаъли худро ба бода
 омуданд.*

- 1482 Д — соя
 1483 Р — дастӣ
 1484 ДР — дасту пой
 1485 Д — комат
 1486 Д — номат
 1487 Д — дар
 1488 Д — бигзорӣ
 1489 В — оварам
 1490 Р — чохи
 1491 Д — в-ар
 1492 ДР — он чӣ
 1493 Д — меҳмонӣ
 1494 Д — он
 1495 Р — х(в)ашӣ

- 1496 Р — тангбоз
 1497—1499 Д — шудам
 1498 Р — корсоз
 1499 Д — нишоти
 1500 Д — ёкутсузу
 1501 Д — болину
 1502 Д — сурху зарду нарму
 1503 Д — дари
 1504 ДР — вақти
 1505 Д — кофур буд
 1506 Д — ин б. нест
 1507 ДР — хизонахона
 1508 Д — бо гули сурхи
 1509 Д — сари
 1510 Д — боду абр
 1511 Д — ӯ
 1512 Д — гард
 1513 Д — кишту
 1514 Д — обу
 1515 Д — лӯъбатсоз
 1516 Д — андар
 1517 Д — тахти
 1518 Д — биншондан
 1519 Д — тартиби рӯзҳои
 1520 Д — хони зар
 1521 Д — ин б. нест
 1522 ДР — афзуд
 1523 Д — ҷони худ
 1524 Д — бикун бо
 1525 Д — барошuftам
 1526 Д — инак-инак
 1527 Д — ин б. баъди б. 2342 омада
 1528 Д — хонию
 1529 Д — афзуда:

*Ташнаеро, ки об хоҳӣ дод,
 Умр аз ӯ зуд меравад
 бар бод.*

- 1530 Д — гар равад
 1531 Д — бигирам
 1532 Д — ин б. нест

- 1533 В — дари як орзу ба
худ
- 1534 Р — зоғ бигуӣ
- 1535 Д — ин б. нест
- 1536 Д — ёзӣ
- 1537 Д — бикӯш
- 1538 ДР — афзуда:
*Гули ҳар марғзор пай-
сипар аст,
Марғзори қаранфул он
дигар аст.*
В — дар поварақӣ ома-
да
- 1539 Д — гар, Р — аз чӯй
хуш
- 1540 Д — чизҳои
- 1541 Д — масти беқиёс
- 1542 Д — бб. 2361—62 па-
сопеш омада; Р — дар
поварақӣ омада
- 1543 Д — бар
- 1544 Д — бб. 2365—66 нест
- 1545 Д — ранги рӯз аз ша-
бах
- 1546 Р — баъди ин б. ома-
да:
*Ман нишаста ба зери
сарвбуле,
Фориғ аз ҳамдамеву
ҳамсукуне*
- 1547 ДР. Пеш аз ин б. аф-
зуда:
*Ман нишаста ба зери
сарвбуне
Фориғ аз ҳамдаму
ҳамсухуне*
- 1548 Д — дар
- 1549 Д — назар
- 1550 В — афганам
- 1551 Д — камар
- 1552 Д — шабамро
- 1553 Д — иқболу

- 1554 Д — бар
- 1555 Д — бонги дев; Р — бар
- 1556 Р — зи;
- 1557 ДР — афзуда: шуд на-
муданда (Р — раванда)
мае чу ровандӣ. Хуш-
тар аз шираи зарован-
дӣ (Р — ниҳовандӣ)
В — дар поварақӣ ома-
да.
- 1558 Д — частанд
- 1559 Д — ба
- 1560 Д — чу дузд бар сари
ганҷ
- 1561 Д — бибурдам ранҷ
- 1562 Д — ситораи нур
- 1563 Д — то
- 1564 ДР — мохро бин
- 1565 Д — ҷигар
- 1566 Д — заминию
- 1567 Д — ин б. нест; Р —
дар поварақӣ омада
- 1568 Д — ин б. нест
- 1569 Д — ин б. нест
- 1570 Д — гар орзу ба ман
- 1571 Р — сӯзам
- 1572 Д — нози ман каш
- 1573 Д — султоне
- 1574 Д — чун кунам фори-
ғат зи бодаву чом
- 1575 Д — чун
- 1576 Р — кас сӯн ганҷхона
роҳ набурд
- 1577 Д — ин б. нест
- 1578 Д — нагзорам
- 1579 ДР — гар на; рег ору
натъу
- 1580 ДР — афзуда:
*Анғубинлаб шудию гул-
рухсор,
Анғубин бе мағас чу гул
бе хор.*

- Ҳар касе, к-ӯ гулангубин
нахӯрад,
Махӯрад он касе, ки ин
нахӯрад.*
- В — дар поварақӣ ома-
да
- 1581 Д — мурданӣ бо.
- 1582 Д — хоб аз
- 1583 Д — то нагирадат
- 1584 Д — ин б. нест; Р —
дар поварақӣ омада.
- 1585 Д — беҳ аз
- 1588 ДР — афзуда:
- Дар таманнои ман ҷаҳо-
нафрӯз,
Шаб ба шаб бурду рӯзро
ҳама рӯз.*
- В — дар поварақӣ ома-
да.
- 1587 Д — он харобкори
- 1588 Д — хазина зи банд
- 1589 Д — ман ба танҳо ва-
лек бо дам сурд; Р —
мани танҳо.
- 1590 Д — шав
- 1591 ДР — пеш ман
- 1592 Д — ҳам дар он
- 1593 Д — ин б. нест.
- 1594 ДР — ҳамчу султон ба
зерн чатри сиёҳ.
- 1595 ДР — ҳарфе
- 1596 Д — афзуда:
- Аз сиёҳ равшанӣ надид
ояд,
Нури чашм аз сиёҳӣ
афзояд.*
- 1597 Д — ин б. нест
- 1598 Д — гуфтан
- 1599 Д — хуршед
- 1600 Д — Ҷамшед
- 1601 Д — ин б. нест.
- 1602 Д — дурфишонон
- 1603 ДР — дилхушеш

- 1604 Д — ин б. нест
- 1605 Д — хучраи
- 1606 Д — қард бар
- 1607 Д — чинибоз
- 1608 Р — изза нусруҳ
- 1609 Д — чунин
- 1610 Д — ин
- 1611 Д — ин б. нест
- 1612 ДР — афзуда:

*Хондӣ инро ҳарими
Довудӣ,
Гуфтӣ уро Аёзи Маҳ-
мудӣ*

- ки дар В дар повара-
қӣ омада.
- 1613 Р — шах зи бас
- 1614 Д — бб. 2539—40 нест.
- 1615 Д — ҳисоб бисохт
- 1616 Д — гирифт
- 1617 Д — бурун наштофт
- 1618 Д — ҳамнишин покдо-
мане
- 1619 Д — б. б. 2545—46 нест.
- 1620 Д — дуршуруше; Р —
дурфурушаш
- 1621 ДР — баҳон
- 1622 чарбпосух
- 1623 Д — шакарханд
- 1624 Д — пазир
- 1625 Д — гир
- 1626 Д — ҳар яке худ
- 1627 Д — мисраъҳо пасопеш
омада,
- 1628 Д — барафзоям; Р —
бифармоям.
- 1629 Д — шахдлабон
- 1630 Д — ин б. нест.
- 1631 ДР — орзумандро
- 1632 Д — саргаронӣ
- 1633 Д — зар
- 1634 Р — рӯ;
- 1635 Д — орзуи дил анда-
рун дар баст

- 1636 Др — парирух
 1637 Д — мехмондӯст
 1638 Д — ин б. нест
 1639 ДР — фунунӣ
 1640 Д — ёр
 1641 Д — гиёҳваше
 1642 Д — даркашида
 1643 Др — шуд Ҷабраил
 1644 Р — рафт Ҷабрилу
 оварид
 1645 Д — ин б. нест.
 1646 Д — чун
 1647 Д — базми чун равзаи
 1648 Д — шавад
 1649 Д — ба ман
 1650 Д — навруста
 1651 Д — ин
 1652 Д — чун
 1653 Д — тарс аз
 1654 Д — айна; Р — ғайба.
 1655 Д — кунӣ
 1656 Д — б. б. 1655—57 нест.
 1657 Д — карамест
 1658 ДР — чармак; Р — гар-
 на
 1659 Р — монанд
 1660 Д — бб, 2663—2670
 нест.
 1661 Д — бб. 2671—72 нест
 1662 Д — ин б. нест
 1663 Д — афсунгарӣ ба
 1664 Д — мехромӯз
 1665 Д — нағз афтода
 1666 Д — шират
 1667 Д — кушодӣ
 1668 Д — ин б. нест
 1669 Д — ин б. нест.
 1670 Д — то ба иқболи
 1671 Д — гуфтаро
 1672 ДР — баргуфт
 1673 Д — тез гашту
 1674 Д — ин б. нест
 1675 Д — мехри
- 1676 Д — нофи мушкинмӯй
 1677 Д — шуд бар он да-
 рахт
 1678 Р — бишкасту
 1679 Д — ғунчапараст
 1680 Д — ин б. нест
 1681 Д — ширинии аҷаб
 1682 Д — гавҳар
 1683 Д — аз
 1684 Д — сар; Р — шах
 1685 Д — абри
 1686 ДР — пур
 1687 Д — ман зи
 1688 Д — осмони
 1689 Д — ақлу
 1690 Д — бум
 1691 Д — аз; Р — ин
 1692 Д — хунаромандӣ
 1693 ДР — дастбозӣ
 1694 Д — сурате, к-аз сари
 1695 Д — ҳамчу тифле, ки
 гирияш
 1696 Д — пай ба
 1697 ДР — зи
 1698 ДР — чашм
 1699 Д — аз
 1700 Д — пештар; Р — по-
 яш
 1701 Д — ин б. нест
 1702 ДР — тани ман бех
 1703 Д — кучост
 1704 ДР — Сапед ҳамчун
 1705 Д — хона
 1706 Д — зарфом
 1707 Д — бб. 2811—12 пасо-
 пеш омада
 1708 Д — он
 1709 ДР — бувад ба шукӯх
 1710 Д — рондӣ
 1711 Д — сахмнок
 1712 В — хуш
 1713 Д — қору бор
 1714 Д — аз илми

- 1715 ДР — нашоюд
 1716 ДР — бе
 1717 Д — пардаро
 1718 Д — билфузул бимонд
 1719 Д — з-онхо; Р — аз он-
 хо
 1720 Р — фузулӣ
 1721 Д — ин б. нест
 1722 Д — ин б. нест
 1723 Д — б. б. 2840—2841
 пасопеш омада
 1724 Д — б. б. 2847—2848
 нест
 1725 Д — шитоб
 1726 ДР — ки
 1727 Д — миён
 1728 Д — хол
 1729 Р — ин
 1730 Д — бо тани пок рох
 дар
 1731 Д — об аз
 1732 Р — дурдӣ
 1733 Д — полудан
 1734 Р — фароз
 1735 Д — лаби
 1736 Р — ноз
 1737 Д — хуҷари
 1738 Д — ҳам
 1739 ДР — дар ӯ рафт
 1740 Д — бихимахисол
 1741 Д — то зи рах
 1742 Д — кардаш
 1743 Д — шуд кучо он ха-
 ма даъовио
 1744 Д — лоф
 1745 ДР — корхое зи
 1746 Д — ин б. нест
 1747—1748 Д — афгандӣ, оган-
 дӣ
 1749 Д — бб. 2897—99 нест
 1750 Д — фуру
 1751 Д — бад-ӯ
 1752 ДР — афзуда; ки дар

- «В» дар поварақӣ ома-
 да
*Рафт аз ин гуна то ба
 шаҳр расид,*
*Хешу пайванди хештанро
 дид*
 1753 Д — б. б. 2913—14 нест
 1754 ДР — ёфт
 1755 Д — хӯрду хуфтан;
 Р — аз хурду хуфту
 шодӣ
 1756 Д — ҳафтумин
 1757 Д — худованди хона
 1758 Д — расм
 1759 Д — санг
 1760 Д — рӯ нухуфт
 1761 Д — ки ту
 1762 Д — дар суханхо газоф
 дидани у
 1763 Д — об монда
 1764 Д — он
 1765 Д — хоку
 1766 ДР — биспурдаи
 1767 Д — ин б. нест
 1768 Д — ҳарифио
 1769 Д — ин б. нест
 1770 Д — оқубат он
 1771 Д — ранч бурдам
 1772 Д — бар нахурдам
 1773 Д — ойини базми
 1774 Р — пур дурӯғхо
 1775 Д — нозаш
 1776 Д — бари
 1777 Д — қай расам; Р —
 қай расӣ
 1778 Д — шӯи
 1779 Д — ҷавонмардиат ҳа-
 ма
 1780 Д — сеҳру чашму
 1781 Д — холи
 1782 Д — рафта аз хӯш
 1783 Д — агар
 1784 Д — паризодам

- 1785 Д — он чӣ
 1786 Д — ки меҳрам
 1787 Д — моҳ
 1788 Д — буд дар
 1789 ДР — то
 1790 Д — к-он
 1791 Д — ин ки
 1792 Д — ки
 1793 Д — Башрро чунки хур
 нек навохт
 1794 ДР — ғубори
 1795 Д — бидид
 1796 Д — хард
 1797 Д — баргсабзӣ
 1798 Д — дар
 1799 Д — сохт
 1800 Д — дарсохт
 1801 ДР — оташу
 1802 Д — рух
 1803 Д — ин б. нест
 1804 Д — бурид
 1805 Д — осмони
 1806 Д — он
 1807 Д — натвон
 1808 Д — хурамай
 1809 Д — шакархоре
 1810 Д — афрӯхта
 1811 Д — камингаҳи
 1812 Д — хирадмандӣ
 1813 Д — шафоату шарм
 1814 Д — гашт
 1815 ДР — гирди
 1816 Д — ноз
 1817 В — Ганчи ӯ
 1818 Р — дезбонувон надид
 1819 В — кард
 1820 Р — гому
 1821 Р — аз
 1822 шикор
 1823 Р — суолҳои
 1824 Р — пандро
 1825 Р — сӯг
 1826 Р — дилфиребӣ

- 1827 В — дар дебост; Р — бо
 хурмошт
 1828 Р — кошкӣ ҳам
 1829 Р — шудӣ
 1830 Р — буд
 1831 Р — ин б. дар повара-
 қӣ омада
 1832 Р — б. б. 3136—37 па-
 сонеш омада
 1833 Р — к-он
 1834 В — гирд
 1835 Р — з-он
 1836 Р — ҳама аз
 1837 Р — ба шаҳр пеши
 1838 ВР — растагорон
 1839 Д — орзу бар он
 1840 Р — ин ки
 1841 Р — шуд
 1842 Р — баргирифтам
 1843 Р — тоб
 1844 Р — чу
 1845 Р — ҳам
 1846 Д — шӯри
 1847 Р — бигзошт. Ин б. дар
 поварақӣ омада.
 1848 Р — дар
 1849 Р — ки
 1850 Р — ин б. дар повара-
 қӣ омада
 1851 В — сиёхкорӣ
 1852 Р — ғофил
 1853 Р — афзуда:

*Он ки бо ту шарики мол
 намуд,
 Ғарази ӯ ҳалоки ҷони ту
 буд*

Ин б. дар «В» дар по-
 варақӣ омада.

- 1854 Р — бармадору
 1855 Р — зиндонӣ
 1856 Р — байти зайлро аф-
 зуда, ки дар «В» дар
 поварақӣ омада:

Маркаби хешро, ки ронд
чунон
Лахте аз пӯя боздошт
инон

- 1857 Р — расад
1858 Р — ҳилону
1859 Р — байт чунин омада:

Асби моҳон дигар бар рақс
омад,

Чун касе, к-ӯ ба ноз
бихромад

- 1860 Д — тане
1861 В — бардошт.
1862 Д — зур
1863 Р — аз
1864 Р — зӣ
1865 В — зард
1866 Д — ин б. нест
1867 Р — тоза
1868 Д — б. б. 3491—3495
1869 Д — бӯстоне
1870 ДР — ин б. нест
1871 Д — дид
1872 Д — чид; ДР — баъди
б. 3498 афзуда:

Чанд аз он меваҳои нӯ-
шинбор.

Хӯрд аз он меваҳои
(Р-нӯшхон) нӯшинкор
(Р-ширинкор)

Аз ҳаловат, ки нӯш кард
он нӯш

Чок-чоки дилаш (Р-ла-
баш) расид ба гӯш

- 1873 Д — дур
1874 Д — бигиранд дузд аз
1875 Д — ки
1876 ДР — аз
1877 Д — саргузаштни
1878 ДР — балое
1879 Д — омадаш дар
1880 Д — б. б. 3513—16 нест
1881 ДР — б. 3520 нест

- 1882 Д — бб. 3522—23 нест
1883 Д — шӯрише
1884 Д — кай
1885 Д — ин б. нест
1886 Д — ин б. нест
1887 Д — ин б. нест
1888 Д — ранчу
1889 Р — маҳлули; Д — аз
б. 3537 то б. 3553 нест
1890 Д — касифу
1891 Д — инчунин соя
1892 Д — к-ихтилофе
1893 Д — чон
1894 Д — кунӣ
1895 Д — б. б. 3565—66 па-
сопеш омада
1896 Д — бб. 3569—3570 нест
1898 ДР — пароканда
1897 Д — ин б. нест
1899 Д — ин б. нест
1900 Д — гуфто
1901 Р — омадат
1902 Д — равон
1903 Д — ин б. нест; Р —
дар поварақӣ омада
1904 Д-ӯ
1905 ДР афзуда:

Гарчи амрӯди шаб гулӯ-
гир аст,

Нори хандон ба дасти
шабгир аст

Ин б. дар нусхаи «В»
дар поварақӣ омада.

- 1906 Д — ин б. нест.
1907 В — ба
1908 Д — румӣ
1909 Д — нӯхсад; Р — хис-
лат
1910 Д — сарварони
1911 ДВ — парирух
1912 ДВ — бар
1913 Д — барпариданд мурғ-
вор аз чо

- 1914 Д — ин б нест
 1915 ДР — афзуда:
Шаби савдозада шакар мерехт
Сандалӣ бо турунҷ меомехт Ин б. дар «В» дар поварақӣ омада
 1916 Д — хешро
 1917 Д — ҳаво
 1918 Д — дар андозад
 1919 Д — оварида
 1920 ДР — афзуда:
Хоне аз лаълу дур дар ӯ бастанд,
Лаъл бо дур ба ҳам бипайвастанд
 Ин б. дар «В» дар поварақӣ омада
 1921 Д — заъфарон
 1922 Д — бб. 3627—29 нест
 1923 Д — он на хон буд;
 В — хонмахон
 1924 Д — ту
 1925 Р — дар
 1926 Д — бб. 3633—35-нест
 1927 ДР — ки
 1928 Д — ин б. нест
 1929 Д — гар
 1930 ДР — накшояд
 1931—1932 Д — будӣ
 1933 Д — бб. 3644—46 нест
 1934 Д — шох
 1935 Д — шакар
 1936 Т — рафт
 1937 Д — ёфт
 1938 Р — ин б. дар поварақӣ омада
 1939 ДР — ин б. нест
 1940 Р — бб. 3657—58, 60 дар поварақӣ омада
 1941 Р — ин б. нест
 1942 Д — бб. 3656—60 нест

- 1943 Д — ин б. нест; Р — дар поварақӣ омада
 1944 Д — ин б. нест
 1945 Д — моҳрӯю
 1946 Д — нур
 1947 Д — чашми ӯ гашт чашми бадро дур
 1948 Д — аждаҳо
 1949 Д — б. б. 3669—70 нест
 1950 Д — лувиди
 1951 Д — меҳрубонро
 1952 Р — аз роҳ
 1953 Д — бб. 3675—3675 нест
 1954 Д — нахуст
 1955 Д — бошаду
 1956 Р — эй чунину чунин, бале
 1957 Д — бб. 3681—82 нест
 1958 Д — ин б. нест
 1959 Д — дар замон тоқаташ фитода ба тоф
 1960 Д — мешуд
 1961 Д — буд
 1962 Д — ёфта
 1963 Д — ин б. нест
 1964 Д — садсола
 1965 Д — б. б. 3701—04 нест
 1966 Д — дасти
 1967 Д — пой дар
 1968 ДР — донӣ
 1969 Д — бб. 3714—15 нест
 1970 Д — тан
 1971 Д — хунҳо
 1972 Д — б. б. 3721—22 нест
 1973 Д — сачдагоҳ мемолид
 1974 Д — рӯи
 1975 Д — ин б. нест

Чунки бикшод дида он гумроҳ,
Ёфт худро дар он саломатгоҳ,

- К-аввалаш дев бурда
буд зи роҳ
Дар замон шукр карду
гуфт: эй шоҳ.*
- 1977 Др — афзуда: Шуст он
(Р — шусташон) азра-
қӣ зи санг нарафт,, Аз-
роқӣ баста буд, ранг
нарафт.
- 1978 Д — саре
- 1979 Д — ки ҳаст
- 1980 Д — он рӯз кунӣ раз;
Р — роҳи хурраи май
х(х) ард,
- 1981 Д — нишонад
- 1982 Д — ки туй
- 1983 Д — подшаҳ
- 1984 Д — забоне
- 1985 Д — чин
- 1986 Д — ин б. нест; Р —
дар поварақӣ омада
- 1987 ДР — дод бӯсае дар
даст
- 1988 Д — он дигар
- 1989 Д — ғалла ин
- 1990 Д — ин б. нест
- 1991 Д — раҳ нест
- 1992 Д — з-он ки роҳро чаҳ
нест
- 1993 Д — ҳеч
- 1994 ДР — афзуда:
- Паси пешин—миёни ҳар
ду намоз
Ташна монд аз шикебу
тоқат боз*
- Дар «В» ин б. дар по-
варақӣ омада
- 1995 Д — ёри бадфиол
- 1996—1997 Д — бад-у
- 1998 Д — дар
- 1999 Д — на
- 2000 ДР — нагузорам
- 2001 Д — оям

- 2002 Д — к-ин
- 2003 ДР — гуфт хайр
- 2004 ДР — бувад
- 2005 Д — бб. 3807—8 нест
- 2006 Д — ин б. нест; Р —
дар поварақӣ омада
- 2007 Д — аз ин ё аз он; Р —
аз ин бо аз он
- 2008 Д — корду
- 2009 Д — даркаш
- 2010 ДР — буд
- 2011 Д — огаҳӣ кай бидод
- 2012 Д — хоку хун ҳаме
ғалтид
- 2013 ДР — афзуда:
*Ҳоли худ гар ба чашми
худ дидӣ,
Мурдае з-он чунон битар-
сидӣ; «В» дар поварақӣ
дода*
- 2014 Д — дошт
- 2015 Д — надид
- 2016 ТР — аз қазоро дар
- 2017 Р — далер
- 2018 Д — бб. 3837—39 нест
- 2019 Д — бб. 3840—41 пасо-
пеш омада
- 2020 В — об
- 2021 ВР — хаста
- 2022 Д — ба
- 2023 Д — ёро
- 2024 ДР — бо
- 2025 Д — малакзодаӣ
- 2026 Д — ин б. нест; Р —
дар поварақӣ омада
- 2027 Д — аз
- 2028 Д — ин б. нест
- 2029 Д — буд сафедаи
- 2030 Д — пих дар мақла
- 2031 Д — буд зӯр
- 2032 Д — пунба
- 2033 Д — ин б. нест
- 2034 Д — к-аз

- 2035 ДР — буд
2036 Д — чо
2037 Д — назди мо
2038 ДР — чазъро
2039 Д — дар миён
2040 Д — з-оби баргҳои
2041 Д — чуст
2042 Д — хонаи
2043 Д — мағзи он
2044 Д — ин б. нест
2045 Д — чун дид
2046 Д — вақти гулбоз
2047 Д — хоб
2048 Д — кард
2049 Д — кушода ба меҳр
дарбастанд
2050 Д — шуд аз
2051 Д — ин б. нест
2052 Д — ӯ
2053 Д — курд низ
2054 Д — дид
2055 Д — дигар
2056 Р — он
2057 Д — бб. 3921—22 нест
2058 Д — фаррух
2059 Д — к-аз эшон
2060 Д — дасти
2061 Д — чунон
2062 Д — бад-ин
2063 Р — ташна буду
2064 Д — б.б. 3935—36 нест
2065 Д — шукри неъмат туро
2066 Д — кардам
2067 Д — ин б. нест
2068 Д — ин. б. нест
2069 Д — бб. 3944—45 нест
2070 ДР — к-аз
2071 Д — набуд огоҳие зи
хайру шарат
2072 Д — ин б. нест
2073 Д — поён
2074 Д — гирьяе карду в-аз
2075 Д — хою хуе
- 2076 Д — аз
2077 Д — ҳама
2078 Д — гуфти, охир ба
дасту по мурданд; Р —
2079 Д — комронӣ
2080 Д — сачда бурд
2081 Д — ин б. нест
2082 Д — б. б. 3973—74
нест
2083 Д — хаста
2084 Д — ҳайвон
2085 Д — болу мулку: Р —
мулку моли
2086 ДР — з-он
2087 Д — мудом; ДР — бб.
3985—86 пасопеш ома-
да
2088 Д — бо касе рози бар-
ро нангуф
2089 Д — бояд дод
2090 ДР — метавонам
2091 Д — суфт
2092 Д — даст гуфто
2093 Д — номе
2094 Д — ин б. нест
2095 Д — ин б. нест
2096 Д — ин б. нест
2097 Д — подшахро
2098 Д — ин б. нест
2099 ДР — шарти
2100 Д — ин б. нест
2101 Д — бирав ба тоҷ; Р —
бишав ба тоҷ
2102 Д — нашояд
2103 Д — бб. 4036—37 нест
2104 Д — ганҷаш
2105 Д — ин б. нест
2106 Д — хун ки буд
2107 Д — бад-он шарти шах
ки
2108 Д — ба
2109 В — ҳамроҳ
2110 Д — шарри дилу балои

- 2111 Д — пешаш ситода
 2112 Д — бб. 4070—71 пасо-
 сопеш омада; баъд аф-
 зуда:
Хайр гуфт: Эй палиди
бадгавҳар,
Лақабат шуму номи ту
шуда Шар
- 2113 Д — к-ӯ
 2114 Д — дорад
 2115 Д — бад мардам
 2116 Д — ин б. нест
 2117 ДР — он
 2118 Д — дуруст шуд донӣ
 2119 Д — бб. 4095—96 па-
 сопеш омада
 2120 Д — чонаш кард
 2121 Д — ниҳонаш кард
 2122 Д — Чаҳон зи умед
 2123 Д — тироз
 2124 Д — Зӯҳраро бурчи
 2125 Д — бизад
 2126 ДР — чун шах
 2127 Д — банда
 2128 Р — нори бӯстон
 2129 Д — ин б. нест
 2130 Д — андозаҳо
 2131 Д — х(в)арданд
 2132 Д — карданд
 2133 В — омехтанд
 2134 Р — ин б. нест
 2135 Р — дар
 2136 Р — барг
 2137 Р — чом
 2138 Р — мегардид
 2139 ЗР — б. б. 4169—4170
 пасопеш омада
 2140 Р — доғ ҳам зи доғи
 2141 Д — ганҷхона
 2142 Р — рӯшноӣ
 2143 ДР — афзуда:

Боғро нору себ кам
набвад,

Хоса, к-аз боғбон ситам
набвад.

- Дар «В» дар поварақӣ
 омада
 2144 ДР — набишта
 2145 Д — ин б. нест
 2146 ДР — курта
 2147 Д — чома
 2148 Д — латаф ҳамчу
 2149 Д — моҳро
 2150 Д — диловозӣ
 2151 Д — кард бо моҳиён
 дирамрезӣ
 2152 Д — ин б. нест
 2153 Д — мегашту
 2154 Д — нигарид
 2155 Д — рағҳояш зи хун
 гирифтӣ гӯш
 2156 Р — паррандҳо
 2157 Д — бб. 4232—33 нест
 2158 Д — тану
 2159 Д — ба ҳамрангӣ
 2160 Д — найза
 2161 ДР — қанд
 2162 Д — бб. 4237—38 нест
 2163 ДР — дастонзанӣ
 2164 Д — зоҳиде рафта аз
 мусулмонӣ
 2165 Д — к-оташафшон бу-
 данд ҳар ду зи хашм
 2166 Д — ҳисобгаҳ
 2167 Д — ҳол бо он бутон
 ба банд
 2168 Д — ин бигуфтанду зуд
 2169 Д — ҳар кӣ
 2170 Д — аҳл
 2171 Д — бб. 4253—54 нест
 2172 Д — з-ӯ ниҳонтар
 2173 Д — меҳри дил шикоб
 2174 ДР — нур
 2175 ДР — Чашми бад аз ту
 2176 ДР — дур

- 2177 Д — ин б. нест; Р дар
поваракӣ
- 2178 Д — бўса
- 2179 Д — бодо
- 2180 Д — дар
- 2181 Д — рангҳо
- 2182 Д — он
- 2183 Д — ин
- 2184 ДР — фарохизоҳ
- 2185 Д — ин б. нест
- 2186 Д — зи ошиқону зи
- 2187 Д — тавбаву
- 2188 Д — бб. 4281—82 пасо-
пеш омада
- 2189 Д — теги тез
- 2190 Р — нишоти
- 2191 Д — расида буд зи
- 2192 Д — ин б. нест
- 2193 ДР — ёвагардро
- 2194 Д — шарме
- 2195 Д — ин б. нест
- 2196 Д — моҳрӯ
- 2197 ДР — имшабе дар
- 2198 Д — бо
- 2199 Д — намуд аз
- 2200 Д — теғ бар меғи обдор
- 2201 Д — аз равоқи
- 2202 Р — ба
- 2203 Д — бб. 4301—02 нест
- 2204 Д — муше
- 2205 Д — мушу
- 2206 Д — ин б. нест
- 2207 Д — хумро
- 2208 Д — кори ман чуз ба ту
- 2209 Д — бенаво нест бар
- 2210 Д — ин б. нест
- 2211 Д — меҳрубонӣ
- 2212 Д — бурдаш
- 2213 Д — тоқҳои шохи
- 2214 Д — меҳри хеш гирифт
- 2215 Д — гул
- 2216 Д — гирифт
- 2217 Д — чун маҳ омадаш
- 2218 Д — даст рафта зи ко-
ру по аз кор
- 2219 Д — ин б. нест
- 2220 ДР — магар
- 2221 Д — аз давон
- 2222 Д — замин
- 2223 Д — надида
- 2224 Д — дахле
- 2225 Д — туз
- 2226 ДР — бад-он
- 2227 Д — тамошое
- 2228 ДР — ташна гашта зи
- 2229 Д — эй ки зарба ҳаме-
ша каж бозӣ
- 2230 ДР — зан
- 2231 В — ба аспандозӣ
- 2232 Д — бб. 4353—60 нест
- 2233 Д — ин б. нест
- 2234 Д — хочагон
- 2235 Р — бешаву ба бун
- 2236 Д — бб. 4366—67 нест
- 2237 ДР — дуртар
- 2238 ДР — дигарашон
- 2239 ДР — дар
- 2240 В — лашкарғаҳею част
- 2241 Д — ба хок дарун
- 2242 Д — нарғис
- 2243 Д — афтодаст
- 2244 Д — нозу
- 2245 Д — додаст
- 2246 Д — бораши чунин
- 2247 Д — субхро
- 2248 ДР — афзуда:
*Чун гуноҳе наёмд аз
моҳе,
Беҳ аз ин барнаёварӣ (Р-
боядаш задан) роҳе
Р — боз афзуда:
Гар гуноҳе дар ин хиёнат
ҳаст,
Сӯи фаҳлон кашид бояд
даст
Ин ду байт дар «В»*

- дар поварақӣ омада,
ки б. дуюм дар «Д»
нест
- 2249 Д — мо аз
2250 Д — бб. 4396—97 нест
2251 Д — чунон
2252 Д — хоса;

*Хоса, он кас, ки ӯ ҷавон
бошад,
Мардосову меҳрубон
бошад.*

- 2253 Д — раст
2254 Д — дар ӯ
2255 Д — низ
2256 Д — деғу
2257 Д — то
2258 ДР — накунем
2259 Д — 3-он ҷӣ бошад зи-
ён накунем
2260 Д — в-ин шакарлаб ҳа-
меша шукрпазир
2261 Д — чу
2262 Д — чунин
2263 Р — афзуда;

*Бозгаштанд лӯбатон аз
ноз,
Хира гашта зи чархи
лӯбатбоз;*

- 2264 Д — карда аз шамс
2265 Д — тапида талаб
2266 Д — аз
2267 Д — мақсуд дар
2268 Д — ковин
2269 Д — лаъли
2270 Д — ин б. нест
2271 ДР — ин б. нест
2272 Д — сифат
2273 Д — чун бад-ин сон
2274 Д — хизри ӯ
2275 Д — чу
2276 Д — ин б. нест
2277 Р — бируст
2278 Р — бишуст

- 2279 Д — бб. 4437—4440
нест
2280 Д — ин б. нест
2281 Д — ин б. нест
2282 Д — шишан
2283 Д — ин б. нест
2284 В — гузошта
2285 Р — говмеш
2286 Д — б. б. 4450—57 нест
2287 Д — роят афрошта сиё-
ху
2288 Д — б.б. 4459—61 нест
2289 ДР — сурхии гул
2291 Д — ин б. нест
2290 Д — панҷ навбат зада
2292 Д — б.б. 4465—66 нест
2293 Д — дар бихишт низ
2294 Д — карду низ
2295 Д — чин хун
2296 Д — ин б. нест
2297 Д — чун
2298 Д — ин б. нест; Р —
дар поварақӣ омада
Р — силоху
2299 Д — сипар
2300 Д — ин б. нест
2301 Д — чунон ки буд
2302 ДР — мол мечусту ме-
андухт
2303 Д — ин б. нест
2304 Д — ин б. нест
2305 Д — хоби харғуш
2306 Д — роҳи
2307 Д — бб. 4505—4510
нест
2308 Д — теғро
2309 Д — бб. 4516—17 нест
2310 Д — хурсандӣ
2311 Д — кифоят
2312 Д — ситод бар сари
2313 В — кор
2314 Д — набуд, хона на-
вишт

- 2374 Д — гардад маст
 2375 ДР — ишқдонӣ
 2376 Д — зи
 2377 Д — Май хӯру мева
 низ дар бари об
 2378 Р — маёр
 2379 Д — байъи шаръи соз;
 Р — рахти худ бардор
 2380 Д — чурмам
 2381 ДР — хиёнатӣ
 2382 Д — банду
 2383 Д — кард озод
 2384 Д — хонае доду боғ
 2385 Д — дигар
 2386 Д — кӣ
 2387 Д — сухан
 2388 Д — ҳаст
 2389 Д — ин б. нест
 2390 Д — ин б. нест
 2391 Д — зи мадад бараҳна
 2392 ДР — ин б. нест
 2393 Д — гавҳараш дод бо
 зару зевар; Баъди ин
 б. афзуда:

*Ҳам зи банду ғулаш
 раҳой дод,
 Ташнаро оби ошноӣ дод*

- 2394 Д — мезанам
 2395 Р — хубие
 2396 Р — ин б. дар повара-
 кӣ омада
 2397 Д — бб. 4717—4721 нест
 2398 Р — ин б. дар поварақӣ
 омада
 2399 Д — дилнавозу чонпар-
 доз
 2400 Д — карда
 2401 Д — чандочанд
 2402 Д — ман ба сад дарду
 ғуссаву ба гудоз
 2403 Д — зорӣ
 2404 Д — ҳазрати
 2405 Д — эӣ

- 2406 Д — бевадорон
 2407 Д — дармондае
 2408 Д — ин б. нест
 2409 Д — қимат он
 2410 Д — бистуд аз ман
 2411 Д — ин б. нест
 2412 Д — хомирой
 2413 Д — бо ҳифози касе
 2414 Д — роӣ
 2415 Д — дар байни бб.
 4766—67 ин байт ома-
 да:

*То исре ба адл бинмоям
 Рӯзие нав кунад зи
 девонам*

- 2416 Д — худ битарош
 2417 Д — ин б. баъди б.
 4781 омада
 2418 Д — ризқам
 2419 Д — ба ҳам хӯрди
 2420 Д — офиятро
 2421 Д — в-он
 2422 Р — оядам
 2423 Р — тадбири
 2424 Д — бб. 4800—4801
 нест
 2425 Д — бадхӯню бадруи
 2426 Р — ҳарос
 2427 Д — бб. 4807—08 нест
 2428 Д — банд
 2429 Д — маз зи нафриши
 чарх бурда каманд.
 2430 В — худорӣ
 2431 Д — бб. 4813—16 нест
 2432 Д — он
 2433 Д — ин б. нест
 2434 Д — рахт
 2435 Д — ин б. нест
 2436 Д — хуфта
 2437 Р — ёбӣ андар
 2438 Д — хурд
 2439 Д — ин б. нест
 2440 Д — намноқӣ

- 2441 Д — дарахти шарор
 2442 Д — ин б. нест
 2443 Д — пойхояш
 2444 Д — ин б. баъди б.
 4845 омада
 2445 Д — ин б. нест
 2446 Д — ин б. нест
 2447 Д — кор
 2448 Д — ин б. нест
 2449 Д — афзуда;
 В-он саги баднажод, к-ӯ
 Дастур
 Буд номаш, ба ноқисӣ
 машхур
 2450 Д — зӯрдасти худ
 2451 Др — муддат
 2452 Д — буд.
 2453 Д — ацаб ба мо бар-
 хонд
 2454 Д — бб. 4853—55 нест
 2455 Д — корро
 2456 Д — палиди табоҳ
 2457 Д — аз
 2458 Д — пайваст
 2459 Д — як-як ба хусрав
 аз сари даст
 2460 Д — бо
 2461 Д — чамолу
 2462 Д — ин б. нест
 2463 Д — садаф
 2464 Д — санамхон гунбади
 он
 2465 Д — ин б. нест
 2466 Д — дар ин чахон
 2467 Р — бихусбад
 2468 Д — дар ӯ нагардад
 даст
 2469—2470 Д — худ
 2471 Д — ин б. нест
 2472 Д — зуд баркард
 2473 В — тез
 2474 Д — ин б. нест
 2475 Д — бар он; Р — дар он
 2477 Д — кас накард инчу-
 2478 Д — шукуфай
 нин сухан бовар
 2478 Д — накард
 2479 Д — гар
 2480 Д — Ҳиндустон
 2481 Д — ин б. нест
 2482 Д — хосагаронро
 2483 В — шуданд
 2484 Д — дарбаста
 2485 Д — халқа зад чун
 2486 Д — шаҳони
 2487 Д — з-он
 2488 Д — баста баста
 2489 Д — Гуфт, то афганад
 2490 Д — канданду
 2491 Р — замиҳо
 2492 Д — ғор
 2493 Д — ин б. нест
 2494 Д — овозҳои ғайб
 2495 Д — муқаллид
 2496 Д — ин б. нест
 2497 Д — ин б. нест
 2498 Р — гӯре
 2499 Р — гуру доғаш бубин
 2500 Д — бб. 4942—44 нест
 2501 Д — то яке мебарад,
 дигар
 2502 Д — бб. 4946—4949
 нест
 2503 Д — ин б. нест
 2504 Р — дар
 2505 Д — асар
 2506 Д — б. б. 4953—54 нест
 2507 Д — некии
 2508 Др — дорӣ
 2509 Р — нашавад
 2510 Д — ин б. нест
 2511 Д — чахон, ки
 2512 Д — банди
 2513 Д — ин б. нест
 2514 Р — даври охистарав
 2515 Д — бб. 4983—85 нест

2517 Д — яке
2518 Р — чанд бар ях
2519 Р — хечкун
2520 Р — бечон
2521 Р — чархи печаш
2522 ДР — дод ё кам
2523 Д — ном
2524 Р — пешгах
2525 Д — хеч камхур зи
пойгах набурид
2526 Р — дуғи
2527 Д — ни
2528 Р — к-ӯ
2529 Д — аз
2530 ДР — хишти
2531 Д — дам, ки ҳаст
2532 Д — дар химоятгаҳи
ту бахшаш
2533 В — румикабой
2534 Д — зарринтоҷ
2535 Д — хироме
2536 Д — охир аз
2537 Д — зи
2538 Д — меван
2539 Д — ар гардад

2541 Д — донад
2542 ВР — қоими
2543 Д — лаъл
2544 Д — муҳрае
2545 В — дар
2546 ДР — ишорату
2547 Д — достоне
2548 Д — чун ғунчае ба
2549 Д — зи
2550 Р — симхонаи
2551 Д — фарохтироз
2552 Д — сунбулоро; Р —
сунбулашро
2553 ВР — зар
2554 Д — вомдорӣ беҳ аз
2555 Д — маркаби
2556 Р — қоф то қоф дар
расидан
2557 Р — зиреҳе
2558 Д — зар ҳама зар, ки
аз чаридан ӯ
2559 Д — номвар
2560 ДР — қирон
2561 Д — муҳаббат
2562 Д — расӣ

ЛУҒАТНОМА

А

Аб — додо.

Аббосӣ — сиёҳ (Аз он гирифта шудааст, ки парчами давлати Аббосиён сиёҳ буд).

Аблақ — аспи сиёҳу сафед.

Аббо — нонхӯриш, ош, таъом.

Абра кардан — то ҳадди имкон санчидани матоъ ва коло.

Абраш — аспи ало, аспи сиёҳе, ки холҳои сафед дорад ё аспи сафед, ки холҳои сиёҳ дорад ва амсоли ин.

Абтар — ноқис; бефоида; пароканда ва парешон.

Ав-адно — ишора ба ояти қуръон «Сумма динӣ фатадал-лӣ фа-кона қоба қавсайни ав-адно» (ва пас наздик шуд раҳнамое мар ўро то ба боргоҳи хоссаи худо дар як дам), ки ба меъроҷи Муҳаммад гувоҳ меоранд.

Аво — манзили сенздаҳуми моҳ аст.

Авзаҳулдалоил — далели равшантарин. Маҷозан ба маънои қуръон низ меояд.

Авлиё — ҷамъи валӣ — валиҳо; ба маънои сардорони давлат, вазирон ва кормандони давлатӣ низ омадааст.

Ави — ёрӣ, кӯмак, мадад.

Авон — зани ҷавон.

Аврағ — тахт.

Адим — ҷарми сурхи маҳин, киноя аз сурхни рӯй низ ба қор рафтааст.

Адмон — мудовамат дар қор.

Адъён — ҷамъи дин — динҳо.

Адҳам — аспи сиёҳ; киноя аз сиёҳӣ.

Азимат — афсун, ки гӯё аз он деу чин мегурехтааст (байти 2829).

Азрақ — нилгун, сабз.

Азро — ошқоро.

Аз се бигзар, ки маҳмиле на қавист — В-аз ду ҳам дар-

гузар, ки он санавист — ишора ба он ки пайравони дини насронӣ худоро сегона (троица) медонанд ва пайравони дини маҷусӣ ба ду худо (Яздон ва Аҳриман) эътиқод доранд.

Айба — ҷомадон ва сандуқи чармин; маҷозан ба маънои дил низ омадааст.

Айнуляқин — ҳақиқате, ки дидан ва дарк кардан мумкин бошад.

Айюқ — номи ситоран хурду равшан, ки дар тарафи рости Қаҳқашон воқеъ аст ва аз ақибӣ Парвин (Сурайё) ҷойгир аст.

Акзаби ӯст аҳсани ӯ — дурӯғтарини он беҳтарини он аст. Ин ибора мазмуни ҳадисест, ки ба Муҳаммад-пайғамбар нисбат медиҳанд, ки гуё дар бораи шеър гуфта будааст, ки «акзабуҳо афсаҳуҳо», яъне дурӯғтарин шеър беҳтарин шеър аст. Дар ин ҷо «дурӯғтарин» шоирона буданро ифода мекунад.

Аласт — азал, нахуст, аввал, аҳди аввал.

Ал-илму илмон, *илму-ул-абдон вал-илмул-адён* (арабӣ) — асли илм дуто мебошад, илми баданшиносӣ ва илми дин.

Алминнату лиллоҳ — миннат худойро.

Ал қоса ло юҳибб-ул-қос (зарбулмасали арабӣ) — қиссагӯ қиссагӯро бад мебинад (муродифи зарбулмасали тоҷикӣ «Ғадо душмани ғадо»).

Амм — амак, амму.

Алоқа — икди гавҳар, гарданбанди гавҳару марворид.

Ал-ҳамду — *лил-лаҳ* — (сипос мар худойро) ишора ба сураи нахустини қуръон, ки «Фотиҳа» ном дорад. Ал-ҳамду-лил-лаҳ хондан — дуои хайр кардан.

Амин — нигоҳбон.

Амри маъруф — корҳое, ки иҷрон онҳоро дини ислом ҳатмӣ ва маҷбури медонад.

Амру Зайд — номҳои ашхоси машҳури араб ва номҳои машҳури арабӣ, ки аксар барои шахси номуайяно нишон додан мисол оварда мешавад.

Анбарина — гарданбанди занон, ки аз санҳои қиматбаҳои анбарогину сиёҳранг иборат будааст.

Ангоштан — ҳаёл кардан, пиндоштан.

Ангуза — шилми бадбӯи дарахти ангудон, ки дар тиб қор фармуда мешавад; дӯкони ангуза — дӯконе ки дар он ҷунин доруҳои бадбӯӣ мефурӯшанд.

Ангуштқаш — ангуштнамо, чизе ё касе ки ҳама онро бо ангушт барои хубӣ ё бадӣ нишон медиҳанд.

Андудан — андовидан, молидан.

Анқос — ранги сиёҳи баланд.

Анҷум — чамъи начм — ситорагон.

Араб — Арабистон.

Араз — беморӣ.

Арз — замин, паҳно.

«*Аржанг*» — номи китоби Монӣ — расоми машхур, ки рамзи зебой шудааст.

Арзоқ — чамъи ризк — ризқҳо, рузиҳо.

Аристотелис (Арасту, Аристотель) — файласуфи машхури Юнони қадим, ки дар солҳои 284—322 пеш аз мелодзистааст.

Арриққа алаллоҳ — ризк аз худост.

Аррода — як асбоби ҷангии қадим, ки ба манҷаниқ (нигаред) монанд буда, барои сангпарронӣ истифода мешудааст.

Арӯсак (арӯсакандоз) — манҷаниқи хурд.

Асад (Шер) — номи яке аз дувоздаҳ бурҷи фалакӣ.

Асам — кар, ношунаво.

Асида — навъе аз ҳалво.

Асли уммаҳот — ҷаҳор унсур (обу оташу хоку бод)-и маълум.

Аслу лоухто — асл хато намекунад, асл хато намешавад. Ишора ба ақидае, ки гандум аз гандум бирӯяд, ҷав зи ҷав ва ё ҳар ҷинс ба аслаш мекашад.

Асоба — пешонибанд.

Асора — об ва ширае, ки аз фушурдани ҷизе ҳосил мегардад.

Астағфируллаҳ — надомат кардан (худоё бубахшо).

Атлол — чамъи талал — теппачаҳои иморатҳои харобшуда ва вайрона.

Аторуд — сайёраи маъруф, мувофиқи ақидаи пешиниён он олиҳаи илму ақл аст ва гӯё пешомади одамон ҳам ба ӯ вобаста аст. Низомӣ ба маънои афсонавиаш қор мефармояд.

Атф — баргардонидан.

Афсар — тоҷ.

Ахбия — манзили биступанҷум аз манзилҳои моҳ.

Ахзар — кабуд.

Ахтар гузаштан — сайри мувофиқ.

Ашқар — аспӣ сурх, аспӣ ҷиран.

Аъдо — чамъи адӯ — душманон.

Аъзал — нигаред: Самоки аъзал.

Ақлбурда — девона.

Ақраб (Қаждум) — яке аз бурҷҳои фалакӣ.

Ақтоб — чамъ қутб — қутбҳои олам.

Ақтоғ — чамъи қатеъ — каллаҳои гӯсфандон ва чорпоёни дигар.

Ақтоғ — чамъи қитъа — қитъаҳои замин, ки подшоҳон ба шахсон алоҳида мебахшидаанд.

Аҳад — яғона.

Аҳвал — қачбин, олус.

Аҳмад — лақаби Муҳаммад — пайғамбар, ки маънои сазовори ситоишро дорад.

Аҳсанг — офарин.

Аҷам — Эрону Афғонистон ва Мовароуннаҳру Хуросон, кишварҳои тоҷику форсишин.

Аҷром — чамъи қирм — қисмҳои осмонӣ.

Аҷрӣ (аҷро) — шакли чамъи қарв — резан ҳар чиз, резан нон, харбуза, бодиринг ва ғайра; маҷозан садақа. Аҷрохӯр — резанхӯр, садақахӯр.

Б

Бадаст — вачаб.

Баддил — тарсу, тарсонҷак.

Бадра — ҳамён, ҳамёни пури пул.

Базаҳ — гуноҳ, хато.

Базл — бахшиш, инъом, зиёфат.

Базма — базмгоҳ.

Байдақ — пиёдаи шатранҷ.

Байёғ — даллол, фурушанда.

Байт — хона.

Байтулмақаддас — номи шаҳри Иерусалим ва масҷиде дар ин шаҳр, ки бинои онро ба Довуд-пайғамбар ва Сулаймон-пайғамбар нисбат медиҳанд.

Байғула — ғор.

Балбала (булбула) — суроҳӣ, қорура, шишаи шароб; садои рехтани шароб аз кӯза ва шиша; андӯху ғами шадид.

Балда — манзили бисту якуми моҳ аст.

Балинос — номи шарқии файласуфи Юнони қадим Аполлонии Тианӣ, ки дар асри якуми мелод ҳаёт ба сар бурда аст.

Балорак — шамшери ҳиндӣ, шамшери қадқӯтоҳи пӯлодини чавҳардор; тири пӯлодин; чавҳари шамшер, захири шамшер.

Балог — камол, бо тамоми ҳастӣ.

Балъ — манзили бисту сеюмини моҳ.

- Балъам* — марди пурхур ва томеъ.
Банно — бинокор.
Баноти Наъш (Банотуннаъш ва Наъш) — номи ҳафт ситора дар буни қутби шимоли.
Барг — зиёфат.
Барг — асбобу анчом, дорой.
Баргрезон — тирамоҳ.
Бард (бурд) — хунуқӣ. Бард-ул-ачуз — сармон сахти моҳи ҳут, ки охири моҳи зимистон аст.
Барда — банда, ғулом.
Бардаъ — номи пойтахти қадимии Аррон, ки дар Озарбойҷони имрӯза, дар резишгоҳи даръеи Гартар ба Кура воқеъ гардида, хеле обод будааст.
Бардобард — дур шав!
Барид — қосид, номабар; ба маънои фармоиш низ омадааст.
Барот — фармон, боварихат, фармони хаттии подшоҳон, маҷозан ба маънои муждаи нек низ меояд.
Басар — чашм.
Басеч — аслиҳа; ҷавшан; ирода.
Басир — бино, равшанбин.
Басит — ҷои фароҳ ва густурдашуда; содда.
Бат — мурғобӣ.
Батнулҳамал — номи галаситорае.
Батналҳут — номи галаситора.
Баҳур — хушбӯӣ.
Баҳтишӯъ — табиби донишманде, ки дар замони Аббосиён мезистааст.
Бақоим рехтан — киноя аз аҷзу забунӣ.
Баҳимӣ — мансуб ба чорпоён; баҳимӣ сум-суми чорпоён.
Баҳоим — ҷамъи баҳима — чорпоён.
Баҳор — гул; гули норинҷ; шукуфа.
Баҳори Чин — нигорхонаи Чин, ки гӯё буткадаи бузурғтарини чиниён будааст.
Баҳром — номи сайёраи Миррих. Дар «Хамса»-и Низомӣ ҳар як рӯзи ҳафта низ ба як сайёра вобаста доништа мешавад: шанбе — ба Қайвон, якшанбе — ба Меҳр, душанбе — ба Мох, сешанбе — ба Баҳром, чоршанбе — ба Зӯҳал, панҷшанбе — ба Муштарӣ ва ҷумъа — ба Зӯҳра.
Беварасб — лақаби Заҳхоки Морон.
Бенамак — бевафо.
Бенақл — доимӣ, ҳамешагӣ.
Биайниҳ — айнан.

Бидоят — ибтидо, оғоз.

Бидром (*пидром*) — ораста. зебо.

Билқис — номи маликаи Сабо, завҷаи Сулаймон пайғамбар ва зани мамдӯҳи Низомӣ Алп-Арслон.

Биртос — як қисмат аз кишвари Русь будааст, ки матоъҳои хуб доштааст.

Бирҷис — сайёраи Муштарӣ, ки ситораи бахтаовар доништа мешавад.

Бисечидан (басечидан) — ихтиёр қардан, ирода қардан.

Бихрад — хирадманд, доно.

Боб — дар.

Бод — сури афсонавии Исрофил дар назар дошта шудааст, ки гӯё бо дамидани он ҳамаи мурдаҳо дар қиёмат зинда мешудаанд.

Бод дар даст будан — дастхолӣ будан, бебаҳра будан.

Бодӣ — бодо, бод туро.

Бокӯра — навбова, меваи аввалин; намакчашак.

Бонги дузд — бонге, ки дузд барои гум қардани паймебардорад.

Бора — ҳисор, қалъа.

Борағӣ — асп.

Борбад (Барбад ё Барбат) — номи сарояндаи машҳур дар замони Хисрави Парвези Сосонӣ.

Борнома — иҷозатнома, иҷобнома.

Бошад — шояд.

Боғи Ирам — боғи афсонавие, ки гӯё Шаддод ном подшоҳи афсонавии мисрӣ сохта будааст, аммо дар рӯзе, ки боғро ба итмом расонидаанд, Шаддод ҳангоми ба он ворид гардидан аз асп афтода мурдааст. Боғи Ирам чун рамзи ободӣ ва хурраи истифода мешавад.

Боғӣ — саркаш, гарданкаш; ситамгар, золим.

Буд — вучуд, ҳастӣ.

Бузургмеҳр — номи вазири Хисрави Анушервон (531—579 мелодӣ), ки дар адолатпарварӣ ва донишмандӣ шӯҳрат дорад.

Булфузул — лакқӣ.

Булға — балоғатдон, донишманд.

Булқосим (Абулқосим) — лақаби Муҳаммад — пайғамбар.

Бум — сарзамин.

Бурд — гилеми сиёҳи чоргӯшае, ки арабҳо ба худ мепечондаанд.

Бурз — қад.

Буроқ — ҳайвони савории афсонавии фалаксайри Муҳаммад—пайғамбар.

Бурқаъ — парда, чодар, ниқоб.

Бухтӣ — шутур.

Бӯқа — порчаи замин, замини махсус; чой.

Бӯдалаф (Абӯдалаф) — ҳокими Нахчеван, ки Асадии Тӯсӣ достони «Гаршоспнома» (соли таълифаш 1065 мелодӣ)-ро ба ӯ бахшидааст.

Бӯлаҳаб (Абӯлаҳаб) — аз хешовандони Муҳаммад — пайғамбар, ки душмани қаттоли ӯ будааст ва ҳамчун рамзи душмани дини ислом машҳур аст.

Бӯқубайс — номи кӯҳе дар наздикии Макка. Аксар чун тазоди санги сиёҳи каъба истифода мешавад.

В

Вадиат — амонат.

Вазар — ҷойгоҳбанди шутур; ба маънии гунаҳгор низ фаҳмидан мумкин аст.

Вало — вилоят, кишвар, мулк.

Варо — берун аз... он сӯй аз...

Ваҳш — ҳайвоноти ваҳшӣ.

Вижагон — хосон.

Висоқ — хока, хайма.

Виғқ — мувофиқ, мувофиқат.

Вишоқ (вушоқ) — ғулумони хушрӯй, канизак, хидматгор.

Виқол — ниғаҳдорӣ, посбонӣ, ҳимоя; ниқоб, парда.

Вом — қарз.

Вомиқ — қаҳрамони афсонавӣ, ки ошиқи Узро буд ва дар хусуси ишқи онҳо дostonҳои зиёде навишта шудааст. Афсонаи Вомиқу Узро, ки аслан юнонӣ мебошад мисли афсонаҳои Маҷнуну Лайлӣ аз ишқи дилбохтагони номурод хикоят мекунад ва ҳамчун саргузашти ошиқу маъшуқи бадбахту ноком дар адабиёт шӯҳрат доранд. Аввалин бор дар ин мавзӯё шоири асри XI Унсурӣ дoston навиштааст.

Воҳиб — бахшанда.

Вуслат — хешӣ.

Г

Гадья — гадоӣ.

Газанд — зиён, офат.

Газоф (гизоф) — беҳудагӯй.

Гарева (гирева) — кӯҳи паст ва пуштаи баланд, талу пушта, домани кӯҳ; пуштаи хокӣ, ки борон онро раҳна карда бошад.

Гарза — навъе аз мори заҳрнок.

Гашн — нарталаб.

Гизодан — лоик шудан, сазовор шудан.

Гилвӣ — обанбор.

Говарс — курмак.

Гови фалак — бурчи савр (барзагов), ки яке аз дувоздаҳ буруҷ аст.

Гоз — қайчӣ, анбӯр ва найзан хурди дусара; хоиш.

Гоз — хӯрок.

Гозур (*козур*) — шустагар.

Гом — қадам.

Гоҳ — тахт; мақом.

Гузин — беҳамто, бемонанд.

Гулнор — гули анор.

Гулола — гесӯи мусалсал, гесӯи гиреҳ бар гиреҳ.

Гулолаи хок — киноя аз гирдбод ва боди хазонрез.

Гулҳ (гулиҳ, гула) — гесӯ; Гулҳи гелӣ — гесӯи гелӣ, ки киноя аз гесӯи чин бар чин аст.

Гурбуз — бузург, бихрад.

Гурбузӣ — зиракӣ.

Гурича — навъе аз ҳалво.

Гуроз — ҳуки ёбой.

Гӯшсуфта — гӯшшикоф, шикоф кардани гӯш барои халқа, маҷозан мутеъ буданро ифода мекунад.

Д

Дабир — муаллим, омӯзгор, мактабдор.

Дабирӣ — котибӣ, мирзой.

Дабоғат — пусти ҳайвонотро ош додан.

Дабус — киноя аз олати таносул.

Давол (*дувол*) — тасмаи миёнаи асп, тасма барои бастани узангу, тасмаи чармин.

Даврони дуаспа — киноя аз шабу рӯз.

Дада (дад) — ҳайвонҳои дарранда; дадӣ — ҳайвонӣ.

Дайлам — номи вилоят.

Дайламкулаҳ — киноя аз сиёҳӣ.

Дайламосо — маҷозан ба маънои мӯйҳои бофтаи дароз омадааст.

Дайр — ибодатхонаи насронӣён.

Далв — номи ҷаҳор ситора, ки дутои онро Мункибулфарас ва дутои онро Ҷиноҳулфарас меғуфтаанд. Инчунин номи бурчи ёздаҳумини дувоздаҳ бурчи фалакӣ.

Далел — роҳбалад, роҳнамо, ҳимоятгар.

Далер — ба маънои фиреб омадааст (байти 1253).

Дама — бўрон, тӯфони барфолуд.

Дами гург — киноя аз субҳи козиб.

Дано — пастӣ.

Дирамна — навъе аз гиёҳест, ки барои даво истифода мекардаанд.

Даранг — таъхир.

Дараҷ — ҷамъи дараҷа — қадр, кимат, поя, баландӣ.

Дарнаваштан — печондан, таҳ кардан.

Дарнаваштан (навоштан) — тай кардан.

Дарнишоҳтан — нишонидан, шинонидан.

Дарпехтан (пехтан) — печидан, печондан.

Дарпазируфтан — пазируфтан, қабул кардан.

Дархост — хоҳиш.

Дарё — баҳр.

Дарқ — сипар.

Даст — маснад, дастгоҳ, боргоҳ.

Даст бар ҳарф ниҳодан — киноя аз хӯрдагирӣ кардан аст.

Дастӣ хуш (дастхуш) — ғанимат.

Дастур — вазир.

Дастос — осӣи хурди дастӣ.

Дастурӣ — рухсат.

Дастхуш — дастнигар, зердаст.

Дафин (дафина) — хазина; пинҳононидашуда.

Дашна — навъе аз ханҷар.

Даҳма — гӯрхона.

Дағо — хиёнаткор; қалб; фиреб.

Даққи мисрӣ — порчае, ки дар Миср бофта мешудааст.

Даҳдаҳӣ — воҳиди пул, ки нисфаш тилло ва нисфаш фулузоти дигар будааст; маҷозан зарри қалб.

Даҳра — доскола.

Девбод — гирдбод.

Девчаҳ — зулук, шулук.

Дехҳудо — соҳиби деҳа.

Диз (диж) — қалъа.

Диман — чамъи димна — харобаҳои ҷои хонаҳо.
Дирамхарид — гуломи зархарид.
Диръ — зирех, зирехи ҷангӣ.
Дирҳам — пули нуқра.
Дият — хунбаҳо.
Довар — додрас; ҳокими одил, подшоҳи додгустар.
Довари деҳ — саркардаи деҳ.
Доварӣ — муҳокима.
Доду ситад — доду гирифт.
Дом — ҳайвони ваҳшии ғайри дарранда.
Домъёр — сайёд.
Домъёрӣ — ҳиссаест, ки сайёд аз сайди ба дом афтода-
аш ба қасоне медахад, ки ба сари сайд расида оянд.
Донг — чоръаки мисқол.
Доҷ — торикӣ, торик.
Дуаспа — шитобон.
Дуволакбозӣ — қиморбозӣ.
Дувоҷ — чома, чомаи фарох.
Дудмон — хонавода.
Дужам — афсурда, андӯхгин; хашмнок.
Дужхим — зиндонбон; хунхор, бадхӯ.
Дуздафшор — шарикӣ дузд, ёри дузд.
Ду маҳд — мурод аз он ду ҷаҳон, ҷаҳони ҳастӣ ва ҷа-
ҳони нестист, ин дунё ва он дунё.
Дурбош — найзаи душоха, ки пешравони подшоҳ бо он
халқро бо нидои «дур бош» аз роҳ дур карда, роҳро ба-
роӣ подшоҳ ҳоли мекардаанд.
Дурратуттоҷ — сармӯҳраи гавҳар дар иқди гавҳар.
Дурри макнун — гавҳари хушоб.
Дурроъ — яктаҳ.
Дурроҷа — бурҷҳое, ки бар ду тарафи қалъаҳо ва ис-
техкомҳо месохтанд; бурҷҳои фалакӣ.
Дурудан (дуруда) — даравидан (даравида).
Дурҷ — сандуқча.
Духон — дуд.
Духт — духтар.
Дӯғбо — оши дӯғ; мастоба, атолаи дӯғин.

Ё

Евагиён — киноя аз ҷаҳорпоён ва даррандагон.
Евар — мададгор.
Ёри ғор — дӯсти содик, дӯсти ҷоннисор.
Ёсиҷ (ёсач) — тирӣ пайкандор.

Жарфа — амик, чукур.

3

Забон додан — қавл додан.

Забони мурғ кушодан — суханони бемаънӣ гуфтан.

Забано — яке аз манозили моҳ, ки аз ду ситора иборат буда бар ду пахлуи бурчи Мизон (Тарозу) воқеъ гардидааст.

Зайбақ — симоб.

Зайн — зиннат.

Залил — хору беқадр.

Залозил — чамъи зилзила.

Замзам — чоҳест дар наздикии Қаъба дар Макка.

Замим — дамидагии пӯст аз гармо.

Замӣ — муҳаффафи замин.

Занах — манах, занах задан — киноя аз таъна задан.

Замҳарир — сармои сахт.

Зан бурдан — гумон бурдан.

Зангӣ — ба маънои сиёҳ.

«Занд» — китоби тарчима ва тафсири «Авесто», ки китоби динии зардуштиён буд.

Зардгӯш — киноя аз мунофику бадхоҳ.

Занҷир буридан — девонагии бисъёр қардан.

Зардгӯш — одами дуруя ва мунофик.

Зардушт — асосгузори дини зардуштӣ, ки ойини асосии он ба парастии оташ қарор гирифта буд. Ин ойин бо зарбан ислом нест шуд.

Зарних — моддаи гӯгирд.

Зеру бам — садоҳон пасту баланди мусиқӣ.

Зил (л) — хорӣ.

Зилъ — қабурға; чо, макон, кишвар.

Зимом — инони ихтиёр.

Зинҳорӣ — қасе, ки шарту аҳд мекунад; шахсе ки дар паноҳ ва ҳимояти қасе амон мебарад, мутеъ.

Зирабо — таъоми зирадор.

Зироъ — ситорае, ки дар яке аз манзилҳои моҳ ҷойгир шудааст.

Зарқ — макру фиреб.

Зобеҳ — яке аз манзилҳои моҳ.

Зобит — ниғаҳдоранда.

Зод — тӯша.

Золик (золика) — ин.

Зугол — ангишт.

Зй — тараф, сӯ, ҷониб.

Зугол — зугол, ангишт, ангиштсанг.

Зубин (жӯпин) — найзаи хурд.

Зухра — сайёраи маъруф, ки мувофиқи ақидан пешиниён олиҳаи шодиву сурур, ишку зебой мебошад. Мувофиқи афсона вай аслан зани муғанния буда, бо ҷоду ба фалак ба-ромадааст.

И

Иброҳим — номи пайғамбари афсонавии яҳудиён аст, ки дар дини ислом низ ҳамчун пайғамбар эътироф шудааст.

Иёр — санҷидани чизе бо чизи дигар барои муайян кардани дурустӣ ва қалбаки будани он.

Икҷил — яке аз манзилҳои моҳ.

Иксир — кимиё.

Илми қол — илмҳои, ки расман дар мадрасаҳои мусулмонӣ меомӯхтанд.

Илф — улфат, дӯст.

Иморӣ — қачоваи одамкашонӣ дар болои шутур.

Иноят — ёрӣ, ёрмандӣ.

Иншоаллоҳ — худо кушоиш диҳад, худо хоҳад.

Иртифоъшинос — ситорашинос.

Ирқ — рағи хунгузар, шарбён. Ирқи даръё — ишора ба маҷри даръёст.

Ирҳам — турҳам (зарбулмасали арабӣ) — раҳм кунӣ, раҳм бинӣ.)

Истионат — ёрӣ пурсидан, мадад хостан.

Искандар — лашкаркаши бузурги ҷаҳонӣ Искандари Македонӣ писари Файлакус (Филиппи II), ки дар солҳои 356—323 пеш аз мелод ҳукмронӣ кардааст. Дар Шарқ ӯ ҳан рами подшоҳи одил шинохта шуда, дар ҳаққи ӯ достонҳои зиёде навишта шудаанд, ки Искандар дар он дostonҳо ба Искандари таърихӣ монандие надорад.

Исма — покӣ, беолоишӣ.

Исмоилӣ зи худ бисанҷам — монанди Исмоил, ки яке аз пайғамбарони афсонавӣ буда барои хоҳиши падарашро рад кардан барои қурбонӣ шудан дар зери теғ меистод, собиҳа ва ҷурҷур будани худро санҷидани ҳастам.

Исо — писари Марьям, яке аз он панҷ пайғамбари бузурги пеш аз Муҳаммад гузашта мебошад, ки мусулмонон онро ҳамчун падари ҳақиқии худ эътироф менамоянд ва

Исоро чун зиндакунанда медонанд.

Исоба — рӯймол; салла.

Итеб — итоб.

Итлоқӣ — озод, шахси озод.

Ифлос — холӣ.

Ифлосхар — касе, ки мехоҳад бе пул чизеро ба даст орад.

Ифрит — дев.

Иқди занах — занахбанд, манахбанд, зиннати занон.

Иқтоъ (ақтоъ) — замин ва дехе, ки ба сипохиён ё саркардае медодаанд.

Иҷром — ҷамъи ҷирм — ситорагон.

Иҷроми буруҷ — ситорагони дувоздах бурҷи фалақӣ.

К

Кавкаба — ситораи калон.

Кавкаби дегнояқирдор — ситораеро, ки дар илми ситорашиносии асри миёна Насри Воқеъ меномидаанд, авом Дегноя мегуфтаанд. Низомӣ ҳамин таъбирро истифода бурдааст.

Кавн — ҷаҳон.

Кавнайн — ду ҷаҳон.

Кавоъиб — занони норпистон, дӯшизагон.

Када — хона.

Кадевар — боғбон.

Кадина — сари гурз.

Кадхудо — соҳибхона.

Каён (Каёниён) — сулолаи подшоҳони сосонӣ дар «Шоҳнома»; маҷозан — бузургон.

Каёй — моликият.

Кайл — паймона; паймудан.

Кайқубод — мувофиқи ривоятҳои халқӣ яке аз аввалин подшоҳони муқтадири силсилаи каёниён будааст, ки боргоҳи ӯ бо шукӯҳи худ машҳур аст.

Калим — лақаби Мӯсо-пайғамбар, ки маънояш сухангӯ ва гӯест. Ин лақаб ба Мӯсо ба он сабаб дода шудааст, ки мувофиқи ахбори динӣ ӯ дар кӯҳи Тӯр бо худо роз гуфта будааст.

Камзада — касе, ки дар қимор бой додааст.

Камина — камтарин.

Камон — яке аз бурҷҳои фалақӣ.

Камонгурӯҳа — камоне, ки бо он гулӯлаҳои гилин ме-
паррондаанд.

Канаф — тараф, ҷониб, канор.

Каппӣ — маймун, бўзина.

Карамул — китобу хатмӯҳ — бузургии китоб (навишта-
ҷот) дар он аст, ки поён пазирад.

Карафс додан ба каждумгазида — киноя аз чораҷӯни ға-
лат аст.

Кареча (курсича, курич, қарич), — хайма, каппа, хонаи
камарӣ; ғор.

Карех — зишт.

Карӣ — курравӣ, гирд,

Катора — олати ҷангии ба шамшер монанд. Қаторахӯр-
да — захмгин.

Кашхиром — хушхиром.

Каҳтоб — давое, ки аз чандин гиёҳ ҷӯшонда барои си-
ҳат кардани варами аъзои бадани ҳайвонот истифода ме-
бурдаанд ва онро гармогарм ба рӯи варам мегузоштаанд.

Кемухт — чарми сиёҳи дурушт.

Киё — чаҳор унсур (обу оташу хоку бод), ки мавҷудо-
ти олам аз онҳо доништа мешаванд; худованд.

Кила (кила) — ҷома; хайма; парда.

Қирав — заврак, қаик.

Қисват — либос.

Қифоф — дорой.

Қифоят — суд, нафъ.

Қобин — маҳри занон.

Қобин (қовин) бастан — ақди никоҳ бастан.

Қома — муроду мақсад.

Қос — каъс — коса.

Қосаи Ятимон — номи галаситорае.

Қотибулваҳӣ — нависандаи ваҳӣ (хабари осмонӣ).

«*Қоф*»-у «*нун*» — ишораест ба ақидаи динии мусулмон-
ҳо, ки гӯё худованд тамоми оламхоро бо як фармони «*кун*»,
ки маънои тоҷикиаш «бош» ё «ҳаст шав» аст, аз ҳеч сохта
будааст.

Қочки — кошкӣ.

Қудина — ҷӯбе, ки гозурон (ҷомашӯйҳо) бо он либосро
кӯфта мешустаанд.

Қулича (Кулич) — кулча.

Қулола — гулдаста.

Қумайт — аспӣ тӯрук; мачозан, шаробе, ки рангаш бай-
ни сиёҳиву сурхист.

«Кун» — ишора ба ояи «Қуръон» «кун фа якун», яъне «бишав», «бош»; кунфаякун — киноя аз олами мавҷудот.

Куньят — лақабе, ки бо он шахсро хонанд.

Кусуф — гирифтани моҳ.

Куштӣ — вочибулқатл, одаме, ки куштанаш аз рӯи қонун ҳатмист.

Кӯрдин — чакмани босма.

Кӯровез — мисли кӯр сахт доштан.

Кӯҳа — абрҷастагӣ ва баландии кӯҳ.

Кӯҳагирифта — чинзада, девона.

Л

Лабайк — лафзест, ки доимо ба хидмат тайёр буданро ифода мекунад.

Лавн — ранг.

Лавҳи маҳфуз — лавҳе, ки мувофиқи ақидаи динӣ неку бади мардумонро ба он навиштаанд; маҷозан ба маънои сарнавишт низ омадааст.

Лайса қарьят вараи аббодон (зарбулмасали арабӣ) — болои сиёҳӣ ранг нест.

Ланг — ягона.

Лангар — меҳмонхона.

Латаф — ҳадъя, эҳсон, некӣ. *Латафрасон* — некӯкор. *Латафрасонӣ* — накӯкорӣ.

Латма — зарба.

Лафч — (лафча, лафча) — лаби гафс.

Лахлаха — омехтаи чандин хушбӯнҳо, мисли анбару мушк.

Лахт — гурз, шамшер.

Лахт — камакак.

Лаҳв — қорҳои беҳуда.

Лаҳн — овоз.

Лиллоҳ филлоҳ — аз барои худо ва дар роҳи худо.

Лимйё — чоду ва найранг.

Лоайбалаҳу — айбе надорад он.

Ло, валлоҳ — не, ба худо.

Лолаи нӯмон — лолаи сурх.

Лоязолӣ — доимӣ, абадӣ.

Лоҳавл — аввали дуост, ки шакли пурраи он чунин аст: «Лоҳавла ва лоқувватта илло биллоҳи алиюлазим» — «Нест касеро қувват ва тавоноӣ магар худованди бузург ва азимро» ва ҳангоми тарсу бим ва ифодаи он хонда мешудааст.

Лӯр — ғизое будааст, ки аз оби панир тайёр мекардаанд.

Лӯҷ — қач, олус, аҳвал, дубин; чашми лӯҷ — чашми аҳвал, он, ки якро ду ва дуρο чаҳор мебинад.

Лӯғбат — бут.

М

Мавкаб — гурӯҳ.

Мавло — фармонбардор.

Мавсуф — ба сифате хос.

Маймана — қаноати чапи лашкар.

Майсара — қаноти ростии лашкар.

Максаб — қасб қардан, ба даст овардан.

Мамзуч — шарби омехта.

Манзалат — қадр, поя, эътибор.

Маниш — хӯ, сиришт, табиат, хулқ.

Мансуба — бозӣ ва дови ҳафтуми нард.

Мансубасаро — воқеасаро.

Мансур — зафаръёб, ёригирифта.

Мансух шудан — бекор шудан, аз эътибор мондан.

Манишур — нома; фармон; имтиёзнама.

Манҷаниқ — фалахмон; асбоби қанגיע, ки дар қадим ба-роии паррондани санг ва тирҳои оташбор ба қор мерафтааст.

Манҷуқ — байрақ, парчам, моҳичаи байрақ, ки дар сари он ба шакли ҳилол насаб мешавад.

Маоф — афв.

Марв — яке аз қадимтарин ва маъмуртарин шаҳрҳои гузаштагонии халқи тоҷик, ки дар асри XIII онро муғулон хароб қардаанд ва харобихон он имрӯз ҳам дуртар аз Марии РСС Туркманистон боқист.

Марзӣ — бошандаи кишвар.

Марзангӯш — номи гуле, ки шакли гесӯи фатиларо до-рад. Марзан — муш. Марзангӯш — мушгӯш.

Марсила — гарданбанди қиматбаҳои занон.

Масан — олати пӯлодине будааст, ки бо ҳалқа ба миён овехта бо он шамшер ва қордро тез мекардаанд.

Масеҳ (*Масеҳо*) — наҷотбахш. Лақаби пайғамбари афсонавӣ Исо, ки гӯё мурдари зинда мекардааст. Чун рамзи қонбахшӣ ва гуворон истифода мешавад.

Масир — сайргоҳ, гузаргоҳ.

Мусобат — гирдогирди чоҳ, сангҳои атрофи чоҳ; маҷозан тарҳ, нақша.

Масолиқ — ҷамъи маслак — роҳҳо; қаламрави як ҳоким.

Масом — сӯроҳҳои ба назар ноаёни пӯсти одамии ва наботот.

Масоф — ҷанг, корзор, майдони ҷанг.

Масоҳатгар — сайёҳ.

Масъад — бар чои боло ва баланд баромадан.

Масъуд — нек, некбахт.

Матраҳ — чои партофтан, чои афгандан; камингоҳ.

Маширӯҳ — шарҳшаванда.

Мафраш — фарш, палос.

Мафхар — ифтихор, боиси ифтихор.

Махуф — хавфовар.

Машиғила — ғавғо.

Маиҳад — гӯристони шаҳидон, гӯр, қабр.

Маъзул — бекоршуда.

Маъраз — арзгоҳ.

Маъраҷ — гузаргоҳ, нардбон.

Маъҷун — даво, дору.

Маъхуз — гирифта, гирифташуда.

Мағзуб — ба ғазаб гирифта шуда.

Мағнотис (аз калимаи юнонии магнитус) — оҳанрабо.

Мақдас — Байтулмуқаддас.

Мақла — мардуми чашм.

Мақлуб — чаппа, қалбакӣ.

Мақъаб — нишемангоҳ, қафо.

Мақҳур — қаҳровар, ғазабовар.

Маҳд — гаҳвора.

Маҳзар бастан — қасд кардан.

Маҳмал — асос, Бурҳон, эҳтимол.

Маҳмуд — ситоишкардашуда.

Маҳҷуба — парданишин, хиҷобдор, пардапӯш; маҷозан духтар.

Маҳҷур — дурафта, ҷудо, хиҷронзада.

Маҷарра — Қаҳқашон.

Маҷастӣ — асари мунаҷҷим ва ҷуғрофиядони бузурги Юнон Батлимус (Птоломей) оид ба сипеҳриносӣ, ки дар асл «Альмагеста» («Мегалэ Синтаксис») ном дорад. Птоломей дар қарни дуввуми мелодӣ зиндагӣ кардааст.

Маҷусӣ (маҷус) — муғ, оташпараст, офтобпараст, пайравони дини зардуштӣ.

Меъодгоҳ — ваъдагоҳ.

Меъроҷ — ба боло баромадан; мувофиқи афсонаҳои динӣ гӯё Муҳаммад барои мулоқот бо худованд ба осмон ба-

ромада будааст ва ин сафари осмони \bar{u} меъроҷ номида мешавад.

Маъҷар — сарандоз, саргирак.

Меҳнат — азобу ранҷ.

Меҳр — офтоб.

Миёнҷӣ — мадад; мададгор.

Мизон (Тарозу) — номи яке аз дувоздаҳ бурҷи фалакӣ.

Микос — сахтгирӣ дар байъу муомила то ба ҳадди малоловар ва хусумат.

Мил — сугун ва харсанги дароз, ки барои чудо кардани сарҳадҳо ва чун нишонаи як мил дар сари роҳ мегузоранд; маҷозан ба маънои бурҷ ҳам омадааст.

Милҳ — намак.

Мино — шиша, шиша ва ё чизи дигаре, ки онро бо лочуварду нукра ва ҷавоҳир наққошӣ карда бошанд.

миникада — биҳишт.

Минӯ (мино) — биҳишт; обгина; сабзранг.

Миррих — номи сайёрае, ки дар тоҷикии қадим Баҳром низ мегуфтанд ва мувофиқи афсонаҳо \bar{u} худованди ҷанг ва зӯроварӣ доништа мешавад. Миррих дар наҳсӣ (бадиоварӣ) низ маъруф аст.

Мисмор — мех, меҳи оҳанин.

Мисол — фармони подшоҳ.

Мисом — ҷамъи масамм — маҷро.

Мисоқ (месоқ) — аҳди азал, аҳднома, аҳду паймон.

Миғфар — қулоҳи оҳанин.

Миқрозӣ — қолий, гилеми қолий.

Миҷмара — косае, ки дар он \bar{u} месӯхтаанд.

Мо аъзама шаънук (абарӣ) — баргузор бузургии шукӯҳӣ \bar{u} дар афзудан бошад.

Мозоғ — ишорат ба ояте, ки аз шаби меъроҷи Муҳаммад нақл мекунанд ва маъноияш он аст, ки Муҳаммад ҷашми худро ба тарафи дигаре нагардонд.

Молик-ул-мулк — соҳиби мулк, подшоҳ.

Мошоаллоҳу кона — он чӣ худо хоста буд (барои изҳори таъҷуб) ва офарин гуфта мешавад.

Моҳазар — бӯёфт, дорони ночиз.

Муддӣ — пардозандаи боҷу хироҷ.

Муайидроӣ — тақвиядиҳанда.

Муайяд — қувватдиҳанда, неруманд; номи бобои Низомӣ.

Муатгал — бемор, хору зор.

Мубассир — биноидаҳанда, равшанкунанда, бинанда, кордон.

Мубдаъ — аз худ чизе пайдокунанда.

Мубдеъ — офаранда.

Мудгам — идғомшуда, ҳарфе, ки бо ҳарфи дигар як шуда талаффуз намешавад, маҷозан сарфи назар шуда.

Музаввир — фиребгар, найрангбоз.

Муздаст — муҳаффафи музди даст.

Муздад бошад — дуост, ки маънояш ҳазои хайр бинӣ ва мукофоти хуб ёбӣ гуфтан аст.

Мул — шароб.

Мунир — равған, нурпош.

Мунъақид — таркибъёфта.

Мунъим — неъматдиҳанда.

Мунҳӣ — огоҳонанда, хабардиҳанда, ҳосуси маҳфӣ.

Мунқод — фармонбардор.

Муомил — харидор.

Мураққаъ — хиркаи саддирбеҳаи сӯфиён.

Мурдареғ — мерос.

Мурсал — пайғамбаре, ки соҳиби китоб аст.

Мурсала — гулӯбанд, гарданбанди занон.

Муртафеъ — баланд.

Мурғ — ба маънои офтоб низ омадааст.

Мусаббиб — сабабгор, офаридагор.

Муслаҳ — наққор.

Муствафӣ — саромади дафтардорони молияи як мамлакат.

Мустаманд — бечора, бенаво, андӯхгин.

Мустараҳ — обхона.

Мустағнӣ — беэҳтиёҷ.

Мутаарриф — пурсучӯгар.

Мутарриз — зебдиҳанда.

Мутарро — тоза, тару тоза, босафо.

Мутворӣ — пинҳоншуда, камингиранда.

Муфарреҳ — фараҳбахш; доруе, ки табибон ва пизишкони қадим аз лӯълӯ ва ёқути суда тайёр мекардаанд ва оиро барн дафъи чунун ва девонагӣ ба қор мебурдаанд.

Муфаттеҳ — кушоянда, фатҳкунанда.

Муфод — маънӣ, мазмун.

Муҳаллад — доимӣ, ҳамешагӣ, ҳовидон.

Мушаъбад — шӯъбадабоз, ҳуққабоз, фиребгар.

Мушриф — назораткунандаи қорҳои дафтардорон, сардорони девон, муфаттиш, ҳоким.

Муштақ — бавучуд омада аз чизе.

Муфалхир — ифтихорманд, фахркунанда.

Муъаввал — такъягоҳ.
Муғаммиз — ходими ҳаммом, ки дигаронро шустушӯ мекардааст; ғаммоз, ғамзагар.
Муғаффил — ғофил.
Муқаввас — қавсмонанд, ҳамида.
Муқарнаси бед — киноя аз осмони сабзранг ба мисли бед.
Муқаттағи соз — зарбу усули соз ва оҳанг.
Муқбил — хушбахт, соҳибқибол.
Муқомир — қиморбоз.
Муҳаввас — девона.
Муҳаққар — хурд, назарногир.
Муҳит — укёнус, баҳри амиқ, умуман қисми тарии курраи замин.
Муҷоҳид — қаҳдкунанда.
Мӯён — гирён.
Мӯз (мавз) — мевае, ки дар Ҳинд мерустааст.
Мӯя — гирья.
Мӯъто — атокунанда.
Мӯъчиз — мӯъчиза.
Мӯҳл — муҳаффафи мӯҳлат (байти 2466).

Н

Набиз — шароби хурмой.
Набӯ — пайғамбари соҳиби китоб.
Наванд — аспӣ тезрав.
Навард — печопеч; маҷозан ба маънои уфуқ низ омада аст: номи як асбоби бофандагӣ.
Навиштан — тай кардан.
Навбат — номи асбоби мусиқӣ, инчунин мусиқии маҳсусе, ки ҳар рӯзе се бор мувофиқи фармони Искандар дар боргоҳи ӯ менавохтаанд.
Навбатзан — духулзан, духӯлнавоз.
Навбатӣ — аспӣ пешоҳанг, аспӣ пешрав: духӯлнавоз, доиразан; хиргоҳи подшоҳона.
Навбова — меваи аввалини дарахтони ҷавон.
Наво — дорой, боигарӣ.
Наволапеч — баҳравар.
Навон — ҳаракатҳои бе рабт, ҳаракат бо оҳу нола. калавида-калавида ва ғурунг-ғурунг карда роҳ рафтани.
Навоҳӣ — ҷамъи ноҳиягушаву канорҳои мамлакат.
Надаб — гарав, шартбандӣ дар қимор.

Намат — фарш; эҳтимол аз «намад»-и тоҷикӣ арабӣ шу-
да бошад. Маҷозан ба маънои сатҳ меоянд; расму одат.

Насақ — тарз, равиш, соҳа, қоида.

Насиб — суруди ошиқона, суруди шодивар.

Насрайн — ду ситораи Наср, ки яке Насри Воқеъ ва диг-
гаре Насри Тоир ном дорад.

Нассоба — насабшинос, пушт ба пушт доно.

Насф — навъе аз соғару чоми шароб ва қадаҳи шароб.

Натъ — майдон, фарш, бисот. Натъи шатранҷ — тахтаи
шоҳмот.

Нафир — фаръёд.

Нафоз — иҷро шудани фармон.

Наузд биллоҳ — худо паноҳ диҳад.

Нахват — бузургӣ; калонгирӣ.

Нахл бастан — пайванд кардани дарахтон ва рустаниҳо.

Наххос — ғуломфурӯш.

Нахҷир — шикор.

Нашид — суруди ошиқона.

Наълаки гӯш — гӯшвора.

Наъл дар оташ будан (афгандан) — киноя аз кашиш ва
чалби ошиқона аст аз тарафи маъшуқагон.

Нақиб — сардор, роҳбар, посбон.

Нақиза — зидди ҳам, муқобили ҳам, мутақод.

Нақиса — айбҷӯӣ, зиштхӯӣ, бӯхтон.

Нақли ҷой — ҷойдигаркунӣ.

Нақшбанд — наққош, рассом, суратгар.

Наққоб — баҳскунанда доир ба ахбори гузашта; сӯрох-
кунанда.

Наққобӣ — посбонӣ.

Наҳйи мункар — корҳои баде, ки дини ислом иҷрои он-
ҳоро аз номи шарият манъ кардааст.

Наҳл — занбӯри асал.

Наҳд — номи кӯҳе дар Арабистон.

Наҷиб — шутури баргузида.

Наҷми Ямонӣ (Наҷмулямонӣ) — Суҳайл.

Нигини сафрӯй — нигини зард.

Ниёиш кардан — зорӣ кардан, муноҷат кардан.

Низор — лоғар, заиф.

Нил бар руҳ кашидан — дар гузашта барои чашми бад
нарасидан ба рӯи кӯдакон аз нил (ранги кабуд) хате ме-
кашидаанд.

Ниюшидан — шунидан, гӯш кардан.

Ниҳеб — тарсу бим, ваҳм.

Новард — набард, чангу чидол; зид, мухталиф; рафтор.

Нозбартоб — нозбардор.

Нол — най.

Номия — гуволиш, нашъунумӯ.

Нонхӯрд — нонхӯриш.

Норбо — таъоми анордор ё шираи анордор.

Норван — як навъ дарахти серсоия бемева, ки баргҳояш дандонадор буда, чӯбаш хеле сахт аст.

Носир — голиб.

Носия — пешонӣ, мӯи пешонӣ.

Нофизулавр — фармондеҳ.

Нохуна — марази чашм, ки мисли нохун гарди сафед дар чашм пайдо мешавад.

Ночах (ночих) — табарзин.

Нудаб (надиб) — дови нард, дови нард, ки ба чихати он гаравро мебаранд.

Нузл (назл) — таъомҳо ва хӯрданиҳое, ки барои меҳмондорӣ тайёр мекунанд, зиёфат, нозу неъмат.

Нузҳатгоҳ — истироҳатгоҳ.

Нусра — номи ситорае, ки дар яке аз манзилҳои моҳ чойгир аст.

Нӯш — асал, оруи асал, занбӯри асал.

Нӯҳ иморӣ — киноя аз нӯҳ фалаки даврзанандаест, ки дар тасавури пешиниён мавҷуд буд.

О

Об — обрӯ.

Об дар даҳон овардан — об дар даҳон гирифта, яъне аз шиддати шавқ дам фуру бастан гуё ки дар даҳон об гирифта бошанд.

Оби рӯйшуста — киноя аз оби пок, оби соф.

Оби ҳайвон — оби зиндагӣ, оби ҳаёт, оби афсонавие, ки ба нӯшандаи он умри ҷовидон мебахшидааст ва гуё аз он танҳо пайғамбар Хизр, ки гуё роҳбари Искандар будааст, хӯрдааст ва аз ин рӯ онро оби Хизр низ мегӯянд.

Обо — чамъи аб — падарон.

Обхӯр (обхур) — сарманзил, чойгаҳи иқомат.

Оганида — пинҳон карда шуда, фуру бурда шуда. Органидан — пур кардан.

Одиён — авлоди Оди, ки гуё яке аз гузаштагони арабҳо будааст. Ба маънои қадимӣ низ меояд.

Оз — тамаъ, талаб.

Озарм — иззат, тобу тавон, шарму ҳаёт, оштӣ, сулҳ.
Ойинаи дард — ойинае, ки барои охири нафаси бемори сари сакаротро фаҳмидан ба кор мебурдаанд.

Оллоҳу маъак — худо ҳамроҳат бошад.

Омоҷгаҳ (омоҷгоҳ ва омоҷ) — ҳадаф, нишонгоҳ, дидгоҳ, ҷое ки барои тирандозӣ нишона мекунад.

Омил — назоратчӣ.

Омудан — гуҳар ё мӯхраву шаба ба ришта кашидан. Ба маънои ораста шудан, омода шудан ва пур кардан низ меояд.

Он бод — дуост, ки барои рост баромадани хабаре ё барои анҷоми акс ёфтани коре ё нияте гуфта мешавад.

Ораш — номи паҳлавони халқӣ, ки ба тирандозӣ ва нишонгирӣ машҳур аст. Дар «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ ва «Ҳамса»-и Низомӣ ҳамчун тирандози бемисл тасвир гардидааст. Лафзи «Ораш» калимаи паҳлавӣ буда, маънои он «маънӣ, зот, ҳақиқату сиришт» аст.

Офтоби зард — киноя аз марг.

Оҳехтан (бароҳехтан, охтан) — кашидан, баркашидан.

Оҳу — гуноҳ, алам.

Оҷур — хишти пухта.

П

Пайғамбари мурсал — пайғамбари хос, пайғамбароне, ки ойини худро дар китоби махсус аз номи худованд навиштаанд ё нависондаанд.

Пайғӯла (байғӯла) — гӯша, кунҷ, канора.

Панҷ навбат — киноя аз панҷрӯза даврон.

Парвез — Хисрави дуввум Парвез, ки аз шоҳони сосонӣ буда, солҳои 590—628 ҳукмронӣ кардааст.

Паризада — девона.

Парраи дашт — домани дашт.

Пасеҷ (пасеҷ) — муҳайё. Пасечидан — муҳайё кардан.

Пашиз — пули сиёҳ, тангаи мисин.

Песа — мори сиёҳу сафед,

Песарасан — ресмони ало.

Пидром (бидром) — ораста, зебо.

Пил афғандан — киноя аз тарки ғурур.

Пилакӣ — киноя аз шабу рӯз (дар асоси филҳои сиёҳу сафеди шоҳмот ин киноя ба вучуд омадааст).

Пилло — навъе аз соғар ва ҷом.

Поинталаби хасон — яъне фурутан ва зердаст.
Полудаи равиқи рабеъ — киноя аз гулу шукуфаҳои ба-
хорӣ.

Пора — парвоз.

Пораикор — корсоз, корсози муносиб.

Поргин — пасоби ҳаммом, оби гандида, кӯлмак.

Пуда — пӯсида, кӯҳна, рехта.

Пуллул (пилпип) — филфил, мурч.

Пӯзиш — узр, узрхоҳӣ.

Р

Раб — соҳиб.

Рабеъ — баҳор.

Равой — ривочдорӣ, баравнақ будан.

Разидан — ранг кардан. *Разанд* — ранг кунанд.

Разин — пуркимат, гаронбаҳо, гаронмоя.

Райҳонӣ — сабзгун, сабча, як навъ шароби хушмазза.

Рамад — дарди чашм.

Рамгала — мухаффафи рама ва гала.

Ранграз — рангрез, рангуборчӣ.

Расад — мушоҳида.

Расадгоҳ — расадхона.

Расадфурушон — киноя аз ситорагон.

Расосӣ — қалъагин.

Рафъ — баландӣ.

Раҳм — камшавӣ.

Рашо — манзили бисту ҳаштуми моҳ.

Раъб — саро ва маҳалла.

Рағм — зид.

Рақ — пӯст; ғуломӣ.

Рақиб — ниғаҳбон.

Раҳил — кӯч.

Раҳиқ — холис, соф, шароби соф, шароби бедурд, шароби холис хушбӯ.

Раҳӣ — банда, ғулом, чокар.

Рев — фиребу макр ва тазвир.

Рифоқ — ресмоне, ки бозу ва зонуи шутурро бо он ме-
бастаанд, ки ба ҷои одатнаш барнагардад. Маҷозан кунҷи
танхой.

Рифқ — рафоқат, дӯстӣ.

Рифъат — баландӣ.

Риштаи таб — риштае, ки дуо хонда онро барои дафъи касалии вараҷа ба гардани бемор мебастваанд ва то чихил рӯз ҳар рӯзе онро як гирех мекардаанд.

Ровиқ — порча ва биёре, ки ба воситаи он шаробро соф мекардаанд.

Роиз — ромқунандаи аспони саркаш ва навсаворикардашаванда.

Роизи ҳунар — муаллим.

Рой — роҷа, ашрофзодагони ҳиндӣ, шоҳи ҳиндуён.

Рокиб — савор.

Ромиш — хурсандӣ.

Ронро доғ кардан — рони аспҳоро барои моли касе буда-нашро фарқ кардан доғ мекардаанд. Маҷозан ба маънои хосса гардондан ва махсус гардонда шуда низ меояд.

Росид — мунаҷҷим, ситорашинос, сипехршинос.

Ростхона — рострав.

Роят — парчам, байрақ

Роҳ — бода, шароб, май.

Роҳи райҳонӣ — шароби сабзранги хушбӯӣ.

Румӣ — ба маънои сафед.

Рутаб — хурмои тар.

Рухом — як навъ санги мармармонанд.

Руққоқ — нони тунук, лавош, чаппотӣ.

Руқья — афсун, сеҳр.

Рӯҳ — осоиш, даму нафас.

Рӯҳбон — зоҳид ва порсои тарсоён, рӯҳони дини насронӣ.

С

Сабика — порчаи фулузот.

Сабъ — ҳафт; сабъи гардун — ҳафт сайёраи машҳур.

Савод — сиёҳӣ.

Садма — лат, зарба.

Сайёра — киштии тезгард, қорвон.

Сайёф — шамшергар, шамшерсоз.

Сайид — соҳиб; сайидӣ — соҳиби ман.

Сайл — сел.

Сайрам — тасма, пуштанг.

Сайт (сит) — овоза.

Сайфур — матои абрешимини нафис.

Салех — аслиҳа, яроқ.

Салаб — либос.

Саломдушман — душман, ки салому-алеќ аст.

Салохране — маслихатомез, маслихатмонанд.

Салх — рӯзи сивуми ҳар моҳи қамарӣ.

Самоғ (симоғ) — истилоҳи аҳли ирфон, суруду нағма ва рақсу ваҷдро аз шунидани он мефахмонад; яке аз амалиёти аҳли тасаввуф.

Самоғи хирқабозӣ — дар истилоҳи аҳли тасаввуф самоғеро мефахмонад, ки суфиён дар ҳолати ваҷд ва рақс хирқаҳон худро пора мекунанд.

Самғ — шунавоӣ.

Санавӣ — пайравони дини маҷусӣ, ки ба ду худо (Яздон ва Аҳриман) эътиқод доштаанд.

Санг — қадру қиммат, эътибор.

Санҷақ — байрак, нишон; камарбанд.

Саргазит — боҷу хироҷ аз одамони ғайри дини ҳукмрон.

Сарин — болиш, болиш.

Сари як ришта гир чун мардон — Ду раҳо кун, серо яке гардон — дар ин байт ба ақидаи пайравони се дин: мусулмонҳо, ки худро яғона мегараванд, оташпарастон, ки худои бадӣ ва худои некиро ҷудо-ҷудо мепиндоштан ва масеҳиён, ки худои яғонаи сегона (троица)-ро мегараванд, ишора шу-дааст.

Саркуфт — сарзаниш.

Сармад — доимӣ, абадӣ, ҷовидон.

Саронарда — хайма; маҷозан олам, дунё.

Сарсом — дарди варамноке, ки дар димоғ пайдо мешавад.

Сарфа — номи яке аз манозили мох; ба маънои илми андухташуда низ омадааст.

Сафақ — каф задан, чаппакзанӣ.

Сафро — захира, талха.

Сафта — пайкони тир.

Сахтан (сахта) — санҷидан, озмудан.

Саъд — яке аз манзилҳои мох; нек, бахтовар. Саъди нуҷум — ситораи бахт.

Сақлоб (сақлаб) — славянҳо, мамолики славянҳо.

Саҳанд — номи онвақтаи кӯҳе дар Озарбойҷон.

Секӣ (сикӣ) — ҷоми шароб.

Сепояи ҳавоӣ — номи як шакли фалакӣ, ки аз се ситора иборат буда, дар арабӣ ва адабиёти асримиёнагии мо бо номи мусаллас машҳур ӯдааст. Се бурҷи фалакӣ — Ҷавзо, Мизон ва Далвро низ Сепояи ҳавоӣ мегуфтаанд.

Сибоъ — чамъи сабаъ — даррандагон; номи яке аз чирм-
ҳон осмонӣ.

Сиголидан — андешидан, ғайбат кардан, сурудан.

Сиголиш — маслиҳат.

Сидра — дарахти афсонавие, ки гӯё болои осмони ҳафт-
тӯм рӯидааст. Қиноя аз баландӣ.

Саёқат — равиш, тарз.

Сикбо — шӯрбои сиркой, оши сирко.

Сикоҳан — ранги сиёҳе, ки аз сирка ва оҳан месохтаанд.

Сироҷ — чароғ.

Сирф — шароби холис.

Сисанбар — гиёҳи хушбӯе, ки аз он каждум мегурехта-
аст ва он ба каждумгазидагӣ даво будааст.

Ситабр — ғафс.

Ситабрақ (иштабрақ) — матои нозуке.

Ситом (Ситомунноқа) — номи ситораест. Ситом — маънои
лаҷом ва зинбандро низ дорад.

Ситораи ямонӣ — Сухайл.

Ситр — парда, ниқоб.

Сифр — холӣ.

Сиҳой — риштае, ки дар он лифофаи мактубро банданд.

Соимуддаҳр — ҳамеша рӯзадор.

Солеҳ — нек, некӯкор, шоиста; номи пайғамбари афсона-
вӣ, ки мувофиқи ривоятҳои динӣ бо дуои ӯ санги сафед
ноқа (шутури мода) зоида будааст, аммо онро муҳолифонаш
зуд куштаанд ва пайравони ӯ хеле аз ин андӯхгин гардида-
анд. Бинобар ин «солеҳиён» маҷозан «ғамзадагон»-ро ифода
мекунад.

Солик — роҳрав, пайрав, мусофир; пайрави тариқати
ирфон.

Судоъ — дарди сар.

Судоъпазир — заҳматпазир, тобовар ба дарди сар.

Судра — синабанд.

Сулаймон — мувофиқи ривоятҳои динӣ яке аз пайғамба-
рони баӣ — Исроил, ки ба ӯ на танҳо одамон, балки тамоми
девои парӣён ва ҳайвонҳо ҳам итоат мекардаанд.

Сулб — тавоноӣ, қувват, салобат, зот, шарафи аҷлодӣ.

Султони Аёз — Султон Маҳмуди Ғазнавӣ (997—1030) ва
ғуломи ӯ Аёз дар назар дошта шудааст, ки дар ҳусуси қа-
робати онҳо дostonҳои зиёде навишта шудааст.

Сунбидан — суфтан, сӯроҳ кардан; фирефтан.

Суруш — фаришита.

Сустхезӣ — беҳушӣ.

Сууд — чамъи саъд — ситорахон бахтовар.
Сууд (сауд) — боло рафтан, баланд баромадан; боло;
хадди боло.

Суфт — дӯш, китф.

Суфтан — шикофтан, шикоф кардан.

Суқрот — Сократ, мутафаккир ва файласуфи маъруфи
Юнони қадим, ки дар байни солҳои 470—400 пеш аз мелод
ҳаёт ба сар бурдааст.

Суҳо — номи ситораи хирае.

Суҳҳа — комил шудан; сихат ёфтан, тандуруст шудан.

Суфор — чоки буни тир, чоки охири тир; неши тир.

Т

Тааҳҳуд — аҳду паймон бастан, кореро ба ўҳда гирифт-
тан.

Табарзад — набот ва қанди сафед, гулқанд.

Табархун — целони сурх.

Табавъ — тобеъон.

Таббол — таблनावоз.

Табиш — тобиш.

Табоеъ — сиришт ва хӯю хулқ.

Таборақ аллоҳ — бузург ва пок бод худованд. Ин ибора
тааҷҷубро ифода мекунад.

Таваққуъ — чашмдошт, умед, хоҳиш.

Тавзеъ кардан — ба ҳар кучо бурдан; пароканда кардан.

Тавсан — асп саркаш.

Тавқеъ — мӯҳри подшоҳӣ, фармони бомӯҳр, ҳукм.

Тазаррӯъ — дуою нола.

Тайёра — асп.

Так (таг) — роҳ, рафтор; давиш.

Талал — ба маънои одамон ва аспон омадааст.

Талаттуф — меҳрубонӣ.

Талоя — пешқаравул, пешрави лашкариён, аскарону си-
поҳиёне, ки пеш-пешӣ ҳоким рафта ба ў роҳ мекушоянд.

Талқ — санги сафедранги қабат-қабат, ки дар оташ ме-
сӯзад.

Танаъъум — зиндагин бо нозу неъмат.

Танбул — як навъ гиёҳи ҳиндӣ.

«Тангалушо» — номи китоби мусаввари румиён, ё нигор-
хонаи онҳо ва ё буткадаи онҳо.

Тангбор — ломакон.

Тангъёб — ноёб.

Танзгарӣ — таннозӣ, назаррабой; тақлидгарӣ.

Танзил — ваҳй, хабарҳои осмонӣ.

Таниза — дашт, домони саҳро, канор, гӯша.

Тараф — ба маънии бузургӣ ва шарофат ҳам омадааст.

Тарафайни аҳд — зиндагӣ ва марг.

Тарид — ҳучум. Таридгоҳ — ҳамлагоҳ.

Тарида (тарид) — тири нозук.

Тасдеъ — дарди сар додан, ташвиш.

Тасдис — чизеро ба шакли шашгӯша сохтан, чизеро ба шаш чузъ таксим кардан; ба истилоҳи нучум воқеъ шудани ситорае дар бурчи дуум аз бурҷҳои ситораи дигар. Зӯҳра дар тасдис ба маънои дӯстӣ ва муҳаббат омадааст.

Таслис — сегӯша кардан, се бахш каардан, худойро се донистан.

Ташвир — ҳичолат, шармсорӣ.

Ташнеъ — маломат, сарзаниш.

Ташту теғ — асбоби сӯёсат кардан ва ҷазо додани подшоҳон, ки сари гунаҳгорро дар пеши мардум бо теғ дар рӯи ташт (тос) мебуррондаанд.

Таъбия — ҷойгирӣ; ба ҷанг омода будан, ба ҷанг тайёр кардан; оростан; оростан ва таҳияи лашкар; офаридаҳои ғарибу асрорангез.

Таъвиз — тӯмор.

Таъвил — бо овози баланд гиристан.

Таъдиб — ҷазодиҳӣ; адабдиҳӣ.

Таъзим — бузургӣ, азамат.

Таъриз — ба киноя сухан гуфтан; бадгӯӣ.

Тақарруб — наздикӣ.

Таҳаккум — зӯрӣ кардан.

Таҳрири ғулом — озод кардани ғулом.

Таҷассус — ҷустуҷӯ, тафтиш.

Темор (тимор) — андӯх, ранҷ; мудоҳо кардан.

Тиб — бӯн хуш, хушбӯӣ.

Тибат — хушӣ, хубӣ, ҳазл, мазох, шӯҳӣ. Тибатӣ — ҳазл-каш, аскиягӯ.

Тилло — чизест, ки бар чизи дигар мемолидаанд. Зарро барои он тилло меғуфтаанд, ки дар аввалҳо онро ба рӯи нукура молида заркорӣ мекардаанд.

Тини асфар — гили саршӯӣ, ки баъзе занон бо нияти дароз шудани мӯяшон бо он сар мешӯянд.

Тиҳигоҳ — шикам.

Тоқу таранб — карру фар.
Тулб — гурӯҳ, чамъият.
Тунбал — қоду ва афсун.
Турунҷӣ — зарди сурхчатоб.
Турфа — номи ситорае, ки дар яке аз манзилҳои моҳ
қойгир аст.
Тутмоҷ — оши угро.
Тутӯҳ — парда, чодир, саропарда.
Тухма — авлод, фарзанд.
Тугро — унвони нома ё фармон.
Тӯш — қувват.

У

Увайс — номи яке аз бузургони дини мусулмонӣ.
Узро — бикр, бокира.
Узро — номи бурчи Сунбула. Узрорухи Сунбула, яъне
Сунбулаи Узрорух.
Ўмда — асосӣ такъягоҳ.
Уммаҳот — киноя аз ҷузъҳои асосии табиат.
Уммаҳонӣ — номи яке аз занони Муҳаммад, ки духтари
аммуаш будааст.
Унноб — челон (дарахт ва мевани дарахти ҷигда (сан-
чид) монанд).
Уруқ — рағ, реша.
Устурлоб — асбоби сипехршиносӣ (ситораёб), ки аз ка-
лимаҳои юнонии астрон (ситора ва ламбаён (гирифтан) тар-
киб ёфтааст. Анкабути устурлоб — як қисми ҳамин асбоб.
Усулу фуруъ — чамъи аслу фаръ—чизҳои асосӣ ва дуюм-
дараҷа.
Уштулум — ҳаёҳу.
Уҷрӣ (аҷрӣ, иҷрӣ) — таоме, ки ба мӯҳтоҷон дода меша-
вад.

Ф

Фадӣ — фидо, сарбаҳо; чизе, ки боиси халосии касе
шавад.
Фазоликӣ — дар истилоҳи ҳисоб хулоса ва натиҷаи ҳи-
соб аст.
Файёза — бахшанда, файзбахш.
Фалаксаворӣ — гардиши фалакҳо ва сайёраҳо.
Фарасниҳода — маҷозан ба маънои рондашуда меояд.
Фараҷ — фараҳ, хурсандӣ.

Фард — ситораи сурхе, ки дар гардани сурати осмонии Шучоъ вокеъ гардидааст ва онро Фардулшучоъ низ мегуфтаанд.

Фареш — фарш; бистари хоб.

Фарза — сохил.

Фаросъёб (Афросиёб) — подшоҳи машхури Тӯрон, ки гӯё хеле тавоно ва ҳамасри каёниён будааст.

Фарқад — номи ситорае.

Фассод — чертзан, чарроҳ.

Фағфур — лақаби подшоҳони Чин.

Фаҳл — марди мӯътабар; нар; аспи нар. *Фаҳли шамус* — ҷавонмарди ҳузарб.

Фисор — нӯхта.

Фотиҳа — ибтидо, оғоз.

Фоқ — киноя аз гӯшаи танг.

Фоқа — эҳтиёҷ ва тангдастӣ.

Фуқаъ кушодан — кори беҳуда кардан.

Х

Ҳаз — ҳарир, порчаи абрешмин.

Ҳай (*х* (*ө*) *ай*) — арақи ҷабин.

Ҳайл — сипоҳ, лашкар; ҷамоа.

Ҳалаф — писар, фарзанд.

Ҳалос — холис.

Ҳалхол — ҳалқан заррин ё симин, ки занон дар пой ба-рои зиннат кунанд.

Ҳандидани гули зард — киноя аз баромадани офтоб аст.

Ҳанида — машхур, писандида.

Ҳарита — халта.

Ҳарос — осие, ки бо қувваи аспу хар ва гову хачир кор мекунад.

Ҳарт — пӯст кандан ва тарошидан.

Ҳарчанд — номи як ҷисми осмонӣ.

Ҳасл — дови нард. *Ҳасли ҳафтдаҳум* — дови охиринаи нард.

Ҳати қиёсӣ — киноя аз ҷаҳон аст.

Ҳатлӣ — аспи хатлонӣ.

Ҳидев — худованд, подшоҳ, амир.

Ҳизронӣ — як навъ чӯби рости саҳт.

Ҳилт — ҷаҳор рутубати бадан, ки аз хуну балғам ва сафрову савдо иборат буда, гӯё ҳамаи бемориҳо аз инҳо пайдо мешудааст.

Ҳисрав — шоҳи сосонӣ, ки қаҳрамони асосии достони «Ҳисраву Ширин»-и Низомист.

Хитой — чомаи қимате, ки аз Хитой меоварданд.

Хиҷлат бурдан — дар хиҷолат мондан.

Хобанида — мухаффафи хобонида.

Хозан — хазинадор.

Хозеъ — шикастанафс.

Хозин — хазинадор.

Хоку боде, ки бо ту мухталиф аст — *Хоки беилфу боди беалиф аст* — яъне хоки беилтифот ва боди бе алиф (агар дар хуруфоти арабӣ «бод»-ро бе алиф нависанд «бад» мешавад) боди хазонавар аст.

Хокӣ пой доштан — пиёда рафтан.

Хокӣ шудан — худро чун хок паст гирифтан, хоксорӣ кардан.

Хол — тағо.

Хонӣ — ҳавз, ҳавзи оби ширин, чашма.

Хотун — номи галаситора.

Хоҷатош — бандагони як хоҷа, ҳамхоҷа.

Худо диҳод кардан — маҳрум кардан. Асли ин ибора аз он пайдо шудааст, ки агар ба гадо чизе надиханд, «худо диҳад» гуфта ўро гусел мекардаанд.

Худойгон — подшоҳ, шоҳаншоҳ.

Хузро — кабуд.

Хузистон — найшакаристон.

Хунбура — хуми хурд, хумча.

Хунук — хуб, хуш, гуворо.

Хунфурӯш — касе, ки хуни рехташударо бифурӯшад ва хунбаҳо бигирад.

Хунъегар — мутриб, муганӣ, нағмасаро. Хунъегари зан киноя аз чархи ресмонресист.

Хунӣ — чаллод, қотил, кушанда, одамкуш, хунхор.

Хурдакорӣ — хурсандкорӣ.

Хутба — дар вақтҳои муайян номи подшоҳро ба халқ эълон кардан ва такрор кардан, ки ба ў тааллуқ доштани кишварро ифода мекунад.

Хушгор — орди сабӯсаш побехта.

Ч

Чанбарӣ кардан — сачда кардан.

Чароғи осмонгард — киноя аз офтоб.

Чафта — бадахд.

Чафтапушт — кӯзпушт, букри.

Чаҳорғӯша — киноя аз қабри тобути чаҳорғӯша.

Чина — дом, донаи дом; дона.

Чор ақтоб — чаҳор кутб.

Чорбандӣ — борхалта.

Чорболиш — чор унсур (обу оташ ва хоку бод).

Чор гуҳар — чор унсур (обу оташу хоку бод), ки мувофики таълимоти фалсафани гузаштагони мо ҳамаи мавҷудоти олам аз онҳоянд.

Чор фарас — чаҳор унсури машҳур (обу оташу хоку бод.) Аз чаҳор фарас пиёда шудан — киноя аз несту нобуд шудан.

Чор халифа (ёр) — аввалин чаҳор қонишинони Муҳаммад Абӯбақр (632—634) Умар (634—644) Усмон (644—656) ва Алӣ (656—661) ки яқумӣ Сиддиқ, дуввумӣ Форӯқ лақаб дошта, дар байни мусулмонҳо Усмон дар ҳилму ҳаё ва Алӣ дар шерамардӣ машҳуранд.

Чоҳ — зиндон.

Ш

Шабгир — субҳдам, бомдодон, субҳ, бомдод.

Шабдез — шабранг, сиёҳ; аспӣ сиёҳ, аспӣ хушзот; номи аспӣ машҳури Хисрави Парвез.

Шаби чоршанбеҳӣ — киноя аз девонае, ки ба дарди саръ гирифтор аст, саръӣ.

Шаби қадр — шаби 27 моҳи рамазон, ки одамон метавонистаанд ҷамоли худовандро бубинанд.

Шабранг — киноя аз бурок, як савории афсонавие, ки гӯё Муҳаммад ба он савор шуда, сайри афлок карда, бо худованд роз гуфта будааст.

Шайхи наҷдӣ — киноя аз шайтон.

Шаммосӣ — пайрави ойини Шамус, ки ҳайвонотро худо медонанд.

Шамосӣ — сафед.

Шамса — нақшу нигори либос; бут.

Шанбалид — гули зардранг.

Шанг — зебо, хубрӯй, ҷавони зебо.

Шарза — бадхашм.

Шариф — бузургвор, баландқадр, бошараф.

Шарт — вобастагӣ.

Шаи чихат — киноя аз мавҷудот ва ҳастӣ.

Шағаб — шӯру шар, фитнакорӣ.

Шақиқа — пешонӣ, чакка.

Шаҳоб (Шихоб) — шӯъла, ситора, ситораи равшан.

Шаҳрбанд — калъа, ҳисор; асир, маҳбус; қалъанишин.

Шер — бурчи Асад.

Шери арин — шери дарранда, шери ғуррон.

Шигифт — ачоиб.

Шиканчи хиргоҳ — пардаи дари хиргоҳ; *Барбаста зи дар-шиканчи хиргоҳ* — яъне пардаи дари хиргоҳ боло бардошта шуда буд.

Шиққа — дари хайма.

Шушгар — шаҳре дар Хузистон (чанубии Эрон), ки бо матоъҳои зебоаш машҳур будааст.

Шуққа — яктаҳ, пирохан; пора, порча.

Шўр — ба маънои бузургӣ омадааст.

Шўша — лавҳаи қабр.

Э

Эътикоф — ғўшанишинӣ, парҳез, худопарастӣ. Эътикоф-нишин — ғўшанишин.

Эҳром бастан — дар роҳи Макка дар ҷои муайяне либоси ноदўхта дарбар кардани ҳоҷиён ва маҷозан ба маънои қасд кардан, ният кардан низ меояд.

Эҳтироз — парҳез, эҳтиёт; худдорӣ намудан, парҳез кардан; ниғаҳбонӣ кардан.

Эшўъ — шакли дигари номи Исо.

Ю

Юз — ҳайвони даррандаи палангмонанд; сағи шикорӣ.

Юнус — мувофиқи асотири динӣ пайғамбаре будааст, ки аз тарси қавмаш худро ба дарё мепартояд, аммо дар шиками моҳӣ чиҳил рӯз ибодат карда наҷот меёбад. Дар адабиёт чун рамзи бурдборӣ истифода мешавад.

Юсуф — пайғамбари афсонавӣ, ки чун рамзи хусну малоҳат ва зебӣ ва инчунин ёри дурафтодае, ки висоли ўро мунтазиранд, қор фармуда мешавад.

Юсуфруҳи машиқӣ — маҷозан офтобро мефаҳмонад.

Я

Язак — пешчанг, пешқаровул, пешрави сипоҳ, пешсаф.

Язакдор — сардори пешқаровулон.

Яқаспа рондан — тез рондан.

Яқзахм — лақаби қаҳрамони «Шоҳнома» Соми Наремон, ки бо як зарба аждаҳоро кушта будааст.

Ятоқ — посбонӣ, муҳофизат.

Ятоқдор — посбон.

Яғлуқ — тир.

Яғмо — номи шаҳре будааст дар Туркистон, ки хубрӯёни он дар гузашта машҳур будаанд; талаву тороч.

Ғ

Ғабн — зарар, зиён; ғиреб, ҳила, макр.

Ғавр — қаър, умк; маҷозан ба маънои ниҳод ва ботин низ омадааст.

Ғазбон — манҷаниқ ё асбоби дигари ҷангии, ки мисли манҷаниқ (нигаред) барои сангпарронӣ ба кор мерафтааст.

Ғайри мағзуб — сазовори ғазаб нест.

Ғанья — молу сарват, дорой.

Ғафр — яке аз манзилҳои моҳ аз се ситора иборат буда, дар домани Узро ҷой доштааст.

Ғиёр — латтапораи зарди маҳсус, ки яҳудиён барои аз аҳли ислом фарқ кардан дар пештани либоси худ медухтанд.

Ғизол — охубарра; хуршед, офтоб.

Ғино — боигарӣ.

Ғирев — бонгу фаръёд ва хуруши ҳангоми ғазабу қаҳр.

Ғошия — пӯшиш; зинпӯш; дарду беморӣ.

Ғуладон — кузаи даҳантанг, кӯзае, ки даҳонашро бо чарм баста, чармро ба андозаи танга медаромадагӣ сӯроҳ мекардаанд ва тангаҳоро ба он меандохтаанд.

Ғунна — савти димоғ, нағмае, ки ҳангоми суруд бо димоғ мебароранд.

Ғунҷ (ғонҷ) — нозу карашма.

Ғурм — меши кӯҳӣ.

Ғуроб — зоғ.

Ғурфа — болохона.

Ғӯрӣ — ғуломи турки ғӯрӣ.

Қ

Қабола — гаравнома, васиқа.

Қавора — шакл, таркиб.

Қазиб — шоҳи дарахт.

Қайсар — лақаби подшоҳони Рум.

Қалаб — яке аз манзилҳои моҳ.

Қалбасад — ситорае, ки дар муқобили бурчи Асад ҷойгир аст.

Қалоид — ҷамъи қалида — гарданбандҳо, ҳамелҳо.

Қасаб — ҷомаи катони нозук.

Қассом — таксимкунанда.

Қаттол — кушанда.

Қибил — чоғиб, тараф, ҷиҳат.

Қиём — рост шудан.

Қилода — гарданбанди ҳайвонот.

Қирвон — ба маънои тамоми атрофи олам омадааст.

Қобақавсайн — фосилаи байни ду абру; маҷозан бисъ-
ёр тез, бисъёр наздик.

Қоид — асоқаш, роҳнамо.

Қоимуллайл — шабзиндадор.

Қонун *муғанниёни Бағдод* — киноя аз шахси бисъёр но-
лақунанда. Қонун — асбоби мусиқӣ. Бағдодиён дар қонун-
навозӣ машҳур будаанд.

Қорун — аз молдорони зихнаи афсонавӣ, ки гӯё дар за-
мони Мӯсо-пайғамбар мезистааст ва бо дуои Мӯсо-пайғам-
бар бо тамоми дорониаш ба зери замин фуру рафта будааст.

Қорура — асбоби ҷангӣ; шишаи шароб.

Қорурашинос — табиб.

Қори — номи ситорае, ки дар паҳлуи Банотуннаъш воқеъ
гардидааст.

Қофият — аз қафорованда.

Қоқум — ҳайвони санҷобмонанде, ки пусти қиматбаҳо-
дорад; маҷозан сафедӣ ва равшанӣ.

Қумайт — асп.

Қуроза — резаи фулузот ва ҷавохирот.

Қурратулайн — нури дида, маҷозан фарзанд.

Қурбат — наздикӣ.

Қурроба (қарроба) — кулқула, шишаи маю шароб.

Ҳ

Ҳабаш — Ҳабашистон.

Ҳабба — дони ғалла; вази як дона ҷав.

Ҳабл — расан, таноб.

Ҳавзи кавсар — мувофиқи ривоятҳои динӣ ҳавзе буда-
аст дар ҷаннат. Маҷозан ба маънои оби софу гуворо меояд.

Ҳавосил — қу.

Ҳавсала — ҷигилдон.

Ҳажир — некӯ, *ҷобук*, *Ҳажирсавор* — ҷобуксавор.

Ҳазира — ҳаёт.

Ҳазоҳиз — ҷунбиши сипоҳ ва лашкар дар ҷанг.

Ҳазрат — ҳузур.

Ҳай — зинда. Ҳайи абадӣ — зиндаи ҷовид.

Ҳай — қабила, қабилагоҳ.

Ҳайза — касалии меъда, ки дар натиҷаи он таъом ё ба тарикӣ қай ва ё исҳол беруи меояд.

Ҳайф — зулму ситам.

Ҳамал (Барра) — номи бурчи якумин аз дувоздаҳ бурчи фалакӣ.

Ҳамзод — ҳамсол.

Ҳамл — бор; бордор, обистан.

Ҳамол — қарин; ҳамсол.

Ҳамора — муҳаффафи ҳамвора — доимо, ҳамеша.

Ҳамул — пуртоқат, собир, пурбардошт.

Ҳарба — найзаи кӯтоҳ.

Ҳарҳафт — холи сохта бар рухсора ё кунчи лаб.

Ҳасир — бўриё.

Ҳафт арӯс — киноя аз ҳафт сайёраи машҳур аст.

Ҳафт мардон — киноя аз асҳоби қаҳф, ки ғӯё аз зулми

Доқиюнус ном подшоҳи золим гурехта дар ғоре солҳои зиёд хуфта будаанд. Онҳо чун рамзи ёрони ҷони ёд карда мешаванд.

Ҳафт қарғор — маҷозан ҳафт осмон.

Ҳафт субъ — қуръон.

Ҳафт фарас — киноя аз ҳафт осмон.

Ҳафт ҳазина — киноя аз ҳафт осмон.

Ҳафт халифа — ҳафт сайёраи маъруф дар назар дошта шудааст. Аммо дар луғат ҳафт халифа ба ин маъно низ меояд: Ҳафт узви муҳимтарини бадан, ки зиндагиро таъмин мекунанд: меъда, цигар, шуш, дил, захра, испурч, гурда, ҳафт хис; ақл, нафс, биной, шунавой, мазза, бўиш, ломиса ва ғайра.

Ҳафт хиргоҳ — киноя аз ҳафт осмон.

Ҳафт хат — ҳафт навъи хатти арабӣ, ки аз сулс, муҳаққиқ тавкеъ, райҳон, рикӯъ, насх ва таълиқ иборат аст.

Ҳашиш — ғиёҳи хушк, ки аз он моддаи масткунанда гирифта мешавад.

Ҳаюн — шутур, шутури нар, шутури тезрав; ҳайвоноти саворӣ.

Ҳижабр — шер, шери гуррон, шери дарранда; маҷозан диловар, ҷанговар.

Ҳилолханда — лабханд. Ин таъбир ба сабаби ба лаб шабоҳат доштани моҳи нав пайдо шудааст.

Ҳирз — тӯмор.

Ҳирфат — касбу ҳунар.

Ҳисн — қалъа, паноҳгоҳ.

Ҳисорӣ — хонанишин.

Ҳита — эҳтиёт; ихота, ҳаёт.

Ҳиқд — кинаю адоват, бухлу душманӣ.

Ҳорис — дарбон, нигоҳбон.

Ҳорут — Ҳорут ва Морут гӯё ду фариштае будаанд, ки одамонро ба гунаҳгорӣ ва носипосӣ айб монда, аз худованд хоҳиш кардаанд, ки онҳоро ба шакли инсон гардонад то ин ки ба одамон худро чун намунаи парҳезкорӣ намоиш диҳанд. Лекин ҷамоли Зӯҳраро дидан замон нияти худро фаромӯш мекунанд ва ба гуноҳ меомезанд. Барои ин манманӣ онҳо ба ғазabi худованд гирифтор мешаванд ва дар чоҳи Бобул абадӣ сарнагун овехта мешаванд. Дар адабиёт ин номҳо чун рамзи макру фиреб ва сеҳру чоду истифода мешавад.

Ҳотиф — ҷегзанандае, ки овозаш шунида мешаваду ҳу-даш не; хабардиҳандаи ғайбӣ.

Ҳотиф — овози ғайбӣ; суруши ғайбӣ.

Ҳофиз — хифзкунанда, муҳофизаткунанда.

Ҳоч — ҷамъи ҳочӣ — ҳочиён.

Ҳочиб-ул-боб — дарбон.

Ҳудус — навпайдо, навбунъёд.

Ҳуз — овози баланд, овози тунду тез.

Ҳумой — номи мурғи афсонавие, ки гӯё сояи боли ӯ са-одатбахш будааст.

Ҳумсюн — муборак.

Ҳумро — сурх.

Ҳунут — хушбӯиҳое, ки ба мурда мезананд.

Ҳунъа — номи ситорае, ки дар яке аз манзилҳои офтоб ҷойгир шудааст.

Ҳурмнишин — эҳром баста.

Ҳуриҷин — занони сафедпӯсти шаҳлочашм; ҳури ҷаннат.

Ҳуқъа — номи ситорае, ки дар яке аз манзилҳои офтоб ҷойгир шудааст.

Ҷ

Ҷабалурраҳма — номи кӯҳе дар наздикии Макка.

Ҷабҳа — номи ситорае, ки дар яке аз манзилҳои моҳ ҷойгир аст.

Ҷав задан — бо ҷав фол дидан, ки дар қадим расм бу-дааст.

Ҷавзо (Дутана) — номи бурҷи сеюмини дувоздах бур-ҷи фалакӣ.

Чавонӣ — чаҳлу подонӣ.

Чавқ (чӯк) — тӯда.

Чавҳари фард — ҳар як аз чаҳор унсур (обу оташу хоҷу бод).

Чадр — бузургӣ, бузургворӣ.

Чазаъ — бетоқатӣ, ношикебой.

Чазо — мукофот.

Чазр — истилоҳи илми ҳисоб, ки зарб задани ҳар ада-деро ба худӣ он ифода мекунад, мисли $2 \times 2 = 4$; $9 \times 9 = 81$; $20 \times 20 = 400$ ва ғайра. Чазри асам-истилоҳи илми ҳисоб, ки аз решаи квадратӣ набаромадани ададро ифода мекунад ва мачозан ҳалнопазир будани масъаларо мефаҳмонад.

Чазъ — мӯҳраи ямани сиёҳу сафед, ки чашмро дар сиёҳӣ ва сафеднаш гузаро будан ба он ташбеҳ мекардаанд.

Чалолат — бузургӣ, бузургворӣ, дорой.

Чалочил — зангӯлаҳои хурд, ки ба доираву нақора ва гардани ҳайвонот мебаранд.

Чаммош — шӯҳ.

Чамоза — шутури тезрав ва тезрафтор.

Чамшед (*Чам*) — яке аз подшоҳони сулолаи асотирии пешдодиён, ки дар адабиёт чун рамзи тавоноӣ, хирадмандӣ ва соҳибтадбирӣ истифода мешуд. Чамшед гӯё ба воситаи ҷоми худ ҳама оламу меҳна медаст.

Чаниба — асп.

Чаноҳ (чиноҳ) — қаноат, бол; паҳлу; қаноти лашкар.

Чарида — дафтари рӯйхат.

Чаридирон — ваҳшиён ва даррандагон, ки аз гуруснагӣ худро ба ҳар тараф мезананд.

Чаъба — сандуқча; тиркаш.

Чаъд — зулф, сари зулф.

Чаҳондирангӣ — ба дунё таъхир карда омадан, дер ба дунё омадан.

Чефа — мурдор.

Чигар — киноя аз ғаму андӯх низ меояд. Чигари нуҳуфта ғаму андӯхи ниҳонӣ.

Чигархӯр — ғамхор; чигари чигархӯр — фарзанди ғамхор.

Чигар хӯрдан — сабру таҳаммул кардан.

Чизья — андози маҳсус, ки дар кишварҳои мусулмонӣ аз ашхоси ғайри мусулмон меситондаанд.

Чинни қалам — шуарои араб чинни қаламро илҳомбахш медонистанд. Чинни қалам — ба маънои сиёҳии қалам низ омадааст.

Чомагӣ — маъоши ҳаррӯза ва ҳармоҳа.

Чондор — посбони силоҳдор; посбони ярокдор.

Чондору — тарьёку захр.

Чоноханч — чонситон.

Чофй — чафопеша; чофирой — чафопеша, чафокор.

Чудй — кўхи афсонавие, ки гўё киштии Нўх он чо карор гирифта будааст.

Чузъ — зардчўба.

Чуфта — дом: соки по.

МУНДАРИЦА

Низомии Ганҷавӣ ва достони ӯ «Ҳафт пайкар» . . . 5

ҲАФТ ПАЙКАР

Дар наъти Сайид-ул-мурсалин. Саллоҳу алайҳи ва оли- хи ва саллам	32
Дар меъроҷи Расулulloҳ Саллаллоҳи Алайҳи ва Саллам	34
Сабаби назми китоб	38
Дуои подшоҳи саъид Алоуддин Қарп Арслон	43
Дар хитоби заминбӯс	48
Ситоиши суҳан ва ҳикмат ва андарз	53
Дар насихати фарзанди хеш Муҳаммад	62
Оғози достони Баҳром	67
Сифати Симнор ва сохтани қасри Хаварнақ	69
Сифати Хаварнақ ва нопаддо шудани Нӯъмон	74
Шикор кардани Баҳром ва доғ кардани гӯрон	78
Куштани Баҳром ба як тир шер ва гӯро	80
Куштани Баҳром аждаҳоро ва ганҷ ёфтан	81
Дидани Баҳром сурати ҳафт пайкарро дар Хаварнақ	86
Огоҳии Баҳром аз вафоти падар	89
Лашкар кашидани Баҳром ба Эрон	91
Оғози суҳан	92
Номаи подшоҳи Эрон ба Баҳроми Гӯр	94
Посух додани Баҳром эронӣро	97
Баргирифтани Баҳром тоҷро аз миёни ду шер	105
Бар тахт нишастани Баҳром ба ҷои падар	106
Хутбаи адли Баҳроми Гӯр	107
Чигунагии подшоҳии Баҳроми Гӯр	109
Сифати хушксолӣ ва шафқати Баҳром	111
Достони Баҳром бо канизаки хеш	114
Машварат кардани канизак бо сарҳанг дар меҳмони шоҳ	119
Бурдани сарҳанг Баҳроми Гӯро ба меҳмонӣ	120
Лашкар кашидани Ҳокони Чин ба ҷанги Баҳроми Гӯр	126
Итоб кардани Баҳром бо сарони лашкар	132
Хостани Баҳром духтари шоҳони ҳафт иқлимро	138

Сифати базми Баҳром дар зимистон ва сохтани ҳафт гунбад	139
Дар ҷигунагии ҳафт гунбад	146
Нишастани Баҳром рӯзи шанбе дар гунбади сиёҳ ва афсона гуфтани духтари подшоҳи иқлими аввал	148
Афсона	149
Нишастани Баҳром рӯзи якшанбе дар гунбади зард ва афсона гуфтани духтари подшоҳи иқлими дуввум	179
Афсона	180
Нишастани Баҳром рӯзи душанбе дар гунбади сабз ва афсона гуфтани духтари подшоҳи иқлими саввум	193
Афсона	194
Нишастани Баҳром рӯзи сешанбе дар гунбади сурх ва афсона гуфтани духтари подшоҳи иқлими чаҳорум	208
Афсона	209
Нишастани Баҳром рӯзи чоршанбе дар гунбади пирӯз- ранг ва афсона гуфтани духтари подшоҳи иқлими панҷум	227
Афсона	228
Нишастани Баҳром рӯзи панҷшанбе дар гунбади сан- далӣ ва афсона гуфтани духтари подшоҳи иқлими шашум	253
Афсона	255
Нишастани Баҳром рӯзи одина дар гунбади сапед ва афсона гуфтани духтари подшоҳи иқлими ҳафтум	275
Афсона	275
Огоҳии Баҳром аз лашкаркаши ҳоқони Чин бори дув- вум	294
Андарз гирифтани Баҳром аз шубон	301
Бозхости Баҳром аз вазири ситамгор	306
Шикоят кардани мазлуми аввал	308
Шикоят кардани мазлуми дуввум	309
Шикоят кардани мазлуми сеюм	310
Шикоят кардани мазлуми чаҳорум	311
Шикоят кардани мазлуми панҷум	313
Шикоят кардани мазлуми шашум	314
Шикоят кардани мазлуми ҳафтум	316
Куштани Баҳром вазири золимо	318
Пӯзиш хостани ҳоқони чин аз Баҳром	320
Фарҷони кори Баҳром ва нопадид шудани ӯ дар ғор	321
Дар хатми китоб ва дуои Алоуддин Қарп Арслон	330
Фарқу бадали нусхаҳо	335
Луғатнома	374

Низами Ганджави

Собрание сочинений
в пяти томах, том 3
СЕМЬ КРАСАВИЦ

(на таджикском языке)

Бо қарори шӯрои нашрияю таҳририяти АФ
РСС Тоҷикистон ба чоп тавсия шудааст.

Муҳаррир М. Шералӣ
Расом В. Пулодов, Р. Азимов
Муҳаррири расмҳо Т. Королёва
Муҳаррири техники Е. Цынн
Мусаҳҳеҳ А. Азизкулов

БИ № 79

Ба матбаа 21.04.83 супурда шуд. Ба чопаш 03.10.83 имзо шуд. Фо
маги 70×100^{1/32}. Коғаз типографии № 1. Гарнитураш адабӣ. Ч
наш барҷаста. Ҷузъи чопии шартӣ 16,77+0,32. Ҷузъи рангаи шар
21,76. Ҷузъи нашрию ҳисобӣ 20,64+0,35 вкл. Адади нашр 13000. С
лориши № 914. Нархаш 1 с. 80 тин.

Душанбе, нашриёти «Ирфон», кӯчаи Айни, 126

Матбаан № 1 Комитети давлатии РСС Тоҷикистон оид ба корх
нашриёт, полиграфия ва савдои китоб
Душанбе, кӯчаи Ленин, 37.

